

ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ӨНЕР УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИСКУССТВ
KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY OF ARTS

ҚАЗАҚСТАН. ӨНЕР. ТҰЛФА

ӘКІМ ТАРАЗУ AKIM TARAZI

БИБЛИОГРАФИЯ / BIBLIOGRAPHIC

ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ӨНЕР УНИВЕРСИТЕТИ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИСКУССТВ
KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY OF ARTS

 ҚАЗАҚСТАН. ӨНЕР. ТҰЛҒА

ӘКІМ ТАРАЗУ
(ӘШІМОВ ӘКІМ ҮРТАҰҒЫ)
Биобиблиография

AKIM TARAZI
Bibliographic

Нұр-Сұлтан 2019

ОӘЖ 01:7.07

КБЖ 91.9:85

Ә

*Қазақ ұлттық өнер университетінің
Оқу-әдістемелік кеңесінің шешімімен ұсынылған*

Рецензенттер:

Д. Қамзабекұлы – филология ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры

Н.Р. Мукушева – кинотанушы, өнертану кандидаты, Қазақ ұлттық өнер университетінің профессоры

Жауапты редакторы: **Ғ.Т. Исахан**

Құрастырушылар: **Ғ.Т. Исахан, Ғ.Б. Исақанова**

Ағылшын тіліне аударған: **Бейбарыс Бейбітұлы**

Әкім ТАРАЗИ: БИОБИБЛИОГРАФИЯ / Ғ.Т. Исахан, Ғ.Б. Исақанова. – Нұр-Сұлтан: ҚазҰӨУ Редакциялық-басылым бөлімі, 2019. – 230 б.: сур. [Серия «ҚАЗАҚСТАН. ӨНЕР. ТҮЛҒА» биобиблиография сериясы].

ISBN

Биобиблиографиялық көрсеткіш жазушы, драматург, кинодраматург, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік сыйлығының иегері, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, «Құрмет» және «Отан» ордендерінің иегері, Франц Кафка атындағы Халықаралық әдеби сыйлығының иегері, Қазақ ұлттық өнер университетінің профессоры Әкім Таразидің өмірі мен шығармашылығына арналып отыр.

Биобиблиографиялық көрсеткіш ғалымдарға, ізденушілерге, оқытушыларға, студенттерге және көпшілік оқырман қауымға арналады.

ОӘЖ

ISBN

© Қазақ Ұлттық өнер университеті, 2019

УДК 01:7.07

ББК 91.9:85

А

*Рекомендовано к изданию Учебно-методическим советом
Казахского национального университета искусств*

Рецензенты:

Д. Камзабекулы – доктор филологических наук, профессор ЕНУ им. Л.Н. Гумилева

Н.Р. Мукушева – киновед, кандидат искусствоведения, профессор КазНУИ

Ответственный редактор: **Г.Т. Исахан**

Составители: **Г.Т. Исахан, Г.Б. Исаканова**

Перевод на английский язык: **Бейбарыс Бейбитулы**

Аким ТАРАЗИ: БИОБИБЛИОГРАФИЯ / Г.Т. Исахан, Г.Б. Исаканова. – Нур-Султан: Редакционно-издательский отдел КазНУИ, 2019. – 230 с.: портр. [Серия биобиблиографий «КАЗАХСТАН. ИСКУССТВО. ЛИЧНОСТЬ»].

ISBN

Предлагаемый биобиблиографический указатель посвящен писателю, драматургу, кинодраматургу, лауреату Государственной премии Республики Казахстан, Заслуженному деятелю Казахстана, обладателю орденов «Құрмет» и «Отан», лауреату Международной литературной премии имени Франца Кафка, профессору Казахского национального университета искусств Акиму Тарази.

Биобиблиографический указатель предназначен для студентов, преподавателей, научных работников и широкому кругу читателей.

УДК

ISBN

© Казахский Национальный университет искусств, 2019

UDC 01:7.07

91.9:85

A

*Recommended for publication by Educational and Methodical Council
Of Kazakh National University of Arts*

Reviewers:

D.Kamzabekulu – Doctor of philological sciences, Professor of ENU named after L.Gumilev

N.R. Mukusheva – film expert, candidate of art criticism, Professor of KazNUA

Managing Editor: **G.T. Issakhan**

Compiler: **G.T. Issakhan, G.B. Issakanova**

English translation: **Beibarys Beibituly**

Akim TARAZI: BIOBIBLIOGRAPHY / G.T. Issakhan, G.B. Issakanova. – Nur-Sultan: Editorial and Publishing Department of KazNUA, 2019. – 230 p. Biobibliography series «KAZAKHSTAN. ART. PERSONALITY».

The proposed biobibliographic index is dedicated to the writer, playwright, screenwriter, State Prize Laureate of the Republic of Kazakhstan, Honored Worker of Kazakhstan, holder of the “Kurmet” and “Otan” orders, winner of the Franz Kafka International Literary Prize, Professor of the Kazakh National University of Arts Akim Tarazi.

The bibliographic index is intended for students, teachers, researchers and a wide circle of readers.

UDC 01:7.07

ISBN

© Kazakh National University of Arts, 2019

“

Ұлттың ұлылығы – әдебиеті мен өнерінде. Ұлттық сананың оянуы мен тарихының жаңғыруына қалтқысыз қызмет етіп, шығармашылығымен қазақ әдебиетінің мәртебесін көтеріп жүрген қарымды қаламгерлеріміздің бірі және бірегейі – Әкім Ұртайұлы Тарази.

Әкім Ұртайұлы – көп қырлы тұлға, суреткер жазушы, дарынды драматург, терең ойлы киносценарист, кең тынысты публицист, шебер аудармашы, көрнекті қайраткер, зерттеуші ғалым, ұлағатты ұстаз.

Ә. Таразидің «Құйрықты жұлдыздан» бастау алған жазушылық өнері, адам жанының терең қатпарларына үңілетін эстетикалық қуаты мол әсерлі шығармаларымен толықты, өз заманының шежірешісі бүгінде «Әдебиет шаһарының әкімі» атанды.

Драматургиядағы дебюті «Кулмейтін комедия»-дан бастап көрерменге ой салатын заманауи шығармалар қойып, замандас бейнесін көрсетті, бүгінге дейін сахна төрінен түспей келеді.

Ә. Таразидің киносценарийлерімен түсірілген фильмдер классикаға айналды, қазақ кино өнерінің «алтын қорына» қосылды. Ұлттық кино өнерінде Әкім Ұртайұлының алғашқы киносценарийімен алғаш қазақ тілінде түсірілген «Тұлпардың ізі» фильмі қазақ киносына тың серпіліс, жаңа леп алып келді, «нағыз кинодраматургияның шығармасы» ретінде бағаланды. Қазақстан кинематографистер одағын, Жазушылар одағының хатшысы қызметін атқарғандағы қайраткерлік қарымы өз алдына бір төбе.

Бүгінгі таңда Әкім ағамыз Қазақ өнерінің қара шаңырағы – Қазақ ұлттық өнер университетінде тәлімгерлік талантымен өнерлі жастарды әдеби шығармашылыққа баулып келеді.

Әкім аға, денсаулығыңыз мықты болсын, Еліңіздің төрінде еліміздің игілігі үшін табысты еңбек ете беруіңізге тілектеспін, Өзіңізге, Отбасына амандық, баянды бақыт тілеймін!

”

Айман МҰСАХАДЖАЕВА

“

Величие народа в его литературе и искусстве. Аким Уртайұлы Тарази является одним из самых талантливых и уникальных представителей казахской литературы, внесшим огромный вклад для возрождения национального самосознания и истории.

Аким Уртайұлы – это многосторонняя личность, писатель, драматург, киносценарист, публицист, переводчик, деятель, ученый исследователь, учитель.

«Когда возвращается комета» стало успешным началом в творческой биографии А. Тарази. Оно дополнялось эстетически воздействующими на внутреннее состояние человека крупными произведениями. Не зря его называют летописцем нашего времени и Акимом литературного города.

Начиная с самого дебюта – постановки «Несмеиная комедия» - зрителю были представлены произведения, побуждающие его к размышлениям. Драматургия основана на образах современников, и на сегодня произведения автора не сходят со сцен театров.

Фильмы, снятые по киносценариям А. Тарази, стали классикой. Они были включены в «золотой фонд» казахского киноискусства. В национальном искусстве впервые была снята дебютная работа Акима Уртайұлы «Следы уходят за горизонт» на казахском языке, которая принесла казахскому кино новую волну и получила признание как «настоящее произведение кинодраматургии».

Особого внимания заслуживает его деятельность в ходе работы секретарем в Союзе кинематографистов и Союзе писателей Казахстана.

В настоящее время Аким – ага помогает талантливой молодежи постичь основы литературного творчества в стенах Казахского национального университета искусств, которое стало храмом казахского искусства.

Аким ага, доброго Вам здоровья, дальнейших успехов в служении на благо независимого Казахстана, благополучия и счастья Вам и Вашей семье.

”

Айман МУСАХАДЖАЕВА

“

The greatness of the nation lies in its literature and art. Akim Tarazi Urtaiuli is one of the most unique and talented representatives of Kazakh literature who made a huge contribution to the revival of national consciousness and history.

Akim Tarazi Urtaiuli is a multifaceted personality, writer, playwright, screenwriter, essayist, translator, activist, scientist, researcher, teacher.

«When the comet returns» was a successful start in the creative biography of A. Tarazi. It was supplemented by large works aesthetically affecting the inner world of man. No wonder it is called the chronicler of our time and the Mayor of the literary city.

Starting from the very debut - the production of «Unfunny Comedy» - the viewer was presented with works that encourage his thinking. Dramaturgy is based on the images of contemporaries, and today the works of the author do not descend from the stages of theaters.

Films made on the screenplays of A. Tarazi, have become classics. They are the important part of the «Golden Fund» of Kazakh cinema. In national art, the debut work of Akim Urtayuly, “Traces go beyond the horizon,” was first filmed in the Kazakh language, which brought new waves to Kazakh cinema and was recognized as “a real work of screenwriting”.

His work as a Secretary in the Union of cinematographers and the Union of writers of Kazakhstan deserves special attention.

Currently, Akim - Aga helps talented young people to understand the basics of literary creativity within the walls of the Kazakh national University of arts, which became the temple of Kazakh art.

Akim Aha, good health to You, further success in serving for the benefit of independent Kazakhstan, well-being and happiness to You and Your family.

”

Aiman MUSSAKHAJAYEVA

ОҚЫРМАНҒА

«Қазақстан. Өнер. Тұлға. Биобиблиография» сериясы бойынша ұсынылып отырған көрсеткіш – жазушы, драматург, кинодраматург, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, «Құрмет» және «Отан» ордендерінің иегері, Франц Кафка атындағы халықаралық әдеби сыйлығының иегері, Қазақ ұлттық өнер университетінің профессоры Әкім Таразиге арналған.

Биобиблиографияға жазушының өмірі мен шығармашылығын, қызметін сипаттайтын материалдар, оның еңбектері және ол туралы әдебиеттер, мақалалар мен сұхбаттар көрсеткіші, авторлық қолтаңбалар, фотогалерея енгізілді. Көрсеткіште қазақ, орыс және шет тілдерінде жарық көрген әдебиеттер әр жылдың шегінде алфавит бойынша хронологиялық тәртіппен орналасқан. Өліпбилік көрсеткіште сілтемелер хронологиялық көрсеткіштегі еңбектердің рет санымен берілген.

Биобиблиографиялық көрсеткішті құрастыруда Қазақстан Республикасы Ұлттық академиялық кітапханасы қорындағы «Ә. Таразидің мемориалды кітап топтамасы», Қазақстан Республикасы Ұлттық кітапханасы (Алматы) қоры, Ә. Таразидің жеке архиві, Қазақ Ұлттық өнер университетінің кітапхана қоры, М. Әуезов атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық драма театрының, Ғ. Мүсірепов атындағы қазақ мемлекеттік академиялық балалар мен жасөспірімдер театрының, Қ.Қожамяров атындағы республикалық мемлекеттік ұйғыр музыкалық комедия театрының архив қорлары, Интернет материалдары пайдаланылды.

К ЧИТАТЕЛЯМ

Предлагаемый указатель серии «Казахстан. Искусство. Личность. Биобиблиография» – посвящен писателю, драматургу, кинодраматургу, лауреату Государственной премии Республики Казахстан, заслуженному деятелю Казахстана, обладателю орденов «Құрмет», «Отан», лауреату Международной литературной премии имени Франца Кафка, профессору Казахского национального университета искусств Акиму Тарази.

Указатель состоит из хронологического списка трудов, включающего книги, статьи, интервью, пьесы и сценарий фильмов, переводы, а также литературу, посвященную его жизни и деятельности. Также приложены автографы и фотогалерея. Материалы представлены в хронологическом порядке, а в пределах года — в алфавитном. Сначала отражена на казахском, затем на русском и зарубежном языках.

Для облегчения пользования данным указателем составлен алфавитный указатель имен, отсылающие к соответствующим библиографическим записям.

При составлении данного Указателя использованы материалы из «Мемориальной книжной коллекции А. Тарази» Национальной академической библиотеки Республики Казахстан, Национальной библиотеки Республики Казахстан (Алматы), личный архив А.Тарази, библиотечный фонд Казахского национального университета искусств, архивные фонды Казахского государственного академического театра драмы им. М.Ауэзова, Казахского государственного академического театра для детей и юношества им. Г.Мусрепова, Республиканского государственного уйгурского театра музыкальной комедии имени К. Кожамярова и Интернет-ресурсы.

TO READERS

The proposed index of series "Kazakhstan. Art. Personality. Biobibliography" is dedicated to the writer, playwright, screenwriter, laureate of the State Prize of the Republic of Kazakhstan, Honored Worker of Kazakhstan, the Laureate of the Medals "Kurmet", "Otan", Laureate of the Franz Kafka International Literature Prize, Professor of the Kazakh National Arts University Akim Tarazi.

The index includes materials describing the life, work and activities of the writer, his writings and pointers to literature, articles and interviews, author's signatures and a photo gallery. In the index, materials published in Kazakh, Russian and foreign languages are arranged in chronological order. By years, works are presented in alphabetical order.

For simplification of index application, an alphabetical names order is applied. Additional index provides numbers referring to corresponding bibliographic notes.

During Index' compilation, materials from the A. Tarazi Memorial Book Collection of the National Academic Library of the Republic of Kazakhstan, the National Library of the Republic of Kazakhstan (Almaty), the personal archive of A. Tarazi, and the library артв of the Kazakh National Arts University, Archive funds of the Kazakh State Academic Drama Theater. M. Auezov, the Kazakh State Academic Theater for Children and Youth named. G. Musrepov, Republican Uygur Theater of Musical Comedy named after K. Kozhamyarov and Internet materials were used.

ӘКІМ ТАРАЗИДІҢ ӨМІРІ МЕН ҚЫЗМЕТІНІҢ НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕРІ

Әкім Тарази (Әшімов Әкім Үртайұлы) 1933 жылы 9 қыркүйекте Алматы қаласында дүниеге келді.

1950. Жамбыл облысы, Луговой (Рысқұлов) ауданы, Жаңа тұрмыс ауылында орта мектепті бітірді.

1950-1952. Жамбыл облысы Луговой ауданы Ақыртөбе орта мектебінде сабақ берді.

1952-1955. Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтының филология факультетінде оқиды.

1955-1956. Жамбыл облысы, Шу ауданы, Жаңа тұрмыс орта мектебінде орыс тілі мен әдебиеті пәнінен сабақ берді.

1956–1958. «Ара» сатиралық журналында фельетонист.

1958-1959. «Қазақстан пионері» (қазіргі «Ұлан») газетінде жауапты хатшы.

1959-1960. Жамбыл облысы Новотроицк орта мектебінің ұстазы.

1960. «Социалистік Қазақстан» газетінде әдеби қызметкер.

1960-1962. КСРО кинематография қызметкерлерінің Жоғарғы сценарлық курсына (Москва) дәріс тындады.

1962-1963. «Қазақфильм» студиясының сценарисі.

1963-1964. «Қазақфильм» киностудиясы сценарлық шеберханасында редактор-кеңесші.

1964-1966. «Қазақфильм» киностудиясы сценарлық бөлімнің редакция алқасының мүшесі.

1966-1971. «Қазақфильм» киностудиясы сценарлық редакция алқасының бас редакторы.

1970-1971. «Литературная газетаның» Қазақстан бойынша меншікті тілшісі (Мәскеу).

1971-1980. Қазақстан кинематографисттер Одағының бірінші хатшысы. 1980-1986. Шығармашылық кезеңі.

1986-1998. Қазақстан Жазушылар Одағының хатшысы.

1991-1993. Қазақстан Республикасы Мәдениет министірлігінің кеңесшісі.

1993-1995. «Қаржы қаражат» журналының бас редакторы.

1995-2004. Т.Жүргенов атындағы өнер академиясының доценті (Алматы).

2007. Қазақстан жазушылар Одағының Астана филиалы жетекшісі.

2009. Қазақ Ұлттық Өнер Университетінің Өнертану кафедрасының профессоры (Астана).

АТАҚТАРЫ МЕН МАРАПАТТАРЫ

Мемлекеттік марапаттары

- «Ерен еңбегі үшін» медалі (1970)
- Қазақстан Жазушылар Одағының Құрмет грамотасы (1977)
- ҚазССР Жоғарғы Советінің Құрмет грамотасы (1985)
- КСРО Мәдениет Министрі, КСРО Жазушылар Одағы, Бүкілресейлік театр қоғамының дипломы (1985)
- Қазақстан Республикасының «Құрмет» ордені (15.10.1994)
- Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығы, «Қорқау жұлдыз» романы үшін (28.12.1994)
- Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері (1999)
- Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығы, «Жаза» романы үшін (29.11.2002)
- Қазақстан Республикасының «Отан» ордені (03.12.2015)

Мерейтойлық медальдары

- Тың жерлерді игерудің 20 жылдығы құрметіне мерекелік төсбелгі (1974)
- Жамбыл Жабаевтың 150 жылдық құрметіне мерекелік төсбелгі (1996)
- «Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 10 жыл» мерекелік медалі (2001)
- «Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл» мерекелік медалі (2011)
- «Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 25 жыл» мерекелік медалі (2016)

Шет елдер тарапынан алған наградалары

- «Әлем әдебиетін дамытуға қосқан үлесі үшін» Франц Кафка атындағы медаль және арнайы диплом (Прага, Чехия, 19.07.2011)

Қоғамдық марапаттары

- КСРО кинематографиясының үздігі (1970)
- КСРО Қарулы күштеріне мәдени қамқоршы-үздігі (1972)
- Қазақстан Жазушылар Одағының Б. Майлин атындағы сыйлығының иегері (1985)
- Жамбыл атындағы Халықаралық сыйлық (1996)
- ҚР Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған «Тәуелсіздік. Әдебиет. Қаламгер» атты Қазақстанның шығармашылық зиялы қауымның республикалық форумында «Үздік жазушы» номинациясы бойынша жеңімпаз (2016)
- «Жамбыл облысының құрметті азаматы» (2002)
- Есімі Жамбыл облысы Тастөбе ауылындағы мектепке берілген.

Ғылыми атақтары

- Т. Жүргенов атындағы Қазақ мемлекеттік театр және кино институтының доценті (қазіргі – Т. Жүргенов атындағы Ұлттық өнер академиясы) (2003)
- Қазақ Ұлттық Өнер Университетінің «Өнертану» кафедрасының профессоры (2009)
- ТарМУ құрметті профессоры (2012).
- Жоғары аттестация комиссиясының шешімімен Қазақ Ұлттық Өнер Университетінің профессоры (2018)

Қоғамдық қызметтері

- Кинематографисттер Одағының бірінші секретары және Қазақ ССР Министрлер кеңесінің кинематография жөніндегі мемлекеттік комитетінің коллегия мүшесі (1963)
- Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі (1968)
- КСРО Жазушылар одағының мүшесі (1968)
- КСРО Журналистер одағының мүшесі (1979)
- Мәдениет ескерткіштерін қорғау қоғамының мүшесі
- «Сахна» республикалық шығармашылық қауымдастығының президенті (1994)
- Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Әдебиет пен өнер саласындағы Қазақстан Республикасының Мемлекеттік сыйлығын беру жөніндегі комиссия мүшесі (2007).

- «Вайнах» Чечен-ингуш мәдени орталығының басқарма кеңесінің мүшесі (1990)

Сахналанған шығармалары

1964-1967. «**Күлмейтін комедия**», екі бөлімді хикая, реж. В.И.Иванов. *М. Әуезов атындағы академиялық драма театры.*

1972. «**Жолы болғыш жігіт**», екі бөлімді сатиралық драма, реж. Р. Сейтметов. *М. Әуезов атындағы академиялық драма театры.*

1975. «**Апа-апатай**», екі сала, эпилогі бар күлдіргі драма. (Қалихан Ысқақпен бірге жазылған), реж. Мен-Дон-Ук. *Қазақстанның мемлекеттік жасөспірімдер мен балалар театры.*

1976. «**Жәкөтайлар немесе Шырықбұзар**», 2 бөлімді 5 суретті сайқымазақ сатира (Қалихан Ысқақпен бірге жазылған), реж. Ә. Құлданов. *Жамбыл облысының Абай атындағы қазақ драма театры.*

1979-1980. «**Жақсы кісі**», екі бөлімді трагикомедия, реж. Ж. Хаджиев. *Қазақстанның мемлекеттік жасөспірімдер мен балалар театры.*

1984. «**Ол – менің тағдырым**», екі бөлімді драма, реж. А. Кенжеков. *Қазақстанның мемлекеттік жасөспірімдер мен балалар театры.*

1985. «**Қыз махаббаты**», трагедия. *Серке Қожамқұлов атындағы Торғай облыстық қазақ музыкалы-драма театры.*

1985. «**Қыз махаббаты немесе қуыршақ бөпенің жоқтауы**», реж. Франц Пухович. *Ақтөбе облыстық орыс драма театры.*

1985 «**Әлия**» трагедиясы. *Т. Ахтанов атындағы Ақтөбе облыстық қазақ драма театры.*

1985. «**Қос боздақ**» драма. *М. Әуезов атындағы академиялық драма театры.*

[1987]. «**Жақсы кісі**», екі бөлімді трагикомедия, реж. Е. Тәпенов. *С. Сейфуллин атындағы Қарағанды облыстық қазақ драма театры.*

[1987]. «**Хан тәңірі**», драма, реж. А. Дүйсебаев. *Серке Қожамқұлов атындағы Торғай облыстық қазақ музыкалы-драма театры.*

1994. «**Індет**», екі бөлімді трагикомедия, реж. Е. Обаев. *Ф. Мүсрепов атындағы Қазақстанның мемлекеттік жасөспірімдер мен балалар театры.*

1996. «**Індет**», екі бөлімді трагикомедия. *Серке Қожамқұлов атындағы Жезқазған қазақ музыкалық-драма театры.*

2002. **М. Жұмабаев. «Шолпанның күнәсі»** реквием (сахналық нұсқа Ә.Тарази), реж. Қ. Сүгірбеков. *М. Әуезов атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық драма театры.*

2003. **«Ақын... Періште...Махаббат...»**, символикалық драма, реж. Ә. Рахимов. *М. Әуезов атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық драма театры.*

2003. **«Махамбет»**, драма, реж. С. Асылханов. *Қ.Қожамияров атындағы республикалық мемлекеттік ұйғыр музыкалық комедия театры.*

2005. **«Муза»**, драмалық зерттеу, реж. Е. Төлеубай. *Шығыс Қазақстан облыстық Семейдің Абай атындағы мемлекеттік қазақ музыкалық драма театры.*

2013. **«Үкілі жұлдыз»** фарс-трагедия, реж. Ә. Оразбеков. *Қ.Қуанышбаев атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық музыкалық драма театры.*

2013. **«Жақсы кісі»**, екі бөлімді трагикомедия, реж. Ж. Хаджиев. *Ғ. Мүсрепов атындағы Қазақстанның мемлекеттік жасөспірімдер мен балалар театры.*

2015. **«Әлия»** трагедиясы, реж. И. Сапаров. *Ж.Шанин атындағы Оңтүстік Қазақстан облыстық драма театры.*

Фильм сценарийлері

1964. **«Тұлпардың ізі»**, мелодрама, реж. М. Бегалин

1967. **«Арман атаман»**, комедия, реж. Ш. Бейсенбаев

1968. **«Қараш-қараш оқиғасы»**, драма, реж. Б.Шәмшиев

1973. **«Кенен Әзірбаев»**, 2 бөлімді деректі фильм, реж. О. Әбішев

1977. **«Объяснение в любви»**, телевизиялық фильм, реж. Л.Сон.

2002. **«Қызжылаған»**, әлеуметтік драма, реж. С. Нарымбетов

2008. **«Мұстафа Шоқай»**. тарих, биография, драма, реж. С.Нарымбетов

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКИМ ТАРАЗИ

Аким Тарази (Ашимов Аким Уртайулы) родился 9 сентября 1933 года в городе Алма-Ате.

1950. Учился Жанатурмысской средней школе Луговского (Рыскулов) района Жамбылской области

1950-1952. Учитель Акыртюбинской средней школы Луговского района Жамбылской области

1952-1955. Студент филологического факультета Казахского государственного педагогического института им. Абая.

1955-1956. Преподаватель русского языка и литературы в Новотроицкой (Жанатурмыс) средней школы Шуского района Жамбылской области.

1956-1958. Фельетонист сатирического журнала «Ара».

1958-1959. Ответственный секретарь газеты «Қазақстан пионері» («Ұлан»).

1959-1960. Преподаватель Новотроицкой средней школы Шуского района Жамбылской области

1960. Литературный работник редакции газеты «Социалистік Қазақстан»

1960-1962. Слушатель Высших сценарных курсов (Москва) Союза работников кинематографии СССР.

1962-1963. Сценарист студии «Казахфильм»

1963-1964. Редактор-консультант сценарной мастерской киностудии «Казахфильм»

1964-1966. Член редакционной коллегии сценарного отдела киностудии «Казахфильм».

1966-1971. Главный редактор сцен редакционной коллегии киностудии «Казахфильм».

1970-1971. Собственный корреспондент «Литературной газеты» (Москва) по Казахстану.

1971-1980. Первый секретарь правления Союза кинематографистов Казахстана.

1980-1986. Творческий период.

1986-1998. Секретарь Союза писателей Казахстана.

1991-1993. Советник Министерства культуры Республики Казахстан.

1993-1995. Главный редактор журнала «Қаржы қаражат».

1995-2004. Доцент Казахской Национальной академии искусств им. Т. Жургенова (Алматы).

2007. Руководитель Астанинского филиала Союза писателей Казахстана.

2009. Профессор Казахского национального университета искусств (Астана).

ЗВАНИЯ И НАГРАДЫ

Государственные награды

- Медаль «За доблестную труд» (1970)
- Диплом Союза писателей Казахстана (1977)
- Почетная грамота Верховного Совета Казахской ССР (1985 г.)
- Диплом Министра культуры СССР, Союза писателей СССР, Всероссийское театральное общество за пьесу «Колыбельная для Адама». (1985)
- Орден «Кұрмет» Республики Казахстан (15.10.1994)
- Государственная премия Республики Казахстан, за роман «Альтернатива» (28.12.1994)
- Заслуженный деятель Казахстана (1999)
- Лауреат Государственной премии Республики Казахстан (29.11.2002)
- Орден «Отан» Республики Казахстан (03.12.2015)

Юбилейные медали

- Нагрудной знак в честь 20-летия освоения целинных земель (1974)
- Нагрудной знак в честь 150-летия Жамбыла Жабоева (1996)
- Медаль «10 лет независимости Республики Казахстан» (2001)
- Медаль «20 лет Независимости Республики Казахстан» (2011)
- Медаль «25 лет Независимости Республики Казахстан» (2016)

Награды иностранных государств

- Медаль Франца Кафки и специальный диплом за вклад в развитие мировой литературы (Прага, Чешская Республика, 19.07.2011)

Почетные звания

- Отличник кинематографии СССР (1970)
- Заслуженный работник культуры Вооруженных Сил СССР (1972)
- Обладатель премии имени Б. Майлина Союза писателей Казахстана (1985)
- Международная премия имени Жамбыла (1996)
- победитель номинации «Үздік жазушы» на форуме «ТӘУЕЛСІЗДІК. ӘДЕБИЕТ. ҚАЛАМҒЕР», посвященном 25-летию независимости Казахстана. (2016)
- «Почетный гражданин Жамбылской области» (2002)
- Названа средняя школа имени Аким Тарази в селе Тастобе Жамбылской области.

Ученые звания

- присвоено звание доцента Казахского государственного института театра и кино им. Жургенова (ныне – Национальная академия художеств им. Т. Жургенова) (2003).
- Профессор Казахского национального университета искусств (2009).
- Почетный профессор ТарГУ (2012).
- Решением Высшей аттестационной комиссии присвоено звание профессора Казахского национального университета искусств (2018).

Общественная деятельность

- Первый секретарь Союза кинематографистов и член коллегии Государственного комитета кинематографии при Совете Министров Казахской ССР (1963)
- Член Союза писателей Казахстана (1968)
- Член Союза писателей СССР (1968)
- Член Союза журналистов СССР (1979)
- Член Общества по охране памятников культуры
- Президент Национальной ассоциации искусств «Сахна» (1994)
- Член комиссии по присуждению Государственной премии Республики Казахстан в области литературы и искусства при Президенте Республики Казахстан (2007).
- Член совета директоров чечено-ингушского культурного центра «Вайнах» (1990)

Постановки произведений

1964-1967. **«Несмешная комедия»**, двухактная история, реж. В.И.Иванов. *Казахский академический театр драмы им. М. Ауезова.*

1972. **«Везучий Букен»**, двухактная сатирическая драма, реж. Р. Сейтметов. *Казахский академический театр драмы им. М. Ауезова.*

1975. **«Апа-апатай»**, двухактный, комедийная драма с эпилогом (в соавторстве с Қалихан Ыскак), реж. Мен-Дон-Ук. *Казахский государственный театр для детей и юношества.*

1976. **«Жәкөтайлар немесе Шырықбұзар»**, двухактная сатира (совместно с Калихан Ыскак), реж. А. Кулданов. *Жамбылский областной казахский театр драмы имени Абая.*

1979-1980. **«Хороший человек»**, двухактная трагикомедия, реж. Ж. Хаджиев. *Казахский государственный театр для детей и юношества.*

1984. **«Это и моя судьба»**, двухактная драма, реж. А. Кенжеков. *Казахский государственный театр для детей и юношества.*

1985. **«Девичья любовь»**, трагедия. *Тургайский областной казахский музыкально-драматический театр имени С.Кожамкулова.*

1985. **«Қыз махаббаты немесе қуыршақ бөпенің жоқтауы»**, *Актюбинский областной русский драматический театр.*

1985 **«Алия»**, трагедия. *Актюбинский областной театр драмы им. Т.Ахтанова*

1985. **«Қос боздақ»** драма. *Казахский академический театр драмы им. М. Ауезова.*

[1987]. **«Хороший человек»**, двухактная трагикомедия, реж. Е.Тәпенов. *Карагандинский областной казахский театр драмы им. С. Сейфуллина.*

[1987]. **«Хан тенгри»**, драма, реж. А. Дүйсебаев. *Тургайский областной казахский музыкально-драматический театр имени С. Кожамкулова.*

1994. **«Індет» (Эпидемия)**, двухактная трагикомедия, реж. Е. Обаев. *Казахский государственный театр для детей и юношества им. Г. Мүсрепова*

1996. **«Індет» (Эпидемия)**, двухактная трагикомедия, *Жезказганский казахский музыкально-драматический театр имени С. Кожамкулова.*

2002. **М.Жумабаев. «Прегрешение Шолпан»** реквием (сценический вариант А.Тарази), реж. К. Сугирбеков. *Казахский государственный академический театр драмы им. Ауэзова.*

2003. «Поэт... Ангел...Любовь...», символическая драма, реж. Ә. Рахимов. *Казахский государственный академический театр драмы им. М. Ауэзова.*

2003. «Махамбет», драма, реж. С. Асылханов. *Государственный академический уйгурский театр музыкальной комедии имени Куддуса Кужамьярова.*

2005. «Муза», драма-исследование, реж. Е. Төлеубай. *Восточно-Казахстанский областной государственный казахский музыкально-драматический театр им. Абая в Семей.*

2013. «Люстра» фарс трагедия, реж. Ә. Оразбеков. *Казахский государственный академический музыкально-драматический театр им. К.Куаньшбаева.*

2013. «Хороший человек», двухактная трагикомедия, реж. Ж. Хаджиев. *Казахский государственный театр для детей и юношества им. Г. Мусрепова.*

2015. «Алия», трагедия, реж. И. Сапаров. *Южно-Казахстанский областной Казахский драматический театр имени Ж.Шаншина.*

Сценарий кинофильмов

1964. «Следы уходят за горизонт», мелодрама, реж. М. Бегалин

1967. «Звучи там-там», комедия, реж. Ш. Бейсенбаев

1968. «Выстрел на перевале Қараш», драма, реж. Б. Шәмшиев

1973. «Крылья Кенена», документальный фильм, реж. О. Әбішев

1977. «Объяснение в любви», телевизионный фильм, реж. Л. Сон.

2002. «Молитва Лейлы», социальная драма, реж. С. Нарымбетов

2008. «Мустафа Шокай». История, биография, драма, реж. С. Нарымбетов

MAIN DATES ABOUT LIFE AND ACTIVITIES OF AKIM TARAZI

Akim Tarazi (Ashimov Akim Urtaevich) was born on September 9, 1933 in Almaty.

1950. Graduated from Zhanaturmys secondary school in Lugovoi (Ryskulov) district of Zhambyl region.

1950-1952. Teacher at Akkurtobe secondary school in Lugovoi district of Zhambyl region.

1952-1955 Student of philological faculty of Kazakh Pedagogical Institute named after Abay.

1955-1956. Teacher of Russian language and literature in Novotroitsk (Zhanaturmys) secondary school in Shu district of Zhambyl region.

1956-1958. Feuilletonist in “Ara” satirical magazine.

1958-1959. Responsible secretary in the newspaper “Kazakhstan pioneer” (“Ulan”).

1959-1960. Teacher of the Novotroitsk secondary school in Zhambyl region

1960. Literary worker in “Socialist Kazakhstan” newspaper

1960-1962. lectured in the USSR Cinematography Workers’ Union High Scenario Course (Moscow).

1962-1963. Kazakhfilm studio script

1963-1964 Consultant editor of the film studio Kazakhfilm

1964-1966 Member of the editorial board of the script department of the film studio “Kazakhfilm”.

1966-1971. Chief editor of the scenes of the editorial board of the film studio “Kazakhfilm”.

1970-1971. The correspondent of the “Literary Newspaper” (Moscow) in Kazakhstan.

1971-1980. First Secretary of the Union of Cinematographers of the Kazakhstan.

1980-1986. Creative period.

1986-1998. Secretary of the Union of Writers of Kazakhstan.

1991-1993. Advisor to the Ministry of Culture of the Republic of Kazakhstan.

1993-1995 Chief Editor of magazine “Karzhy karazhat”.

1995-2004. Associate Professor of the T. Zhurgenov Academy of Arts (Almaty).

2007. Head of the Astana branch of the Union of Writers of Kazakhstan.
2009 – Professor of the Kazakh National University of Arts (Astana).

RANKS and AWARDS

State awards

- «Za doblestnyy trud» medal (1970)
- Kazakhstan writers union’s diplom
- Diploma of the Kazakh SSR Supreme Council
- Order “Kurmet” of the Republic of Kazakhstan (1994).
- Honored Worker of Kazakhstan (1999).
- Laureate of the State Prize of the Republic of Kazakhstan (2007).
- Order «Otan» of the Republic of Kazakhstan (2015).

Jubilee medals

- Medal “10 years of Independence of the Republic of Kazakhstan” (2001)
- Medal “20 years of Independence of the Republic of Kazakhstan” (2011).
- Medal “25 years of Independence of the Republic of Kazakhstan” (2016).

Awards of the foreign states

- Medal Franz Kafka and special diploma for the contribution to the development of world literature (Prague, Czech Republic 19.07.2011).

Public awards

- Excellence in Cinematography of the USSR (1970)
- Honored Worker of Culture of the Armed Forces of the USSR (1972)
- Holder of the B. Maylin Prize of the Union of Writers of Kazakhstan (1985)
- Independence Day, dedicated to the 25th anniversary of Kazakhstan’s

independence. Literature. Kalamger “in the Republican Forum of Creative Intelligentsia of Kazakhstan in the nomination” The Best Writer “(2016)

- “Honorable citizen of Zhambyl region” (2002)
- The name is given to the school in Tastobe village, Zhambyl oblast (....).

Academic titles

• He has been awarded the title of Associate Professor of the Kazakh State Institute of Theater and Cinema named after Zhurgenov (now – T. Zhurgenov National Academy of Arts) (1995)

- Professor of the Kazakh National University of Arts (2009)
- honorary professor of Taraz State University (2012)
- By the decision of the Higher Attestation Commission the title of Professor of the Kazakh National University of Arts (2018)

Public services

• First Secretary of the Union of Cinematographers and Member of the Collegium of the State Committee of Cinematography of the Council of Ministers of the Kazakh SSR (1963)

- Member of the Union of Writers of Kazakhstan (1968)
- Member of the Union of Writers of the USSR (1968)
- Member of the Union of Journalists of the USSR (1979)
- Member of the Society for the Protection of Cultural Monuments
- President of the National Arts Association “Sakhna” (1994)
- Member of the Commission for awarding the State Prize of the Republic of Kazakhstan in the Literature and Art area under the President of the Republic of Kazakhstan
- Member of the Board of Directors of Chechen-Ingush Cultural Center «Vainakh» (1990)

Productions of works

1964-1967. “Unfunny Comedy”, two-act story, Director – V. I. P. the

dictionary has a two-way translation. Kazakh academic drama theatre. M. – M.: publishing house of KAZ.

1972. “Lucky Buken”, a two-act satirical drama, directed by R. the dictionary implemented two-way translation. Kazakh academic drama theatre. M. – M.: publishing house of KAZ.

1975. “APA-apati”, two-act Comedy drama with epilogue (co-authored with Calihan Yskak), directed by Dong-UK. Kazakh state theater for children and youth.

In the dictionary implemented two-way transfer. “Icatlar or Chirikba”, two-act satire (together with Calihan Yskak), Director – A. – M.: publishing house of KAZ. Zhambyl regional Kazakh drama theater named after Abay.

1979-1980. «Good man.» Two-act tragicomedy, directed by J. Hadzhiev. Kazakh state theater for children and youth.

1985. “Maiden love”, Arkalyk drama theatre

1985. “Love of a girl or absence of a doll”, Aktobe regional Russian drama theatre

1985 “Alia”, tragedy. Aktobe regional drama theatre. T. Akhtanova

1985 “Kos bozdak”. Kazakh state academic drama theatre. M. Auezov.

1994. “Indet”, a two – act tragicomedy, directed by E. Obaev. Kazakh state theater for children and youth. G. Musrepova

1996. “Indet”, two-act tragicomedy, Zhezkazgan Kazakh musical drama theater named after S. Kozhamkulov

2002. M. Zhumabayev. “Halpenny CNS” Requiem (stage version by A. Tarazi), Director – K. Sugurbekov. Kazakh state academic drama theatre. Auezov.

2003. “Akin... Perish... Mahabbat...”, symbolic drama, Director – Ə. Rakhimov. Kazakh state academic drama theatre. M. Auezov.

2003. “Makhambet”, drama, Director – S. Asylkhanov. State academic Uighur theatre of musical Comedy named after Kuddus kuzhamyarov.

2013. “Chandelier” farce tragedy, Director-Ə. The Orazbekov. Kazakh music and drama theatre. Kuanyshbaev

2013. «Good man.» Two-act tragicomedy, directed by J. Hadzhiev. Kazakh state theater for children and youth. G. Musrepova.

2015. “Aliya”, tragedy, Director-Imanali Saparov. Regional Kazakh drama theatre named after Zh. Shanin.

Adaptation of the works of

- 1964. “Footprints over the horizon”, melodrama, dir. M. Begalin
- 1967. “Sound over there”, Comedy, dir. Sh Beisenbayev
- 1968. “Shot on the pass Karash”, drama, dir. B. Shamshiev
- 1973. Wings of Kenen, documentary, dir. O. Bev
- 1977. “Declaration of love”, TV film, dir. L. Son.
- 2002. “Leila’s prayer”, social drama, dir. S. Narymbetov
- 2008. Mustafa Shokai. History, biography, drama, dir. S. Narymbetov

Тарази туралы түйінді сөз

Қазақ әдебиеті әлемдік әдебиеттің ажырамас бір бөлігі ретінде ұлттың рухына, мәдениетінің дамуына, рухани сананың, тарихи танымның қалыптасуына үздіксіз қызмет етіп келеді. Ұлттың жоғын жоқтап, намысын қорғайтын да, дәстүрін, тарихын сақтайтын да – әдебиет.

Қазақ әдебиеті әлемдік әдебиеттің ажырамас бір бөлігі ретінде ұлттың рухына, мәдениетінің дамуына, рухани сананың, тарихи танымның қалыптасуына үздіксіз қызмет етіп келеді. Ұлттың жоғын жоқтап, намысын қорғайтын да, дәстүрін, тарихын сақтайтын да – әдебиет.

Қоғамның болмысын асқақтатып жырлаған, көркем әдебиет тілінде айшықтап бейнелеген, қалың елінің үдесінен шыққан жыраудың да, ақынның да, жазушының да абыройы асқақ болған. Мұндай өнер иелері, Аллаға шүкір, қай дәуірде де, қай заманда да, қай ғасырда да, қай кезеңде де қазақ қоғамында, оның көркем ойының тарихында аз болған жоқ.

Көне дәуірді, арғы заманды айтпағанның өзінде, XVIII ғасырда Құдай қазаққа – Бұқарды, XIX ғасырда – Абай мен Жамбылды, XX ғасырда Мұхтар Әуезовті, Мағжан Жұмабаевты, Ғабит Мүсіреповті, айбарлы қылып ұлтының сөзін ұстаған Шерхан Мұртазаны берді.

Сол ғасырдың алпысыншы жылдарында «халық жауы» делінгендердің төлеуі болып әдебиетімізге құлын-тайдай жарысқан, қоғалы көлдей жарасқан, жұлдызы жанған Үркердей жаңа лек келді: Мұқағали Мақатаев, Олжас Сүлейменов, Қадыр Мырзалиев, Тұманбай Молдағалиев, Фариза Оңғарсынова, Әбіш Кекілбаев, Қалихан Ысқақов, Сайын Мұратбеков, Мұхтар Мағауин, Ақселеу Сейдімбек, Дулат Исабеков, Төлен Әбдіков, Смағұл Елубаев. Осы ортаның алғы шебінен біз Әкім Таразиді көреміз.

Қазақ әдебиетінің алтын ғасыры аталған, шын мәніндегі, кәсіби әдебиет деңгейіне көтерілген, барлық жанрда өркендеген тұсы, қазақы көркем ойы көкжиегінің кеңейіп, әлемдік өркениетке кереге жайған кезі – сол аумалы-төкпелі, аласапыран XX ғасыр еді.

Алабөтен мінез таныта келген әлгі біз айтып отырған алпысыншы жылғылар әдебиетімізге тұтас бетбұрыс әкелді. Қазақ әдебиетінде ұлттық сананың қайта оянуы мен тарихи сананың жаңғыруына айрықша ықпал еткен тарихи процестің бел ортасында біз тағы да прозаик, драматург Әкім Таразиді көреміз. Осы буыннан кейін сең бұзған тұтас толқын әдебиетімізде Тәуелсіздікке дейін де, одан кейін де болған жоқ.

Әкім Тарази әдебиетке өз соқпағын сала келді: не бір терең ойлы, тағылымды әңгіме, хикаят, роман, пьесалар жазды; ешкімге ұқсамайтын, қайта-ланбайтын өз стилін, өз мінезін қалыптастырды; өзі өмір сүріп отырған дәуір адамдарымен де, өзінен кейінгі ұрпақпен де сырласа алатын, ұғыныса алатын кесек характерлер сомдады.

Әкім Тарази – ақиқатты бүкпесіз, ашық айтудан айнымаған, жал-тақтауды, жалпақтауды білмейтін, дақпыртты, даурыққанды, желпініп-желіккенді жақтырмайтын, өзімен-өзі оңаша болғанды ұнататын; шығармашылық өнерге аса жауапкершілікпен қарайтын дара суреткер. Жамбылдың қызыл жолбарысы секілді көзге көрінбейтін, күндіз-түні қорғап жүретін, қия бастырмайтын, үнемі камшылап отыратын Бүлкілбайы бар жазушы.

Мерзімді баспасөзде жарияланған алғашқы әңгімелері арқылы-ақ оқырманның ықыласына бөленді. Айтулы қаламгер болатындығын, алысқа шабатындығын танытты. Шуу дегеннен-ақ шоктығы биік жазушы ретінде қалыптасты. Кітабы жиі оқылатын қаламгерге айналды.

Біздің кейбір сыншыларымыз кеңес өкіметі тұсында жазушылар жаппай коммунистік идеологияның шылауында болды дегенді айтады. Болғаны да рас. Өйткені қоғамнан, заманнан тыс әдебиет болмайды. Әдебиет – өзі өмір сүріп отырған қоғамның айнасы. Десе де біздің әлгі сыншыларымыз Әкім Таразидің сол заманда-ақ жарық көрген, қалың оқырманның көзайымына айналған «Аран», «Андрей», «Глобус», «2999999+1», «Солженицын және Күлтәй жеңешем» деп аталатын әңгімелерін ескере бермейтін тәрізді. Бұл шығармаларда сол кезде-ақ коммунистік идеологияның қитұрқы саясаты, ұлтты қорлауы, отарлық езгінің салқыны мен салдары аяусыз әшкереленген еді. Бір ғана «Андрейді» алыңызшы, шағын ғана шығармада экспериментке, мазаққа, келекеге айналған, тәніне дерт егіліп, тағдыры тәлкек болған қазақ ұлтының бастан кешірген қияметі бейнеленген. Әдебиет сынының әлі күнге дейін осыны тани алмай отырғанына қайран қаласың.

Жаңа мыңжылдықтың басында қалың оқырманды таңғалдырған шығармасының бірі – «Жаза» романы. Шағын ғана роман шытырман оқиғаға толы: қалай басталып, немен біткенін ешкім айта алмайтын, Кеңес Одағын ортақ шаңырағым деп есептеген талай отбасын боздағынан айырып зарлатқан, адам баласы айтып тауыса алмайтын қайғы-қасірет ордасы – Ауған соғысы, соның салдары, құбыжығы соншалықты әсерлі, өте шебер суреттелген. Соғыстан қайтып оралған солдаттың басындағы қилы

тағдырды соншалықты терең жазған мұндай роман қазақ топырағында бұрын-соңды болған жоқ.

Романның кіріспесінде автор шығарманы оқып шығу оңайға түспейтінін алдын ала ескертеді. Сергелдеңге түскен сорлы солдаттың басындағы жан түршігерлік үрейлі тағдыр оқырманды жіпсіз жетелейді. Сол үрей кітап бетін жапқан соң да бойыңыздан көпке дейін тарқайды.

«Жаза» романы автордың өзіне де, өзгеге де қатал талабынан туған. Жазушы өзін де, өзгені де аямайды. Әкімнің: «Мен шығармаларымды заманға, болмаса жекелей біреуге ұнайын деп жазған емеспін. Табиғатымнан қатал жазушымын. Заманды да, адамды да аямаймын» дейтіні әбден рас.

Романдағы оқиғаның барған сайын күрделене түсуі оқырманды айықпайтын сергелдеңге салады. Психологиялық тартыс, арпалыс, оқиғаның шиеленісуі, оның өсіп-өрбуі автордың ерекше қабілет иесі екендігін күмәнсіз дәлелдейді.

«Үйге келген соң екеуін асықпай тамақтандырды. Содан екеуін тізесіне отырғызып, бар ынтасымен перзенттеріне соңғы рет әкелік мейірімін білдіріп, ыңылдап өлең айтты. Енді ғана ер жете бастаған қос жеткіншектің алқымына қол салып, сәл ғана сығып қалды. Екеуі де есінен танып, сұлқ түсті» (Романнан үзінді).

Не деген сұмдық! Жаны қиылған қос боздақ – Абоның туған перзенттері. Оларды өлтірген Абоның өзі. Жаның түршігеді. «Неге өйтті?», «Бауыр еті – балалары емес пе еді?», «Бұл сұмдыққа неге барды?» деген қым-қиғаш сұрақтар туа береді.

Көзінің ағы мен қарасындай періштелерін әуел баста Або өлімге қимай, көп қиналды. Жанын жегідей жеді. Тентек қойдай теңселді. Пұшайман болды. Бірақ басқа амалы қалмады. Бүкіл денесін жайлаған ем қонбайтын ауыр дертті ауған соғысынан әкеліп балаларына жұқтырып алған Або баяны, тұрлауы жоқ ендігі өмірлері ит қорлықпен өтпесін деп, осылай өз перзенттеріне өзі қол салды.

Абоның ендігі жерде жер басып жүруге қақысы жоқ. Ол аяқ астынан жоқ болып кетеді. Сауал-жауабын, обал-сауабын, сөйтіп, автор оқырманның өзіне қалдырады.

Мемлекеттік сыйлыққа ие болған «Жаза» романы – ұлттық әдебиетіміздің жаңа сатыға көтерілгендігін айғақтаған; жаныңды шырқыратқан шындықты, сүйегінді сырқыратқан сұмдықты нанымды әрі сонша шебер бейнелеген қазақ әдебиетінің ХХ ғасырдағы ең таңдаулы асыл

мұраларының бірі. Сондықтан да роман оқырманды еріксіз ойландырады, толғандырады, иландырады.

Жазушы өзінің басынан кешкенді, көзі көргенді, түйсінгенді, жаны сезгенді ғана жазады. «Әр суреткер өзін-өзі жазады» деп Бальзак айтқандай, қаламгердің кейбір кейіпкерлерін өзінен бөліп ала алмайсың. «Тасжарғандағы» Омарды, «Жолы болғыш жігіттегі» Асау Бөкенді мен автордың өзіне ұқсатамын.

Әкім Таразидың «Тасжарған», «Шер», «Қиянат» деп аталатын романдарының қай-қайсысын; қай повесін, қай әңгімесін, қай пьесасын алсаңыз да шынайы өмірдің өзінен туатын бүкпесіз шындықтың, сан алуан тағдырдың, шырмауықтай шырматылған шытырман оқиғаның куәсі боласыз. Өзіңіз де сол оқиғалардың ішінде жүргендей сезінесіз, тіпті кейіпкерлерінің біріне айналып кете жаздайсыз.

Тарази базбіреулер сияқты көзін тырнап аша салысымен қолына қалам ұстаған жоқ, әдебиетке ұйқысын қандырып, өмірді терең ұғынып келді. Нені жазса да санамен жазады. Оның геройларын мынауысы жағымды, анауысы жағымсыз деп бөле алмайсыз. Заман, қоғам, адам өзгерсе де өзгермейтін Кірпішбайлардың қатар жүретіні содан. Әкім Тарази 1933 жылы қыркүйек айында Алматыда туады. Ата-анасы Әкімнің алты жасында Шу стансасына көшіп, балалық шағы сонда өтеді. ҚазПИ-ді бітіреді. Ұзақ жылдар газет-журналдарда қызмет етеді. «Литературная газетаның» Қазақстандағы меншікті тілшісі де болады. Қазақстан Кинематографистер одағын басқарады. Жазушылар одағының хатшысы қызметін атқарады. Сөйте жүре желісін үзбей, кесек-кесек туындылар жазады. Ұлттық мүддеге қызмет ете жүріп, осылай жазушылық өнердің биігіне шығады.

Әкім Тарази өнердің үш саласына бірдей үлкен үлес қосты: прозаик, драматург, киносценарист. «Бұлтқа салған ұясын», «Тасжарған», «Кен», «Жаза», «Шер», «Қорқау жұлдыз», «Махаббат жыры», «Қиянат», «Мұстафа Шоқай» романдары қазақ романын байытты. Романға бергісіз «Құйрықты жұлдыз», «Үлкен ауыл», «Асу-асу», «Көкжиек» секілді повестері осы жанрдың мәртебесін көтерді. «Күлмейтін комедиясы», «Жақсы кісісі», «Жолы болғыш жігіті», «Қос боздағы» қазақ драматургиясының табысына айналды. «Тұлпардың ізі», «Қараш-қараш оқиғасы» «Мұстафа Шоқай» фильмдері қазақ кино өнерінің алтын қорына қосылды.

«Күлмейтін комедиясы» 1964 жылы қойылды. Сол жылы кәдімгі Әкім Әшімов жазушы Әкім Тарази аталды, оның болашақ жары, бүгінде

көрнекті қазақ жазушысы, аяулы жеңгеміз Роза Мұқанова сол жылы дүниеге келді. Сөйтіп, екеуі қосылып өмірге Алпамыс, Арузадай асыл перзенттерді әкелді, екеулеп жүріп қазақ прозасының ажарын кіргізіп, еңсесін көтерді.

Әкім ағаның шығармалары әлем тілдеріне аударылды. Сол арқылы туған халқын әлемге танытты, әлем әдебиетінің дамуына өз үлесін қосты.

Әкім Тарази – сегіз қырлы, бір сырлы қаламгер, терең ойдың адамы, философ жазушы, кәнігі зерттеуші, тағылымды тарихшы, көне мұраларымыздың бітігішісі. Қаламгердің байтақ мұрасы да, Йакинф Бичурин мұраларын аударған ерен еңбегі де бағасын әлі толық алған жоқ. Сырлы сұхбаттарындағы, салиқалы әңгімелеріндегі байсалдылық пен тереңдіктің де сырын ешкім әлі ашқан жоқ. Осыған қарап бүгінде әдебиет сыншылары да кітап оқығанды қойған ба деп қаласың. Осы ретте ұлы ұстазымыз Мұхтар Әуезовтің мына бір сөзі еске түседі:

– Мен өзім теңдес, өзім құрбылас орыс достарымнан үш жыл кейін келемін. Олар «Евгений Онегинді» тоғыз жасында оқиды, ал мен он екі жасымда оқыдым, – деуші еді жарықтық.

«Евгений Онегинді» қайдам, осы залда * Мұхтар Әуезовті де, тойдың төрінде отырған Әкім Таразиді де оқымағандар табылып қала ма деп қорқамын.

Әкім Таразидің сырттай момақан боп көрінген кескіні де, андап басқан жүрісі де, ойдың тұңғиығына батқан келбеті де, ешкімге ұқсамайтын табиғаты да қызық және өзіне жарасады. Сырттай қарағанда, қуана алмайтындай болып көрінгенімен, іштей елжіреп тұратын, мейірімді, жаны жұмсақ, таза адам.

Оның тұла бойынан кісілікті де, баяғы ұлы бабалардың асыл қасиетін де көргендей боласың. Кісінің шын қарапайымдылығы – ұлылығынан, ал ұлы болуы – тектілігінен дейтініміз де, ұлық болсаң, кішік бол дейтініміз де осы болуы керек.

Тілі сынаптай таза, күмістей кіршіксіз әдебиет – өнердің асылы, ұлттың жаны мен рухы. Әдебиеті болмаған жұрт тілі шықпаған бала сияқты. Қазақ – табиғатынан дана, шешен халық. Біздің бақытымыз – байтақ, бай әдебиетіміз бар. Сол асыл өнердің айтулы жасаушылары да, сақтаушылары да баршылық. Олар өзінің биік өнері арқылы халқының мақтанышына айналды. Ұлы Абай ұлттың рухани көсемі дәрежесіне алдымен әдебиет арқылы жетті. М. Әуезовті де, Ғ. Мүсіреповті де жұртшылық жазушылық өнері үшін алақанына салды. Сондай сөз өнерінің иесі, шығармалары

арқылы қалың елінің сүйіспеншілігіне бөленген суреткер – Әкім Тарази бүгінде туған жерінің, өсіп-өнген өлкесінің төрінде отыр.

Біз Әкім ағамен Алматыда өсіп, Астанада табыстық. Бірге келеміз. Сыйласпыз. Жиі араласамыз. Жақсы көреміз: кісілігі үшін, шыншылдығы үшін, табандылығы үшін, парасаттылығы үшін, адамгершілігі үшін, қарапайымдылығы үшін, азаматтығы үшін жақсы көреміз.

Кемеліне келген үлкен қаламгер, Қазақстан Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Әкім Таразидің жеткен биігі – ұясын бұлтқа салған алып қыранның келбетін көз алдымызға елестетеді. Ол – уақыт шежірешісі, асыл сөздің ұстасы, ұлтының мақтанышы, заңғар жазушы, елінің көрнекті қайраткері. Уақыт озады, дәуір өзгереді, бірақ мұндай адамдар халқымен бірге жасай береді.

***Мырзатай ЖОЛДАСБЕКОВ,**
Мемлекет және қоғам қайраткері, түрколог-ғалым,
филология ғылымдарының докторы, профессор*

Несколько слов о Тарази

Казахская литература неизменно служит поднятию духа нации, развитию культуры, формированию духовного и исторического сознания. Литература – хранительница традиций и истории, в ней отражаются и волеизъявление народа, и нравственность нации.

И жырау, и поэты, и писатели через художественную литературу, раскрывающие острые проблемы общества, находят отклик у народа. И такие талантливые люди в нашем народе во все времена были.

Не заглядывая в глубокую старину, в XVIII веке Всевышний подарил казахам Бухар жырау, в XIX веке Абая и Джамбула, в XX веке Мухтар Ауэзова, Магжана Жумабаева, Габита Мусрепова и Шерхана Муртазу, творчество которых было посвящено своему народу.

В шестидесятые годы прошлого века после утраты репрессированных в 30-х годах поэтов и писателей, которых называли «врагами народа», отечественная литература начала возрождаться новыми талантами, такими как Мукагали Макатаев, Олжас Сулейменов, Кадыр Мырзалиев, Туманбай Молдагалиев, Фариза Онгарсынова, Абиш Кекилбаев, Калихан Искаков, Саин Муратбеков, Мухтар Магауин, Акселеу Сейдимбек, Дулат Исабеков, Толен Абдиков, Смагул Елубаев. И среди этих имен конечно же и Аким Тарази.

XX век – золотой век казахской литературы, по сути, вознесший до уровня профессиональной мировой литературы, когда прогресс произошел во всех жанрах, расширились горизонты казахской художественной мысли и распространились по всему миру.

Шестидесятники вызвали крутой переворот в нашей литературе, в отечественной культуре не было более видного и целостного поколения. В истории казахской литературы, которая оказывает особое влияние на возрождение национального самосознания и возрождение исторического сознания, с нами снова прозаик и драматург Аким Тарази.

Аким Тарази внес в казахскую литературу свой вклад: его познавательные рассказы, романы, пьесы, сформировали особый стиль и характер, которые не имеют аналогов; он создал образы, понятные и интересные не только его современникам, но и будущим поколениям.

Аким Тарази – исключительный писатель и говорит прямо, без намеков, он любит побыть наедине с собой, со своими мыслями. У него есть свой Булкилбай, который дает дух и защищает, как красный тигр Жамбыла.

Уже первые произведения писателя, опубликованные в периодических изданиях, нашли своего читателя. Через первые рассказы стало понятно, что он пойдет далеко в художественном творчестве.

Некоторые из наших критиков говорят, что в советское время творческая интеллигенция, в их числе и писатели, работала в русле массовой коммунистической идеологии. Это правда. Потому что литература и общество не существует отдельно друг от друга. Литература – это зеркало общества, в котором вы живете. Тем не менее, у наших критиков, видимо, выпали из поля зрения произведения Акима Тарази, такие как «Аран», «Андрей», «Глобус», «2999999 + 1», «Солженицын и сноха Култай», которые были опубликованы в те дни. В них раскрывались недостатки и проблемы коммунистической идеологии, унижения нации, колониальный гнет и его последствия. Если взять рассказ «Андрей» - это небольшая работа, в которой изображены представители казахской нации в эксперименте, это такая насмешка. Удивительно, что литературная критика по-прежнему не может понять глубину и замысла автора.

Одной из работ, которые удивили читателя в начале нового тысячелетия, является роман «Наказание». Роман полон авантюрных событий, очень искусно, впечатляюще и непредсказуемо описаны страшные последствия Афганской войны, которая непонятно как началась и чем закончилась, война в которой многие семьи Советского Союза лишились своих сыновей. До этого никогда в казахской литературе не было такого романа, в которой так глубоко описывается судьба солдата, вернувшегося с войны.

Во вступительной части романа автор предупреждает, что прочесть роман будет непросто. Страшная, роковая судьба солдата, который оказался в суматохе войны захватывает читателя. Этот страх не покидает читателя через долгое время даже после прочтения. Писатель не жалеет ни себя, ни других. Аким сказал: «Я не писал свои произведения ни для современников, ни для отдельного человека. Я строгий писатель. Я не жалею ни время, ни людей.» И это действительно так.

Все более сложная история в романе ставит читателя на исцеляющий дискурс. Психологический аргумент, расхождение, обострение событий, их развитие несомненно доказывает, что автор обладает необыкновенным талантом.

«Когда он вернулся домой, он накормил их обоих. Затем он посадил их на колени и в последний раз пел своим сыновьям, выражая свою

отцовскую привязанность. После этого он просто взял их за шею и начал потихоньку сжимать их. Они оба потеряли сознание и упали замертво». - отрывок из романа.

Какой ужас! Оба мертвых – родные дети Або. Сам Або убил их. Душа сжимается. «Почему он пошел на это?», «Они же его родные кровные дети?», «Почему так получилось?» и таких вопросов не счесть.

Або не мог своих ангелочков убить, долго мучился. Его душа страдала. Его трясло как овечку. Но другого пути не осталось. Беспокоясь за жизнь своих детей, чтобы их жизни не подверглись издевательствам, боясь повторения своей никчемной жизни, Або решается на убийство своих детей.

Або не имеет права никуда ходить. Он полностью исчезает. Так автор читателю самому оставляет сделать выводы.

Получивший государственную награду роман «Наказание» является доказательством прогресса национальной литературы. Благодаря убедительному и искусному описанию до боли ужасной и жизненно правдивой истории произведение становится одним из лучших произведений казахской литературы XX века.

Роман заставляет человека задуматься, переживать и верить.

Писатель пишет про свои переживания, про то, что видел, понял и чувствовал. Некоторые персонажи его произведений невозможно отделить от самого автора. Я вижу самого писателя в Омаре в «Тасжаргане», Асау Бокена в «Везучим Букене».

Какой не возьми из романов Акима Тарази, какую ни возьми из повестей, рассказов, пьес вы будете свидетелем правды повседневной жизни, свидетелем различных судеб, запутанных сложных событий. Будете чувствовать себя частью этих приключений, даже можете стать одним из персонажей.

Тарази не стал писателем сразу, пришел в литературу осознанно, с глубоким пониманием жизни. Его героев невозможно разделить на положительных или на отрицательных. Время, общество, человек меняется, но образ Кирпишбая остается.

Аким Тарази родился в сентябре 1933 года в Алматы. Его родители переехали на станцию Шу, когда ему было шесть лет, там прошло его детство. Окончил КазПИ. В течение многих лет он работал в газетах и журналах. Был собственным корреспондентом в Казахстане всесоюзной «Литературной газеты». Возглавлял Союз кинематографистов Казахстана.

Был секретарем Союза писателей. При этом, регулярно выходили его произведения. Так, работа в учреждениях не помешала взобраться на олимп писательского искусства.

Аким Тарази внес одинаково большой вклад в три области литературы: прозаик, драматург, сценарист. Казахскую коллекцию романов пополнил такими произведениями, как «Гнездо на облаках», «Тасжарган», «Кен», «Наказание», «Тоска», «Черная дыра», «Махаббат жыры», «Қиянат», «Мустафа Шокай». А такие повести, как «Когда возвращается комета», «Большой аул», «Серпантин», «Горизонт» подняли статус данного жанра. «Несмешная комедия», «Хороший человек», «Везучий Букен», «Кос боздак» стали достоянием казахской драматургии. Сценарии «Следы уходят за горизонт», «Выстрел на перевале Караш» «Мустафа Шокай» пополнили золотой фонд казахского кино.

Пьеса «Несмешная комедия» была поставлена в 1964 году. В том же году Акима Ашимова прозвали Акимом Тарази, его будущая супруга, уже известный казахский писатель Роза Муканова, родилась в том же году. Они вступили в брак и на свет появились драгоценные дети Алпамыс и Аруза. Их творческий союз обогатил казахскую прозу.

Произведения Акима переведены на иностранные языки. Таким образом, через его произведения мир все больше знакомится с нашим народом, и это его вклад в мировую литературу.

Аким Тарази – многогранный писатель, человек глубокой мысли, писатель, философ, исследователь, исследователь и летописец нашего наследия. Его переводы трудов Бичурина еще не оценены в полной мере. Тоже можно сказать и о его интервью и рассказах. Наблюдая это, иногда приходят мысли, что литературные критики перестали читать книги. В этой связи приходят в голову слова нашего наставника Мухтара Ауезова: «Я нахожусь на три года позади от своих русских друзей сверстников. Они читали Евгения Онегина в возрасте девяти лет, а я читал в возрасте двенадцати лет».

Не знаю насчет Евгения Онегина, но боюсь что есть люди которые не читали ни Мухтара Ауезова, ни Акима Тарази.

Весь образ писателя Акима Тарази, его походка с медленными шагами, задумчивость, очень интересны. Несмотря что на первый взгляд, он кажется человеком, который не умеет радоваться, внутри он милый, дружелюбный и нежный человек.

В нем можно увидеть и человечность, и благородные качества его великих предков. Это то, что называется – простота человека от его величия, а скромность от величия от его рода.

Чистая, безупречная литература это – дух нации. Народ без литературы, как ребенок, который еще не может говорить. Казахи по природе - ораторы. Наше счастье, что у нас есть такая богатая литература. Ее выдающиеся творцы и хранители стали гордостью народа. Великий Абай стал духовным лидером нации в первую очередь благодаря литературе. Народ носил на руках М. Ауэзова и Г. Мусрепова за писательское искусство. Такой же мастер литературного слова, любимый своим народом писатель Аким Тарази сегодня находится на почетном месте казахского народа.

Мы выросли вместе с Акимом в Алматы и подружились в Астане. Идем вместе по жизни. Очень уважаю его. Часто общаемся. Люблю его за человечность, за его искренность, за его твердость, за разумность, за честность, за его простоту, за его совершенство.

Блестящий писатель, лауреат Государственной премии Казахстана, заслуженный деятель Казахстана Аким Тарази словно орел, построивший гнездо на облаках. Он летописец времени, мастер драгоценного слова, гордость нации, великий писатель, выдающийся деятель народа. Время идет, времена меняются, но такие люди будут жить со своим народом всегда.

***Мырзатай ЖОЛДАСБЕКОВ,**
Государственный и общественный деятель, тюрколог-ученый,
доктор филологических наук, профессор*

Keyword for Tarazi

Kazakh literature invariably serves to uplift the spirit of the nation, the development of culture, the formation of spiritual and historical consciousness. Literature is the keeper of traditions and history, it reflects both the will of the people and the morality of the nation.

And zhyrau, and poets, and writers through fiction, revealing the acute problems of society, find a response from the people. And such talented people in our people at all times were.

Without going deep into ancient times, in the XVIIIth century, the Most High gave the Kazakhs Bukhar zhyrau, in the XIXth century Abai and Dzhambul, in the XXth century Mukhtar Auezov, Magzhan Zhumabayev, Gabit Musrepov and Sherkhan Murtaza, whose work was dedicated to his people.

In the sixties of the last century after the loss of the repressed in the 30s poets and writers, who were called «enemies of the people», the domestic literature began to revive with new talents such as Mukagkali Makatayev, Olzhas Suleimenov, Kadir Myrzaliev, Tumanbai Moldagaliev, Fariz Ongarsynova, Abish Kekilbayev, Kalikhan Iskakov, Sain Muratbekov, Mukhtar Magauin, Akseleu Seydimbek, Dulat Isabekov, Tolen Abdikov, Smagul Elubaev. And among these names of course is Akim Tarazi.

The XXth century is the golden age of Kazakh literature, in fact, elevated to the level of professional world literature, when progress occurred in all genres, the horizons of Kazakh artistic thought expanded and spread throughout the world.

The Sixties caused a steep upheaval in our literature; there was no more prominent and holistic generation in our culture. In the history of Kazakh literature, which has a special influence on the revival of national identity and the revival of historical consciousness, we again have a prose writer and playwright Akim Tarazi.

Akim Tarazi made his contribution to the Kazakh literature: his educational stories, novels, plays, formed a special style and character that have no analogues; he created images that are understandable and interesting not only to his contemporaries, but also to future generations.

Akim Tarazi is an exceptional writer and speaks directly, without hints, he likes to be alone with himself, with his thoughts. He has his own Bulkilbay, which gives spirit and protects like a red tiger of Zhambyl.

Already the first works of the writer, published in periodicals, have found their readers. Through the first stories it became clear that he would go far in artistic creation.

Some of our critics say that in Soviet times, the creative intelligentsia, including writers, worked in line with the mass communist ideology. It's true. Because literature and society do not exist separately from Durga. Literature is a mirror of the society in which you live. However, our critics apparently fell out of sight of the works of Akim Tarazi, such as "Aran", "Andrey", "Globus", "2999999 + 1", "Solzhenitsyn and daughter-in-law Cultai", which were published in those days. They revealed the shortcomings and problems of the communist ideology, the humiliation of the nation, colonial oppression and its consequences. If you take the story «Andrew» - this is a small work, in which representatives of the Kazakh nation are depicted in the experiment, this is such a mockery. It is surprising that literary criticism still cannot understand the depth and intention of the author.

One of the works that surprised the reader at the beginning of the new millennium is the novel "Punishment". The novel is full of adventurous events, very skillfully, impressively and unpredictably described the terrible consequences of the Afghan war, which is not clear what started and what ended, in which many families of the Soviet Union lost their sons. Prior to this, there has never been such a novel in Kazakh literature in which the fate of a soldier who returned from the war is described so deeply.

In the introductory part of the novel, the author warns that it will not be easy to read the novel. The terrible, fateful fate of a soldier who found himself in the turmoil of war captures the reader. This fear does not leave the reader after a long time, even after reading. The writer does not regret neither himself nor others. Akim said: "I did not write my works neither for contemporaries, nor for an individual. I am a strict writer. I do not regret neither time nor people." And this is true.

An increasingly complex story in the novel puts the reader on a healing discourse. The psychological argument, divergence, aggravation of events, their development undoubtedly proves that the author has an extraordinary talent.

"When he returned home, he fed them both. Then he sat them on his knees and for the last time sang to his sons, expressing his fatherly affection. After that, he just took them by the neck and began to slowly squeeze them. They both fainted and fell dead." - excerpt from the novel.

Horrible! Both dead are the children of Abo. Abo himself killed them. The soul shrinks. “Why did he go for it?”, “They are his blood children of their own?”, “Why did this happen?” And such questions are countless.

Abo could not kill his angels, he suffered for a long time. His soul suffered. He was shaking like a sheep. But there is no other way. Worrying about the lives of their children so that their lives are not subjected to abuse, fearing a repetition of their worthless life, Abo decides to kill his children.

Abo has no right to go anywhere. He completely disappears. So the author himself leaves the reader to draw conclusions.

The state-awarded novel “Punishment” is proof of the progress of national literature. Thanks to a convincing and skilful description of a painfully horrible and life-true story, the work becomes one of the best works of Kazakh literature of the XXth century.

The novel makes a person think, worry and believe.

The writer writes about his experiences, about what he saw, understood and felt. Some characters of his works are not possible to separate from the author himself. I see the writer himself in Omar in Tasjargan, Asau Bocken in Lucky Buken.

Which do not take from the novels of Akim Tarazi, which do not take from the stories, stories, plays, you will witness the truth of everyday life, the witness of various destinies, entangled complex events. You will feel part of these adventures, you can even become one of the characters.

Tarazi did not become a writer right away; he came to literature consciously, with a deep understanding of life. His characters can not be divided into positive or negative. Time, society, a person is changing, but Kirpishbay’s image remains.

Akim Tarazi was born in September 1933 in Almaty. His parents moved to Shu station, when he was six months old, he spent his childhood there. He graduated from KazPI. For many years he worked in newspapers and magazines. He was his own correspondent in Kazakhstan All-Union «Literary Gazette.» He headed the Union of Cinematographers of Kazakhstan. He was secretary of the Writers’ Union. At the same time, his works were regularly published. So, work in institutions did not prevent to climb on the Olympus of writing art.

Akim Tarazi made equally great contributions to three areas of literature: novelist, playwright, screenwriter. The Kazakh collection of Ramans was supplemented with such works as “Nest on the Clouds”, “Taszargan”, “Ken”, “Punishment”, “Tosca”, “Black Hole”, “Mahabbat Zhyry”, “Yiyanat”, “Mustafa

Shokai”. And such stories as “When the comet returns,” “Big Aul”, “Serpentine”, and “Horizon” raised the status of this genre. «Unfriendly comedy», «Good man», «Lucky Buken», «Kose Bozdaky» became the property of the Kazakh drama. Scenarios «Traces go beyond the horizon», «Shot on the Karash Pass» «Mustafa Shokai» replenished the golden fund of Kazakh cinema.

The play «Unfriendly Comedy» was staged in 1964. In the same year, Akim Ashimov was nicknamed Akim Tarazi, his future spouse, the already famous Kazakh writer Roza Mukanova, was born in the same year. They entered into marriage and the precious children of Alpamys and Aruz were born. Their creative union enriched Kazakh prose.

Works of Akim translated into foreign languages. Thus, through his works, the world is increasingly getting to know our people, and this is his contribution to world literature.

Akim Tarazi is a multifaceted writer, a man of deep thought, a writer, philosopher, researcher, researcher and chronicler of our heritage. His translations of the works of Bichurin are not yet fully appreciated. The same can be said about his interviews and stories. Watching this, sometimes there are thoughts that literary critics have stopped reading books. In this regard, the words of our mentor Mukhtar Auezov come to mind: “I am three years behind my Russian peer friends. They read Eugene Onegin at the age of nine, and I read at the age of twelve. ”

I do not know about Yevgeny Onegin, but I am afraid that there are people in the hall who have not read either Mukhtar Auezov or Akim Tarazi.

The whole image of the writer Akim Tarazi, his walk with slow steps, thoughtfulness, are very interesting. Despite that at first glance, he seems to be a person who does not know how to rejoice, inside he is a sweet, friendly and gentle person.

In it one can see both humanity and the noble qualities of his great ancestors. This is what is called – the simplicity of man from his greatness, and modesty from greatness from his kind.

Pure, immaculate literature is the spirit of the nation. A people without literature, like a child who cannot yet speak. Kazakhs are speakers by nature. Our happiness that we have such a rich literature. Its outstanding creators and keepers became the pride of the people. Great Abay became the spiritual leader of the nation primarily due to literature. The people carried on the hands of M. Auezov and G. Musrepov for writing art. The same master of the literary

word, the beloved by his people, the writer Akim Tarazi, is today in the place of honor of the Kazakh people.

We grew up with Akim in Almaty and became friends in Astana. We go together in life. I really respect him. Often we communicate. I love him for his humanity, for his sincerity, for his firmness, for rationality, for honesty, for simplicity, for his perfection.

A brilliant writer, laureate of the State Prize of Kazakhstan, Honored Worker of Kazakhstan Akim Tarazi is like an eagle who built a nest on the clouds. He is the chronicler of time, the master of the precious word, the pride of the nation, a great writer, an outstanding leader of the people. As time goes on, times change, but such people will live with their people forever.

*Mirzatai ZHOLDASBEKOV,
State and public figure, Turkic scientist,
Doctor of Philology, Professor*

КІТАПТАРЫ

1. **Құйрықты жұлдыз.** – Алматы: Жазушы, 1966. – 216 б.
2. **Үлкен ауыл:** Повесть. – Алматы: Жазушы, 1968. – 112 б.
3. **Асу асу:** Хикаялар. – Алматы: Жазушы, 1970. – 200 б.
4. **Арман – Атаман:** Повесть. – Алматы: Жазушы, 1972. – 31 б.
5. **Қиян соқпақ:** Повестер. – Алматы: Жазушы, 1976. – 232 б.
6. **Бұлтқа салған ұясын.** – Алматы: Жазушы, 1977. – 280 б.
7. **Көкжиек:** Повестер мен әңгімелер. – Алматы: Жалын, 1980. – 247 б.
8. **Тасжарған:** Роман. – Алматы: Жазушы, 1980. – 464 б.
9. **Қыз махаббаты:** Пьесалар. – Алматы: Өнер, 1982. – 144 б.
10. **Басынан Қаратаудың ... :** Повестер мен әңгімелер. – Алматы: Жалын, 1985. – 332 б.
11. **Кен. Мейірім:** Роман. – Алматы: Жазушы, 1986. – 576 б.
12. **Жаңбырлы түндер.** – Алматы: Жалын, 1987. – 240 б.
13. **Жаңбырлы түндер:** Роман және әңгімелер. – Алматы: Жалын, 1988. – 240 б.
14. **Қорқау жұлдыз.** – Алматы: Жазушы, 1991. – 288 б.
15. **Бұлтқа салған ұясын:** Роман және хикаяттар. – Алматы: Санат, 1997. – 368 б.
16. **Жаза:** Роман және хикаяттар. – Алматы: Санат, 1998. – 352 б.
17. **Жабы жұбай:** Әңгіме. – Астана: Елорда, 2000. – 408 б.
18. **Көркемдік кұпиясы /** Ә.Тарази; Л.Мұсалы. – Алматы: Санат, 2000. – 240 б.
19. **Махаббат жыры:** Повестер. – Алматы: Елорда, 2000. – 408 б.
20. **Шер:** Романдар, хикаят. – Алматы: Атамұра, 2000. – 447 б.
21. **Қиянат:** Роман. – Астана: Елорда, 2002. – 413 б.
22. **Жолы болғыш жігіт:** Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 415 б.
23. **Тәж:** Әңгімелер, эсселер, сыр – толғаулар. – Астана: Елорда, 2003. – 360 б.
24. **Аяз бен Бибі:** Хикаяттар. – Астана: Елорда, 2005. – 381 б.
25. **Тасжарған:** Роман. – Алматы: Раритет, 2005. – 336 б.
26. **Ауыл шетіндегі үй:** Әңгімелер. – Алматы: Атамұра, 2006. – 248 б.

27. **Қиянат:** Роман. – Алматы: Жазушы, 2006. – 340 б.
28. **Қорқау жұлдыз:** Роман. – Алматы: Жазушы, 2006. – 368 б.
29. **Қиянат:** Үш томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Жазушы, 2006. – Т. 1. – 344 б.
30. **Қорқау жұлдыз:** Үш томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Жазушы, 2006. – Т. 2. – 368 б.
31. **Тырна, тырна, тырналар:** Үш томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Жазушы, 2007. – Т. 3. – 351 б.
32. **Мұстафа Шоқай: Роман.** – Алматы: Жазушы, 2008. – 384 б.
33. **Көк аспанда қырағы көз бар:** Эсселер. – Алматы: ҚАЗАқпарат, 2011. – 352 б.
34. **Тасжарған: Роман.** – Алматы: Жазушы, 2011. – 493 б.
35. **Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар.** – Алматы: Жазушы, 2012. – 472 б.
36. **Шығармалары. – Т. 1. Тасжарған:** Роман – Астана: Фолиант, 2013. – 395 б.
37. **Шығармалары. – Т. 2. Қиянат:** Романдар – Астана: Фолиант, 2013. – 429 б.
38. **Шығармалары. – Т. 3. Тырна, тырна, тырналар.:** әңгімелер, хикаяттар және роман. – Астана: Фолиант, 2013. – 405 б.
39. **Шығармалары. – Т. 4. Аяз бен Бибі:** Хикаяттар. – Астана: Фолиант, 2013. – 424 б.
40. **Шығармалары. – Т. 5. Қорқау жұлдыз:** Романдар. – Астана: Фолиант, 2013. – 416 б.
41. **Шығармалары. – Т. 6. Мұстафа Шоқай:** Роман. – Астана: Фолиант, 2013. – 424 б.
42. **Шығармалары. – Т. 7. Тәж:** Әңгімелер, эсселер, сыр-толғаулар. – Астана: Фолиант, 2013. – 408 б.
43. **Шығармалары. – Т. 8. Күлмейтін комедия:** драмалар. – Астана: Фолиант, 2017. – 480 б.

ПЬЕСАЛАРЫ

44. **Жас қырандар:** [пьеса] // Қазақстан пионері. – 1960. – 13, 16, 20, 23, 27 июль.
45. **Жолы болғыш жігіт:** [Екі бөлімді драма] // Жұлдыз. – 1972. – № 12. – 178-200 б.

46. **Қыз махаббаты:** [трагедия] // Қыз махаббаты. Пьесалар. – Алматы: Өнер, 1982. – 3-38 б.
47. **Жақсы кісі:** [трагедия] // Қыз махаббаты. Пьесалар. – Алматы: Өнер, 1982. – 76-104 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 45-78 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Алматы: Жазушы, 2012. – 49-87 б.
48. **Жолы болғыш жігіт:** [Екі бөлімді драма] // Қыз махаббаты. Пьесалар. – Алматы: Өнер, 1982. – 39-75 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 79-117 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Алматы: Жазушы, 2012. – 88-131 б.
49. **Тыныш көшедегі көгілдір үй:** [Күлмейтін комедия] // Қыз махаббаты. Пьесалар. – Алматы: Өнер, 1982. – 105-143 б.; Асу асу. – Алматы: Жазушы, 1970. – 81-121 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 3-44 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Алматы: Жазушы, 2012. – 3-48 б.
50. **Қадырынды білмеппіз-ау, арысым!:** [трагедия] // Жаңа жыл алдында: пьесалар жинағы. – Алматы: Өнер, 1990. – 143-179 б.
51. **Қос боздақ: [Торғай трагедиясы]** // Жаңа жыл алдында: пьесалар жинағы. – Алматы: Өнер, 1990. – 180-216 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 315-354 б.
52. **Ақын, періште, махаббат: [драма]** // Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 385-414 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Алматы: Жазушы, 2012. – 435-470 б.; Мұқағали. – 2008. – № 3. – 16-24 б.; № 4. – 11-19 б.
53. **Ақын жүрегі: [Фарс-трагедия]** // Тарту: Пьесалар. – Алматы, 2004, 1-кітап. – 211-234 б.
54. **Күнә: [Мағжан Жұмабаевтың әңгімесі бойынша]** // Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Алматы: Жазушы, 2012. – 49-87 б.
55. **Қыз махаббаты немесе қуыршақ бөпенің жоқтауы** // Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 117-170 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Алматы: Жазушы, 2012. – 132-193 б.
56. **Лайнер: [трагикомедия]** // Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 207-244 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Алматы: Жазушы, 2012. – 235-276 б.
57. **Люстра: [фарс-трагедия]** // Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 245-278 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Алматы: Жазушы, 2012. – 277-314 б.; Театр.kz. –

2010. – № 10. – 88-115 б.

58. **Муза:** [драмалық зерттеу] // Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 279-314 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Алматы: Жазушы, 2012. – 315-354 б.

59. **Інет немесе жаңа адам жасаймыз:** [трагедия] // Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаяттар. – Астана: Елорда, 2003. – 171-206 б.; Жолы болғыш жігіт: Драмалық хикаят. – Алматы: Жазушы, 2012. – 194-234 б.

СЦЕНАРИЙЛЕРІ, ФИЛЬМОГРАФИЯСЫ

60. **«Кенен Әзірбаев» («Крылья Кенена»).** «Қазақфильм», 1974, 2 бөлімді. Сценарий авторы – Ә.Тарази, О.Әбішев, Қ.Сиранов. Режиссері – О.Әбішев. Операторы – В.Васильченко. Дыбыс операторы – З.Абикенова. Музыкалық редактор – Н.Тілендиев. Редакторы – В.Мироглов. Директоры – О.Жүнісов.

МАҚАЛАЛАРЫ, СҰХБАТТАРЫ

1958

61. **Бөрлі төбеде бір ішу деген:** [фельетон] // Социалистік Қазақстан. – 1958. – 21 сентябрь.
62. **Жердегі жұлдыз:** [әңгіме] // Қазақ әдебиеті. – 1958. – 17 октябрь.
63. **Қалайша дейсіз бе?** // – 1958.
64. **Мен қайтпаймын; Альпинист дәптерінен:** [өлең] // Лениншіл жас. – 1958. – 20 ноябрь.
65. **Оның кейпі:** [фельетон] // Қазақ әдебиеті. – 1958. – 10 октябрь.

1959

66. **Ай сәулесі:** [әңгіме] // Қазақ әдебиеті. – 1959. – 14 август.

1960

67. **Жарық жұлдыз:** Үш актілі пьеса // Еңбек туы. – 1960. – 25 сентябрь.
68. **Жас қырандар:** пьеса. // Қазақстан пионері. – 1960. – 13, 16, 20, 23, 27 июль.

1961

69. **Оқтау жұтқан:** [«Жайсаң» атты повестен үзінді] // Қазақ әдебиеті. – 1961. – 15 сентябрь.

1965

70. **Құйрықты жұлдыз:** [повесть] // Жұлдыз. – 1965. – № 4. – 73-119 б.

1966

71. **Ауыл шетіндегі жатаған үй:** «Құйрықты жұлдыз» атты повестен // Қазақ әдебиеті. – 1966. – 6 апрель.
72. **Киноны айтсақ** // Қазақ әдебиеті. – 1966. – 18 май.
73. **Мойынқұм хикаясы:** [әңгіме] // Мәдениет және тұрмыс. – 1966. – № 2. – 11-13 б.
74. **Сері сұлтан:** [хикая] // Жұлдыз. – 1966. – № 7. – 38-52 б.

1967

75. **Жайсаң:** Повесть: Ықшамдалған // Қазақ әдебиеті. – 1967. – 28 шілде; Жұлдыз. – 1967. – № 12. – 3-29 б.
76. **Қыз Жібек:** [әңгіме] // Лениншіл жас. – 1967. – 12-13 август.

1968

77. **Жаңа маусымның жүгі ауыр.** // 1968. – 12 октябрь.
78. **Қырықтық басында:** «Ыстық көлеңке» деген повестен үзінді // Социалистік Қазақстан. – 1968. – 1 желтоқсан.
79. **Өрт:** Повесть // Лениншіл жас. – 1968. – 14-16, 19-20 наурыз.

1969

80. **Әнім сен едің:** [Екі хикая] // Жалын. – 1969. – № 1. – 61-85 б.
81. **Менің құрдастарым:** [Жас ақын-жазушылардың творчествосы жайлы] // Лениншіл жас. – 1969. – 4 январь.

1970

82. **Асу асу:** Хикаялар.– Алматы: Жазушы, 1970. – 200 б.
83. **Келін:** [хикая] // Мәдениет және тұрмыс. – 1970. – № 6. – 13-15, 17 б.
84. **Ыстық көлеңке:** [хикая] // Жұлдыз. – 1970. – № 1. – 80-89 б.

1971

85. **Аға қалдырған мұра:** [«Атаманның ақыры» атты көркемсуретті фильм] // Қазақ әдебиеті. – 1971. – 19 февраль.
86. **Замандастарымыздың жарқын бейнесін жасайық** // 1971

1972

87. **Алдыңда ағаң болса...** [М.Бегалин 50 жаста] // Лениншіл жас. – 1972. – 21 июнь.
88. **Жолы болғыш жігіт:** екі бөлімді драма // Жұлдыз. – 1972. – № 12. – 178-200 б.
89. **Қаһарман бейнесі:** [Кинодраматург ойлары] // Қазақ әдебиеті. – 1972. – 3 қараша.

1973

90. **Жабы жұбай:** [әңгіме] // Қазақ әдебиеті. – 1973. – 26 қаңтар.

1974

91. **Бірлесіп көтерген құрметті де ауыр жүк:** [Респ. драматургтері мен кинематографистерінің біріккен пленумы қарсаңында Қазақстан Кинематографистер одағының бірінші секретары Ә.Таразмен және респуб. Балалар мен жасөспірімдер театрының бас режисері В.Пұсырмановпен әңгіме] / Жүргізген М.Қабанбаев // Лениншіл жас. – 1974. – 29 октябрь

1975

92. **Аяз бен Бибі:** [повестен үзінді] // Социалистік Қазақстан. – 1975. – 2/4 октябрь.; // Жалын. – 1975. – № 6. – 6-44 б.

1976

93. **Ақ бидайлы арқада:** [очерк] // Лениншіл жас. – 1976. – 25 қыркүйек.

94. **Дуадақ өрген далада:** [Целиноград облысы Шалқар совхозының диқандары жайлы] Р.Тоқтаров, Ә.Тарази // Лениншіл жас. – 1976. – 7 қыркүйек.

95. **«Қазақ әдебиеті» газетінің дөңгелек столындағы әңгіме** / Ә. Тарази, Қ. Мұхамеджанов, Ә. Қанахин және б. // Қазақ әдебиеті. – 1976. – 30 январь.

96. **Таң қараңғысы** / Қ. Ысқақов, Ә. Тарази: [М.Әуезовтің «Қараш-қараш оқиғасы сарыны бойынша екі бөлімді драма] // Жұлдыз. – 1977. – № 9. – 36-56 бб.

97. **Тасжарған:** [роман] // Жұлдыз. – 1976. – № 3. – 22-74 б.

1977

98. **Замандас жанына зер сала білсек...** / Драматургия – театр тірегі // Қазақ әдебиеті. – 1977. – 22 апрель.

99. **Қызыл сиырдың құны:** [әңгіме] // Жалын. – 1977. – № 6. – 84-100 б.

100. **Ортақ бейне, жазушы және өмір** // Қазақ әдебиеті. – 1977. – 24 июнь.

101. **Таң қараңғысы:** [М.Әуезовтың “Қараш-Қараш оқиғасы” повесінің сарыны бойынша. Екі бөлімді драма] / Қ.Ысқақов, Ә.Тарази. // Жұлдыз. – 1977. – № 9. – 36-56 б.

102. **Тырна, тырна, тырналар:** [әңгіме] // Қазақ әдебиеті. – 1977. – 9 сентябрь.

1978

103. **Жазушылық өмірбаян** // Уақыт және қаламгер. Әдеби сын. – Алматы : Жазушы, 1978. – Т. 6. – 296-297 б.
104. **Қарабай**: [Әңгіме] // Мәдениет және тұрмыс. – 1978. – №6. – 12-13 б.

1979

105. **Тасжарған**: [романнан үзінді] // Лениншіл жас. – 1979. – 15 сентябрь.

1981

106. **Дүниенің шеті**: [повесть] // Жалын. – 1981. – № 4. – 99-118 б.

1982

107. **Басынан Қаратаудың...**: Деректі повесть: [Қаратау – Жамбыл өндірістік территориялық комплексі жайлы] // Еңбек туы. – 1982. – 23-31 желтоқсан; 1983. – 4 қаңтар; Лениншіл жас. – 1983. – 19-27 апрель.
108. **Батыр болмақ ойдан-ды!**: [Ақын Махамбет Өтемісұлы туралы әңгіме] // Лениншіл жас. – 1982. – 23 февраль; 3 март; Егемен Қазақстан. – 2003. – 12 қыркүйек. – 4 б.; Ақ жол. – 2010. – 23 қыркүйек. – 2 б.
109. **Геноссе Бартоламео**: [әңгіме] // Орталық Қазақстан. – 1982. – 6 январь.
110. **Көпесбай**: [әңгіме] // Қазақ әдебиеті. – 1982. – 16 сәуір. – 8-9 б.
111. **Ортақ мүдде турасын айту қажет**: [әдеби сын жайлы] // Қазақ әдебиеті. – 1982. – 29 январь.
112. **Сергек суреткер** // Қазақ әдебиеті. – 1982. – 30 сәуір.
113. **Шағын жанрдың өрісі**: [Қазіргі қазақ әңгімесі туралы] // Қазақ әдебиеті. – 1982. – 27 август.

1983

114. **Ақбердінің ауласы жалғыз**: [повесть] // Жалын. – 1983. – № 4. – 99-133 б.
115. **Алтын бесік**: [әңгіме] // Мәдениет және тұрмыс. – 1983. – № 6. – 12-15 б.
116. **Әулет**: [повесть] // Жұлдыз. – 1983. № 9. – 84-136 бб.
117. **Басынан Қаратаудың...**: [Қаратау – Жамбыл өндірістік территориялық комплексі жайлы]. // Лениншіл жас. – 1983. – 19-27 апрель.
118. **Жазушы**: [эссе] // Қазақ әдебиеті. – 1983. – 9 декабрь.
119. **Жаңбырлы түндер**: [шығармадан үзінді] // Еңбек туы. – 1983. – 27, 28 қыркүйек.

120. **Жүрек пен штык** // Қазақ әдебиеті. – 1983. – 1 қаңтар. – 8-9, 12 б.
121. **Кен:** Қаратау – Жамбыл фосфор заводы туралы деректі әңгіме // Қазақ әдебиеті. – 1983. – 22 сәуір. – 3-6 б; 29 сәуір. – 6-7 б.
122. **Қыз махаббаты:** [пьесалар жинағы] // Жалын. – 1983. – № 4. – 99-133 б.
123. **Мінез бен талант:** [Жазушы А. Нұрмановтың туғанына 50 жыл] // Лениншіл жас. – 1983. – 6 май.
124. **Сарманқұл:** [повесть] // Пионер. – 1983. – № 7. – 12-15 б; № 8. – 8-13 б.
125. **Шабыттың әсем ордасы:** [Қазақстан Жазушылар одағының «Өнержай» үйінде демалушылармен әңгіме]. / Ғ. Мүсрепов, Ә. Тарази, М.Хакімжанова және б.; Әңг. А. Егеубаев // Қазақ әдебиеті. – 1983. – 12 август.

1984

126. **Бейнет пен зейнет:** [«Қазақ әдебиеті» газетінің тілшісі Ә. Бөпежановамен өзінің жазушылық жолы, шығармалары туралы әңгімесі] // Сөзстан: әдеби-сын мақалалар, қаламгерлік кескіндемелер, интервью. – Алматы, 1984. – 5-кітап. – 115-126 б.
127. **Кейіпкермен кездесу:** [эссе] // Қазақ әдебиеті. – 1984. – 10 тамыз. – 12-13 б.
128. **Мейірім:** [роман] // Жұлдыз. – 1984. – № 11. – 3-47 б.; № 12. – 122-165 б.

1985

129. **Биіктерден биікке:** [КПСС программасы жобасының V тарауының 4-ші тармағы бойынша пікір-ұсыныс] // Қазақ әдебиеті. – 1985. – 27 декабрь.
130. **Жанды жеген жегі еді:** [деректі әңгіме] // Қазақ әдебиеті. – 1985. – 11 қаңтар. – 8 б.
131. **Нұрлан Қалиев, Мұрат Сыздықов, Рүстем Абдықадыровтың әңгімелері туралы** // Жалын. – 1985. – № 3. – 37-38 б.
132. **Өзгеше жанр – өрісі:** [Драматургия туралы баяндамадан] // Қазақ әдебиеті. – 1985. – 8 февраль.
133. **Словакия сапары:** [Жол этюдтері] // Лениншіл жас. – 1985. – 19-20 сентябрь.

1986

134. **Дән мен қауыз:** [Қазақ кино өнері жайында] // Лениншіл жас. – 1986. – 21 май.
135. **Жаңа бағыт, ұлы белес** // Қазақ әдебиеті. – 1986. – 14 наурыз. – 3 б.
136. **Жыл еншісі:** [1985 жылғы шығармалары және 1986 жылғы жоспары туралы] // Қазақ әдебиеті. – 1986. – 7 ақпан. – 14 б.
137. **Самғар шағы алда еді:** [Ақан Нұрманов туралы] // Жұлдыз. – 1986. – № 11. – 186-192 б.
138. **Суық темірге деген ыстық сезім:** [Д.Ф. Снегинге] // Қазақ әдебиеті. – 1986. – 9 май. – 8 б.
139. **Тұңғиық аспан:** [роман] // Жұлдыз. – 1986. – № 7. – 3-63 б.; Қазақ әдебиеті. – 1986. – 9 май. – 8 б.
140. **Ұшар қанатқа дүние кең** / әңг. С. Асылбеков // Жалын. – 1986. – № 5. – 46-47 б.

1987

141. **Әнім сен едің** // Махаббат хикаялары: [Қазақ жазушыларының махаббат туралы әңгімелері] Бірінші кітап. / құраст. Т.Жұртбаев. – Алматы, 1987. – 203-219 б.
142. **Мысалдарға жүгінсек:** [Адамға деген қайырымдылық, жан-жаққа деген ілтипат, әріптестерге деген сыйластық төнірегінде ой-пікір] // Қазақ әдебиеті. – 1987. – 4 қыркүйек. – 3 б.
143. **Нөсерлі түндер, әсерлі күндер** // Жұлдыз. – 1987. – № 10. – 141-156 б.

1988

144. **Дауа. Жеті. Қырық жеті:** [повесть] // Жұлдыз. – 1988. – № 3. – 6-70 б.
145. **Жаңбырлы түндер:** Роман және әңгімелер. – Алматы: Жалын, 1988. – 238 б. Сын: Ұ.Доспанбетов.

1989

146. **Қорқау жұлдыз – кара жыра:** [роман] // Жұлдыз. – 1989. – № 3. – 71-122 б.; № 4. – 3-53 б.
147. **Секунд пен ғасыр** // Жұлдыз. – 1989. – № 6. – 201-203 б.
148. **Ұстаз:** [Ш. Аймановтың туғанына 75 жыл] // Қазақ әдебиеті. – 1989. – 10 ақпан.

1990

149. **Дегенмен үміт үзбейік** / әңг. Е. Жаппасов // Қазақ әдебиеті. – 1990. – 3 тамыз. – 4, 5 б.
150. **Көшінді түзе ағайын** / әңг. Қ. Жиенбаев // Жетісу. – 1990. – 3 шілде.
151. **Мағжанның прозасы:** [Қазақстан Жазушылар Одағындағы М. Жұмабаев творчествосына арналған ғылыми конференциядан] // Қазақ әдебиеті. – 1990. – 13 көкек. – 7 б.
152. **Тіл – тұтас, оқырман – ортақ:** [Монғолияға сапары туралы әңгіме] // Социалистік Қазақстан. – 1990. – 6 қаңтар.

1991

153. **Есің барда... елінді тап:** [«Атамекен» қоғамы төрағасының орынбасары Ә.Таразымен сұхбат]. / Сұхб. Г. Пірәлиева // Өркен. – 1991. – 23 наурыз.
154. **Қазақ прозасы:** [Қазақстан жазушыларының X съезінен] // Қазақ әдебиеті. – 1991. – 13 қыркүйек. – 4 б.
155. **Мың намаздан қайырлы:** [Ислам партиясы керек пе? деген сауалға орай] // Қазақ әдебиеті. – 1991. – 20 желтоқсан.

1992

156. **Құнарлы тіл, құнды ой:** [жазушы Қ. Ысқақов туралы]. // Егеменді Қазақстан. – 1992. – 26 қараша.
157. **Москва–Баласаз:** [хикаят] // Жұлдыз. – 1992. – № 1. – 19-56 б.
158. **Тонның ішкі бауындай:** [Түркия сапарынан] // Егеменді Қазақстан. – 1992. – 18 тамыз.

1993

159. **Жалғыздық сарыны:** [А. Нұрмановтың туғанына 60 жыл толуына] // Қазақ әдебиеті. – 1993. – 18 маусым.
160. **Олжас, саған не болды:** [О. Сүлейменовтің Мәскеу теледидарына берген сұхбаты жайлы] / С. Шәймерденов, Ә.Тарази // Қазақ әдебиеті. – 1993. – 30 шілде.

1994

161. **Азамат жазушы:** [Жазушы С.Тәнекеев 70 жаста] // Қазақ әдебиеті. – 1994. – 16 қыркүйек.
162. **Әлә-ақ сағынармыз...:** [Халық әртісі А.Тоқпановтың қазасына көңіл білдіру] // Жас Алаш. – 1994. – 26 қараша.

163. **Жан әлемі және жазушы :** [Жазушылардың заман, адам жан әлемі және әдебиет жайында сұхбаттары] // Қазақ әдебиеті. – 1994. – 22 шілде. – 6-7 б.

164. **Кинодраматургтер курсына келіңіздер** / әңг. Қ.Әбдіраманұлы // Жас Алаш. – 1994. – 5 шілде.

165. **Өнер – халықтың рухы, тарихы мен танымы:** [С. Сейфуллиннің 100 жылдығына арналған театрлар фестивалі туралы сұхбат]. / Т. Кәкішев, Ә. Тарази, А. Қадыров және б. // Сарыарқа. – 1994. – 16 маусым.

1995

166. **Бізге партия керек пе? Біз дегеніміз – Қазақстан...** / әңг. Т.Ахметжан // Егемен Қазақстан. – 1995. – 14 наурыз.

167. **«Ең тату буынбыз»** // Егемен Қазақстан. – 1995. – 7 қараша.

168. **Мың шындықтан сараланған бір шындық:** [Халқымыздың рухани өміріне қатысты көкейтесті мәселелер туралы] // Парасат. – 1995. – № 9. – 1-3 б.

169. **Театрда өмір болсын, бірақ өмір театрға айналмасын...** // Егемен Қазақстан. – 1995. – 7 қараша.

170. **Теріс айналма баба!**: [элегия] // Парасат. – 1995. – № 11. – 2-3 б.

171. **Ұят кімде болса...:** [Белгілі жазушымен ұлы Абайдың ұят жөніндегі ойлары жайлы сұхбат] / әңг. Т. Ахметжан // Қазақ әдебиеті. – 1995. – 15 тамыз. – 10-11 б.

1996

172. **Әдебиетіміз үдеп жүр ме, жүдеп жүр ме?** [Ғалым, жазушылардың М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты өткізген «Қазіргі заман. Көркем әдебиет. Әдебиеттану» атты тақырыптағы мәжілісте сөйлеген сөздері] // Қазақ әдебиеті. – 1996. – 5 наурыз.

173. **Императивтік категорияны анықтау:** [«Ұлт» ұғымы, нарықтың ұлт қасиетіне әсері, ұлттың жер бетінен жойылып кетуіне не себеп болатындығы туралы] / Ә. Тарази, Б. Атабаев, Ә. Наурызбаева және б. // – 1996. – 29 қараша. – 2-3 б.

174. **Жаншуақ :** [Кинорежиссер Мәжит Бегалин туралы сыр] // Парасат. – 1996. – № 4. – 16-17 б.

175. **Қаламдастар лебізі:** [Жазушы Қ. Жұмаділов туралы]. // Қазақ әдебиеті. – 1996. – 23 көкек.

176. **Лебіздер** [Жазушы С. Мұратбеков туралы]. // Қазақ әдебиеті. – 1996. – 8 қазан.
177. **«Өзім» туралы** [Әдебиеттегі эгоизм туралы қос жазушының әңгімесі]. / Т.Ахметжан, Ә. Тарази // Заман-Қазақстан. – 1996. – 19 сәуір. – 8 б.
178. **Соңғы шырақшы:** [Жамбылдың 150 жылдығының тойы туралы] // Ана тілі. – 1996. – 22 тамыз. – 1,4 б.
179. **Сұқ саусақ :** [әңгіме] // Парасат. – 1996. – № 7. – 17 б.
180. **Театр – шындық терезесі** / әңг. Т. Ахметжан // Егемен Қазақстан. – 1996. – 20 маусым.
181. **Төле би: Үш бөлімді опера либреттосы.** / Қ. Мырза-Әли, Ә. Тарази // Жалын. – 1996. – № 7-8. – 16-37 б.

1997

182. **Жігіт:** [Ә.Сығабевтың 50 жасқа толуына орай] // Парасат. – 1997. – № 1. – 1 б.
183. **Тағы да «Абай жолы» хақында:** [М.Әуезовтің «Абай жолы» романы туралы газет сұрағына жауабы] // Заман-Қазақстан. – 1997. – 26 қыркүйек. – 3 б.
184. **Сахнада – «Қилы заман»:** [М.Әуезов атындағы мемлекеттік драма театрының М.Әуезовтың «Қилы заман» романы бойынша қойылған қойылымы туралы. Авт. Н. Оразалин, реж. Ә. Рахимов] / Н. Оразалин, Ә. Рахимов, Ш. Мұртаза, С. Жүнісов, Ә. Тарази. // Қазақ әдебиеті. – 1997. – 24 маусым. – 14 б.

1998

185. **XXI ғасыр сен қандайсың?** // Жетісу. – 1998. – 7 наурыз.
186. **Жазушы жолаушы сияқты...** / әңг. Г. Бектасова // Жас Алаш. – 1998. – 6 маусым.
187. **Жазушылар одағы ол кезде... :** [1960 жылдардағы Жазушылар одағы туралы] / жазып алған С. Төлеумағанбет // Заман – Қазақстан. – 1998. – 30 қаңтар. – 30 б.
188. **Егер Гумилев қазақ болса...** [Түркі тарихы туралы сыр-сұхбат] / әңг. Т. Ахметжан // Парасат. – 1998. – № 7. – 40-42 б.
189. **Кино кең өріссіз өмір сүре алмайды** / әңг. Т. Ахметжан // Егемен Қазақстан. – 1998. – 1 мамыр.
190. **Қазақ осы қандай кино көріп жүр?:** [«Қазақфильм» киностудиясындағы аударма фильмдер цехын қайтадан жаңғырту туралы] /

Ә. Тарази, Е. Домбаев, Ә. Өмірзақова және б. // Түркістан. – 1998. – 17 маусым.

191. **Қатонқарағайға ұлттық парк мәртебесі қажет:** [Қатонқарағай ауданында ұлттық табиғат паркін құру туралы ұсыныс] Қ. Қайсенов, Б. Төлегенова, Қ. Ысқақ және т.б. // Егемен Қазақстан. – 1998. – 22 желтоқсан

192. **Менімен қазақ тілі аяқталды...:** [Жазушы Тәкен Әлімқұлов туралы естеліктер] / Р. Бердібай, Ә. Тарази, Б. Әбдіразақов және б.; дайын. К. Жұмағали // Заман-Қазақстан. – 1998. – 18 қыркүйек. – 4-5 б.

193. **Мойыған кезіміз болған жоқ** / әңг. Қ. Сәрсенбай, Ж. Сәрсек // Парасат. – 1998. – № 1. – 32-36 б.

1999

194. **Бағлан хан.** // Парасат. – 1999. – № 10. – 18-19 б.

195. **Бізде қаржы емес, намыс жоқ:** [Жазушымен Қазақстандағы қоғамдық жүйе мен тіл мәселесі төңірегіндегі сұхбат] / Әңг. А. Мекебай // Қазақ әдебиеті. – 1999. – 16 шілде. – 8-9 б.

196. **Бұлан хан** // Парасат. – 1999. – № 8. – 18-19 б.; № 9. – 14-15 б. (Мақала автордың псевдонимі Мырза-Мұхаммед Есаға есімімен берілген).

197. **Киелі хан.** // Парасат. – 1999. – № 6. – 26-27 б.

198. **Күнә мен жаза.** / әңг. Т. Ахметжан // Парасат. – 1999. – № 3. – 34-36 б.

199. **Қаблан хан.** // Парасат. – 1999. – № 7. – 6-7 б.

200. **Тарихи тұлға:** [әңгіме] // Қазақ әдебиеті. – 1999. – 8 қазан. – 4 б.

201. **Ұлы олжа:** [Жазушымен соңғы кезеңде жарық көрген кітаптар жайлы сұхбат] / әңг. Ж. Солтиева // Егемен Қазақстан. – 1999. – 18 наурыз.

2000

202. **«2999999 плюс 1»:** [Әңгіме] // Жұлдыз. – 2000. – № 3. – 73-82 б.

203. **Жұлдыз сансыз, ай жалғыз:** [Кино өнерінің қайраткері Ш. Айманов туралы] / әңг. Ж. Қуанышбекқызы // Егемен Қазақстан. – 2000. – 26 сәуір. – 9 б.

204. **Мәдениет – ұлт рухының мәйегі:** [Белгілі мәдениет қайраткерлерінің Президент Н. Ә. Назарбаевтың атына жолдаған хаты] // Егемен Қазақстан. – 2000. – 22 наурыз. – Қол қойғандар: С. Жүнісов, Ә. Мәмбетов, Ә. Тарази, ж.б.

205. **«Отличник»:** [Әңгіме] // Парасат. – 2000. – № 1. – 17-18 б.

206. **Ұлттық парк елге тірек. Ал ... «табиғат паркі» кімге керек?:** [Шығыс Қазақстан облысы Қатонқарағай табиғат паркін ұйымдастыру жұмыстары туралы] Қ. Қайсенов, Б. Төлегенова, Ә. Тарази және б. // Түркістан. – 2000. – 17 қараша.

207. **Халықтың жауы – жебірлер** // Парасат. – 2000. – № 7. – 2 б.

2001

208. **Барымта:** [Кинороман] // Жұлдыз. – 2001. – № 4. – 17-48 б.

209. **Бізді не шаршатып жүр?** : [Бүгінгі ұлттық драматургиядағы мәселелер жайында пікірлер] // Қазақ әдебиеті. – 2001. – 19 қазан.

210. **«Ең тату буынбыз»:** [Зиялы қауымның татулығы, халыққа танымал адамдардың жеке басының келіспеушілігі ұлтқа қандай әсерін тигізеді, билік пен жазушы қауымның арасы, Мемлекеттік сыйлықты беру процесі төңірегіндегі сауалдарға жауап] / Әнг. Б. Мүрсәлім // Заман – Қазақстан. – 2001. – 6 сәуір. – 6 б.

211. **Еске алу:** [Б.Момышұлын еске алу] // Парасат. – 2001. – № 5. – 6 б.

212. **Жан жылуы :** [Ғ.Мүсірепов туралы эссе] // Парасат. – 2001. – № 9. – 6-9 б.; № 10. – 8-11б.

213. **Киноның басына киноны түсінетін маман қажет:** [Кино өнеріне байланысты пікір] // Түркістан. – 2001. – 7 қараша. – 8 б.

214. **Мені киноның халі қинайды** // Егемен Қазақстан. – 2001. – 13 қазан. – 6 б.

215. **Нұрғиса** // Парасат. – 2001. – № 1. – 12–14 б.; № 2. – 16-18 б.

216. **Тексіздік тезек тергізеді.** [Жазушының көзқарасы] // Қазақ әдебиеті. – 2001. – 1 маусым.; – Алматы, 2002. – Т. 2. – 10-13 б.

217. **Хабиба неге қынжылады?:** [әнші М. Ержанов туралы] // Парасат. – 2001. – № 7. – 26 б.

218. **Цензура ауруларға керек** / әнг. Д. Қуат // Алтын орда. – 2001. – 16-22 наурыз.

2002

219. **Алаштың ұлы:** [Мәжит Бегалин туралы сыр] // Парасат. – 2002. – № 2. – 2-3 б.

220. **Аран:** [әңгіме] // Парасат. – 2002. – № 12. – 23-25 б.

221. **Арыстан жүректі Шер–ағаң** // Заман Қазақстан. – 2002. – 27 қыркүйек. – 6 б.

222. **«Біз бәріміз – Қорқытпыз»:** [Ақын-драматург Иран-Ғайыптың «Қорқыттың көрі» атты поэтикалық мұңлы драмасы жайында түрлі көзқарастар] / Жазып алған Ж. Әшімжан [Пікірлер: Ә. Сығай, Д. Исабеков, Ә. Тарази...] // Жас Алаш. – 2002. – 16 ақпан (№ 20). – 4 б.
223. **Кабинет немесе сенген көңіл тас қапса...** // Парасат. – 2002. – № 1. – 4-5 б.
224. **Камалдың нұрлы кезеңі //:** [Эссе]. // Егемен Қазақстан. – 2002. – 23 сәуір.
225. **Қазақ киносының бүгінгі ахуалы** // Мәдениет – Өнер – Білім: [Тенденциялар және перспективалар халықаралық ғыл.-практ. конф. материалдары (19-20 сәуір. 2002 ж.)]. – Алматы, 2002. – Т. 2. – 10-13 б.
226. **Кітап өз құнын ақтауы қажет** / әңг. А. Исәділ // Қазақ әдебиеті. – 2002. – 19 шілде. – 8 б.
227. **Өлгендер қайтып келеді:** [Бердібек Соқпақбаев туралы эссе] // Парасат. – 2002. – № 9. – 26-28 б.
228. **Тағылым:** [жазушы Ғ. Мүсірепов туралы естелік] / әңг. Ж. Көпбаева // Ұлан. – 2002. – 9 шілде. – 4 б.
229. **Тарыдай болып кіресің, таудай болып шығасың:** [Қазақ мектебінің білім деңгейі жайында]. // Қазақ әдебиеті. – 2002. – 30 тамыз
230. **Тәж:** [әңгіме] // Егемен Қазақстан. – 2002. – 29 қараша. – 15 б.; Алтын орда. – 2006. – 18-24 тамыз. – 6-12 б.
231. **Тексіздік тезек тергізеді:** Жазушының көзқарасы. – Алматы, 2002. – Т.2. – 10-13 б.
232. **Теп-тегіс жол – өнердің соры...:** [жазушы-драматургпен сұхбат]. / Әңг. Ә. Бөпежанова // Алтын Орда. – 2002. – 29 қараша.
233. **Террор соңы – қасірет** // Ұлан. – 2002. – 12 қараша. – № 45. – 3 б.
234. **Тосқауыл бұзған тұлпар:** [жазушы Т. Әлімқұлов жайлы естеліктер] жазып алған Т. Ахметжан // Қазақ әдебиеті. – 2002. – 22 ақпан.

2003

235. **«2999999 плюс1»:** [әңгіме] // Жұлдыз. – 2003. – № 3. – 73 б.
236. **Ақ ниеті өміршен болғай:** [Президент жолдауына орай] // Жұлдыз. – 2003. – № 5. – 1 б.
237. **Ақан Нұрманов – жұмбақ жазушы:** [жазушы А.Нұрмановтың туғанына 70 жыл] // Түркістан. – 2003. – 29 мамыр. – 7 б.
238. **«Әдебиет жоқ жерде, кино да жоқ...»** [кинодраматургпен сұхбат] / әңг. Ш. Қараева // Ақ жол Қазақстан. – 2003. – 21 ақпан.

239. **Балалық шағымды жиі еске аламын** / әңг. Ә.Балта // Ұлан. – 2003. – 9 қыркүйек. – 4-5 б.
240. **Бақыт дегеніміз – адаспау** / әңг. Н.Ораз // Ақ желкен. – 2003. – № 8. – 6-7 б.
241. **Батыр болмақ ойдан-ды!:** [ақын Махамбет Өтемісұлы туралы]. // Егемен Қазақстан. – 2003. – 12 қыркүйек.
242. **Еркектің құрғақ көз жасы:** [Жазушы Кемел Тоқаев жайлы] // Егемен Қазақстан. – 2003. – 22 қазан. – 5 б.
243. **Жазушы–жалпы жұрттың ұстазы** / әңг. Г. Бектасова // Түркістан. – 2003. – 16 қазан. – 6 б.
244. **Құмарлық... қазақ зиялыларына тән бе?:** [Ә.Тарази, М. Райымбекұлы, К.Әмірбектердің ойлары]. / Қоныс Л. / Жас қазақ үні. – 2003. – 5-11 желтоқсан.
245. **«Мәңгілік бала бейне», «Қыз жылаған»:** [фильмдер жайында]. / әңг. М. Омарова // Қазақ әдебиеті. – 2003. – 31 қаңтар. – Авт.: Ә.Тарази, Р. Мұқанова, С. Нарымбетов, Б. Атабаев.
246. **«Мен Мұстафадан өзімді көрем...»** [«Мұстафа Шоқай» көркем фильмі жайында]. // Ақ жол Қазақстан. – 2003. – 1 қаңтар.
247. **Мен өте бай адаммын. Әрине, рухани тұрғыдан** / әңг. Ә. Мендеке // Жас Алаш. – 2003. – 18 қазан. – 7 б.
248. **Менде сапердің тағдыры бар...** / сұхбат. Әңг. Б.Мұқай // Парасат. – 2003. – № 9. – 22-23 б.
249. **Суреткер жолы:** [Қазақстанның халық жазушысы Қабдеш Жұмаділовтың шығармашылығы туралы] // Жұмаділов Қ. Он екі томдық шығармалар жинағы : Өлеңдер. – Алматы : Қазығұрт, 2003. – Т. 1. – 5-12 б.
250. **Театрдың да, киноның да алтын өзегі – әдебиет:** [Қазақ киносы туралы] / әңг. Ж. Жұмабеков // Қазақ әдебиеті. – 2003. – 8 тамыз. – 6 б.

2004

251. **Айманов әлемі:** [Ш. Аймановтың туғанына 90 жыл толуына]. / Ә. Тарази, К. Кенжетәев, А. Әшімов ж.б. жазып алған М. Қаратайқызы // Қазақстан Заман. – 2004. – 20 ақпан.
252. **Алты жасар Алпамыстарға жақсы оқулық керек:** [Қазақстан Республикасы Президентінің халқына арнаған Жолдауына орай] // Егемен Қазақстан. – 2004. – 27 наурыз. – 2 б.
253. **Гүлденіп ой өлкесі. Астананың өркендеуі – Қазақстанның өркендеуі:** [Астана қаласының кешегісі мен бүгінгісі] // Егемен Қазақстан. – 2004. – 6 тамыз. – 3 б.

254. **Қазақстан дипломатиясының тарихынан** / жазып алғ. Д. Нұрланұлы // Дипломатия жаршысы. – 2004. – № 1–2. – 78-79 б.
255. **Мұстафа Шоқай:** [Тарих және тағдыр] // Алтын Бесік. – 2004. – № 2. – 26-28 б.
256. **Өнерге ақыл емес, қамқорлық қажет:** [хазушымен сұхбат]. / сұхб. Г. Құлпейісова // Айқын. – 2004. – 19 маусым.
257. **Шәкен:** [эссе] // Егемен Қазақстан. – 2004. – 12 қазан. – 4 б.

2005

258. **Алла тағала өзі – хақиқат, растықтың жолы:** [Көрнекті жазушылардың сұхбаты] // Әдебиет айдыны. – 2005. – 15 желтоқсан. – 1 б.
259. **Бердібек Соқпақбаев:** [жазушы Бердібек Соқпақбаевтың шығармашылығы жайлы] // Бердібек Соқпақбаев туралы естеліктер. – Алматы: Білім, 2005. – 128-135 б.
260. **Ел оянды, қаламгер:** [Қазақстан жазушыларының X съезінде сөйлеген сөзі (1991 жыл)] // Әдеби өмір шежіресі. / Құраст. Ә. Нарымбетов – Алматы, 2005. – 293-294 б.
261. **Көкжиек:** [Егемендік жолындағы асулар туралы эссе] // Егемен Қазақстан. – 2005. – 23 қазан. – 3 б.
262. **Мінезім жұмсақ болғанмен, шығармаларым асау** [Драматургия жайлы сұхбат] / әңг. Қ. Рахымбай // Астана хабары. – 2005. – 10 желтоқсан. – 1, 3 б.
263. **«Медеоны» «Медеуге» айналдырған азамат:** [Журналист Тельман Жанұзақов туралы] // Айқын. – 2005. – 20 қаңтар. – 3 б.
264. **Неғұрлым талантсыз болса, соғұрлым жауыз болады** [Қазақ әдебиеті жайлы сұхбат] / әңг. Ы. Дүйсембайұлы // Айқын. – 2005. – 15 қаңтар. – 7 б.
265. **Отанымның төрінде** / Елорда – елдің жүрегі, елдіктің бір тірегі: [Мақалалар]. // Егемен Қазақстан. – 2005. – 18 ақпан.
266. **Сүйер ұлын болса сен сүй:** [«Атамұра» баспасынан шыққан «XXI ғасыр: әлем саясаткерлері Н.Ә. Назарбаев туралы» деп аталатын кітаптың тұсаукесеріне қатысканы туралы баяндайды] // Алматы ақшамы. – 2005. – 26 шілде. – 2-3 б.
267. **Тұлғаларға тиісудің кімге, не қажеті бар?:** [Қаламгерлер жайлы мақалаларға орай ойлар] // Айқын. – 2005. – 12 қаңтар.
268. **Ұлттық идеологияның бүгінгі жауы қалта боп тұр:** [«Көшпенділер» фильмі туралы сұхбат] / әңг. Г. Бектасова // Түркістан. – 2005. – 15 қыркүйек. – 6 б.

2006

269. **Абдолла:** [Кинорежиссер Абдолла Қарсақбаев жайлы естелік] // Парасат. – 2006. – № 11. – 25-27 б.; Қазақ киносының құлагері. Абдолла Қарсақбаев туралы естеліктер. Құраст. Сейфолла Оспан. – Алматы: Білім, 2007. – 102-108 б.
270. **Абдолла Қарсақбаевтың кішірейген бір сәті:** [эссе] // Нұр-Астана. – 2006. – 7–14 маусым. – 7 б.
271. **Діндерді татулықта ұстау – ата-бабамыздан келе жатқан үрдіс** / әнг. А.Сейілова // Егемен Қазақстан. – 2006. – 5 қыркүйек. – 4 б.
272. **Кие:** [эссе] // Нұр-Астана. – 2006. – 14 маусым. – 7 б.
273. **Қазақ әдебиеті көтерілген биікке қазақтың өзге өнері әлі жеткен жоқ** [Қазақ кино өнері жайында сұхбат] / әнг. Ғ-Ғ. Есембаев // Нұр-Астана. – 2006. – 5-12 сәуір. – 3 б.
274. **Мәңгілік нұр:** [жазушы Сайын Мұратбеков туралы] // Парасат. – 2006. – № 10. – 13-14 б.
275. **Мен сатқындықты өте жек көремін** / әнг. Ы.Дүйсембайұлы // Арай. – 2006. – № 5. – 8-11 б.
276. **Олжас:** [ақын Олжас Сүлейменов туралы эссе] // Парасат. – 2006. – № 6. – 2-5 б.
277. **Он үш:** [эссе] // Нұр-Астана. – 2006. – 24-31 мамыр. – 6 б.
278. **Өз үйімізді көреміз / Саңлақ сахна сексеннің сенгірінде:** Қазақтың мемлекеттік М.Әуезов атындағы академиялық драма театрына – 80 жылдығына байланысты мақалалар топтамасы // Егемен Қазақстан. – 2006. – 3 ақпан. – 4-5 б.
279. **Тәж:** [әңгімеден үзінді] // Алтын орда. – 2006. – 18-24 тамыз. – 6-12 б.
280. **Үмітті ақтайтын ұйымның болғаны жақсы:** [«Отан» партиясы туралы] // Дала мен қала. – 2006. – 30 маусым. – 1 б.

2007

281. **Абдолла:** [кинорежиссер А. Қарсақбаев жайлы] // Қазақ киносының құлагері. – Алматы : Білім, 2007. – 102-109 б.
282. **Алғы сөз:** [француз жазушысы Франсуа Рабленің шығармалары жайлы] // Рабле Франсуа. «Гаргантюа және Пантагрюэль». – Астана: Аударма, 2007. – 5-10 б.
283. **Билікпен ойнауға болмайды:** [Жазушы–драматургпен әңгіме] / әнг. Н. Назарбекова // Оңтүстік Қазақстан. – 2007. – 12 шілде. – 3 б.

284. **Елдің рухани өсіп-жетілуі жолында жазушылар көтерер жүк қомақты** / әңг. Т.Дәмиев // Дала мен қала. – 2007. – 14 желтоқсан. – 12-13 б.
285. **Жазушылар одағынан шығып кеткің келеді** / әңг. Қ. Тоқтамұрат // Астана хабары. – 2007. – 3 мамыр. – 6 б.
286. **Жаңа кезеңдегі – жаңа әдебиет:** [Қазақстан Жазушылар Одағының XXII құрылтайына орай қаламгерлердің ой-пікірлері] // Қазақ әдебиеті. – 2007. – 13 сәуір. – Авт.: Ә. Тарази, С. Қирабаев, М. Мырзахметов.
287. **Қазақстан Гиннестің кітабына сұранып тұр** / әңг. Ғ. Есембаев // Нұр-Астана. – 2007. – 24-31 қаңтар. – 3 б.
288. **Қазақты тұтастыратын да ұлы тұлғалар... :** [Қобыланды батыр туралы лебізі] // Ақтөбе. – 2007. – 6 қыркүйек. – 12 б.
289. **Құрылтайдың алдындағы жүздесу:** [Бір топ қаламгерлер ҚР Президентінің қабылдауында болды. Кездесуге қатысушы көрнекті жазушымен әңгіме] / әңг. Г. Бектасова // Түркістан. – 2007. – 1 маусым. – 4 б.
290. **Мәдениет министрлігі шыққан кітаптардың мазмұндық сапасына жауапты емес** / әңг. Б. Айтболатұлы // Айқын. – 2007. – 17 шілде. – 5 б.
291. **Михайл Иванович – Кәкім:** [Сыртқы істер министрі болған қоғам қайраткері Михаил Иванович Есеналиев жайлы] // Нұр-Астана. – 2007. – 31 қазан. – 7 қараша. – 7 б.
292. **Мұстафа Шоқай:** [Алаш ардақтысы Мұстафа Шоқай туралы] // Егемен Қазақстан. – 2007. – 18 мамыр. – 4 б.
293. **Мырзатай** // Алматы ақшамы. – 24 мамыр. – 22-23 б.; Жүрегіне қаламын сүйеген: [Көрнекті қоғам және мемлекет қайраткері Мырзатай Жолдасбеков жайлы ой-толғамдар]. – Астана, 2007. – 42-51 б.; Мың жылдық жолаушы. – Астана: Күлтегін, 2012. – Т.7. – 57-65 б.
294. **Мырзатай:** [Президент мәдени орталығының директоры, мемлекет, қоғам қайраткері, әдебиетші-ғалым М. Жолдасбековтың қызметі жайлы] // Алматы ақшамы. – 2007. – 24 мамыр. – 22-23 б.
295. **Деректі фильм дүлдүлі** // Рахманқызы Н. Ораз Әбішев: кітап-альбом. – Алматы: RUAN, 2007. – С. 168-169.
296. **Өмірде – момын, экранда – вулкан...:** [Қазақстанның халық әртісі Ә. Молдабеков туралы] // Нұр-Астана. – 2007. – 1-8 тамыз. – 7 б.
297. **Сырсандық:** [Елбасы Н.Ә. Назарбаев туралы эссе] // Парасат. – 2007. – № 1. – 2-5, 16 б.
298. **Халық өз қайраткерлерін ұлықтай білуі тиіс:** [Г. Болғанбаеваның хатына жауап] // Нұр-Астана. – 2007. – 7 наурыз. – 6 б.

2008

299. **Адамзаттың Айтматовы еді...:** [Қазанама] // Айқын. – 2008. – 12 маусым. – 5 б.
300. **Ақын, періште, махаббат:** [М. Мақатаевқа арналған драма] // Мұқағали. – 2008. – № 3. – 16-24 б.; № 4. – 11-19 б.
301. **Жадынды жаңғырт, жамағат:** [Жазушы шығармашылығынан] // Жас өркен – Қостанай. – 2008. – № 5. – 6-10 б.
302. **Жазушы – адамзат қоғамының жемісі:** [Ө. Тарази 75 жасқа толуына орай] / әңг. Р. Төленқызы // Астана ақшамы. – 2008. – 13 қыркүйек. – 16 б.
303. **Киелі қала: Астананың 10 жылдығына орай** // Егемен Қазақстан. – 2008. – 2 шілде. – 5 б.
304. **«Қараш-қараш оқиғасын» неге қырғыздар түсірді?** / Б. Шәмшиев, Ө. Тарази // Қазақстан – ZAMAN. – 2008. – 7 тамыз. – 6 б.
305. **Мұстафа Шоқай:** [алаштың ардақтысы М. Шоқай туралы тың деректер] // Нұр-Астана. – 2008. – № 1. – 6 б.; № 3. – 5 б.
306. **Өтебай аға Қанахин:** [эссе] // Нұр-Астана. – 2008. – 30 қазан. – 6 б.
307. **Сахна: күнгей мен көлеңке:** [Қазіргі тандағы театрлардың жағдайы туралы] // Егемен Қазақстан. – 2008. – 18 сәуір. – 5 б.
308. **Сөз киесі** / әңг. А. Ашанова // Қазақ әдебиеті. – 2008. – 31 желтоқсан. – 25 б.
309. **«Тәуелсіздік ұраны ең алғаш біздің жерде айтылды»** // Қазақ әдебиеті. – 2008. – 12-18 желтоқсан. – 4 б.
310. **Шығарма шырайы көркемдік құпиясында** / әңг. Ғ.Ғ. Есембаев // Қазақ әдебиеті. – 2008. – 18 қаңтар. – 1, 4-5 б.

2009

311. **Ақбозат:** [хикая] // Егемен Қазақстан. – 2009. – 6 шілде. – 5, 9 б.; Мәдени мұра = Культурное наследие. – 2012. – № 5. – 8-16 б.
312. **Әбішпен қалай достасқаным әлі есімде... :** [Ө. Кекілбаевтың 70 жылдық мерейтойдағы сұхбаты] / әңг. Т. Мынжас // Маңғыстау. – 2009. – 5 желтоқсан. – 4 б.
313. **Әлі де жазарым алда** / Алжабай М. Жазушы: уақыт, танымалық...// Қазақ әдебиеті. – 2009. – 13 қараша.
314. **Бас басылымның тәрбиесі.** / әңг. Ө. Қыдырбек. // Егемен Қазақстан. – 2009. – 23 желтоқсан. – 18 б.
315. **Ел мандайындағы жұлдыз Әбіштің кеудесіне қонды:** [жазушы, мемлекет және қоғам қайраткері Әбіш Кекілбаевтың «Қазақстанның Еңбек

- Ері» атағын алуына орай лебіз // Астана ақшамы. – 2009. – 8 желтоқсан. – 7 б.
316. **Елордада зиялы қауым бас қосатын жер жоқ.** / әңг. М. Алмасбекұлы // Алаш айнасы. – 2009. – 19 мамыр. – 6 б.
317. **Камалдың нұрлы кезеңі:** [К.Смайлов – 70 жаста] // Алтын тамыр. – 2009. – № 5. – 98-123 б.
318. **Күлтәй женешем мен Александр Солженицын:** [эссе] // Алтын тамыр. – 2009. – № 5. – 98-123 б.
319. **Құқық қорғаушылардың қателік жіберуге қақысы жоқ** / әңг. Е. Ерғалиев // Сақшы. – 2009. – 3 желтоқсан. – 6 б.
320. **Одақ – өз үйіміз еді...**: [Қазақстан Жазушылар одағы туралы] // Қазақ әдебиеті. – 2009. – 10 сәуір. – 3 б.
321. **Режиссерлардың ақылгөй ұстазы:** [режиссер Ә.М. Мәмбетовтің қазасына орай] // Қазақ әдебиеті. – 2009. – 20-26 қараша. – 11 б.
322. **Сәулелі соқпақ** [режиссер Сәулебек Асылхан жайлы] // Егемен Қазақстан. – 2009. – 24 қараша. – 10 б.; Сахна саңлағы: [Белгілі режиссер Сәулебек Асылханұлы туралы ой-толғаныстар]. / құраст. Ш. Балтаева // – Алматы: Қайнар, 2009. – 11-15 б.
323. **Сәулелі соқпақ:** [режиссер Сәулебек Асылхан жайлы] // Егемен Қазақстан. – 2009. – 24 қараша. – 10 б.
324. **Соңғы тынысына дейін театрды ойлады:** [режиссер Ә. Мәмбетов туралы] // Егемен Қазақстан. – 2009. – 20 қараша. – 8 б.
325. **Тұмарға, жастық жігер тілеймін!:** [Құттықтау] // Тұмар. – 2009. – № 5. – 16-17 б.
326. **Түркістанның рухани түрені:** [Халық әртісі Р. Сейітметов туралы] // Жалын. – 2009. – № 1. – 32 б.
327. **Фариза қыз:** [эссе] // Егемен Қазақстан. – 2009. – 25 желтоқсан. – 5 б.
328. **Шалақұрсақ күндерді сағынамын.** / жазып алған Ғ. Құрмашұлы // Нұр Астана. – Астана. – 14 мамыр. – 14 б.
329. **Шуаш Бичуринді сөйлеткенде:** [Таңшықай хан туралы] // Мәдени мұра. – 2009. – 3 – 13-16 б.

2010

330. **Алаштың айбары – Астана** / әңг. Т. Әбдірайым // Ана тілі. – 2010. – 1-6 шілде. – 6-7 б.
331. **Алаштың Ақселеуі өлмек емес...** / дайындаған С.Сұлтанқажы // Астана ақшамы. – 2010. – 14 қыркүйек. – Авт.: Ә. Тарази, А. Смайыл, Т. Әбдік.

332. **Атым – Шәміл, фамилиям – Мұхаметжанов:** [Студенттік кезінен] // Нұр-Астана. – 2010. – 8 сәуір. – 6 б.
333. **Әлемнің байлаулы көзі бір мезетте шешілгендей:** [ЕҚЫҰ саммиті туралы сұхбат] / әнг. Ж. Қуанышбекқызы // Егемен Қазақстан. – 2010. – 8 желтоқсан. – 3 б.
334. **Батыр болмақ ойдан-ды:** [Б. Момышұлының туғанына 100 жыл] // Ақ жол. – 2010. – 23 қыркүйек. – 2 б.
335. **Бұл мейрам – күллі мерекелердің ұлығы** [Наурыз мейрамы] / әнг. Т. Балтабекқызы // Заң газеті. – 2010. – 19 наурыз. – 1 б.
336. **Елорда – ертегі Орда: қала күніне орай** // Астана ақшамы. – 2010. – 6 шілде. – 12 б.
337. **Жазуға отырсам, сендер көкжелкемнен қадалып тұрғандай сезінемін** / Жылдар ашқан есімдер: [Мақалалар] // Қазақ әдебиеті. – 2010. – 17 қыркүйек.
338. **Жылдар ашқан есімдер:** [Қазақстан Жазушылар одағына 75 жыл толуына орай] / дайынд. Ж. Әбсадық // Қазақ әдебиеті. – 2010. – 17-23 қыркүйек. – 5 б.
339. **Кейде кейіпкерлерім мені менсінбейді** / әнг. С.Әбединова // Айқын. – 2010. – 18 мамыр. – 8 б.
340. **Қанша қиналғанмен, өмірден түңілмеймін** // Жұлдыздар отбасы. – 2010. – № 20. – 29-37 б.
341. **Люстра: Фарс-трагедия.** // Театр.kz. – 2010. – № 10. – 88-115 б.
342. **Нұрсұлтан Әбішұлының ядролық қарудан бас тартқанын ерлікке балаймын** / әнг. С. Әбединова // Айқын. – 2010. – 5 маусым. – 3 б.
343. **Өткен күннен бір белгі:** [Қаламгер қалжыңынан әңгімелер] Ө. Тарази, Қ. Жұмаділов, М. Ысқақбай, Д. Исабеков; әзірлеген Ө. Байбол // Қазақ әдебиеті. – 2010. – 30 шілде.
344. **Төрағалық Орталық Азияға да абырой:** [Қазақстанның ЕҚЫҰ – төрағалық етуі туралы пікірлер] // Қазақ әдебиеті. – 2010. – 22-28 қазан. – 3 б.
345. **Фариданы айтсаңшы!...** [Актриса Фарида Шәріпованы еске алу] // Егемен Қазақстан. – 2010. – 25 қыркүйек. – 5 б.

2011

346. **Абыз ақсақал** // Қазақ әдебиеті. – 2011. – 30 желтоқсан; 2012. – 6 қаңтар. – 9 б.

347. **«Алдаркөсе» Шәкеннің өзі туралы фильм еді:** [Шәкен Айманов туралы естелік сұхбат] / әңг. М. Шапьян // Аңыз адам. – 2011. – № 13. – 34-35 б.
348. **Әнуардың темпераменті Шегеге сыймай жүргені байқалады:** [актер Ә.Молдабековтың шығармашылығы жайында] // Алаш айнасы. – 2011. – 19 тамыз. – 5 б.
349. **Әр өлеңі жүрегінен туатын:** [Ақын Т. Молдағалиевтың қазасына орай] // Егемен Қазақстан. – 2011. – 11 қазан. – 6 б.
350. **Біздің үлкен жетістігіміз – татулық пен келісім:** [білім беру мен рухани келісім жөнінде сұхбат] / әңг. Т.Табынұлы // Ел. – 2011. – 20 қыркүйек. – 1-2 б.
351. **Бұл сайлауда жастар басым болды** // Астана ақшамы. – 2011. – 5 сәуір. – 5 б.
352. **Елбасы және ел тәуелсіздігі:** [Тәуелсіздік және Елбасы туралы] / әңг. Ө. Есқали // Егемен Қазақстан. – 2011. – 15 желтоқсан. – 7 б.
353. **Елбасы үндеуіне үн қосу:** [пікірлер] / жазып алған Ж. Самрат // Егемен Қазақстан. – 2011. – 1 ақпан. – 2 б. – Авт.: Ә. Тарази, К. Жиреншин, С. Мұстафин, т.б.
354. **Ең бастысы – ел абыройын ойлау** / әңг. Ш. Әбілда // Астана ақшамы. – 2011. – 8 желтоқсан. – 8 б.
355. **Ешқашан кеуде қаққан емес:** [Актриса Х. Бөкеева туралы] // Егемен Қазақстан. – 2011. – 2 ақпан. – 8 б.
356. **Қазақтың мақтанатын, шаттанатын кезі бұл!:** [жазушы-драматург Ә. Таразимен әңгіме] // Егемен Қазақстан. – 2011. – 15 желтоқсан. – 7 б.
357. **Мен Тәуелсіздікке қарыздармын:** [жазушы Ә. Таразимен сұхбат] / сұхб. А. Құрманғали. // Заң газеті. – 2011. – 16 желтоқсан. – 3 б.
358. **Мұстафаны өлтіруге үш рет жансыз жіберілген:** [Қоғам қайраткері М. Шоқай туралы естеліктер] // Аңыз адам. – 2011. – № 7. – 50 б.
359. **Рух тәуелсіздігі:** [пікірлер] / !. Тарази, Ш. Ниязбеков, Р. Жаманова, дайындаған Т. Таңжарық // Дала мен қала. – 2011. – 11 қаңтар. – 6 б.
360. **Уәзірлер ауысады мен оны сеземін:** [Президенттік сайлау туралы сұхбат] / әңг. А. Аханбайқызы // Халық сөзі. – 2011. – 11 қаңтар. – 6 б.
361. **Ұлт келбеті – Астана** // Атырау. – 2011. – 5 шілде. – 6 б.

2012

362. **Ақбозат:**[әңгіме] // Мәдени мұра = Культурное наследие. – 2012. – № 5. – 8-16 б.

363. **Бұл таңдаудың мәні зор:** [сайлау туралы] // Егемен Қазақстан. – 2012. – 14 қаңтар. – 6 б.
364. **Елдігімізді танытайық:** [ҚР-ның Парламент Мәжілісінің депутаттарының кездестен тыс сайлауына орай жазылған мақалалар] // Егемен Қазақстан. – 2012. – 14 қаңтар. – 6-7 б.
365. **Ең үлкен сыншы – болашақ / сұхб.** Х. Есаман // Алты Алаш. – 2012. – 2 қараша. – 5 б.
366. **Жазушы беделі:** [әдебиет өкілдерінің беделін бағалау жайлы пікірлер] / дайынд. А. Ашанова // Қазақ әдебиеті. – 2012. – 23 наурыз. – 1, 3 б. – Авт.: Ә. Тарази, Ә. Әшімұлы, А. Кеңшілікұлы.
367. **Жігіт** // Әшірбек Төребайұлы Сығай: фотоальбом: эсселер мен өлеңдер топтамасы [жобаның авт. Ә. Махмут]. – Алматы: Бизнес Медиа, 2012. – 34–37 б.; Шабыт. – 2014. – № 9. – 4–5 б., Сын сардары. Естеліктер. Құрас.: Күләш Сығай. – Алматы: Каратау КБ: Дәстүр, 2017. – 19–21 б.
368. **Кең тынысты туынды:** [Қ. Жиенбайдың «Ән салуға әлі ерте» атты романы жайлы] // Егемен Қазақстан. – 2012. – 1 тамыз. – 5 б.
369. **Қазақ мәдениетінің марғасқасы:** [Камал Смайыловтың туғанына – 80 жыл толуына орай] // Түркістан. – 2012. – 3 мамыр. – 8 б.
370. **Қазақ – өзімен өзі арпалысып жүрген халық / әңг.** А. Есенжол // Астана ақшамы. – 2012. – 28 сәуір. – 10-11 б.; Театр.kz. – 2013. – № 8. – 4-10 б.
371. **Қазіргі қазақ қаламгерлерінің шығармаларын әлем тілдеріне аударатын арнайы орталық ашу керек пе?** // Алаш айнасы. – 2012. – 1,3 б.
372. **Мағжан бір әңгімесімен-ақ прозаға жаңа жол салған / әңг.** Д. Балқыбекова // Аңыз адам. – 2012. – № 1. – 47 б.
373. **Менің Мұқағалиым.** [ақын М. Мақатаев шығармашылығының заманауи ерекшеліктері туралы] / әңг. Ж. Нұрғожаев // Мұқағали. – 2012. – № 3/4. – 5-25 б.
374. **«Мырзатайдың театры» деуші едім / жазып алған З. Таудай** // Халық сөзі. – 2012. – 13 наурыз. – 5 б.
375. **Нұрғиса туралы тек қана музыка тілімен айту керек :** [композитор Н. Тілендиев жайында естелік сұхбат] / әңг. М.Шапиян // Аңыз адам. – 2012. – № 15. – 40-41 б.
376. **Оқырман орден мен жүлдеге қарамайды / жазып алған Э. Жалқасынова** // Ақ жол. – 2012. – 20 қараша. – 6 б.

377. **Талантты заман таңдайды:** [Қазіргі әдебиеттің қоғамдағы орны, талантты тану дәстүрі жайында] / дайынд. Р. Сейілхан // Қазақ әдебиеті. – 2012. – 13 шілде. – 2 тамыз. – 1,5 б.
378. **Текті тұлға:** [Камал Смайыловтың кино өнеріне қатысты туындылары] // Түркістан. – 2012. – 3 мамыр. – 11 б.
379. **Төрт тағанның бірі:** [кинорежиссер Мәжит Бегалин туралы] / жазып алған Қ. Тоқсанбай // Егемен Қазақстан. – 2012. – 22 ақпан. – 5 б.

2013

380. **Адам өзінің кім екенін білген жөн** / әңг. Х. Есаман // Астана ақшамы. – 2013. – 7 ақпан. – 10-11 б.
381. **Глобус:** [әңгіме] // Жамбыл. – 2013. – № 2. – 3-16 б.
382. **Ел әдебиетінің еңбекторысы еді** [Жазушы Дүкенбай Досжан туралы естелік] // Астана ақшамы. – 2013. – 17 қыркүйек. – 6-7 б.
383. **Көнекөз:** [Ғалым Н. Бичурин еңбектері жайлы] // Оңтүстік Қазақстан. – 2013. – 30 шілде. – 3 б.; Егемен Қазақстан. – 2013. – 14 маусым. – 9 б.
384. **Қазақ – өзімен өзі арпалысып жүрген халық** / әңг. А. Есенжол // Театр.kz. – 2013. – № 8. – 4-10 б.
385. **Қазақтан шыққан каскадер – Голливудта:** [Жайдарбек Күнғожиновпен сұхбат] // Мәдениет. – 2013. – № 9. – 44-45 б.
386. **Қазақты бір адам жақсы көрсе, мендей-ақ жақсы көрсін** / әңг. Н. Жұмабай // Айқын. – 2013. – 4 шілде. – 8-9 б.
387. **Ол – біздің президентіміз:** [Елбасы Н.Ә. Назарбаев туралы әңгімесінен] // Ақжүніс – Астана. – 2013. – № 8. – 6-9 б.
388. **Оралханның жайлауы бөлек болатын** [Жазушы Оралхан Бөкей туралы] // Аңыз адам. – 2013. – № 15. – 34 б.
389. **Орны ойсырап қалды:** [Жазушы Д. Досжановтың қазасына орай] // Егемен Қазақстан. – 2013. – 17 қыркүйек. – 7 б.
390. **Ұлттық татулық ұйытқысы:** [“Нұр Отан” ХДП-ның саяси Доктринасы туралы пікірлер] // Дала мен қала. – 2013. – 19 қыркүйек. – 5 б.

2014

391. **Алтынның қолда барда қадірі жоқ:** [жазушы Қалихан Ысқақтың қазасына орай] // Қазақ әдебиеті. – 2014. – 15 – 21 тамыз. – 11 б.
392. **Астананың даму динамикасы – тарихта болмаған құбылыс** / әңг. Қ. Тоқтамұрат // Астана ақшамы. – 2014. – 5 шілде. – 8-9 б.

393. **Әлем әдебиетінің әвересі – Лев Толстой:** [орыс жазушысы Л. Толстой туралы] // Аңыз адам. – 2014. – № 19. – 23 б.
394. **Әрі аға, әрі дос:** [Кеңес Одағының Батыры Талғат Бигелдиновтың қазасына орай] // Егемен Қазақстан. – 2014. – 11 қараша. – 8 б.
395. **Ел оянды, қаламгер** // Қазақ әдебиеті. – 2014. – 24 – 30 қазан. – 7 б.
396. **Жақсылықтың шегі жоқ:** [«Қазақ әдебиеті» газетінің 80 жылдығына орай] // Қазақ әдебиеті. – 2014. – 10 – 16 қаңтар. – 2 б.
397. **Жаным жылайды** / әнг. Н. Жұмабай // Жас Қазақ. – 2014. – 23 мамыр. – 1,6 б.
398. **Келер күндердің қаламгері:** [жазушы Қалихан Ысқақтың қазасына орай] // Айғақ. – 2014. – 20 тамыз. – 14 б.
399. **Қазақтың көзін ашқан, ұлттық намысын оятқан топ басында тұр:** [Ж.Аймауытовтың өмірі мен шығармашылығының зерттелуі жайында] // Аңыз адам. – 2014. – № 17. – 34-35 б.
400. **Қазақтың Қалиханы:** [Жазушы Қалихан Ысқақ туралы естелік] // Жас Қазақ. – 2014. – 15 тамыз. – 5 б.
401. **Қазақ барда Қалихан досым мәңгі өлмейді** [Қалихан Ысқақ туралы] // Дидар. – 2014. – 14 тамыз. – 22 б.
402. **Мен үшін Маңғыстау** // Қазақ әдебиеті. – 2014. – 12-25 желтоқсан. – 6 б.
403. **«Мәдениет – қоғамның көркі»** / сұхб. Ә. Сағиқызы // Астана қаласының мәдени мұрасы. – 2014. – № 2. – 7-9 б.
404. **Өзіммен–өзім жекпе–жекке шыққандай:** [жазушының шығарма жазған кездегі көңіл күйі туралы] // Қазақ әдебиеті. – 2014. – 11-17 сәуір. – 5 б.
405. **Мұстафа Шоқай: 125 жылдығына орай** // Мәслихат және әкімдік = Маслихат и акимат. – 2014. – № 2. – 43-52 б.
406. **Сөзбен салған суретті:** [Қалихан Ысқақтың қазасына орай] // Егемен Қазақстан. – 2014. – 13 тамыз. – 9 б.
407. **Таңшықай: хикаят** // Өркениет. – 2014. – № 2. – 121-147 б.
408. **Инжу-маржан** // Топжарған: Шәкен Аймановтың 100 жылдығына арналады. – Алматы: Раритет, 2014. – 64-66 б.

2015

409. **Ағалық қолқа саламын:** [Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың президенттік сайлауға түсуіне ресми келісім беруіне жасаған сұранысы берілген] // Егемен Қазақстан. – 2015. – 25 ақпан. – 2 б.

410. **Алғаш танысқаннан бері...**: [ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаев туралы] // Қазақ әдебиеті. – 2015. – 3-9 шілде. – 2 б.
411. **Асыл дос**: [Жазушы, мемлекет және қоғам қайраткері Әбіш Кекілбаевтың дүниеден өтуіне орай. қазанама] // Ана тілі. – 2015. – 18-24 желтоқсан (№ 51). – 5 б.
412. **Ғабит жазған сценарий өте сәтті шықты**: [Жібек пен Төлеген өмірде болған адамдар ма, олар туралы деректер бар ма, «Қыз Жібек» фильмінің құндылығы, Жібек қазақ қызының ұлттық жиынтық бейнесін көрсете алды ма деген сауалдарға пікір] // Аңыз адам. – 2015. – № 5. – 38 б.
413. **Жақсымен өткен ғажап шақтар** [Ақын Қадыр Мырза Әлі туралы естеліктен] // Қазақ әдебиеті. – 2015. – 16-22 қаңтар. – 5 б.
414. **Қазақ әдебиетімен бірге жасайды**: [жазушы, аудармашы Герольд Бельгердің қайтыс болуына байланысты] // Қазақ әдебиеті. – 2015. – 13-19 ақпан. – 11 б.
415. **Қалихан біздің көшбасшымыз еді** // Көркем сөздің хас шебері: жазушы-драматург, аудармашы Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Қалихан Ысқақ туралы естеліктер. – Алматы, 2015. – 16-18 б.
416. **Менің досым өлген жоқ, мәңгіліктің жолына түсті: қазанама** // Алматы ақшамы. – 2015. – 12 желтоқсан. – 15 б.
417. **Өзім сенгенмен, көңілім сенер емес**: [Қазақстанның халық жазушысы, мемлекет және қоғам қайраткері Әбіш Кекілбайұлының қайтыс болуына орай қазанама] // Егемен Қазақстан. – 2015. – 12 желтоқсан. – 7 б.
418. **Түбі түгел түйін сөз**: [Ұлттық академиялық кітапхананың кітап мұражайында Президент сайлауы күніне орай ұйымдастырылған Алматыдағы Ұлттық кітапхана қорындағы колжазбалар мен сирек кітаптар көрмесінің ашылуы барысындағы әдебиет және мәдениет қайраткерлерінің пікірлері] / Жазып алғ. Қ. Тоқсанбай // Егемен Қазақстан. – 2015. – 27 сәуір. – 4 б.
419. **«Үркер» дегеніміз – Әбіш Кекілбаев**: [Қазанама] // Айқын. – 2015. – 12 желтоқсан. – 5 б.

2016

420. **Менің Нұрғожам: қазанама.** // Егемен Қазақстан. – 2016. – 23 ақпан. – 7 б.

2017

421. Біздің арақатынасымызда танысу, білісу деген кезең болмаған сияқты / Әңг. Ж.Ырысбай. // Жұлдыздар отбасы. – 2017. № 12. – 17-18 б.
422. Жазушы дәуір суретін жасайды // Құсанбек Б. Өмір – өзен. Құраст.: Б.Бейбітұлы, Ғ.Исахан. – Алматы: Келешек, 2017. – 51-62 б.
423. Жігіт. // Сын сардары: естеліктер. – Алматы, 2017. – 19-21 б.
424. Суреткер сыншы // Қазақ әдебиеті. – 2017. – 13-19 қазан. – 11 б.
425. Мен кейіпкеріме айналамын // Егемен Қазақстан. – 2017. – 17 қараша. – 8 б.
426. Халықтың жағдайын жақсартуға тікелей әсер ететін реформалар // Егемен Қазақстан. – 2017. – 24 ақпан. – 2 б.

2018

427. Андрей: әңгіме // Адырна. – 2018. – № 5. – 106-133 б.
428. Бұл – ұрпақ келешегі үшін жасалған қадам [Латын әліпбиіне көшу туралы] / Әкім Тарази // Түркістан. – 2018. – 1 наурыз. – 3 б.
429. Достарымды мен өзім таңдадым [Жазушы толғанысының эскиздері]: / Жазушы Әкім Таразимен әңгіме. Әңг.: Қорғанбек Аманжол / Әкім Тарази // Егемен Қазақстан. – 2018. – 6 сәуір. – 10 б.
430. Елорда болуға сұранып-ақ тұр еді... // Айқын. – 2018. – 4 шілде. – 4 б.
431. Жер бетіне жақсылық ұялаған шақ / Әңг. А.Райқұл. // Жетісу, – 2018. – 20 наурыз. – 4 б.
432. Кейіпкерімнің сырты – өзі, іші – мен. / Әңг. Б. Тұрсынбайұлы // Егемен Қазақстан. – 2018. – 6 қыркүйек. – 9 б.
433. Оның балаға тән тазалығы, ұлыға тән кемелділігі болды. / дайынд. С. Әнуарқызы // Аңыз адам. – 2018. – 6 қыркүйек. – 9 б.
434. Элиталық қоқыс: әңгіме // Қазақ әдебиеті. 2018. – 7-13 қыркүйек. – 10-11 б.
435. Тамыршылық түйсік, қазақы зерде [Алғысөз] // Нұрғалымұлы Ұ. Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 3-4 б.

436. **Бичурин, Никита (Иакинф) Орта Азияны мекендеген халықтардың көне заманғы тарихы** / орыс тілінен ауд. Ә. Тарази. – Алматы: Аударма, 2008. – 548 б.
437. **Бичурин, Никита Яковұлы (Иакинф) Орта Азияны мекендеген халықтардың көне заманғы тарихы** / орыс тілінен ауд. Ә. Тарази. – Астана: Фолиант, 2011. – 528 б.
438. **Бичурин, Никита Яковлевич (Иакинф) Мыңқолдың төрт ханы** / орыс тілінен ауд. Ә. Тарази. – Астана: Фолиант, 2011. – 400 б.
439. **Рабле Франсуа. Гаргантюа және Пантагрюэль: роман** / орыс тілінен ауд. Ә. Тарази. – Астана: Аударма, 2007. – 576 б.

ЗЕРТТЕУЛЕР

440. Мұсаев А. Тарази тағылымы: монография. – Астана: Фолиант, 2009. – 116 б.
441. Нұрғалым Ұ. Болмыс: Мақалалар. – Алматы: Хантәңірі, 2014. – 173 б.
442. Нұрғалымұлы Ұ. Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 160 б.
443. «XX–XI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX–XI веков». Астана: Арда, 2018. – 176 б.
444. Рахманқызы Н. Әкім Тарази – кинодраматург. «Тұлпардың ізі»: сценарийден фильмге дейін. – Астана: Фолиант, 2018. – 352 б.

МАҚАЛАЛАР

1963

445. Тоқтаров Р. Үлкен өріс алдында. – 1963.

1964

446. Сандыбаев С. «Күлмейтін комедия»: [Ә. Таразидың пьесасы Әуезов атынд. драма театры сахнасында] // Лениншіл жас. – 1964. – 9 ақпан.

1965

447. Нұрқатов А. Әкім Таразидің повестері жайында. – 1965. – 8 апрель

1967

448. Жүнісов С. «Күлмейтін комедия» Ә.Таразидың пьесасы Әуезов атындағы драма театры сахнасында // Қазақ әдебиеті. – 1967. – 24 февраль.

1968

449. Табылдиев Ә. Арман-атаман: [Көркем суретті фильм. Сценарисі Ә. Тарази] // Қазақ әдебиеті. – 1968. – 15 июнь.

1973

450. **Латиева С. Жігіттің жолы болды ма?** : [Ә.Таразидың «Жолы болғыш жігіт» атты пьесасы М.Әуезов атындағы драма театры сахнасында] // Лениншіл жас. – 1973. – 9 февраль.

451. **Уәлиев Қ. «Жолы болғыш жігіт»** : [Ә.Таразидың пьесасы Әуезов атындағы драма театры сахнасында] // Қазақ әдебиеті. – 1973. – 2 февраль.

1976

452. **Қилыбаев Б. Жәкөтайлар жайлы бірер сөз.** – 1976. – 12 ноябрь.

1977

453. **Досмайылов Ш. Қарапайым да тәкәппар жандар туралы:** [Тарази Ә. «Қиян соқпақ», 1976 ж. Сын] // Жұлдыз. – 1977. – № 3. – 219-221 б.

454. **Тоқтаров Р. Ізденіс жолында:** [Ә.Таразидің творчествосы туралы] // Қазақ әдебиеті. – 1977. – 23 декабрь.

1978

455. **Жұмаділов Қ. Қилы соқпақ, күре жол :** [жазушы Ә. Тарази туралы] // Лениншіл жас. – 1978. – 12 сентябрь.

456. **Театр мәдениеті және драматургия:** [Қазіргі театр репертуарлары туралы сұхбат] / Ә. Сығаев, Ә. Тарази, Б. Омаров, А. Егеубаев қатысуымен // Қазақ әдебиеті. – 1978. – 10 наурыз. – 2 – 3 б.

1980

457. **Бөпежанова Ә. «Тасжарған» романына рецензия.** – 1980.

1982

458. **Шынбатыров Ә. Пьесалар жинағы:** [Тарази Ә. Қыз махаббаты. Пьесалар жинағы: Сын] // Мәдениет және тұрмыс. – 1982. – № 11. – 20 б.

1983

459. **Жұмаділов Қ. Талант табиғаты:** [Ә.Таразидың 50 жасқа толуына] // Жетісу. – 1983. – 8 сентябрь.

460. **Жұмабеков С. Шымыр суреткер** – 1983. – 9 қыркүйек. // Сын симфониясы. Тандамалы. Әдеби толғаныстар, мақалалар. – Алматы: Алатау. – 143-147 б.

461. **Сейдімбек А. Арманның ақ желкені** – 1983 // Сейдімбек А. Сонар: Деректі әңгімелер. – Алматы: Жалын, 1989. – 280-288 б.; Шығармалары.

6 томдық. – Астана: Фолиант, 2010. Т.5. Мақалалар, пікірлер, сұхбаттар. – 629-632 б.

1984

462. **Кәрібаева Б. Ауқымды проза әлемі** // Талап деңгейі: әдеби-сын мақалалар. – Алматы: Жазушы, 1984. – 35-76 б.

463. **Серғалиев М. Орнын тапқан сөз – асыл**: [Ә.Таразидың «Тасжарған» романының тілі туралы] // Қазақ әдебиеті. – 1984. – 19 октябрь.

1985

464. **Айтбаев А. Үлкен жолда немесе Қаратау жайлы роман жөнінде бірер пікір**: [Ә.Таразидің «Мейірім» романы] // Еңбек туы. – 1985. – 16 сәуір.

1986

465. **А. Айтбаев. Қилы-қилы тағдырлар**. Ә. Таразидің «Кен» романы жөнінде бірер пікір. // Еңбек туы. – 1986. – 11 маусым.

466. **Есімов Ғ. Мәселенің күре тамыры**: [Ә.Таразидың «Кен», Р. Сейсенбаевтың «Шайтанның тағы», С. Ғаббасовтың «Кәусар» романдарындағы семья проблемалары] // Қазақ әдебиеті. – 1986. – 20 июнь.

1987

467. **Бигелдинов Т. Редакцияға хат**: [өзі және майдандас достары туралы Ә.Тарази жазған «Тұңғиық аспан» романындағы («Жұлдыз», 1986, N7) бұрмаланған фактілермен жалған көріністерді айта отырып, шығарманың зиянды туынды екенін дәлелдеген хат] // Жұлдыз. – 1987. – № 3. – 206-207 б.

468. **Кеннің келбеті қандай**: [журнал редакциясының сын және библиография бөлімі ашқан «Ашық әңгіме отауы» атты рубрикаға қатынасқан Х. Әдібаев, Қ. Мырзалиев, Ұ. Доспанбетов, Т. Жұртбаевтың, Ә.Таразидың «Кен» атты романына айтқан пікірлері] // Жұлдыз. – 1987. – № 2. – С. 188-198 б.

1989

469. **Смайылов К. Бір адамда – бар әлем**: [Жазушы Ә.Таразидың «Қорқау жұлдыз – қара жыра» жаңа романы жайында] // Лениншіл жас. – 1989. – 15 желтоқсан.

1991

470. **Бөпежанова Ә.** «Әр адамның жанында ашылмай жатқан кені бар»: [жазушы Әкім Тарази шығармалары туралы] // Бөпежанова Ә. Өрнектер: әдеби портреттер, сын мақалалар. – Алматы: Жазушы, 1991. – 35-69 б.

1993

471. **Аманұлы Ж. Қанатты қалам иесі:** [Жазушы, драматург Ә.Тарази – 60 жаста] // Жетісу. – 1993. – 31 тамыз.

472. **Құттықтаймыз!:** [Қазақстан жазушылар Одағы басқармасы секретариатының жазушы Ә.Таразиды 60 жасқа толуына байланысты құттықтауы] // Қазақ әдебиеті. – 1993. – 3 қыркүйек.

473. **Мұқай Б. Жұлдыз – тағдыр.** // Жас Алаш. – 1993. – 9 қыркүйек.

474. **Сығаев Ә. Жантанушы:** [Жазушы Ә.Тарази туралы] // Егемен Қазақстан. – 1993. – 8 қыркүйек.; Театр тағлымы. – Алматы: Дәуір, 2003. – 97 – 108 б.

475. **Тарази тойы :** [жазушы Ә.Әшімов 60 жаста] // Қазақ әдебиеті. – 1993. – 17 қыркүйек.

476. **Шалқар К. Іле бойындағы құрмет:** [Алматы обл. Бақанас ауылында өткен Ә.Таразидың 60 жасқа толған тойынан репортаж] // Жетісу. – 1993. – 11 қыркүйек.

1994

477. **Ахметжан Т. Қатыгез қоғам – қорқау жұлдыз:** [Жазушы Ә.Таразидың «Қорқау жұлдыз» романы туралы] // Қазақ әдебиеті. – 1994. – 2 желтоқсан. – 6 б.

478. **Қапалбекұлы Н. Асқар асу.** // Алматы ақшамы. – 1994. – 14 желтоқсан.

479. **Құндақбаев Б. Талқыға түскен тағдырлар:** [Ғ.Мүсірепов атындағы балалар мен жасөспірімдер театрының «Інет» атты қойылымы. Авт. Ә.Тарази, реж. Е.Обаев] // Қазақ әдебиеті. – 1994. – 27 мамыр. – 12 б.

480. **Тоқтаров Р. Қорқауды жеңген ару:** [Жазушы Ә.Таразидың «Қорқау жұлдыз» атты романы туралы] // Егемен Қазақстан. – 1994. – 6 желтоқсан.

481. **Уәлиев Қ. Зұлмат заман зұлымдары.** «Інет» трагикомедиясы туралы. // Мәдениет – 1994.

1996

482. **Смағұлова С. Ар тазалығына шақырылған қойылым:** [Ә.Таразидың «Індет» атты екі бөлімді трагедиясы Жезқазған обл. драма театры сахнасында] // Сарыарқа. – 1996. – 1 қазан.
483. **Уәлиев Қ. Заман туралы сөз:** [1996 ж. мемлекеттік сыйлыққа ұсынылған Ғ.Мүсірепов атындағы академиялық жастар мен балалар театрының «Індет» атты қойылымы туралы] // Егемен Қазақстан. – 1996. – 30 қараша.
484. **Шүкірұлы С. Екі арыс – екі ағыс:** [жазушы Ә.Таразидың Ұлы ақындар Жамбыл мен Абай туралы танымдары жайлы] // Жас Алаш. – 1996. – 28 қыркүйек.

1997

485. **Мұртаза Шерхан. Азия жазушылары Америкада:** [жазушының өзінің Ә. Тарази, Т. Молдағалиев, М. Мағауин, Р. Нұрғали, Ұ. Есдәулет, М.Құлкенмен бірге Америкаға сапары жайлы мақаласы] // Егемен Қазақстан. – 1997. – 6 мамыр.

1998

486. **Қанбаева М. Тартымды қойылым:** [Ә.Тарази «Зобалаң жылдар тағдыры»] // Ақ желкен. – 1998. – № 5. – 17 б.
487. **Ысымұлы А. Ащы сабақтардың ашық сабағы:** [Ғ.Мүсірепов атындағы балалар мен жасөспірімдер театрының Ақмола қ. қойған «Індет» атты қойылымы. Авт. Ә.Тарази, реж. Е.Обаев] // Егемен Қазақстан. – 1998. – 11 наурыз.

2001

488. **Мұқашұлы Қ. Қобыз бен қалам:** [Ерлі-зайыпты жазушылар Ә.Тарази мен Р.Мұқановалар туралы] // Қазақ әдебиеті. – 2001. – 26 қаңтар. – 12 б.

2002

489. **Әбдікәрімов С. Бұлт астынан шыққан күндей... :** [Әкім Таразидың «Жаза» кітабы жайлы] // Қазақ әдебиеті. – 2002. – 29 қараша. – 11 б.
490. **Әбдікәрімов С. Дарынды драматург.** // Жас қазақ үні. – 2002. – 8 қараша.
491. **Ғалиева А.Н. Қазақ әдебиетіндегі жаңа стильдер мен әдіс-ағымдар. Постмодернизм :** [жазушылар Ә. Тарази мен Р. Сейсенбаев

шығармалары туралы] // Жас Қазақ үні. – 2002. – 8 қараша. – 5 б.; Ұлт тағылымы. – 2012. – №2. – 5-9 б.

492. **Исабеков Д. Жоқ барды, ертегіні термек үшін** [Ә. Таразидың мақаласы туралы] // Ана тілі. – 2002. – 22 наурыз. – 5 б.

493. **Сығай Ә. «Жаза» – жан жаңғырығы:** [жазушы Ә.Таразидың «Жаза» атты кітабы және жалпы шығармашылығы жайында] // Егемен Қазақстан. – 2002. – 20 қараша. – 4 б.

494. **Тілеубекова Б. Т. Ә.Тарази романдарындағы жазушы стилін тану** // Ғабиден Мұстафин және қазіргі қазақ прозасы [Ғ.Мұстафиннің 100 ж. мерейтойына арн. респ. ғыл.– практ. конф. материалдарынан]. – Қарағанды, 2002. – 259-264 б.

2003

495. **Әкім Тарази, Әшімов Әкім Үртайұлы // Тараз. Жамбыл облысы:** энциклопедия. – Алматы : Қазақ энциклопедиясы, ЖАҚ-ы, 2003. – 129-130 б.

496. **Елеукенов Ш. Шағын ситуация – әлемдік проблема:** [жазушы Ә.Таразидің Мемлекеттік сыйлыққа ие болған «Жаза» атты шығармасы талданған бөлімінен үзінді] // Қазақ әдебиеті. – 2003. – 17 қазан. – 5 б.

497. **Жылқыбаева Ш. «Ай толғанда абай бол» немесе бір шығарманың мегаөрісі** // Қазақ әдебиеті. – 2003. – 29 тамыз. – 8-9 б.

498. **Молдақұлов Ж. Кемел суреткер** [Көрнекті жазушы – драматург Әкім Таразидің туғанына 70 жыл толуына орай] // Ақ жол. – 2003. – 9 тамыз. – 6 б.

499. **Молдақұлов Ж. «Тарази мектебіненбіз»:** [жазушы Ә. Таразидің туғанына 70 жыл және Еңбек ауылындағы мектеп жайында] // Ақ жол. – 2003. – 9 қыркүйек. – 5 б.

500. **Оразалин Н. Тұлға биігі:** [Жазушы Әкім Таразидің 70 жылдығына орай] // Қазақ әдебиеті. – 2003. – 17 қазан. – 4-5 б.

501. **Пірәлиева Г. Ә. Тарази туындыларындағы түс көру және заттық әлем хақында** // Изденіс. – 2003. – № 2. – 195-200 б.

502. **Пірәлиева Г.Ә. Тарази романдарындағы көркемдік әлем** // Жұлдыз. – 2003. – № 8. – 148-158 б.

503. **Сығай Ә. Жаны жалын жазушы:** [Әкім Тарази жайлы] // Егемен Қазақстан. – 2003. – 21 қазан. – 5 б.

2004

504. **Әшімов Әкім, Әкім Тарази // Қазақстан жазушылары:** XX ғасыр. Анықтамалық. – Алматы: «Ана тілі» баспасы ЖШС. – 2004. – 63-64 б.

505. **Смайылов К. Киностудияда – шабытты кезең** (Олжас, Асқар, Әкім, Қалихан бірге болғанда...) // Үш томдық шығармалар жинағы. Т.3. – Алматы: Қазығұрт, 2004. – 4-8 б.

506. **Қазақ киносының жана толқыны. Жазушы Әкім Таразиге хат** // Үш томдық шығармалар жинағы. Т.3. – Алматы: Қазығұрт, 2004. – 148-156 б.

2005

507. **Олжай Қ. Тас қоғамды жарып шыққан шығарма** // Тарази Ә. Тас жарған: Роман. – Алматы: Раритет, 2005. – 5 б.

508. **Хамзин М. Бұлтқа салған ұясын: [Әкім Таразидың романы жайлы]** // Нұрғали Р. Жеті томдық шығармалар жинағы. – Астана: Фолиант, 2005. – Т.6. – 154-157 б.

2007

509. **Аханбайқызы А. «Қараш-Қараш оқиғасын» неге қырғыздар түсірді:** [сценарийін жазған Ә. Тарази] // Айқын. – 2007. – 18 қаңтар.

510. **Есембаев Ғ-Ғ. Болашаққа шегініс:** [Қаламгер Әкім Әшімов] // Жана Сарыарқа. – 2007. – № 4. – 26-37 б.

511. **Көзге көрінбейтін «Көжалқынтіс»:** [«Парасат» журн. Ә. Таразидің эссесі жайында] // Жас Алаш. – 2007. – 27 ақпан.

2008

512. **Айтұлы Н. Ақ сауыт – ақ көйлегің:** [Ә.Таразиге өлең] // Жана Сарыарқа. – 2008. – № 4. – 14 б.

513. **Әлімжан Е. Соқпағы соны суреткер:** [жазушы, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының лауреаты Әкім Тарази – 75 жаста] // Ақ жол. – 2008. – 9 қыркүйек. – 4 б.

514. **Әуелхан Г. «Болашаққа шегініс» жазушы Әкім Тарази туралы сыр кітабы осылай аталады :** [жазушы Ә.Таразидың балалық шағы туралы жазылған Ғабдул-Ғазиз Есембаевтың «Болашаққа шегініс» кітабы жайында] // Әдебиет айдыны. – 2008. – 18 желтоқсан. – 23 б.

515. **Бағдаулетқызы Ә. Сценарист Әкім Тарази:** [Мұстафа Шоқай фильмі туралы] // Алматы ақшамы. – 2008. – 16 желтоқсан.

516. **ДороНин Г. Құйрықты жұлдыздың оралуы:** [Әкім Тарази туралы] // Әдебиет айдыны. – 2008. – 17 шілде.

517. **Есембаев Ғ. Шығарма шырайы көркемдік құпиясында** // Қазақ әдебиеті. – 2008. – 18 қаңтар. – 1-5 б.

518. **Орманов Д. Жазушы атындағы мектепте:** [Тастөбе ауылындағы Ә.Тарази атынындағы мектеп туралы] // Ақ жол. – 2008. – 9 қыркүйек. – 4 б.
519. **Серғалиев М. Талант тағылымы:** [жазушы Ә.Таразидің әңгімелеріне қатысты бірер ой] // Жаңа Сарыарқа. – 2008. – № 4. – 12-13 б.
520. **Төлентаев Б. Көп қырлы қаламгермен кездесу:** [Ә.Таразидің 75 жылдығына орай өзінің есімімен аталатын мектепте кездесу өтті] // Ақ жол. – 2008. – 4 қараша. – 4 б.

2009

521. **Әкім Таразидің драматургиясы** // Мұсаев А. Тарази тағылымы. Монография. – Астана: Фолиант 2009. – 57-88 б.

2010

522. **Ақыш Н. Әшімов Әкім (Тарази)** // **Қазақ көркем сөзінің шеберлері** / Құраст.: Сәрсенбаева Ж., Мұқатай Б. – Қарағанды: Экожан, 2010. – 352-354 б.
523. **Әшімов Әкім Ұртайұлы, Әкім Тарази** // **Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық.** – Алматы: Аруна Ltd, 2010. – 104 б.
524. **Әшімов Әкім Ұртайұлы, Әкім Тарази** // **Қазақ мәдениеті. Энциклопедиялық анықтамалық.** – Алматы: Аруна Ltd, 2010. – 101 б.
525. **Байырбек Н. Тарази таразысы:** [Ұлттық академиялық кітапханада «Таразының екі басын тең ұстайтын Тарази» атты кітап көрмесін ашуы] // Астана ақшамы. – 2010. – 10 сәуір. – 11 б.
526. **Лондонда басылып шықты:** [жазушы Әкім Таразидің «Қорқау жұлдыз» романы туралы] // Егемен Қазақстан. – 2010. – 7 желтоқсан. – 12 б.

2011

527. **Құттықтаймыз! Франц Кафка сыйлығы тапсырылды:** [Көрнекті жазушы, Қазақстан Мемлекеттік сыйлығының лауреаты Әкім Тарази, дарынды қаламгер Асқар Алтай, драматург, Қазақстан Жастар одағы сыйлығының лауреаты Роза Мұқанова Франц Кафка атындағы медальмен және әлемдік әдебиеттің дамуына қосқан елеулі үлесі үшін арнайы дипломдармен марапатталды] // Қазақ әдебиеті. – 2011. – 11-17 қараша.
528. **Орда Г. Әкім Тарази // ХХІ ғасырдағы қазақ әдебиеті (2001-2011 жж.):** ұжымдық монография. – Алматы, 2011. – 278-287 б.
529. **Орда Г. Тәуелсіздік жылдарындағы қазақ әңгімесінің көркемдік көкжиегі** [Тарази Ә., Мұқанова Р., Мұртаза Ш., Мағауин М. – постмодернистік ағым] // Ақиқат. – 2011. – № 11. – 63-66 б.

2013

530. **Ахмет Ө. Жансақтау бөлімшесінен кейін:** [Ө.Таразидің «Үкілі жұлдыз» спектаклінің тұсаукесері туралы] // Театр.kz. – 2013. – № 11. – 48-50 б.
531. **Әбдиев Е. Тарази тойы Таразда өтті:** [Қарымды қаламгер, жазушы, драматург Әкім Таразидің 80 жасқа толуына орай] / Е. Әбдиев // Айқын. – 2013. – 11 қыркүйек. – 5 б.
532. **Әбдіғалпарқызы Б. Тағдырлар тартысы:** [драматург–жазушы Ө.Таразидың «Үкілі жұлдыз» атты қойылымы көрерменге ұсынылды] // Ана тілі. – 2013. – 28 қараша. – 4 желтоқсан. – № 47. – 12 б.
533. **Байбол Ә. Жақсы кісі Әкім Таразидің «Жақсы кісі» трагикомедиясы қайта табысты** // Қазақ әдебиеті. – 2013. – 28 маусым. – 4 шілде. – 7 б.
534. **Бұқарқызы Х. Үмітке жетелеген «Үкілі жұлдыз»:** [Қ.Қуанышбаев атындағы мемлекеттік академиялық қазақ музыкалық драма театры Ө.Таразидің «Люстра» трагедиясын «Үкілі жұлдыз» деген атпен сахналады] // Айқын. – 2013. – 16 қараша. – 5 б.
535. **Елемесұлы С. Сан қырлы қаламгер тойы Жамбыл жерінде атап өтілді:** [жазушы Ө.Таразидің 80 жылдық мерейтойы өткені туралы] // Ана тілі. – 2013. – 12-18 қыркүйек. – 10 б.
536. **Елеуқенов Ш. Тарази тынысы:** [жазушы Ө.Таразидің «Жаза» романы туралы] // Жамбыл. – 2013. – № 2. – 17-22 б.
537. **Жақсы кісі:** [Әкім Таразидің «Жақсы кісі» трагикомедиясы қайта табысты] // Қазақ әдебиеті. – 2013. – 28 маусым. – 4 шілде. – 7 б.
538. **Жолдасбеков М. Әкім әлемі** // Егемен Қазақстан. – 2013. – 4 қыркүйек. – 5 б.
539. **Жолдасбеков М. Тарази туралы түйінді сөз** // Айқын. – 2013. – 6 қыркүйек. – 5 б.
540. **Жұлдызды шанырақ:** [жазушылар әулеті Әкім Тарази мен Роза Мұқанова. Жазушылармен сұхбат. Әңг. Н. Жұмабай] // Дала мен қала. – 2013. – 26 желтоқсан. – 8-9 б.
541. **Зәкіржанқызы С. «Жақсы кісі» жұртқа неге жақпады?:** [Қаламгер Ө.Таразидің «Жақсы кісі» атты трагикомедиясына қойылған театр спектаклі жайлы] // Айқын. – 2013. – 17 сәуір. – 5 б.
542. **Мұқанова Р. Менің Таразиым** // Қазақ әдебиеті. – 2013. – 30 тамыз. – 5 б.

543. **Ниязбек Р. Тауға, тасқа салғанда шағылмаған:** [Әкім Таразиге. Өлең] // Қазақ әдебиеті. – 2013. – 30 тамыз. – 5 б.

544. **Өнертану кафедрасы:** [Кинотеледраматургиядан дәріс бергендігі туралы] // Қазақ ұлттық өнер университеті (альбом-кітап). – Астана. Дагмар, 2013. – 171-173 б.

545. **Сәттібайұлы К. Әкім Әкімге темір тұлпар мінгізді:** [Әкім Таразидің 80 жылдық мерейтойы] // Егемен Қазақстан. – 2013. – 7 қыркүйек. – 10 б.

546. **Хиясидин Ұ. «Жақсы кісі» неге жыламады?:** [драматург Ә. Таразидің «Жақсы кісі» атты спектаклінің тұсаукесері жайлы] // Дала мен қала. – 2013. – 22 сәуір. – 16 б.

2014

547. **Жұмат Ж. Өз бейненді өзің сомдасаң...:** [мақалада Ә. Таразидің «Үкілі жұлдыз» және Д. Исабековтың «Актриса» атты шығармалары өнер адамдарына, оның ішінде театр актрисаларының өміріне арналып жазылған көркем дүниелер һәм айтары мол туындылар жайында айтылған] // Астана ақшамы. – 2014. – № 3. – 11 қаңтар. – 6-7 б.

548. **Мұқанова Р. Әкім Таразиды қара тырнағымнан әл кеткенше сүйемін...:** // Мұқанова Р. Шығармалары. – Алматы : Арда, 2014. – Т. 2. – 312-317 б.

549. **Мұқанова Р. Менің Таразиым** // Мұқанова Р. Шығармалары. – Алматы : Арда, 2014. – Т. 2. – 279-289 б.

550. **Рахманқызы Н. Әкім Тарази прозасының кинематографиялық табиғаты** // «Ұлттық кино: жаңашылығы мен даму бағыты» атты республикалық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Алматы: М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты, 9 қазан. – 2014. – 3-17 б.

2015

551. **«Жансарайда» – Әкім Тарази** // Жансарай (Сыр – сұхбаттар). Алматы: Ана тілі, 2015. – 106 – 117 б.

552. **Түбі түгел түйін сөз** // Егемен Қазақстан. – 2015. – 27 сәуір. – 4 б.

553. **Рахманқызы Н. «Жазира» – «Тұлпардың ізі» фильмі сценарийінің алғашқы нұсқасы** // «IV Боранбаев оқулары: өнер мен тарихтағы этномәдени құбылыстар, тарихы және қазіргі жағдайы» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы. – 2 бөлім: 19 ақпан, 2015. – Астана: Қазақ ұлттық өнер университеті. – 2015. – 135-143 б.

2016

554. **Байбол Ә. Әдебиет шаһарының Әкімі!...** [Жазушы, драматург Әкім Тарази туралы] / Өлібек Байбол // Қазақ әдебиеті. – 2016. – 22-28 қаңтар. – 4 б.

555. **Рахманқызы Н. Қазақ киносындағы әке бейнесі:** [Кәукен Кенжетаетын сомдаған «Тұлпардың ізі» кинофильміндегі Танабай ролі туралы] // Қазақ әдебиеті. – 2016. – 4-10 наурыз.; Кәуке Кенжетаетын 100 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағы: мамыр 2016. – Астана: Қазақ ұлттық өнер университеті, 2016. – 6-14 б.

2018

556. **Байбол Ә. Әдебиет шаһарының әкімі** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX–XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 106-112 б.

557. **Байтанасова Қ.М. Қаламгер және әңгіме жанры** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 57-61 б.

558. **Бисембаева А.А. Сценография және сахна кеңістігінің игерілу концепциялары** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 124-129 б.

559. **Бұқарқызы Х. Әдебиет әлемінің Әкімі:** [Белгілі жазушы, Мемлекеттік сыйлықтың иегері Әкім Тарази 85 жаста] // Айқын. – 2018. – 15 қыркүйек. – 9 б.

560. **Габдрашитова К.А. Поэтические традиции в кинодраматургии Акима Тарази** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной

- научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX–XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 167-173 б.
561. **Дәуренбекова Л.Н. Ә.Таразиге арналған туынды жөнінде** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX–XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 65-69 б.
562. **Елеуқенов Ш.Р. Тарази тынысы** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX–XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 4-9 б.
563. **Есенжол А. Әдебиет шаһарының әкімі:** [Жазушы, драматург, киносценарист Әкім Таразидің 85 жылдық мерейтойына арналған «Әдебиет шаһарының Әкімі» атты кеш өтті] // Астана ақшамы. – 2018. – 15 қыркүйек. – 9 б.
564. **Есенжол А. Тарази тағлымы:** [Көрнекті жазушы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Әкім Таразидің 85 жылдық мерейтойы Қазақ ұлттық өнер университетінде жалғасты] // Астана ақшамы. – 2018. – 22 қыркүйек. – 6 б.
565. **Ескендіров Н. «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені»:** Жазушы, драматург, киносценарист Әкім Тарази 85 жаста / Нартай Ескендіров // Мәдениет: Ай сайын шығатын Республикалық мәдени-сараптамалық журнал. – Алматы, 2018. – № 10, қазан. – 34-35 б.
566. **Ескендіров Н.Р. Бүгінгі заманның өзекті мәселелерін анықтаудағы комедиялық спектакльдердің маңызы** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 116-123 б.
567. **Жұмабай Н. Тарази тағлымы:** [«Егемен Қазақстан» газетінің «Төр» әдеби клубында Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, жазушы, драматург, киносценарист Әкім Таразидің 85 жылдық мерейтойына

орай шығармашылық кездесу етті] // Егемен Қазақстан: Жалпыұлттық республикалық газет. – Астана, 2018. – 17 қыркүйек. – 5 б.

568. **Заңғар жазушы туралы замандастар лебізі:** [Жазушы-драматург Әкім Тарази туралы] // Қазақ әдебиеті. – 2018. – 7-13 қыркүйек. – 12 б.

569. **Йулдош Қ. Руханий сезімлар тасвири** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX–XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 37- 41 б.

570. **Қадыралиева А.О. Адалдықты арқа тұтқан қаламгер** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX–XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 112-116 б.

571. **Қаламгердің ғасыл арманы:** [Әкім Тарази ойлары] // Қазақ әдебиеті. – 2018. – 7-13 қыркүйек. – 13 б.

572. **Қынажы Ж. Әкім Таразидің шығармашылығы** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX–XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 48-52 б.

573. **Мамедли (Мамедова) П.Г. Идеино-художественные особенности повестей Акима Тарази** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 41-48 б.

574. **Мусаев А.М. Еркін ойлы қаламгер** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 13-28 б.

575. **Мұқанова Р. Менің Таразым** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 97-106 б.

576. **Мұқышева Н.Р. Әкім Тарази – кинодраматург** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 134-152 б.

577. **Мұсақожаева А.Қ. Кіріспе сөз** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 3 б.

578. **Мұсалы Л.Ж. Тарази тағлымының тағы бір қыры: ұстаз-тәлімгер болмысы** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 62-65 б.

579. **Ногербек Б.Р. Творчество кинодраматурга Акима Тарази в кино** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 129-134 б.

580. **Ногербек С.Б. Қазақ кинодраматургиясы: өткені мен бүгіні** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 153-162 б.

581. **Нұрғалымұлы Ұ. Адамзат тарихындағы аянышты эпизод** (Ө.Таразидың «2999999+1» әңгімесі хақында) // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 88-97 б.
582. **Нұрғалымұлы Ұ. «Тасжарған» романындағы отбасылық қарым-қатынас** // Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 6-27 б.
583. **Нұрғалымұлы Ұ. «Тасжарған» романындағы қоғамдық жүйе мен бас кейіпкер арасындағы күрес** // Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 28-47 б.
584. **Нұрғалымұлы Ұ. «Қорқау жұлдыз» романындағы кейіпкерлердің сыртқы сипаты мен ішкі дүниесі** // Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 48-61 б.
585. **Нұрғалымұлы Ұ. «Қорқау жұлдыз» романындағы стандарттық сана мен еркін ойдың «соғысы»** // Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 61-86 б.
586. **Нұрғалымұлы Ұ. Құлақ бұрау** // Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 88-89 б.
587. **Нұрғалымұлы Ұ. Адамзат тарихындағы аянышты эпизод** // Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 89-101 б.
588. **Нұрғалымұлы Ұ. Жатқа айналған жақындар** // Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 102-115 б.
589. **Нұрғалымұлы Ұ. Құпия геноцид** // Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 116-133 б.
590. **Нұрғалымұлы Ұ. Гуманизмнің шыңы** // Жазушы жаны: Әкім Тарази прозасындағы ұлт болмысы. Оқу құралы. – Алматы: Арда, 2018. – 134-155 б.
591. **Нұрланқызы Н. Әкім Тарази шығармашылығындағы қоғамдық-әлеуметтік мәселелер** // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества

Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 69-87 б.

592. Оразбек М.С. Әкім Тарази шығармашылығындағы авторлық субъективизм және қаһарман болмысы // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 52-57 б.

593. Орда Г.Ж. Әкім Таразидың қазіргі прозаға қосқан үлесі // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX–XI веков». Астана: Арда, 2018. – 28-36 б.

594. Серғалиев М. Орнын тапқан сөз – асыл // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 9-12 б.

595. Тәшімова М.М. Әкім Тарази – киносценарист // «XX-XXI ғасырдағы әдебиет пен өнердегі Әкім Тарази шығармашылығының феномені» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының жинағы = Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Феномен творчества Аким Тарази в литературе и искусстве XX-XXI веков». Астана: Арда, 2018. – 163-167 б.

596. Тұлға: [Аса көрнекті тұлға Әкім Таразиге арналған «Қазақ әдебиеті» газетінің қосымшасы] // Қазақ әдебиеті. – 2018. – 7-13 қыркүйек. – 9-13 б.

597. Тұржан О. Андрей мен Манана: [Әкім Таразидің «Андрей» әңгіме-эссесі туралы] // Егемен Қазақстан. – 2018. – № 170, 10 қыркүйек. – 8 б.

598. Тұрсынбайұлы Б. Таразитану қарлығаштары [Таразитану: Н. Рахманқызы «Тұлпардың ізі»: сценариден фильмге дейін» және Ұ. Нұрғалымұлы «Жазушы жаны. Әкім Тарази прозасындағы ұлттық болмыс» зерттеу кітаптары туралы] // Егемен Қазақстан. – 2018. – 20 қыркүйек. – 5 б.

599. Тұрсынбайұлы Б. «Элиталық қоқыс»: Кеше және ертең [Әкім Таразидің «Элиталық қоқыс» эссесіне орай] // Қазақ әдебиеті. – 2018. – 7-13 қыркүйек. – 9-11, 13 б.

Ә. ТАРАЗИДІҢ ҚАТЫСУЫМЕН ЖАРЫҚ КӨРГЕН БАСЫЛЫМ

600. **Алғы сөз** [Француз жазушысы Франсуа Рабленің шығармалары жайлы] // Рабле Франсуа Гаргантюа және Пантагрюэль. – Астана: Аударма, 2007. – 5-10 б.

ӘКІМ ТАРАЗИ ШЫҒАРМАЛАРЫ БОЙЫНША ҚОРҒАЛҒАН ДИССЕРТАЦИЯЛАР

601. **Төлеубаева К.А. Қазақ романдарындағы драматизм (1970-80 жж.):** автореф. дис. филология ғылым. канд.: 10.01.02. – Қорғалды 20.11.04. / Төлеубаева Камшат Аманбайқызы; Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік ун-ті. – Астана, 2004. – 32б.

602. **Төлеубаева К. А. Қазақ романдарындағы драматизм (1970-1980 жж.):** [Ә. Таразидің «Кен», «Тасжарған», «Қорғау жұлдыз» туралы] Филол. ғыл. канд. дис. ... / Л.Н. Гумилев атын. Еуразия ҰУ; Ғыл. жетекші Хамзин М.Х.. – Астана, 2004. – 132 б.

603. **Утанова А. Қ. Қазіргі қазақ көркем прозасындағы қайталамалар:** [Б. Майлин, Ғ. Мүсірепов, Ә. Кекілбаев, Ә. Тарази шығармалары бойынша зерттеу жұмысы] автореферат / А.Қ. Утанова. – Астана : б.ж., 2004. – 28 с.

604. **Утанова Айзада Құдайқұлқызы. Қазіргі қазақ көркем прозасындағы қайталамалар:** [Б. Майлин, Ғ. Мүсірепов, Ә. Кекілбаев, Ә. Тарази шығармалары бойынша]: Филология ғылымдарының канд. диссерт. / Л.Г. Гумилев атын. Еуразия ун-ті; Ғыл. жетекші Серғалиев М.С.. – Астана, 2004. – 116 б.

605. **Нұрғалым Ұ. Жазушы-драматург Әкім Тарази прозасындағы ұлттық болмыс:** өнертану ғылымдары магистрінің диссертациясы: қорғалған 26.06.2014 / Ұларбек Нұрғалым; ҚР БҒМ; Қазақ ұлттық өнер университеті. – Астана: б/ж, 2014. – 17 б.

КНИГИ

606. **Взрыв:** [Несмешная комедия в 3 д.]. – Москва: ВУОАП, 1966. – 59 с.
607. **Когда возвращается комета:** [Повести] / Пер. с каз. А. Гладилина. – Алма-Ата: Жазушы, 1971. – 192 с.
608. **Везучий Букен:** [сатир. комедия в 2 д. с многозначит. эпилогом] / Пер. с каз. и сцен. ред. А. Гладилина. – Москва: ВУОАП, 1972. – 48 с.
609. **Восхождение:** [Роман]. – Алма-Ата: Жазушы, 1980. – 461 с.
610. **Девичья любовь:** [Пьесы]. – Алма-Ата: Онер, 1982. – 144 с.
611. **Гнездо на облаках:** [Роман] / Пер. с каз. Н. Голосовской. – Москва: Сов. писатель, 1984. – 448 с.
612. **Журавли, журавушки:** [Повести] / Пер. с каз. – Алматы: Жалын, 1984. – 430 с.
613. **С вершин Каратау...:** [Повести и рассказы]. – Алма-Ата: Жалын, 1985. – 331 с.
614. **Созвездие Лебедя:** [Повести казахских писателей]. – Алма-Ата: Жазушы, 1985. – 320 с.
615. **Руда:** [Роман]. – Алма-Ата: Жазушы, 1986. – 572 с.
616. **Голубая колыбель:** [Роман] / Авторизованный пер. с каз. А. Арцишевского, Н. Голосовской. – Москва: Сов. писатель, 1988. – 496 с.
617. **Дождливые ночи:** [Роман и рассказы]. – Алма-Ата: Жалын, 1988. – 236 с.
618. **Альтернатива:** [Повести и рассказы]. – Алма-Ат: Жазушы, 1989. – 432 с.
619. **Гнездо на облаках:** [Роман, повесть, рассказ] / Пер. с каз. Н. Голосовской. – Алма-Ата: Жалын, 1991. – 448 с.
620. **Колыбель для Адама:** [Пьесы]. – Москва: Советский писатель, 1991. – 336 с.
621. **Путь к черной звезде:** [Романы]. – Алматы: Балауса, 1992. – 320 с.
622. **Восхождение к Пропasti:** [Романы]. – Астана: Аударма, 2003. – 416 с.
623. **Голубая колыбель:** [Роман]. – Москва: Русская книга, 2003. – 256 с.
624. **Тихое мужество противостояния:** [Лирико – публицистическое эссе]. – Алматы: Білім, 2003. – 92 с.
625. **Когда возвращается комета. Восхождение к пропасти.** – Алматы: Сөздік – Словарь, 2007. – 368 с.

626. **В тени протуберанца:** [Роман и повести] / Пер. с каз. Г. Доронина и автора. – Астана: Аударма, 2009. – 623 с.

ПЬЕСЫ

627. **Везучий Букен** // Колыбель для Адама: Пьесы / Пер. автора. – М.: Советский писатель, 1991. – С. 69-102.

628. **Граница** // Колыбель для Адама: Пьесы / Пер. автора. – М.: Советский писатель, 1991. – С. 293-332.

629. **Колыбель для Адама** // Колыбель для Адама: Пьесы / Пер. автора. – М.: Советский писатель, 1991. – С. 103-148.

630. **Особняк** // Колыбель для Адама: Пьесы / Пер. автора. – М.: Советский писатель, 1991. – С. 3-38.

631. **Тургайская трагедия** // Колыбель для Адама: Пьесы / Пер. автора. – М.: Советский писатель, 1991. – С. 185-218.

632. **Хантенгри – мой белогривый Аргамак** // Колыбель для Адама: Пьесы. / Пер. автора. – М.: Советский писатель, 1991. – С. 149-184.

633. **Хороший человек** // Колыбель для Адама: Пьесы / Пер. автора. – М.: Советский писатель, 1991. – С. 39-68.

634. **Что осталось нам кроме жизни** // Колыбель для Адама: Пьесы / Пер. с каз. Е. Турсунова. – М.: Советский писатель, 1991. – С. 219-258.

635. **Это и моя судьба** // Колыбель для Адама: Пьесы / Пер. автора. – М.: Советский писатель, 1991. – С. 259-292.

СЦЕНАРИИ И ФИЛЬМОГРАФИЯ

636. **Жазира. Киносценарий.** – Москва: Всесоюзный государственный институт кинематографии. – 1962.

637. **Следы уходят за горизонт** (Тұлпардын ізі). «Казахфильм», 1964, ч/б., 9 ч., 2274 м. Автор сценария – А. Тарази. Режиссер – М. Бегалин. Оператор – А. Ашрапов. Художник – Р. Сахи. Композитор – Э. Хагагорян. Звукорежиссер – К. Кусаев. В ролях: Ф. Шарипова, А. Ашимов, К. Абдраимов, К. Кенжетаев, Х. Букеева, Р. Сальменов, Х. Жиенкулова, К. Кармысов. // Кино Казахстана / Сост. Т.К. Смайлова. – Алматы: Жибек Жолы, 2000. – С. 213.

638. **Звучи Там-Там.** «Казахфильм», 1967, цв., 8 ч., 2004 м. Автор сценария – А. Тарази. Режиссер – Ш. Бейсембаев. Оператор – М. Аранышев.

Художник – В.Тихоненко. Композитор – А.Бычков. Звукорежиссер – Г. Мирошниченко. В ролях: А. Искаков, М. Ищмухамедов, Б. Римова, Ашрапова, М. Бахтыгереев, К. Кенжетаев, М. Абусейтов, С. Базарбаев. // Кино Казахстана / Сост. Т.К. Смайлова. – Алматы: Жибек Жолы, 2000. – С.215.

639. Выстрел на перевале Караш. «Казахфильм» и «Киргизфильм», 1968, ч/б, 2713 м. Авторы сценария: Б.Шамшиев, А.Тарази. Режиссер – Б.Шамшиев. Оператор – М.Туарбеков. Художник – А.Полканов. В ролях: С. Чокморов, С. Джумадылов, В. Уральский, Р. Тулебаев, М. Рыскулов, Б. Адыкеева, К. Шанин, М. Таванов, Л. Ясиновский. // Кино Казахстана / Сост. Т.К. Смайлова. – Алматы: Жибек Жолы, 2000. – С.216.

640. Крыля Кенена. «Казахфильм», 1974, 2 ч. Авторы сценария: А. Ашимов (Тарази), О. Абишев, К. Сиранов. Режиссер – О. Абишев. Оператор – В. Васильченко.

641. Объяснение в любви. «Казахфильм», 1977, цв., 7 ч. Телевизионный фильм. Автор сценария – А. Тарази, Л. Сон. Режиссер – Л. Сон. Оператор – А. Нилов. Художник – Ю. Вайншток. Композитор – Г. Мовсесян. Звукорежиссер – Н. Перебаскина. В ролях: Ж. Керимтаева, Ж. Искаков, Ф. Шарипова, Е. Обаев, Л. Овчинникова, Л. Иудов, М. Абжаканова, М. Нурекеев. // Кино Казахстана / Сост. Т.К. Смайлова. – Алматы: Жибек Жолы, 2000. – С.224.

642. Молитвы Лейлы (Қыз жылаған). НК «Казахфильм» им. Ш. Айманова, цв., 15 частей, Dolby 2002. Автор сценария: А. Тарази, С. Нарымбетов по мотивам повести Р.Мукановой. Режиссер – С. Нарымбетов. Операторы: С. Койчуманов, А. Утеулин. Художник – М. Трошева. В ролях: А. Есмагамбетова, Н. Аринбасарова, Б. Цуладзе, Д. Акмолда. // Ногербек Б.Р. Экранно-фольклорные традиции в казахском игровом кино – Алматы: RUAN, 2008. – С.355.

643. Мустафа Шокай. историческая драма, Кинокомпания АО «Казахфильм» им. Ш. Айманова, Длительность 144 мин. Автор сценария Аким Тарази, Ермек Турсунов, Сергей Бодров. Режиссёр – Сатыбалды Нарымбетов. Операторы: Хасан Кыдыралиев, Мурат Алиев. Композитор Қуат Шилдебаев В ролях: Азиз Бейшеналиев, Наталья Аринбасарова, Карина Абдуллина, Лия Нэльская и др. – 2008.

СТАТЬИ, ИНТЕРВЬЮ

1969

644. **Самое молодое:** [О киноискусстве Казахстана] // Казахстанская правда. – 1969. – 27 августа.

1970

645. **Негающие снега Сусамыра:** Рассказ / Пер. С каз. А. Белянинов // Простор. – 1970. – № 9. – С. 37-57.

1971

646. **Поиск.... еще раз поиск!:** [Заметки о прозе молодых писателей] // Ленинская смена. – 1971. – 11 сентября.

1976

647. **Тетива:** [Повесть] / Пер. с каз.: А. Арцишевский // Простор. – 1976. – № 8. – С. 85-104.

1977

648. **Невеста с прозвищем:** [Повесть] // Кызыл тан. – 1977. – 5, 6, 9 августа.

649. **Аяз и Ораз** // Когда уходят пляды: современные казахские повести. – М.: Художественная литература. – 1980. – С. 194-244.

1981

650. **Журавли, журавушки:** [Повесть] / Авториз. пер. с каз. В. Мироглова // Простор. – 1981. – № 7. – С. 115-151.

1983

651. **Вершины Каратау:** Документальная повесть в монологах / Авториз. Пер. С каз. В. Иванова // Простор. – 1983. – № 9. – С. 148-171.

652. **Журавли, журавушки** // Перевал: повести молодых казахских писателей. Кн. 3. – Алма-Ата: Жалын, 1983. – С. 267-318.

653. **Мастеро:** [Отрывок из повести «Вершина Каратау»] / Пер. В. Ларин // Казахстанская правда. – 1983. – 8 сентября.

654. **Отражая жизнь** // Казахстанская правда. – 1983. – 17 мая.

1986

655. **Залетный гость:** [Предложения о проведении дней литературы] // Литературная газета. – 1986. – 30 апреля.
656. **Крылатая молния:** [Роман] / Пер. с каз. С. Кадырова // Простор. – 1986. – № 9. – С. 14-81.

1987

657. **Говорить правду:** [Беседа за «круглым столом» с писателями Казахстана об изменениях в деятельности Союза писателей, о творческих проблемах Союза. Тарази А.У., Кривошеков Л. Д., Щеголихин И.П.; Записала В. Марченко] // Вечерняя Алма-Ата. – 1987. – 25 марта.

1988

658. **Журавли, журавушки** // Горная тропа: повести казахских писателей / пер. с каз. – Алма-Ата: Жазушы, 1988. – С. 5-54.

1990

659. **Путь к черной звезде:** Роман / Пер. с каз. В. Галактионовой // Простор. – 1990. – № 5. – С. 36-79. (Начало. Окончание в № 6. – С. 2-73.
660. **Сарманкул** // Дым очага. Сборник повестей казахских писателей / пер. с каз. В. Галактионовой. – Алма-Ата: Жазушы, 1990. – С. 202-239.

1991

661. **Драмы времен перестройки:** [Беседа с секретарем Союза писателей Казахстана, драматургом А.Тарази] // Огни Алатау. – 1991. – 5 сентября.
662. **Оттепель:** линия судьбы. [Беседа с драматургом А.Тарази] записал Ю. Шапорев // Огни Алатау. – 1991. – 14 февраля.

1993

663. **«А душа остается здесь...»:** [Беседа с писателем записала Л. Енисеева] // Вечерний Алматы. – 1993. – 10 ноября.

1994

664. **Бадиков В. «Как больно милая, как странно...»:** [О книге Тарази А. Путь к черной звезде] – 1994. – № 176. – С. 4.
665. **Его перо шло через жизнь** / Т. Какишев, А. Тарази: [О судьбе и творчестве С. Сейфуллина] / записала А. Журсумбекова // Центральный Казахстан. – 1994. – 29 сентября.

1995

666. **В поисках утраченного смысла** / К. Искаков. А. Тарази: [О каз. Писателе Р. Токтарове] // Новое поколение. – 1995. – 17 марта. – С.13.

667. **Тельман Жанузаков. Тихое мужество противостояния:** [Воспоминания о журналисте] // Казахстанская правда. – 1995. – 23 августа.

1996

668. **«Он не был певцом вождей»:** [Слово о Жамбыле] / Беседовал А.Никольский // Горизонт. – 1996. – 2 августа.

1997

669. **Знать и помнить:** [Рассказ автора о двух встречах с М. Ауэзовым] // Наука Казахстана. – 1997. – № 15. – С. 1.

670. **Так не будем высовываться?:** [Размышления писателя, драматурга о «команде Президента», о театре им. М. Ауэзова] // Казахстанская правда. – 1997. – 23 января.

1998

671. **Его не смял девятый вал суеты:** [Размышления писателя о творчестве великого казахского актера Н. Жантурина] / Записала Л. Шашкова // Казахстанская правда. – 1998. – 19 июня.

672. **Когда рак на горе свистнет, или Три источника моего исторического оптимизма:** [Казахстан и Россия. Быть ли им в новом союзе] // Казахстанская правда. – 1998. – 28 апреля.

1999

673. **Благодарение:** [Размышления о Года национальной истории и общественного согласия и о предстоящем Года единства и преемственности поколений] // Казахстанская правда. – 1999. – 20 марта.

674. **Зима тревоги нашей:** [Президентские выборы] // Казахстанская правда. – 1999. – 8 января.

2000

675. **Сквозь стужу времени пробьется эдельвейс:** [Размышления писателя о предстоящем Года поддержки культуры] // Казахстанская правда. – 2000. – 25 января.

676. Театр держится на личностях: [Об ученом-литературоведе, лауреате Гос. премии, докторе филологических наук Р. Нургали] // Казахстанская правда. – 2000. – 22 июля.

2001

677. Жемчужина страны // Казахстанская правда. – 2001. – 27 марта.

678. Памяти писателя и гражданина / М. Сагадиев, А. Тарази: [О К. Мухамеджанове] // Казахстанская правда. – 2001. – 11 мая.

2002

679. Тиара: [Новелла, посвященная 200-летию Махамбета Утемисова] / Пер. с каз. А. Айзахметова // Знамя труда. – 2002. – 31 октября, 5 ноября. – С. 5; 7 ноября. – С. 4, 6.

2003

680. Возмездие: Отрывок из одноименного романа / Пер. с каз. Р. Нурпеисова, А. Айзахметов // Знамя труда. – 2003. – 19, 26 июня. – С. 5.

681. Волнует ли «новая волна»?: [О национальном кинематографе] // Казахстанская правда. – 2003. – 6 декабря. – С. 7.

682. Добыча беркута: [Рассказ] // Простор. – 2003. – № 7. – С. 97

683. Казахи ленивы – мы не ходим пешком / Беседовал Е. Турсунов // Мегаполис. – 2003. – 2 октября. – С. 7.

684. «Я намереваюсь стать на сторону правды»: [Беседа вел А. Айзахметов] // Знамя труда. – 2003. – 4 марта. – С. 4.

2004

685. Доходный «комок» на проспекте Совести: [Беседа с Акимом Тарази о казахстанском кинематографе] / Беседовал С. Юлдашев // Труд. – 2004. – 9 января. – С. 20.

686. На совести Мустафы Чокая чужой крови нет: [Беседа с писателем, драматургом о М. Чокае. Беседовала Г. Рахметова] // Труд. – 2004. – 6 марта. – С. 4.

2005

687. Начинаю любить Астану... / Записал Г. Доронин // Казахстанская правда. – 2005. – 4 марта. – С. 5.

688. Шедевры по заказу не рождаются: [О казахстанском кинематографе. Записал Г. Доронин] // Казахстанская правда. – 2005. – 8 июля. – С. 10.

2006

689. **Необходимая как воздух** / Записал Г.Доронин // Казахстанская правда. – 2006. – 11 января. – С. 4.
690. **Основа мира:** [Размышления писателя] // Казахстанская правда. – 2006. – 4 июля. – С. 3.
691. **«Тот самый капитализм»:** [О творчестве. Беседу вела Л. Шашкова] // Мегаполис. – 2006. – 20 ноября. – С. 14.

2007

692. **Боюсь разозлить министра культуры»:** [О творческой работе А. Тарази. Беседу вела Г. Абенова] // Вечерняя Астана. – 2007. – 26 июня. – С. 3.
693. **О социальном дарвинизме и псевдолибертарианстве классиков** / Беседу вел А. Саримов // Начнем с понедельника. – 2007. – 14-20 сентября. – С. 7.
694. **Слово об Оразе Абишеве** // Рахманқызы Н. Ораз Абишев: книга-альбом. – Алматы: RUAN, 2007. – С. 168-169.
695. **Это было ожидаемая победа:** [О Выборах] / Беседовал Г. Доронин // Казахстанская правда. – 2007. – 29 августа. – С. 3.

2008

696. **Яркий источник света вызывает к жизни и гениев тьмы:** [О Мустафе Шокае] / Беседовала Г. Рахметова // Байтерек. – 2008. – № 5. – С. 66-70.

2009

697. **Книги, изменившие судьбу:** [Писатель, лауреат Государственной премии о роли книги в его жизни, о литературе] // Казахстанская правда. – 2009. – 10 февраля. – С. 8.
698. **«Наш покой полицейские берегут»** // На страже. – 2009. – 3-10 декабря. – С. 5.
699. **Скала:** [К 70-летию Абиша Кекильбаева] // Тұмар. – 2009. – № 3. – С. 140-143.
700. **Слово, замысел и дело** // Казахстанская правда. – 2009. – 14 апреля. – С. 3.
701. **Язык – душа народа** // Вечерняя Астана. – 2009. – 19 сентября. – С. 9.

2010

702. **Действенная государственная сила:** [К 75-летию Союза писателей Казахстана] // Казахстанская правда. – 2010. – 21 сентября. – С. 5.
703. **Кирпшбай; Прощай, тень:** [Рассказы] // Литературный Казахстан. – 2010. – № 1. – С. 141-160.
704. **Мой Президент:** [О встречах с Президентом РК Н. Назарбаевым] // Казахстанская правда. – 2010. – 14 апреля. – С. 3.
705. **Поэтика его судьбы:** [Ушел из жизни выдающийся ученый–литературовед Рымгали Нургали] // Казахстанская правда. – 2010. – 17 февраля. – С. 6.
706. **Рассказы** // Литературный Казахстан. – 2010. – № 1. – С. 141-160.
707. **Расширяя евразийское пространство:** [об итогах Саммита в Астане] // Казахстанская правда. – 2010. – 30 декабря. – С. 4.

2011

708. **Космическому оку виден каждый:** [в Лондоне вышла в свет книга казахстанского писателя Акима Тарази «В тени протуберанца»] // Казахстанская правда. – 2011. – 15 апреля. – С. 13.. 4.
709. **Отныне он принадлежит вечности:** [к смерти поэта Т. Молдагалиева] // Казахстанская правда. – 2011. – 11 октября. – С. 7.
710. **Светлая аура столицы** // Вечерняя Астана. – 2011. – 6 июля. – С. 5.
711. **Честь страны – понятие святое!:** [Беседа с писателем о вручении ему медали им. Франца Кафки «За вклад в развитие мировой литературы»] // Казахстанская правда. – 2011. – 23 ноября. – С. 4.
712. **Я счастлив, потому что свободен** / записал Г. Доронин // Казахстанская правда. – 2011. – 17 июня. – С.11.

2012

713. **«Писатель не принадлежит эпохе»** / беседу вела А. Бакышева. О литературной жизни страны // Вечерняя Астана. – 2012. – 5 января. – С. 6.
714. **Завоевала сердца миллионов** / беседу вела З. Нокрабекова // Вечерняя Астана. – 2012. – 8 декабря. – С. 5.
715. **История пишется Лидером:** [О Президенте РК Н. Назарбаеве] // Казахстанская правда. – 2012. – 14 ноября. – С.3.
716. **На передовом рубеже:** [О Камале Смаилове] // Сан кырлы тұлға. – Алматы: Атамұра. – 2012. – С.261-262.

717. **Оглянуться перед тем, как идти дальше...:** [О Н.Назарбаеве] // Казахстанская правда. – 2012. – 6 июля. – С. 7.

718. **Сохранить мир труднее, чем завоевать его...:** [Размышления известного писателя о поездке в Чечню, о казахско-чеченской дружбе и сотрудничестве, о чеченском народе] // Казахстанская правда. – 2012. – 25 мая. – С.12-13.

719. **Так кто же он Мустафа Чокай?** / беседу вела Г. Рахметова // Класс Time. – 2012. – 1 августа. – С. 12-13.

2013

720. **Аким Тарази: В моей душе всегда звучит музыка** / [К 80-летию Акима Тарази] / Беседу вел Г. Доронин // Казахстанская правда. – 2013. – 23 августа. – С. 4-5.

721. **Благодарение; «Ростом они по щиколотку книге...»**, Тихое мужество противостояния: очерк // Простор. – 2013. – № 9. – С. 131-140.

722. **Писатели должны стоять в очередях**/ беседу вел Ш. Хашимов // Знамя труда. – 2013. – 5 сентября.

723. **Свет человечности:** [О встречах с Президентом Казахстана Н. Назарбаевым] // Казахстанская правда. – 2013. – 2 декабря. – С.7.

2014

724. **Возмездие:** [Роман] // Простор. – 2014. – № 9. – С. 3-62.

725. **Многоликий Айманов** // Топжарған: Посвящается 100-летию Шакена Айманова. – Алматы: Раритет, 2014. – С. 222-225.

726. **«Наурыз – праздник нового солнца»** // Вечерняя Астана. – 2014. – 22 марта.

727. **Познание совершенства** // Казахстанская правда. – 2014. – 16 декабря. – С. 6.

2015

728. **Духовная аура столицы:** [Главный город страны] // Казахстанская правда. – 2015. – 20 июня. – С. 3.

729. **Москва. Бала-Саз** // Простор. – 2015. – №9. – С. 3-48.

730. **Уникальные решения** // Казахстанская правда. – 2017. – 4 февраля. – С. 3.

731. **Голубая колыбель: роман: пер. с каз.: на 7 кас. 2 дорожки Тарази, Аким**; Респ. б-ка для незрячих и слабовидящих граждан РК, Студия звукозаписи; читает Джумагулова З. – Алматы: [Б. и.], [Б. г. и.]. – М.: Русская книга, 2003. – Загл. с контейнера кассеты. Ч. 1-7. – 1 зв. кассета (скорость 4,76 см/сек.; общ. звуч. 9 ч. 15 мин.)

732. **Мустафа Шокай: Фильм основан на реальных событиях**; авт. сценария: А. Тарази, Е. Турсынов, С. Бодров; режиссер-постановщик С. Нарымбетов; композитор К. Шилдебаев; в ролях: А. Бейшеналиев [и др.]; авт. сценария: А. Тарази, Е. Турсынов, С. Бодров; режиссер-постановщик С. Нарымбетов; композитор К. Шилдебаев; в ролях: А. Бейшеналиев [и др.]. – Алматы: Видео-Аудио-Меломан, 2008. – Электрон. дан. (144 мин.), 1 электрон. опт диск (DVD): зв., цв.; в контейнере 14x19 см.

СТАТЬИ, ИНТЕРВЬЮ

1963

733. Симашко М. В жизни так не бывает // – 1963.

1964

734. Жунусов, Румянцева Н.

1965

735. Лукин А. О фильме «Следы уходят за горизонт». – 1965.

736. Надиров Л. «Так не бывает»: [Худ. фильм «Следы уходят за горизонт»] // Ленинская смена. – 1965. – 31 октября.

1967

737. Ахтанов Т. «Несмешная комедия»: [Пьеса А. Тарази в Каз. театре драмы им. М. Ауэзова] // Казахстанская правда. – 1967. – 25 марта.

1968

738. Наумов С. Как стать смелым: [О худож. фильме «Звучи, там-там»] // Ленинская смена. – 1968. – 6 августа.

739. Васильев Б. Тяжкое прозрение Бахтыгула: [О художественном фильме «Выстрел на перевале Караш»] / Сценарий Б.Шамшиева и А. Тарази. Реж. Б. Шамшиев // Комсомолец Узбекистана. – 1969. – 11 сентября.

740. Тарази Аким // Писатели Казахстана: справочник. – Алма-Ата: Жазушы, 1969. – С. 300.; 1982. – 231-232.

1973

741. Ефимов М. «Везучий Букен»: [О сатирич. комедии А. Тарази] // Театральная жизнь. – 1973. – № 2. – С. 14-16.

742. Трейманис Г. Жанр и форма постановки: [О постановке комедии А. Тарази «Растет козел – ломает рожки». («Удачливый Букен») в Валмиер. театре драмы им. Л. Паэгле Латв.ССР] // Литература ун максла. – 1973. – 10 февраля. – С. 8.

743. **Упенице А. О серьезном весело:** [О постановке пьесы казахского драматурга А.Тарази «Везучий Букен» в Валмиер. драм. театре им. Л. Паэгле] // Ригас Балсс. – 1973. – 7 апреля.

1982

744. **Тарази Аким // Писатели Казахстана: справочник.** – Алма-Ата: Жазушы, 1969. – С. 300.; 1982. – С. 231-232.

1985

745. **Крячко О. Высокая цель:** [Пьеса А. Тарази «Девичья любовь» в Аркалык. обл. муз. драматическом театре им. С. Кожамкулова] // Тургайская новь. – 1985. – 20 февраля.

746. **Сегал Е. Актюбинский театр – дипломант смотря:** [Пьеса А.Тарази «Алия» в Актюб. обл. драм. театре] // Путь к коммунизму. – 1985. – 21 декабря.

1994

747. **Жанайдаров О. Жизнь и смерть Азбергена Шералиева:** [Пьеса А.Тарази «Индет» в ТЮЗе] // Экспресс. – 1994. – 30 апреля.

748. **«Путь к черной звезде» Акима Тарази:** [«Путь к черной звезде» выдвинута на соискание Государственной премии РК] // Наука Казахстана. – 1994. – 15-31 октября. – С. 5.

1996

749. **Кадыров А. Суд совести:** [Трагикомедия А.Тарази «Индет» на сцене Казахского театра для детей и юношества] // Казахстанская правда. – 1996. – 4 декабря.

1997

750. **Елеуханов Ш. Слово об акыне Тарази** // Заман Казахстан. – 1997. – 20 июня.

751. **Мусаев А. Характер и роль комического в поэтике А. Тарази** // Мусаев А. Поэтика казахской сатиры. – Алматы, 1997. – С. 94-112.

1998

752. **Буренков В. Слово берут профессионалы:** [О передаче А. Тарази «Мысли вслух» на ТВ канале «Казахстан – 1»] // Казахстанская правда. – 1998. – 17 марта. – С. 8.

2001

753. **Галинский В.** Это по-прежнему боль всего народа: [Идут съемки полнометр. худ. фильма «Молитва Лейлы» по сцен. А. Тарази и С. Нарымбетова] // Казахстанская правда. – 2001. – 3 сентября.

2003

754. **Ашимов Аким Уртаевич (Аким Тарази)** // **Кино Казахстана. Кто есть Кто** / Сост. Т.К. Смайлова. – Алматы: Жибек Жолы, 2003. – С. 41.

755. **Гольбрайт М.** Отражение неба и земли: [К 70-летию А. Тарази] // Книголюб. – 2003. – 1-30 сентября. – С. 24.

756. **Михайлов В.** Долгое кочевье: [О жизни и творчестве А. Тарази] // Вечерняя Алматы. – 2003. – 8 ноября. – С. 6.

757. **Мукай Б.** Его звезда – его судьба: [Размышления о творчестве писателя Акима Тарази] // Мегаполис. – 2003. – 31 июля. – С. 5.

2004

758. **Ашимов Аким Уртайулы, Аким Тарази:** // **Казахстан: Национальная энциклопедия.** – Т. 1. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы. – 2004. – С. 316-317.

759. **Кадыров А.** Человек–легенда: [Премьера спектакля «Махамбет» по пьесе А. Тарази на сцене Уйгурского театра музыкальной комедии] // Мәдениет хабаршысы = Вестник культуры. – 2004. – № 1. – С. 28-30.

760. **Михайлов В.** «Писатель – это цветок, который растет на камне»: [О произведениях Акима Тарази] // Казахстанская правда. – 2003. – 18 октября. – С. 4.; // Простор. – 2004. – № 2. – С. 3-5.

761. **Тарази Аким // Булеков С. Б.** Знатные и деловые люди Казахстана: историко-познавательный и энциклопедический справочник. – Алматы: Зерде, 2004. – С. 355.

2005

762. **Бадиков В.** «Писатель – оппонент любви власти...»: [Диалог с писателем А. Тарази] // Бадиков В. Новые ветры: Очерки современного литературного процесса Казахстана. – Алматы: Жібек жолы, 2005. – С. 40-50.

763. **Доронин Г.** Аким Тарази: Шедевры по заказу не рождаются // Казахстанская правда. – 2005. – 8 июля.

2006

764. **Исакова М. Аким Тарази – бунтарь своей эпохи:** [интервью с А.У. Тарази] // Начнем с понедельника. – 2006. – 17-23 февраля. – С. 20.
765. **Шашкова Л. Курбан–айт с Акимом и Розой:** [Об изв. каз. писателях А. Тарази и Р. Мукановой] // Хранители огня: Очерки, эссе об известных деятелях отечественной культуры. – Алматы, 2006. – С. 232-242; Мегаполис. – 2006. – 23 января. – С. 13.

2007

766. **Ногербек Б. На экране «Казахфильм».** – Алматы: RUAN, 2007. – С. 50.... 221.

2008

767. **Абильдаулы Б. Выдающемуся прозаику, драматургу, киносценаристу Акиму Тарази – 75 лет** // Знамя труда. – 2008. – 9 сентября. – С. 3.
768. **Доронин Г. Когда возвращается комета** // Казахстанская правда. – 2008. – 23 мая. – С. 12.
769. **Ногербек Б. Преломление экранно-фольклорных традиций в казахском нетоталитарном кино** // Экранно-фольклорных традиции в казахском игровом кино. – Алматы: PUAN, 2008. – С. 168-226.
770. **Тарази Аким** // Кто есть кто в Казахстане: Биографическая энци. – Алматы, 2005. – С. 570.; 2006. – С. 695.; 2008. – С. 804.; 2012. – С. 1076.

2010

771. **Ашимов Аким Уртайулы, Аким Тарази:** [Краткая биография] // Литература Казахстана: энциклопедический справочник. – Алматы: «Аруна Ltd», 2010. – С.87.
772. **Ашимов Аким Уртайулы, Аким Тарази:** [Краткая биография] // Культура Казахстана: энциклопедический справочник. – Алматы: «Аруна Ltd», 2010. – С.93.
773. **Баймурзина Г. Мастер психологической прозы:** [О романе А. Тарази «В тени протуберанца»] // Казахстанская правда. – 2010. – 23 июня. – С.14.
774. **Быть адекватному миру:** [рассуждениями о прочтении Корана делится каз. Писатель А. Тарази] / ведущая рубрики Любовь Шашкова // Казахстанская правда. – 2010. – 30 марта. – С. 10

775. **Доронин Г. Времени созвучен:** [В Нац. акад. библиотеке организована кн.-иллюстр. выставка, посвящен. творчеству заслуж. деятеля Казахстана Акима Тарази] // Казахстанская правда. – 2010. – 10 апреля. – С. 10.

2011

776. **Доронин Г. Космическому оку виден каждый:** [В Лондоне вышла в свет книга Акима Тарази «В тени протуберанца»] // Казахстанская правда. – 2011. – 15 апреля. – С. 13.

777. **Михайлов В. «Писатель – это цветок, который растет на камне»:** [О произведениях писателя Акима Тарази] // Михайлов В. Сердце нараспев: литературные портреты. – Алматы: Қазақпарат, 2011. – С. 47-60.

2012

778. **Бакышева А. Аким Тарази: «Писатель не принадлежит эпохе»** // Вечерняя Астана. – 2012. – 5 января. – С. 6.

779. **Тарази Аким // Кто есть кто в Казахстане:** Биографическая энц. – Алматы, 2005. – С. 570.; 2006. – С. 695.; 2008. – С. 804.; 2012. – С. 1076.

2013

780. **Актанов Т. Обращаясь к истокам:** [В Национальной академической библиотеке состоялся вечер, посвященный 80-летию писателя Акима Тарази] // Казахстанская правда. – 2013. – 13 июня. – С. 12.

781. **Доронин Г. Аким Тарази: В моей душе всегда звучит музыка:** [К 80-летию Акима Тарази] // Казахстанская правда. – 2013. – 23 августа.

782. **Кафедра искусствоведения:** [Преподаватель - кинотеледраматургии] // Казахский национальный университет искусств (книга-альбом). – Астана. Дагмар, 2013. – С. 174-175.

783. **Мельник Л. Мастеру посвящается:** [К 80-летию лауреата Гос. премии, писателя Акима Тарази] // Казахстанская правда. – 2013. – 18 сентября. – С. 4.

784. **Тулешева Г. Беседа о главном:** [В этноmemориальном комплексе «Карта Казахстана «Атамекен» состоялась встреча с классиком казахской литературы, заслуженным деятелем Казахстана, лауреатом Государственной премии РК Акимом Тарази и драматургом Розой Муқановой] // Казахстанская правда. – 2013. – 4 сентября. – С. 8.

2014

785. **Доронин Г. Познание совершенства:** [Интервью с писателем, лауреатом Гос. премии Акимом Тарази о культуре, литературе] // Казахстанская правда. – 2014. – 16 декабря. – С.6.

786. **Нокрабекова З. Когда обновляется солнце...:** [А. Тарази о празднике Наурыз] // Вечерняя Астана. – 2014. – 22 марта. – С. 4

2015

787. **Доронин Г. Пламенные миры Акима Тарази** // Казахстанская правда. – 2015. – 6 ноября. – С.31.

2018

788. **Майсеитова А. Разговор о сокровенном:** [В столице отметили 85-летие выдающегося писателя, драматурга, киноценариста Акима Тарази] // Казахстанская правда. – Астана, 2018. – 25 сентября. – 4 б.

789. Сагаев А. Тарази Аким: [О литературной связи Казахстана и Украины] // Литературная Украина. – 1982. – 18 марта (на украинском языке).

790. **Tarazy Akim Into the Abyss:** a novel Tarazy, Akim; translated by Katharine Judelson. – London, 2010. – 229 p.

791. **Тарази Аким. Не болеет сердце:** [Рассказ]/ пер. с каз. Я. Хасбулатова// Орга. – 1990. – № 3. – 71-85 (на чеченском языке).

Трейманис Г. Жанр и форма постановки: [О постановке комедии А. Тарази «Растет козел ломает рожки» (Удачливый Букен) в Валмиер. Театре драмы им. Л Паэгле Литв. ССР] Литература ун максла. – 1973. – 10 февраля. – С.8.

Әкім Тарази өзгеше жазушы. Әркез өзінше толғайды. Прозасы да бөлек. Драмасы да басқаша. Күлмейтін комедия, жыламайтын трагедия құрастыруға жаны құмар. Бәрі де керісінше. Қызық кейіпкерлер. Қикар мінездер. Олардың ішкі ойлары, тебіреніс-толғаныстары, психологиялық иірімдері стереотиптік өлшемдерден ада. Сөз саптаулары өзіне ғана тән. Келте сөйлем, қысқа сөз авторлық кредоға айналған. Сараң сыр шашу, арзан актарыла салмау қашанғы қаламгерлік дағдысы.

Әшірбек СЫҒАЙ

Ол ешкімге ұқсамайтын, тек өзіне ғана тән өрнегі, өзіне ғана жарасатын жорғасы бар жазушы. Оны ешкіммен де шатастыруға болмайды.

Ол әдебиетке ешкімге ұқсамас өз үнімен, өз тақырыбымен, мінез-құлықтары тосын, тіршілік, әрекеттері пенделік логикаға бағына бермейтін кейіпкерлерімен келген қаламгер.

Баққожа МҰҚАЙ

Біздің Тарази толып жатқан кедергілерді жеңе алатындығын паш етіп, әдебиетте өзге жұлдыздарға ұқсамай «Құйрықты жұлдыз» болып жарқ ете қалды. Ол өзінің шығармасында жас та болса жаңа өмір, жаңа қоғамның болмысын аңғара отырып, ойнақы жеңілдікпен ойната суреттеді. Бірақ, оның ойнақылығы мен ойнатуы материалын жетік білетін шебердің білімпаздығының көрінісі еді.

Елен ӘЛІМЖАН

Әкім Тарази өмірдің өткір прблемаларын көре білетін жазушы.

Тахауи АХТАНОВ

Любое произведение Акима Тарази построено по принципу ловушки, выйдя из которой читатель чувствует настоятельную потребность попасть в нее вновь.

За те два с лишним десятка лет, что мы знакомы, я убедился, что Аким Тарази очень неравнодушный к текущим временам человек. Свидетельство этому — и его художественные произведения, и его публицистика.

Валерий МИХАЙЛОВ

Әкім Тарази – қазақ әдебиетінің алтын қорына қомақты олжа салып, өзінің әдеби мектебін қалыптастырған қаламгер.

Серік МАҚПЫРОВ

Аким Тарази смело берет житейские сюжеты и, подключая свое богатейшее писательское воображение, доводит их до жизненного финала. Его повествование всегда животрепещуще, он выходит с читателем на разговор о самом сокровенном.

Адольф АРЦИШЕВСКИЙ

Әкімнің о бастан өзіне тән қалам сілтесімен, өз үнінің айқындылығымен келгенін баса айтқан жөн. Бүгінде ол – терең ойлы, ізденіс, өсу үстінде ысылған, өзгеге үлгі-өнегесі бар, көп жанрда тер төгіп жүрген, кең тынысты, желісті мінезді жазушы.

Мырзатай СЕРҒАЛИЕВ

Жазушы жантанушы десек, Әкім Тарази – психолог қаламгер. Оның кейіпкерлері сөзге сараң, іші бай, тебіреніс, ұмтылысқа жақын тұрады. Еліре көп сөйлеуден гөрі, егіліп қиялдауға, екпіндей ұрандаудан гөрі, елжірей сырласуға шақыратын саналуан қаһармандар легі оқушысы мен көрерменін ылғи да өзгеше көңіл-күйге бөлейді. Өзінің ұлттық әлемін, өскен ортасын, ата-баба дәстүрін, болмыс-бітім, ажар бояуын тек жергілікті шеңберде қарастырмай, шығармаларын барынша бүкіладамзаттық ауқымда, философиялық мазмұнда, көркемдік, реалистік бағытты нысанаға ала отыра қалам тартатын жазушының стильдік ерекшелігі қашанда оның дербес қолтанбасын айқын танытып отырады.

Оның сөз етер негізгі өзегі – таза адамдық болмысты дәріптеу, сатқындыққа, күншілдікке, екіжүзділікке қарсы күресу, қоғам, ел алдындағы міндетті көтерер тұстағы адамдық ара-қатынастар, кереғар көзқарастар қақтығысын көз алдына жайып салу.

Әшірбек СЫҒАЙ

Әкім Тарази әлемі – танымы терең, талғамы нәзік, кірпияз әлем.

Әкім Тарази әлемі – ұқсамайтын тағдырлардың ұйқаспайтын мінезін «тайға басқан таңбадай етіп» анықтар, от пен судың, ыстық пен суықтың, махаббат пен зұлымдықтың, аярлық пен адалдықтың, қаталдық пен мейірімділіктің, қасірет пен қайғының күн мен түндей қатар өрілген ғажайып әлемі.

Нұрлан ОРАЗАЛИН

Әкім Таразидің бұл пьеса – драматургиядағы дебюті. Кейбір адамдардың қанына сіңген келеңсіз жайларды әшкерелеген шығармасының атын «Күлмейтін комедия» деп тауып қойған екен. Шынында да, бұл – әлсіз адамдар басындағы трагедия. Сол трагедияға батыл шабуыл жасаған жас драматургтің алғашқы қадамынан, оның келешекте бұдан да ірі проблемалық мәселелерді сахна бетінде көтере аларлық таланты байқалады.

Сәкен ЖҮНІСОВ

Әкім Тарази жеңіл оқылатын суреткерге жатпайды. Тілі жатық, жеңіл оқылғанымен, ой астары жер қыртысы сияқты түрлі-түсті қабаттың сырын аңғартады. Меніңше, өмірбаяны таяз, көргені мен түйгені аз адамнан суреткерлік шықпайды. Суреткер сүзгіден өткендей тазарып барып, сол тазару жолында талай бәле-жаладан, қауіп-қатерден, қиянаттардан сүрініп өтіп, сүрленген тұста, азапты жеңіп, не жеңілген тұста ғана суреткерлікке қол жеткізер.

Роза МҰҚАНОВА

Умение передать ситуацию скупыми выразительными средствами художественной речи, не принимая красочных метафор и эпитетов, не злоупотребляя цветистыми фразами, максимальная емкость манеры письма, - вот, на мой взгляд, главные составляющие его таланта как истинного мастера слова. Совет для тех, кто не знаком с творчеством писателя, - прочитайте для начала его новую книгу «В тени протуберанца». Вы полюбите ее с первой страницы.

Аким Тарази – крупный прозаик. Человек, который глубоко проникает в тему, он мастер глубинного анализа. Человек, который не гонится за внешним эффектом в литературе, а вдумчиво, скрупулёзно, терпеливо разрабатывает поставленные темы.

Геннадий ДОРНИН

Әкім аға бір тың идеяларды айтуға келгенде тым шебер. Бұрын айтылмаған, жазылмаған дүниелерді әдебиетке әкелді. Бұрын әдебиетте жоқ стилді әкелді. Бұрын әдебиетте жоқ кейіпкерлерді әкелді. Оның өзгешілігі өзгеден бөлек қолтаңбасы айқын көрініп тұратын жазушы.

Талаптан АХМЕТЖАН

Любое произведение Акима Тарази построено по принципу ловушки, выйдя из которой читатель чувствует настоятельную потребность попасть в нее вновь. В повесть, в рассказ читающий вступает как в некий азиатский храм, тайна которого навечно скрыта от взгляда посторонних людей.

Вера ГАЛАКТИОНОВА

Әкім Тарази жан-жақты жазушы. Әдебиет пен өнердің барлық қалтарысына дейін бойлаған. Әдебиет пен өнердің (өзі қолға алған, айналысқан) барлық салаларында не барын, не жоғын зерттеген, іздеген және тапқаны анық көрінеді.

Сейілғазы ӘБДІКӘРІМОВ

Әкім ағамыз үшін туған өлкесі, қанат қаққан қасиетті Әулие ата өңірі қашанда қымбат. Ол кісі облысымыздың Құрметті азаматы, аймақтың нағыз патриоты, ізгі тілектесі, жанашыры.

Қанат БОЗЫМБАЕВ

АКИМ АШИМОВ ОБ АКИМЕ ТАРАЗИ

Биография моя удручающе банальна, то есть – чисто советская. С 5 до 8 лет был октябренок (сыном Октябрьской революции), с 8 до 14 лет – пионером, с 14 до 25 лет – комсомольцем (коммунистический союз молодежи имени В.И. Ленина), дальше – членом партии, естественно, коммунистической. Даже занимал номенклатурные должности, возглавлял творческий Союз кинематографистов Казахстана. Но, уважающий себя писатель подобен океану: на поверхности штиль, игра солнечных бликов, но там – в глубине фантастогорический мир, рыщут акулы, кишат крокодилы, там, в глубине незаметно образуются катастрофические тайфуны, тектонические «сдвиги». Сейчас, оглядываясь с вершины моего возраста, я с гордостью констатирую, что ни в одном из моих произведений самый придирчивый критик не найдет ни малейшего реверанса в сторону той жуткой всевидящей тоталитарной мачехи – Советской власти. Какой-то малой части моего народа удалось выжить из кошмара, «устроенного» самой демократической властью (1932 год), эта малая часть некогда могущественного этноса благодаря Большой Судьбе делает первые робкие шаги, чтобы стать в ряды действительно Свободного Содружества свободных наций. Писать начал уже в зрелом возрасте. Однажды в начале мая 1962 года меня пригласил в свой кабинет директор Высших сценарных курсов СССР (я там уже учился два года), легендарный советский разведчик Михаил Борисович Маклярский. И, как-то добро, беззлобно, улыбаясь сказал: «Акимом ты был, Акимом и остался, казах лихой, орел степной...» Эти строки из песни к фильму «Кубанские казаки» часто цитировались моими сокурсниками при обращении ко мне. Я молчал. Я ждал. Директор, чуть нахмурившись продолжал: – Через 20 дней мы вас всех выпустим. Диплом об окончании Высших сценарных курсов Министерства культуры С. С. С. Р. (директор так и произнес каждую букву в отдельности) вам вручит сама Екатерина Фурцева! Понимаешь, Аким, «орел степной», сама Екатерина Фурцева! Член Политбюро Це... Ка... Ка... Пе... С... С... С... эР... Понимаешь, степной ты ... орел?! А ты... степной орел... до сих пор не предоставил руководителям ни одной строки... сценария! – Так я же напишу! – сказал я. – Когда же ты напишешь? – Дайте мне 10 дней! – сказал я. И на самом деле на следующий день утром я уже сидел в библиотеке имени Ленина в Москве. Прихожу рано утром, ухожу из библиотеки самым последним в 11 часов ночи. Так я за десять дней написал сценарий художественного фильма «Следы уходят за горизонт». Это мое первое художественное произведение. Мне всегда везло на хороших, преданных друзей. Но мне всегда везло «и на коварных» врагов, которые

околачивались, вертелись, крутились вокруг меня. Когда вышел первый мой роман «Тасжарган» в течение всего одного месяца были написаны два, как казахи говорят «домалак арыз», доноса, без указания фамилии авторов. Оба письма почему-то состояли из 32 пунктов. В то время я уже занимал большой пост на уровне министра: Первый секретарь Союза Кинематографистов Казахстана. Одновременно являлся секретарем Союза Кинематографистов СССР. Мне позвонил один из таких моих «друзей», работавший в то время в Центральном Комитете Компартии Казахстана. И мягко, очень льстивым, вкрадчивым голосом пригласил «зайти к нему». На следующий день я сидел у него в кабинете. Он подал мне письмо. Как я уже сказал, это письмо состояло из тридцати двух пунктов и в каждом пункте звучала пугающая угроза. Он в письме перечислял все мои грехи, которые я допустил в книге «Тасжарган». В конце письма указана была фамилия, имя, отчество, даже адрес человека, вынесшего мне приговор: профессор Гурьевского педагогического института. Под вторым письмом, который через пятнадцать дней поступил на мой домашний адрес, указывался: «рабочий Джамбульского химзавода». Я потом узнал, что такого профессора и такого рабочего в Казахстане и близко нет. Писатели моего поколения начали писать в годы «хрущевской оттепели». Но после оттепели, конечно, снова наступили холода и морозы. Все мои пьесы ставились в театрах Казахстана, но их жизнь всегда обрывалась после первой или второй премьеры. На съездах, пленумах Союза писателей Казахстана моя фамилия всегда упоминалась 36-м, 37-м, 38-м номером в большом списке прозаиков, драматургов или кинематографистов. Так, в «сопровождении» молчания появились мои романы «Қиянат», «Жаза», «Жаңбырлы түндер», «Москва-Баласаз», драматургические произведения и спектакли, поставленные по ним, как «Везучий Букен», «Несмешная комедия», «Хороший человек», «Лайнер», «Люстра». Фильм, снятый Мажитом Бегалиным по моему сценарию «Следы уходят за горизонт», был принят в штывки и демонстрировался только в одной Архангельской области Российской Федерации. Путь этому фильму навсегда был закрыт на международные кинофестивали, хотя этот фильм был назван кинокритиками как классическое произведение Мажита Бегалина. Чем круче, запутаннее и труднее дорога, тем интересен, даже радостен путь писателя.

Трудности, как известно, вдохновляют.

Акселеу СЕЙДИМБЕКОВ

АРМАНЫҢ АҚ ЖЕЛКЕНІ

Жазушы Әкім Тарази 50 жаста

Әкім Тарази әдебиетке екпіндеп, ентелеп емес, сабырмен, сеніммен келген суреткер. Сол жолда май түбіт қауырсынын тұғыр түбіне төге салмай, іштей түлеп алып, тайғақсыз тегеурінімен көрінді де, жұртшылықты өзіне қаратты. Содан бері оқырман қауымның Әкімнен көз жазған немесе көңілі қалған кезі жоқ. Шырғаға тартқан сайын ширайтын қырандай, әрбір жана шығармасы оның топшысын бекітіп, тұғырын биіктетіп келеді. Бүгінде бояуы қанық, өрісі шүйгін қазақ әдебиетін сөз еткенде Әкім Тарази творчествосын айналып өтсек елеулі олқылық болар еді.

Жалпы өнер табиғатына тән даму, толысу жағдайы бүгінгі қазақ әдебиетіндегі өзекті-өзекті екі түрлі сипатымен тұлға танытып отыр. Бірі – бұрыннан қалыптасқан желілі дәстүрді жалғастыра отырып, сол дәстүрді алтын тұғыр ете отырып, жаңа өрістерге шығуы. Екіншісі – қалыптасқан дәстүрді саналы түрде орай өтіп, белгілі дәрежеде жаңашылдық өрнектердің бой көрсетуі.

Әкім Тарази болса өзіндік жазу мәнері, әлеуметтік-парасаттылық мәселелерді игеруі, соған лайықты көркемдік образдар сомдап, сонысы шайқалмаған өрістерге шыға алуы тұрғысынан келгенде бұрыннан қалыптасқан желілі дәстүрлерімізге ден қойып жүрген жазушы. Қашанда жақсыны жақсы деу оңай. Мәселе сол жақсының өмір танытқыштық, адам танытқыштық, қоғам танытқыштық қуаты қандай, сыры неде екенін саралауда болса керек. Әкім еңбектерін оқып, ойға түсіргендегі кейбір әсерлерімізді осы тұрғыда ортаға салмақпын.

Әкім Таразидің суреткерлік шалымы алуан қырлы. Оның қаламынан туған очерк, әңгіме, повесть, роман, пьеса, киносценарийлер жұртшылықтың рухани игілігіне қызмет етіп жүр. Бұл жанрлардың қай-қайсысы да ол үшін өмір шындығын көркемдік шындыққа айналдыруда

оңтай «құралдар». Оның суреткер ретіндегі алуан қырлылығы осынау алуан жанрдың қайсысына білек артса да, әрі шыншыл, әрі шартты, әрі көнекөз, әрі замандас болып таныла алатындығында.

Бір шындықты жасыра алмаймыз: рухани жетіліп-жетіккен сайын бүгінгі мейлінше толысып, күрделенген әлеуметтік, экономикалық ортада қаламгер қауымы өзіндік «менді» көлденең тартқыш болып барады. Бүгінгі өмір құбылыстары, кездесулер мен көзкөргендер өзіндік «меннің» көрініс табуына сылтау ғана сияқты. Бұл не?! Үлкен өмірге жақын келіп, жанаса тұрып жазудан тайсақтау ма, жоқ болмаса, жаңағы жетіліп-жетігудің көркемдік соны өрісі ме? Қалай десек те суреткер творчествосында шындық пен топшылау, өмірлік айғақ пен ассоциация тоғыспаған жерде үйлесімді өнер болмақ емес. Әкімнің көп қырлы творчествосының ең басты қасиеті – өмір шындығынан іргесін ажыратпайтындығы. Ол естігенін көріп барып, сезгенін ұстап барып, бүгінгі өміріміздің аңызға бергісіз шындығына араласып барып қолына қалам алатын суреткер. Сондықтан да ол қай шығармасында да аз аядан екпін алып, шағын өмір үйірімінен Үлкен Өмірдің лебін таныта алады. Әкім творчествосының тамыр-тегін бұрыннан қалыптасқан желілі дәстүрімізбен жалғастықта қабылдауымыздың осындай сыр-сипаты бар. Төл әдебиетімізде Бейімбет, Саттар салған көркемдік дәстүрдің жалғасы Әкім творчествосында көрініс тапқан.

Әрине, дәстүр сабақтастығы мейлінше киелі де күрделі процесс. Дәстүрді жалғайтын ұрпақ сол дәстүрді рухани тұғыр ете отырып, дүние дидарына жаңаша құлақ түріп, жаңаша көз салып, жаңаша ой зерделете алуы қажет. Онсыз кез келген бұланай дәстүр өткеннің ескерткішіне айналады. Дәстүрі ескерткішке айналған ортада түссіз, иіссіз, дәрменсіз тобыр ғана қалады. Әкім Тарази творчествосын жақсы дәстүрдің жалғасы ретінде қарататын себеп те өткендегі асылға арқа тірей отырып, бүгінгі өміріміздің қайнаған ортасына із сала білетіні. Ол уақыт тынысын, адамдардың ой-аңсары мен психологиясын сырттай бақылап баға беруден өзін аулақ ұстайды. Таңдаған ортасына араласа жүріп, адамдардың өз жанына өзін үнілтуге ден қояды. Әкімнің прозасы сан иірім-қайырымдардан тұратын кесте сияқты. Әр иірімі өзінше өрнек таныта тұрып, бірімен-бірі үйлесім тапқан тұтастық құрайды. Бұл ретте Әкім Таразидің барлық жазғандары тұтас бір шығарма сияқты әсер береді. Оның жалғасы өмірдің өзіндей шексіз. Мұндай тұтастықта қарататын басты себеп – автордың суреткерлік нысанасының жалтақсыз сеніммен сараланғандығы, таңдаған тақырыбына беріктігі деп білеміз. Бұл жерде тақырып дегенде жазушының өзі көрген, өмір сүрген уақыты мен қоғамның тіршілік-тынысына ден қойғыштығы айтылып отыр.

Қазір әйтеуір «сарыны түзу» идеяға табан тіреу жеткіліксіз. Ғылым мен техника мүмкіндігі өнер өрісін мейлінше кеңейтіп жіберген бүгінгі таңда кемелдік пен көркемдік бүкіл халықтық талғамға ұласып отыр. Содан да болар, жазушы өз шығармаларында «дұрыс» дейтінін де, «бұрыс» дейтінін де нақтылы әлеуметтік адреске арнайды. Сондықтан да оның кейіпкерлері аз аяда бой көрсетіп, өмірдің өзіндей шынайылығымен, таныс-бейтанысына айналып үлгереді. Ол сомдаған кейіпкерлердің эмоциялық әсері башайының ұшымен жүруді білмейтін табиғилығында ғана емес, сол кейіпкерлердің тіршілік-тынысы өтіп жатқан әлеуметтік ортаны да қамти көрсете алуында.

Иә, өмірден көріп, түйгенді өнерге айналдыру үлкен шеберлік. Бұл орайда Әкімнің суреткерлік қолтаңбасын жазбай тануға әбден болады. Ә дегенде оның жазып отырғаны әдеби көркем дүние емес, өмір құбылыстарының мың сан көріністерінің ретті-ретсіз ағымы сияқты әсер береді. Оқиға желісін өрбітіп отырған автор емес, жеке адамның әмір-еркінен тыс объективті әлемнің өз заңдылығы сияқты қабылдайсың. Сол объективті әлем аясында «махаббат пен ғадауат майдандасқан» үлкен өмір барша болмысымен көз алдында өтіп жатады. Автор осынау өмір ағысын қақпалап-қайырмайды, көркем шығарма жазып отырмын-ау деген ой қаперіне де кірмейді. Керісінше, өзі де сол үлкен өмірдің бір бөлшегі сияқты ағып бара жатады. Содан шығарма оқылып бітеді, сол сәт көріп-білгендерің, танып-түйгендерің, санаңда жаңғырығып, бас-аяғы бүтін, эмоциялық әсері мол, логикасы мықты, айтары айқын көркем шығарма ретінде жүрекке орнығады. Жүрекке орнығып алады да, өмірден түйген тәжірибең сияқты тіршілік-тынысыңның көмекші бағдаршысына айналады. Жақсылықты бар болмысымен ту еткен Сәнжан да, қарапайым Кірпішбай да, зерделі әрекеттің адамы Омар да, сері Сұлтан да, асыл сезіміне берік рухы үндескен Ұлмекен де, немесе қара башайына дейін қулық пен сұмдық ұялаған Әбілез де, қалбалақтаған қаугөрік Мамыржан да... – бәрі-бәрі алуан түрлі әрекет-кылығымен, бітім-болмысымен енді нақтылы өмір шындығындағы прототиптерін көз алдыңа келтіреді. Асыл мен жасықтың, өміршен мен өткіншінің парқын айыруға көмектеседі. Міне, нағыз өнердің өмір танытқыштың қасиеті мен эстетикалық ықпалы дейтініміз осы болса керек.

Әкім Тарази өзінің тырнақалдысы «Пистолет», «Құйрықты жұлдыз», «Үлкен ауыл» повестерінен бастап «Тасжарған» романына дейін оқырман қауымға оншақты кітап ұсынған қаламгер. Мұның сыртында «Күлмейтін комедия», «Жақсы кісі», «Жолы болғыш жігіт», «Хантәңірі» сияқты пьесалары, «Көкжиекке асқан іздер», «Қараш-қараш» сияқты киносценарийлері тағы бар. Әкімнің суреткерлік шеберлігі мен өмірлік

позициясы драмалық туындыларында да әсте солғын тартпай, жанр табиғатына тән айқындық пен эмоциялық әсер бел алып жатады. Ол алпысыншы жылдары қазақ сахнасына адам мен қоғам туралы АЙТАТЫН тарихи-романтикалық сарындағы пьесалардың қатарына адам мен қоғамды КӨРСЕТЕТІН пьесаларды қолдаса көтеріп шыққан драматургтеріміздің бірі.

Нағыз өнерге қолпаштың керегі жоқ. Оның есесіне әлпештеу қажет-ақ. Әкім творчествосының әлпештеуге лайық бір парасы оның автобиографиялық әңгімелері. Ес кіріп, еңсе көтерген балалық бал дәурені Отан соғысының ауырлық-тауқыметімен тұспа-тұс келген бұл ұрпақтың көргені көп-ақ. Айтары таусылмастай. Өйткені Әкімдер соғыс кезінде әкелері майданға аттанған, қара жолға жәудірей көз тігіп, сол жолды өздері басып өтуге іштей дайындалған ұрпақ. Бәлкім содан да болар, Әкімнің автобиографиялық әңгімелеріндегі Сарманкүл бейнесі өзінің адам сүйгіштігі, Отан сүйгіштігі, өмір сүйгіштігімен айрықша сезімге бөлейді.

Соңғы кезде жазушы Одақтағы алып өндіріс ошақтарының бірі Қаратау – Жамбыл территориялық-өндірістік комплексіне бауыр басып алған сияқты. Қалам тартар объектісінің қасында болу оның суреткерлік өмір салты. Баспасөз беттерінен бұл қадамының нәтижесін де көре бастадық. Автор бұл шығармасын «Кен» деп атап, жанрының роман екенін саралап қойғанға да ұқсайды. Асылы, бүгінгіні көрсету, бүгінгінің ең соңғы ғылыми-техникалық жетістігіне арқа сүйеген ірі өнеркәсіп ошағын көрсету қиын. Одан да қиыны – өмірде бар адамдардың тағдыр-табиғатына қылдай қиянат жасамай көркем дүние ұсыну. Бәрінен де қиыны – сол шындық шежіресін жаза отырып, құлаққа жағатын, жүрекке жететін, ой-идея айта білу. Әкім осы қиындықтарға бел шешіп, білек сыбана кірісіп, тәуекелдің жел қайығын өмір айдынына шығарыпты. Біз Әкім Таразидың суреткерлік тегеурінін, азаматтық табандылығын жақсы білгендіктен де ол мінген жел қайық ақшаңқан желкенін керіп, нысаналы тұстан табылатынына кәміл сенеміз.

1983 ж.

ҚАЛАМДАС ТУРАЛЫ СӨЗ

Осыдан қырық жыл бұрын бізді алғаш таныстырған Қалихан Ысқақов еді.

Мына отырған мықты Әкім Әшімов деген жігіт, – деді қарсы алдында биіктен қарағандай боп нығыз отырған топ-толық әдемі жігітті нұсқап. Сөйдеді де, өзі аузындағы сигаретінің түгінін тұншығардай сорып бұрқылдатып алды да, тұқылын онсыз да асып-төгіліп тұрған күлсалғышқа мыжғылай салды. – Қазір бұл Әшімов деген фамилиясын документтерінде қалдырып, шығармаларында «Тарази» деп қол қоятын бопты. Мәскеуден оқығандағы үйреніп келгені болу керек. Сірә, нашар жазар болсам, әкемнің атына кір келтірмейін дегені шығар, – деді сөзінің аяғын қағыта әзілге бұрып.

Әкім күлімсірей отырып:

– Әй, мен саған қазақтың көне қаласы Таразының атын еске салу үшін алдым дедім ғой – деді.

– Бізге енді сөйдейсін, ал ішкі есебің әлгіндей ғой, – деп Қалихан оған дес бермей қарқылдай күлді.

Әкім онымен сөз таластырып даурыққан жоқ, қосыла күлді де қойды. Мінезінің салмақты, артының мықты жатқанын осы күлкісімен-ақ сездірді.

Кейіннен біз баяғыдан, бала күннен бірге өскендей етене дос болып кеттік. Сөзіміз жарасты, әңгімеміз жарасты. Ол өз шығармашылығы туралы жарытып ештеңе айтқан жоқ, ал, жалпы әдебиет туралы, сол алпысыншы жылдарда бүкіл Кеңес Одағы бойынша «төртінші буын» атанған шығармашылық өркен туралы ой-пікірлері байсалды да орнықты еді. Ол мақтауға да, сынауға да қызынбайтын, өзінің ойын нақтылы дәлелдерімен түйіндейтін.

Бірде Қалихан маған қолжазба алып кірді.

– Қолың тисе, мынаны оқып көрші, әлгі Бүлкілбайдың шатпағы екен, – деді.

– Бүлкілбайың кім? – деп едім.

– Әкімді айтамын да, – деді Қалихан, – Киношниктердің қойған аты екен. Дәлірек айтсақ, Мәжікеңнің – Бегалиннің қойған аты көрінеді. Өзің көрдің ғой, аспайды да, саспайды да, бір қалыптан айнымай бүлкілдейді де жүреді. Қытығына тиейін деп, өзі туралы не айтсаң да мыңқ етпейді, «солай ма еді», – деп күледі де қояды, – деп сырттай риза көңілін білдіріп,

Қалихан рахаттана күлді. – Бұл әлі осы бүлкілімен-ақ нағыз ұзаққа шабатынның өзі болады.

Сөйтіп, Қалихан қалдырып кеткен бес-алты баспа повесті кешкісін үйге қайтқан соң асықпай оқуға кірістім. Повестің аты «Құйрықты жұлдыз» еді. Тіксініп қалдым. Көркем шығармаға қойылған мұндай тосын атты жатырқай қабылдағаным анық. Ғылыми фантастика болар, деп топшылағам. Алайда, повесті оқи бастағаннан-ақ әлгі жатырқау да, күдік те жайына қалды. Өзгеше бір жазу мәнері бар, оқушысын мүлт жібермей арбап, тартып отыратын иірімді оқиға өзінің ішкі жұмбағына үйіре бастады. Шығарма оқиғасының жұмбақталып өрбігені, кейіпкерлерінің бір-бірімен қарым-қатынастары, іс-әрекеттері, сөйлеген сөздері – бәрі де жұмбаққа толып тұрған тәрізді. Бұл, шығарманы оқып отырғанда алатын әсерің, «апыр-ай, бұл қандай жұмбақ өмір?» деп әрі қарай білгің, көре түскің келеді. Өйткені жазып отырған оқиға да, оның ішіндегі кейіпкерлері де қаз-қалпында көз алдыға келеді. Ал, шығармадан бас көтеріп, ой жіберіп қарасаң, еш күмән жоқ, бар оқиғасы да, кейіпкерлері де таныс, бейтаныс, күнделікті өмірде өзімізге жиі ұшырасып жүрген жайлар. Тек, мына автор соның бәрін жіті көрген, таңдай білген, ал онан өзге ешкім байқамаған да, көрмеген де. Мәселен, повестің бас кейіпкері Сәтжан сол кезде менің құрбыласым, мінезі ақжарқын, ойы сергек, заманына ой көзімен де, сын көзімен де тіке қарайтын өжет мінезді жігіт, алайда өзінен басқа ешкім сезбейтін, ешкім ұға алмайтын ішкі жұмбағы бар, тіпті түсіндірші, айтшы десең, өзі де түсіндіріп, айтып бере алмайтын сияқты. Ал оның кіршіксіз тазалығына, адалдығына, ақылдылығына күмәнсіз сенесің. Демек, бұл ол кезеңнің алға шығар қаһарманы. Сол сияқты, оның антиподы – Кірпішбайға қараңыз. «Ә» дегенде Кірпішбайы несі, деп атын ұнатпай қаласыз да, біртіндеп: «әй, дәл өзі ғой, Кірпішбай десең, Кірпішбай ғой, оны басқаша атау мүмкін емес қой», - деп жазушының тапқырлығына, Кірпішбайдың аты да, заты да мүлтіксіз екеніне риза болып, кәміл сенесің.

Мен повестің бас кейіпкерлерін ғана еске алдым, ал қалған жанама кейіпкерлердің әрқайсысы талдауға тұрарлық әрқайсысының типтік қасиеттері барын айтар едім.

Адам өзіне әсер еткен нәрсені ешуақытта ұмытпайды, сол бір қырық жыл бұрынғы қыркүйек айының соңғы күндеріндегі кеш менің есімде ұмытылмастай боп қалған. Мен әдебиетіміздің есігін бұлқынбай, жұлқынбай жайбарақат ашып кірген тамаша бір талантпен осы алғашқы повесть арқылы танысқанымға қуанған едім. Осы кезге дейінгі замандастарымды оқығанымда, бір-бірімізге ұқсап кететінімізді, кейде аға жазушыларымызға еліктеу, солықтаудың іздерін байқап, әзілмен іліп-шалып кететінімізді еске алдым.

Ал, мына Әкімнің повесінде біреуге ұқсаудың, яки еліктеудің нышаны да жоқ. Мен сол ғажап повестің әсерімен түн жарымынан ауса да Қалиханға телефон соқтым.

– Ұйықтап қалған жоқсың ба? – дегем.

– Жоға, бірденені шатпақтаған боп отыр едім, – дейді. Мен оған Әкімнің повесінен алған әсерімді айтып: «Осы уақытқа дейін бұл қайда жасырынып жүрген жазушы?» - десем, Қалихан да мәз болып: «Айттым ғой, өзіне, бұл әлі осы бүлкілімен-ақ алысқа шабады» деп, – дейді. – Мұның «Тұлпардың ізі» деген толықметражды кинофильмі де түсіріліп болған көрінеді. Жақында экранға шығады, – деді.

Қайран Қалиханым-ай, Қалағам-ай, ә, мұның білмейтіні де, естімейтіні де жоқ-ау, деп қайран қалам, сүйсінем. Оншақты күннен бері Алматының ой-қырын бірге аралап, сүйікті қаламыздың мейрамханалары мен кафелерінің дәм-тұзын бірге татып жүрсек те, жаңа досым Әкім өзінің мынадай ғажап повесть жазғанын, сценарий бойынша көркем фильм түсіріліп жатқанын айтпаған еді. Бұл да Әкім мінезінің жата беріс тастар қырының бірі болатын.

Көп ұзамай «Тұлпардың ізі» фильмін көрдік. Қоюшы режиссері – қазақ өнерінің тарланы Мәжит Бегалин еді. Әкім арқылы ол кісімен жақын танысып, кино қайраткерлерімен араласуымыз басталды. Әкім киностудияның бас редакторы боп тағайындалғаннан кейін директоры Камал Смайылов, қазақ жазушыларының үлкені бар, жасы бар бір тобы киноға қызметке келді. Жылына бірлі-жарым өлмеші фильмдер түсіріп, ілдалда күн кешіп келген «Қазақфильмнің» өнімді де өнерлі кезеңі сол жылдарда бастау алды. Қазақ киносының негізін қалаған атақты Шәкен Аймановтың «Алдар көсе», «Атаманның ақыры», сценарийін Олжас Сүлейменов жазған «Атамекен» фильмдері, тамаша режиссер Мәжит Бегалиннің «Шоқан Уәлиханов», «Мәншүк» туралы фильмдері, Сұлтан Қожықовтың «Қыз Жібек» фильмі, Әкім сценарийін жазып, қырғыз режиссері Болот Шәмшиев түсірген М. Әуезовтің «Қараш-қараш оқиғасы» фильмі, Б. Соқпақбаевтың повестері бойынша Абдолла Қарсақбаевтың балаларға арналған «Менің атым Қожа», «Балалық шаққа саяхат» - сол жылдардағы ұйымшыл киностудия ұжымының, оның жас басшыларының нәтижелі еңбектері еді. Әкім киностудияның шығармашылық басшысы ретінде көзге түсті. Өзінің шығармашылық жеке еңбегімен қатар, қызметтегі мәнсабы да дүрілдеп өскен. Басқа қызметтерін айтпағанның өзінде, жетпісінші жылдары ол Қазақстан Кинематографистер одағы басқармасының бірінші хатшысы қызметін он жылға жуық атқарды. Сол жылдары баспадан оның «Үлкен ақыл», «Асу-асу», «Қиян соқпақ», «Бұлтқа салған ұясын», «Тасжарған», «Қыз махаббаты», «Басынан

Қаратаудың», «Кек» тәрізді кітаптары жыл аралатып шығып жатты, ол аз болса, Алматының республиканың облыстық театрларының сахналарында : «Күлмейтін комедия», «Жақсы кісі», «Жолы болғыш жігіт», «Қос боздақ» және басқа да пьесалары қойылып, драматургия жанрында да айтарлықтай еңбек етті. Ал, мұнша еңбек үлкен лауазымды қызмет атқарып жүрген адам үшін оңай емес екені айтпаса да белгілі.

Камал Смайылов пен Әкім Тарази басқарған жылдарды қазақ киноөнерінің қазақ тіліне ауысу жылдары деуге болады. Мәскеу шенеуніктерімен бірде айтысып, бірде тартысып жүріп, екеуінің ұлттық киномызды жаңа белеске көтергенін зерттеушілер әлі талай жазатын болар.

Қоғамдағы орны, қызметі қанша биіктегенімен автордың қолындағы қаламының босаңсығанын сезсе, оқырманнан кешірім болмайтыны белгілі. Қайта, керісінше, шығармашылығының да жоғары болғанын қалайды. Бұл тұрғыда Әкім Тарази өз оқырмандарының діттеген жерінен көрініп отырды. Жазушының тіл байлығымыздың көне бастауынан нәр алып, мөлдірете баяндайтын жүрекке жылы стилі әр шығармасында дараланып тұратын. Оны ешкіммен шатастырмай-ақ бірден танитынсыз.

Жоғарыда айтқанымыздай, «Құйрықты жұлдыз» повесінің астарындағы жұмбақ сыр жазушының кейінгі шығармаларында бұрынғыдан да гөрі тереңдеп, кейіпкерлерінің іс-әрекеттері де ірілене түскен. «Үлкен ауылдағы» Мэлс, «Асу-асудағы» Қодарқұл, Сері, Сұлтаннар төңірегіндегілерді Сәтжан сияқты келеке мазақ етіп қана қоймайды, бұлар ымыраға келместен күрес ашады. Міне, осы тұста жазушы шығармаларының астарларындағы жұмбақтың шетін шешкендей боласын. Ол автордың қазақы керенаулыққа, құлықсыздыққа, топастыққа деген ызасында, өштігінде жатыр екен. Кейіпкерлер арасындағы бітіспес күрес адам бойындағы екіұдай мінез бен әрекеттер айқасында екен. Осы бітіспес күресті жазушының барлық шығармаларының алтын арқауы деуге болады. «Бұлтқа салған ұясын», «Тасжарған», «Қорқау жұлдыз» романдарын оқи отырып, кешегі Кеңес өкіметі тұсындағы ауылдың, қаланың күнделікті тұрмысында болып өткен кеселдерді, адамдар арасындағы мысық тілеулестікті, олардың бір-біріне деген сұйіспеншілік-махаббаттарымен қатар, бірін-бірі аямас өрттей өштіктерін, қоғам игілігі үшін емес, жеке бастарының болымсыз күйкі тірліктері үшін қанды кезептікке баратындарын жазушы толғамды оқиғаларды саябыр салқын суреттей отырып көз жеткізеді. О бастағы алғашқы повесіндегі жұмбақ сырлар осылайша бүкіл шығармашылығын бойлап кеп, трагедиялық оқиғаларға астасып, біртіндеп шешілгендей әсер етеді.

Мен өз басым, жазушының барлық шығармаларын жазылу жылдарына қарай ретімен тізіп, томдап шығарар болсақ, үлкен бір шығарманы оқығандай әсерде болар едік деген ойға келем. Өткен ғасырдың алпысыншы жылдарында «Құйрықты жұлдыз» повесімен басталған, күрделі де жан-жақты, жүзге тарта кейіпкерлері бар сан алуан тағдырлары, қилы-қилы жылдарды бастарынан кешірген адамдар өмірінің тарихымен танысар едік. Бір қарағанда, айқай-шуы да жоқ, саясатқа да пәлендей араласы шамалы жәй көзге тыныш көрінген, бұйығы жатқан өмірге жазушы үлкейткіш әйнек арқылы үніле зер салып, небір жантүршіктірер жәйлерді ашады. «Лима мысқылдай күлді. «Енді маған бәрібір, мама. Өзіңді күт, денсаулығыңды ойла, папамды күт, аяқ-қолы сырқаушы еді. Соған мұқият болшы! Ал, маған кінә қоймаңдар, мен ұлы жолға бет алдым, ұлы жол!».

Енді, келіншек саспады, абдырамады. Пешке от жаққандай немесе таң сәріде тұрып сиыр сауғандай немесе самауыр қайнатқандай... сабырлы қалпын бұзбастан, төбесінен төмен қарай канистрадағы бензинді сорғалата құйды. Міне, бұл ауыр бір трагедиялық халдің ең соңғы түйіні. Онан әрі жап-жас келіншек от қойып өзін-өзі өртейді. Ал, осы келіншектің өзін-өзі өртеуіне себепкер адамдар «Аудан орталығына соғып, бүкіл бір аймақты ашса алақанында, жұмса жұдырығында ұстап отырған күдіретті туыстарына жолығып, болған істі баяндап, солармен ақылдасып, кеңесіп, ақырында көршілес ауданның басшыларына сөз салып, Бекабадта ешқандай өрт болған жоқ, ешқандай өртенген әйел болған жоқ, өртенген әйелді көрген ешкім жоқ, деп өртті де, дертті де басып тастаудың амалын тапты» деп аяқтайды автор трагедиялық повесті. «Қорқау жұлдыз» күні кешегі «өркендеген социализм» орнады деген еліміздегі көпке беймәлім халдердің бірі еді.

Сексенінші жылдың соңғы жылдарында, тоқсаныншы жылдардың алғашқы жылдарында біз Әкім екеуіміз Жазушылар одағының басшы қызметтерінде қатар жұмыс істедік. Оның мінезінің кеңдігінен, досқа, жолдасқа деген қалтқысыз адалдығынан үлгі-өнеге алуға болатын. Қандай іске болса да үлкен жауапкершілікпен қарайтын, жазушылар қауымының талап-тілектерін орындауға барынша мұқият қарайтын сергек жан екеніне, үлкендерге іні, замандастарына дос, жолдас, құрдас, жас өркенге аға, ұстаз, ақылшы бола білгеннің куәсі болдық.

Бүгінде кемелденген жас жетпістің биігіне шыққан кемел жазушыға мықты денсаулық, отбасына бақыт, шығармашылығына жаңа табыстар тілейміз.

2003 ж.

«ПИСАТЕЛЬ – ЭТО ЦВЕТОК, КОТОРЫЙ РАСТЕТ НА КАМНЕ»

27-й разъезд

Станция называлась – 27-й разъезд. Что за разъезд, почему – разъезд? Непонятные у русских слова. Потом в школе объяснили: потому что разъезжаются отсюда поезда в разные стороны. Это да, не стоят на месте. Отдохнут с минутку, как запаленные байгой кони, и снова куда-то умчатся. Тает в воздухе угольный дым, клочья сажи, как стая ворон, опускаются на землю. Паровоз похож на могучего нара-верблюда, взревет, пыхнет черным огненным духом, рванет ржавые вагоны и утащит их за собою. Лишь рельсы остаются, пахнущие горячим машинным маслом. Подрагивают, звеня. Они как две натянутые струны огромной, невидимой глазу домбры. Недолог, но тосклив этот звук. Он напоминает про отца. Вот так же пели рельсы, когда отец уехал далеко-далеко, на войну.

Эх, очутиться бы сейчас рядом с отцом! Но где этот город Мытищи, в котором обучают его на танкиста? Туда ли утянулся товарняк? Отец писал, что добирался до службы много дней и ночей. Слишком долго! Вот бы сразу, махом оказаться там!.. А может быть, он уже на передовой?..

Мальчишка подбирает засохшую ветку карагача, и ему вдруг видится, что это сказочный скакун-тулпар. Миг, и унесет под облака. И тополя, что выстроились вдоль их улицы, это вовсе не деревья, а богатырские стрелы. Да, меткие стрелы, ждущие наготове сильной руки воина, а лошина меж горных хребтов – колчан.

Но знает смысленный мальчуган, что врагов видимо-невидимо, как этих непролазных репейников обочь дороги, хвастливо задравших свои колючие головки. Пожалуй, одними стрелами их не возьмешь. И вот уже корявая палка в руках представляется ему автоматом. Он видел в кино, как бойцы строчат очередями из железных стволов, поливают фашистов свинцом. Но пули так быстро кончаются... Нет, его оружие грознее, такого еще никто не видывал! Он поднимает палку наперевес, жмет на сучок – и яркие, нескончаемые, ослепительные пули – светопули – летят в густые репы, поражают тысячи и тысячи, миллионы фашистов. И он спасает от гибели раненного на поле боя отца...

– Да, вот такое у меня было воображение. Светопули! Ни больше ни меньше... – улыбается себе восьмилетнему Аким Тарази. – Скоро семьдесят стукнет, а, честно признаться, мне до сих пор непонятны мои детские фантазии. Откуда сельскому мальчишке могло прийти в голову, что пули могут убивать светом? И я ведь ясно представлял себе

этот непрерывный ослепляющий поток... Впрочем, такие вспышки воображения возникали не раз. Помнится, когда я впервые увидел работающий комбайн, в мгновение ока представил себе подобную ему чудо-машину, которая не только скашивает пшеницу, но и тут же размалывает зерно, заквашивает тесто, разводит где-то внутри себя огонь – и вот уже из широкой трубы вылетают не золотые пыльные зерна, а свежеепеченные булочки, душистые буханки. Впрочем, всякая фантазия, если разобраться, основана на реальности, и я теперь думаю, что просто мне тогда кушать хотелось. Мы же полуголодные весь день бегали, что там триста граммов сыроватого хлеба...

Дед Ашим

Откуда, из каких туманов вытекает река детства? Никто не узнает этого. Но глядь – она уже течет, плещет волнами, играет бликами, увлекая за собой под неоглядным, как жизнь, небом. И вот появляется на берегу этой реки дедушка. Родной дедушка по имени Ашим. Необычный на вид, голубоглазый, рыжий, в ауле таких больше не сыщешь. Бросает тебе под ноги потертый коврик, показывает, как стать на колени, раскрыть ладони. И читает долго-долго по старой торжественной книге. Как музыка, льются слова. Красивы они и благозвучны, только непонятны. «Повторяй за мной, -говорит, — это священный Коран». Стоит старику прочитать разок-другой, и мальчик уже помнит эти слова и звуки наизусть. И точь-в-точь читает стих за стихом. Дед Ашим доволен, оглаживает бороду. Но на улицу отпускает только после намаза.

– До шестого класса я еще помнил суры Корана, не зная по-арабски ни слова. Потом они начали стираться в памяти и развеялись, как сладкий дым. Но, что удивительно, любовь к исламу осталась.

Десятка два лет тому назад мне довелось составлять сборник прозы казахстанских писателей о детстве, опаленном войной, и тогда я прочитал повесть Акима Тарази «Двор Акберды» – про мальчика Бураша по прозвищу Квадрат. Озорного и серьезного, мечтателя и выдумщика. Двор его дедушки, в прошлом батыра, огороженный от поселка глухой глиняной стеной, был целым миром, в котором Бураш, сам того еще не понимая, познавал жизнь.

А снаружи мир тот состоял из двух улиц с одинаковым названием -Шанкаракши-первая и Шанкаракши-вторая, где обитал в бедности и тесноте простой сельский люд.

На 27-й разъезд они попали в самом начале войны. Отец, учитель, добровольцем ушел на фронт. Матери, Абиме, одной не прокормить было малых детей. Вот и подались к родственникам отца.

Разъезд находился в трех-четыре километрах от Джамбула по Каратауской ветке. Раньше никакой станции там не было, а просто стоял аул деда. Караозек – Черная лощина. Впрочем, в народе аул называли просто – Капал, по имени основателя рода, известного в крае батыра.

На самом деле дед Ашим, прототип Акберды, был не батыром, а муллою. До революции у него была мечеть. Еще дед Ашим учил детей в русско-туземной школе города Аулие-Ата, где заведовал мусульманскими классами. Но потом мечеть и школу закрыли, и дедушка остался ни с чем, если не считать малолетних внуков.

– Ну, и как он вас воспитывал? – спрашиваю у Акима Уртаевича.

– Строгим был, но в хорошем смысле. Как-то, помню, свернул я из клочка газеты самокрутку, набив ее конским кизяком. Разжег, принялся дымить, все мы тогда этим баловались... Дед увидел. Грозно, из глубины выдохнул: «У-у-о-о-ой!» – и крепко огрел по спине посохом. Следом понеслись проклятия. Я даже убежать не успел, растерялся. И такое у него лицо суровым сделалось, таким сильным голос стал, что до меня, мальчишки, вмиг дошло: то, что я делаю, страшный грех. И вот до сих пор не курю, не терплю курящих рядом с собою. А если случается прикоснуться к блестящей сигаретной пачке, тут же иду мою руки. Так что очень хорошо дед меня воспитал.

Внук запомнил такой случай. До войны, году в 40-м, начали строить железную дорогу до Каратау, к месторождению фосфоритов. Намечаемый путь должен был пройти по могилам предков. Узнав об этом, Ашим-ага кликнул сородичей, и они уселись на земле, не пуская строителей. Сидели три дня и три ночи не вставая. Но потом приехали солдаты на грузовиках и просто-напросто отнесли протестующих в сторону, метров за сто пятьдесят. Конечно, власти завели дело, попытались узнать, кто зачинщик. Дед Ашим скрывался от милиции на дальних отгонах. Однажды его чуть не схватили, однако родственница-старушка умудрилась спрятать бывшего муллу, принакрыв его в юрте одеялами и подушками. Благо, месяца через три-четыре все поутихло и от деда отвязались,

– И еще... наверное, после войны это было, – рассказывает Аким Тарази. – Прихожу из школы, а дедушка, как всегда, на завалинке сидит, греется на солнце. «Ну, чему сегодня учили?» – спрашивает меня, шестиклассника. «Говорили, что великий вождь товарищ Сталин – очень умный человек». Тут дед Ашим вдруг хитро так усмехнулся: «Если бы на его место в Кремле меня посадили, я был бы еще умнее».

Писатель становится задумчивым,

– Вообще, когда вспоминаю про дедушку, сразу вижу его на утреннем намазе, как по очереди, по старшинству он произносит имена трех своих

сыновей, ушедших на войну. Каждый день он молился за них. И двое уцелели, вернулись. Лишь старший сын Хабибулла погиб. После я узнал, что за какую-то провинность моего дядю хотели арестовать и он сам попросился в штрафной батальон. Стал пулеметчиком, дослужился до офицера, получил орден. Но в конце войны, где-то в Прибалтике, пал на поле боя. Отцу же моему повезло, лишь однажды ранило. Он дошел до Берлина, оставил свою подпись на Бранденбургских воротах.

Дед Ашим дожил до глубокой старости, крепок был, бодр, ни сединки в бороде. Все мечтал, что свожу я его в Мекку и Медину. Он умер в 1956 году, восьмидесяти трех лет от роду, да и то, можно сказать, не своей смертью. Так случилось, что один ретивый хозяйственник отдал приказ снести его мечеть. К храму, уже без купола, давным-давно приспособленному под склад удобрений, подогнали бульдозер. Дедушке сообщили про это. Он выскочил из дома и побежал в сторону мечети. А она в трех-четыре километрах от аула. Упал на полдороге. За ним было кинулись, но опоздали немного. Принесли полуживого, уложили на постель. Он только одно сказал: «Больше жить не хочу». Закрыв глаза и замолчал. И умер через три дня...

Притяжение слова

Как и всякий сельский мальчишка, Аким в детстве мечтал стать батыром. Может быть, в наши продвинутые времена это покажется кому-то смешным, а тогда – было делом естественным. Теперь голову малышне заморочили Гарри Поттером и куклой Барби, а прежде детское воображение занимал мир народных сказок и легенд.

Дома по вечерам, вспоминает писатель, его тетушка Зергуль любила раскрыть книгу и почитать детворе. С одного-двух раз Аким запоминал услышанное и вскоре знал наизусть сотни две сказок. В школе, конечно, быстро подметили, что у мальчика прекрасная память, тем более что учительница Алия доводилась его дедушке дальней родственницей. Сидели они скопом в одной комнате, и малыши и старшекласники, – на всю школу дров не хватало. Хрестоматию по литературе у Алии вечно одалживали. И вот прочитает учительница школьникам сказание об Алпамысе-батыре, а на следующий день заставляет Акима повторить текст ученикам. Точно так же пересказывал он соклассникам эпические легенды про батыров Кобланды, Эдиге, Карасай-Казы. «В общем, был я у нее чем-то вроде магнитофона или диктофона, – улыбается Аким Уртаевич, – хотя тогда, конечно, про такие штуки мы знать не знали»

В повести «Двор Акберды» он «одарил» своей удивительной способностью младшего братишку Танкиста: этот молчаливый

большоголовый мальчуган всем взрослым в доме надоедает чтением стихов из древних поэм.

В книге четырехлетний Танкист трагически погибает-случайной жертвой Домашней свары. В жизни было не менее трагично: малыш умер в тяжелом 42-м году от недоедания. «В один день мы его потеряли...»

Однажды, во время войны, приехал к ним в поселок Иса Байзаков. Все собрались послушать знаменитого акына. До утра Иса пел стародавнюю поэму «Аркалык-батыр», и никто не сомкнул глаз. Потом певец уехал, оставив по себе всеобщее восхищение. Многим очень хотелось хотя бы еще разок услышать эту древнюю песнь. И вот прослышали, что, оказывается, внук муллы Ашима запомнил ее наизусть. По просьбе деда Аким напел легенду землякам, подыгрывая себе на домбре.

Так что тяга к слову имела у Акима с детских лет. И таилась до поры до времени, не торопясь проявиться. Видимо, прежде всего душа должна была наполниться впечатлениями, ведь давно сказано, что от избытка сердца уста глаголят.

... В девятом классе он, как полагается, влюбился. Но не один Аким тайком вздыхал по этой красавице-ровеснице... Издавна было заведено: объясняться в своих чувствах письмом, и непременно в стихах. Школьник попробовал что-то сложить в рифму, но быстро забросил: занятие оказалось трудным, слова не находились. Тогда его озарило: надо откуда-нибудь списать! Аким добросовестно перелистал толстенный том Джамбула, но ничего подходящего не отыскал. Седобородый акын славил социалистический труд, доблестную, армию, самоотверженность колхозников, а про любовь как-то помалкивал. Тогда юноша нашел полузапретного дореволюционного Абая. Тут было раздолье, стихи, словно пчелиные соты, сочились густым медом любви. Одно из стихотворений ему приглянулось особенно. Когда почти переписал его на тетрадный листок, в дом заглянул товарищ. Заглянул через плечо, оценил выбор и прекрасный почерк – и попросил ему тоже переписать стихотворение. Как не помочь другу... Словом, закончилось тем, что полкласса он обеспечил письмом в стихах. А закадычный дружок еще его же и опередил – первым передал письмо с объяснением предмету воздыханий. Потом скандал на всю школу, когда про все это узнали в учительской. Письма отобрал– и везде было одно и то же стихотворение Абая, и все были писаны одним почерком.

– И чем все это завершилось? – спрашиваю у Акима Уртаевича.

– Ну, директором школы все же был мой отец. Вызвал в кабинет, слегка пожурил...

Самое любопытное в этой истории – стихотворение, которым мальчишки объяснялись в любви девушке, было переведенное Абаем на казахский «Письмом Татьяны к Онегину»...

Мудрый сапожник

– Писателем я стал, можно сказать, случайно... – как-то заметил в наших беседах Аким Тарази.

И впрямь, если проследить его молодость – сплошные метания. На отделение журналистики не поступил: не достало какого-то балла. Вернулся домой, пошел учителем в школу. Потом вдруг увлекся математикой. Физмат педагогического института. Проучился пару курсов и бросил, разобидевшись на одного из профессоров. Вновь учитель младших классов в захолустном ауле. Казалось бы, не выбраться из учительской лямки. Но энергия в нем кипела, и тут начались в судьбе иные повороты...

В селе Ново-Троицком, центре Чуйского района, будущий казахский писатель учил младшеклассников, как ни странно, русскому языку. Соседом у него был старый сапожник, пьяница и домашний философ. Однажды он преподавал молодому парню важный жизненный урок: «Смотри, Аким, как я мастерски шью. Все мои сапоги, заметь, 40-го размера. Ты, конечно, спросишь: почему? Отвечаю. Потому, что кругом враги! Что, непонятно? Ну тогда поясню. Если я буду шить сапоги 42-44-го размеров, что подумают враги? Что советские люди с утра до вечера бегают, и ступни у них выросли от этой постоянной беготни. А если я буду шить обувь 36-37-го размера? Им тут же придет в голову, что наш народ — одни бездельники, бока пролеживают, и ноги у них не выросли. Ну, теперь-то дошло до тебя, почему я выбрал 40-й размер? Средний! Никакому врагу не подкопаться!...»

– И это всерьез он вам говорил?

– В том-то и дело, что всерьез...

Рассказ о сапожнике Аким отправил весной в Алма-Ату, в журнал «Ара-Шмель». Ни ответа, ни привета. Летом он повез свой класс в столицу на каникулы. Побывали в театре, на Медео.

– Идем как-то по проспекту Сталина. Вижу: монументальное здание. На вывеске надпись: Министерство мясо-молочной промышленности. А чуть ниже скромная табличка: журнал «Ара-Шмель» Говорю напарнику: ты побудь с ребятами, а я сюда загляну. На третьем этаже отыскал нужную комнату. Страшно! Впервые – в редакцию! Кабинет ответственного секретаря. Толкаю дверь, не отпирается. Пинаю ее со всей силы ногой. Из другой двери, сбоку, выглядывает человек. «Эй, ты что хулиганишь? Вот

отсюда надо входить». – «Я не хулиган. Я рассказ написал!» – «Рассказ? Какой?» – «Про сапожника». – «А, так это ты? Сколько тебе лет?»

– «Двадцать два». – «Это хорошо. Ну, посиди здесь, а я мигом».

– И исчез. Надолго. Я уже засобирался уходить. Возникает снова, улыбается: «Ну, счастливцев! Ну, везучий!.. Пошли со мной». Заходим в какой-то огромный зал, я таких и не видел никогда, а там, в глубине дубовый стол и за ним маленький человек. На меня не смотрит. Грозный, мрачный, газету читает. Ответственный секретарь почтительно остановился возле стола, ждет. А я присел на стул. Он мне: «Вставай!», а я сижу. Тут хозяин кабинета закончил читать, сложил газету и спрашивает: «Так, из какого ты аула?» – «Из Чуйского района». – «Тоже мне, чуйский Шолохов... Читал, читал. Хороший рассказ (тут он улыбнулся). Публиковать не будем». «Как же так?..» – спрашиваю, только он как будто не слушает. «Ты вот что, напиши заявление. Ему отдашь, – показывает на секретаря. – А завтра в девять утра на работу».

Так я познакомился с Габитом Мусреповым. А ответственным секретарем был тогда Абен Сатыбалдиев.

Вечером дозвонился в район. Отец разозлился: «Зачем тебе это? Возвращайся!.. У тебя же семья...»

Но я не вернулся.

Не жизнь, а кино

Вот так он начинал примериваться к прозе, еще не подозревая, как многотрудна участь прозаика. Искрометные фельетоны, сатирические рассказы, командировки, общение с Габитом Махмудовичем Мусреповым... Два года в журнале. Но пришла пора, и он почувствовал, что исчерпал этот жанр. Понял: юмор, сатира – это лишь приправа к будущим произведениям, а в чистом виде — не его удел. Так оно впоследствии и вышло... Потом снова родной аул и вскоре новое возвращение в Алма-Ату.

На этот раз Аким устроился в главную партийную газету. Писал очерки. Но уже через пару месяцев услышал от старого газетчика: «Прочел твой материал, парень. Прекрасно! Наверное, ночь не спал? Знаешь, что я тебе скажу? Беги отсюда, немедленно беги! Газета тебя угробит. А из тебя может что-то получиться...»

Ошарашенный вышел он из редакции. Побрел сам не зная куда. И надо же, навстречу Габит Мусрепов. «Ну, как дела? Где работаешь?» – «В газете». – «Это не твое призвание... Слушай, ступай прямо сейчас в киностудию. Я позвоню, тебя примут. Там есть такой товарищ Блейман, вот к нему и иди. С ним будет еще товарищ Соловьев. Как раз они меня

просили найти...» – и Мусрепов, не попрощавшись, повернул к своему дому.

В кабинете главного редактора «Казахфильма» его действительно уже ожидали. «А, ты и есть тот самый Аким? Ну, проходи, садись, – Блейман и Соловьев с минуту рассматривали молодого человека.

– Скажи-ка нам, зачем тебе кино? Ты что, киносценаристом вздумал стать?» — «Нет. Просто думаю, что бывают темы, пригодные и для сценариев, и для прозы». — «Смотрите, какой бойкий юноша! А обычным сценаристом быть не хочешь? — «Буду писать прозу. Возможно, появится что-нибудь пригодное и для кино...»

– В общем, обхохотались они надо мною... вспоминает Аким Тарази.

А потом говорят: собирайся в Москву. Сходи в кассу, тебе выдадут командировочные...

И он оказался на Высших сценарных курсах. Через несколько лет молодое казахское кино получило великолепный фильм, признанный сегодня классикой: по сценарию Акима Тарази режиссер Мажит Бегалин снял ленту «Следы уходят за горизонт».

Одновременно с работой над сценарием этого фильма молодой автор написал в Москве свою первую повесть. Самое любопытное, что была она на русском языке. Повесть прочел Такен Алимкулов, и она ему понравилась. Недолго думая, потащил Акима в журнал «Дружба народов». Там повесть одобрили и приняли к печати. Но перед самым уходом редакторша отдела прозы приостановила Акима и попросила поправить в рукописи несколько выражений, звучащих не слишком по-русски. О, не знала она вспыльчивости молодого человека. «Это предложение так меня оскорбило, что рукопись я уже не вернул, – вспоминает Аким Уртаевич. – А когда вскоре вернулся в Алма-Ату, написал повесть уже на казахском».

Все, что ни делается, к лучшему: повесть «Комета» вышла в журнале «Жулдыз», ее расхвалили Тахави Ахтанов и Бердибек Сокпакбаев – и в казахской литературе появился новый интересный прозаик.

Кочующие персонажи

– Я поздно пришел в литературу. Мне было тридцать лет... – заметил однажды в разговоре Аким Тарази.

Поздно ли? Думаю, что нет – в самое время. Это только кажется, что предыдущее было ненужными зигзагами судьбы. «Нет ничего случайного на свете. Тот, кто верит в случай, не верит в Бога», – записал как-то в своей тетради русский священник Александр Ельчанинов (изданы после его смерти).

И сам Аким Уртаевич, быть может, в молодости не очень довольный собою, теперь ясно осознает, что математика (всего два-то курса в институте) и кино заложили конструктивные основы его прозы. Математике – геометрии, тригонометрии, говорит писатель, он обязан стройностью композиции своих рассказов, повестей и романов, четкостью построения сюжета. А кино, по его мнению, учит мыслить категориями экрана: светотени, движения, звука, – и прозаику все это полезно в его работе.

У каждого писателя свой путь в творчестве, и то, что математичка и кино помогли Акиму Тарази созреть как прозаику, вполне естественно – оба эти увлечения были органичными проявлениями его натуры. А жизненные коллизии испытывали душу, давали материал. Из ярких детских воспоминаний родилась повесть «Двор Акберды», многие рассказы, учительство в сельской школе, конечно же, помогло написать роман «Путь к черной звезде», аульная жизнь предоставила множество сюжетов для прозы и драматургии.

Впрочем, всякое произведение у любого писателя в той или иной степени автобиографично. Но если у ремесленника от литературы жизненные впечатления оборачиваются бытописанием, то у творца автобиографичность претворяется в особое, неповторимое, присущее только ему видение мира и связанных с ним переживаний, мыслей и раздумий.

Хорошо зная село и город – как маленький, районный, так и столицу, – писатель подметил в своих современниках явления типические, ярче всего рисующие время. Так, уже в первом его произведении появляется, как бы на обочине повествования, молодой человек по имени Кирпишпай. Поначалу этот ограниченный и ретивый комсомольский служака ничего, кроме легких насмешек, не вызывает. Ну, понятно, малоприятный для бдительной литературной критики персонаж, и автору, разумеется, тут же пеняют на это, советуют искать в жизни положительные примеры. Но вот Кирпишпай появляется в другой повести, мелькает в рассказах, в пьесе – растет в ногу со временем, делает карьеру, сначала в областном центре, а затем и в столице, и – тут уже не до смешков. Перед читателем проявляется законченный тип человека, готового на все ради уютного и теплого служебного места. Предавая всех, вплоть до собственной жены, Кирпишпай, по сути, предает и продает свою душу, – вот что исследует в этом образе писатель.

Другой кочующий герой Акима Тарази – учитель Тунгатар. Это антипод Кирпишпая, потому что вместо лжи и корысти он ищет в жизни правду и справедливость. Но ни то ни другое совершенно не нужно в

косном мирке добывателей земных благ – и очень скоро они, сплотившись против чужака по душе, усаживают Тунгатара на судебную скамью (роман «Путь к черной звезде»). А ведь, казалось бы, простые, надежные и, по своему, добрые люди...

Есть еще один кочующий персонаж у Акима Тарази – талантливый ученый Санджар. По молодости он замахивался спасти все человечество. Но в итоге писатель приводит Санджара к тому, что тот спасает от гибели жизнь одного человека, пусть и законченного алкаша.

Да и мальчик Бураш вдруг снова появляется в позднем его рассказе «Аран». Символическая картинка, образца 1942 года. Слово «аран» обозначает глубокий ров, который в древности охотники копали, чтобы загонять туда джейранов, сайгу и другую дичь. Этот рассказ – о калмыках, которых в войну сослали в Сибирь. Поначалу хотели было часть ссыльных оставить в Казахстане, но власти республики сумели доказать НКВД, что этого делать не надо, ибо калмыки – исконные враги казахов. Что же видит девятилетний Бураш, ничего, конечно, в истории не зная? Он видит, как из красных вагонов вооруженные люди выгружают трупы стариков, женщин, детей. И как в телегу с этим страшным грузом бросают человека, который был еще живым и одними глазами молил о помощи...

Кочующие персонажи – прием не новый в литературе, хотя и довольно редкий. Аким Тарази уверяет, что возникон произвольно. Просто не хотелось-де ему попасть под тучу разящих стрел партийной критики – и он, дабы обмануть ревнителей соцреализма, разбросал биографии своих героев по разным произведениям.

Так – да не так

С помощью кочующих героев или же героев, возникающих вновь, писатель рисует время, воссоздавая все в большей- и большей полноте мир своего воображения, связывая в единое целое все свое творчество.

Находки и открытия

Вот, что говорит Лев Толстой, умудренный долгой творческой жизнью, в своих дневниках: «В художественном произведении главное – душа автора». Именно в глубины собственной души смотрит автор, создавая образы своих героев. И чем глубже и пронизательней его взор, чем правдивее художник, тем большую ценность представляют его произведения.

Чем привлекает читателя Аким Тарази, так это, без сомнения, обостренным, чутким и проникновенным вниманием к человеческой душе. Любого своего героя, главного или второстепенного, писатель

прежде всего рассматривает с этой точки зрения. И в каждом персонаже, даже самом отвратительном, видит человека и старается его понять. Оттого его проза дышит жизнью, ее правдой, ее поэзией.

Разумеется, я не мог не спросить, что формировало его как писателя и сильнее всего повлияло на него. И в общем-то не очень удивился, что это – казахский эпос, устное народное творчество, с его богатейшим словарем.

– ... А из нашего героического эпоса – «Ер-Таргын», – уточнил писатель. – Непривычный, странный там главный герой. Он отнюдь не сокрушает все и вся, вроде какого-нибудь сказочного богатыря или нынешнего киношного Шварценеггера, Ер-Таргын – интеллеktуал, весь из нервов, он, по сути, обыкновенный незащищенный человек. Эпические батыры, они умеют только побеждать – Ер-Таргын защищает, спасает народ. А на следующее утро те, кого он спас, бросают его, переключивают в другое место. Он легко ранен, но народу уже не нужен. И вся поэма – о том, как Ер-Таргын прощается с женой, с конем, с людьми, которые предают его, оставляя в одиночестве.

– Когда я в зрелости перечитывал сказание, – добавляет Аким Уртаевич, – то, восхищаясь в который раз Ер-Таргином, я всегда вспоминал Баурджана Момыш-улы. Их образы сливались в моем воображении. Вот так же полковник Момыш-улы, всем необходимый во время войны, после нее стал никому не нужен...

А из мировой литературы сильнее других на меня, конечно же, повлияла русская литература, – завершает он ответ. – Недаром мои товарищи дружески подтрунивали надо мной, говоря, что я зерно, упавшее на казахскую землю с могучего древа русской словесности XIX века. Это правда. Любимый мой учитель – Лермонтов, а Толстого и Достоевского, чту, как земных богов...

В последних трех романах Акима Тарази эти влияния – казахского эпоса и русской классики – сказались особенно сильно. Органично сплавившись в горниле его таланта и творческого воображения, они определили и особое место писателя в казахской прозе. Кажется, никто в ней с такой предельной смелостью и остротой не вторгался в глубины человеческой психики, как это сделал Тарази в книгах «Путь к черной звезде», «Жаза» («Возмездие») и «Москва – Баласаз».

Все три произведения глубинно связаны между собой и отражают трагические процессы в людском сознании, происходившие в канун распада Советского Союза. Писатель чутко уловил эти потрясения, недаром творческий импульс вызвали «обычные» заметки из хроники происшествий. (Так в свое время было с Достоевским, который в некоторых эпизодах криминальной хроники сумел разглядеть и величайшие драмы

человеческой души, и грядущие трагедии всего общества.) В «Черной звезде» Тарази исследует историю души молодой женщины, доведенной близкими, вроде бы нормальными людьми до саможжения. (Если кто запомнит, тогда на юге Казахстана было несколько таких случаев, происшедших чуть ли не подряд.) А в романе «Жаза» («Возмездие») писатель берется за разбор еще более потрясающего случая: отец, чабан, бывший «афганец», убил двух своих детей.

Разумеется, образ, созданный прозаиком, имел мало чего общего с реальным убийцей. Но автор взялся за невероятно трудную задачу – понять этого несчастного, а стало быть, оправдать его, насколько только можно оправдать столь дикий поступок. Сложный двоящийся сюжет: действие происходит то ли в Японии, то ли в Казахстане, преступник – то ли японец, то ли казах... общество, заразившее тяжелым недугом душевный мир главного героя и его детей, сделавшее их души пустыней... наконец, самоубийство Або, или, иначе, Абралы... После публикации романа в журнале «Жулдыз», как сказал автор в одном из интервью, «многие мои читатели стали на его (убийцы) сторону, что было очень странно. Но это было именно то, чего я добивался, когда писал». Не менее мучительные испытания человеческой души прослеживаются и в романе «Москва — Баласаз»... Остается добавить, что за эти два романа Аким Тарази удостоен Государственной премии республики и что, увы, эти произведения до сих пор не переведены на русский язык.

Строка из гимна

За те два с лишним десятка лет, что мы знакомы, я убедился, что Аким Тарази очень равнодушный к текущим временам человек. Свидетельство этому – и его художественные произведения, и его публицистика. Прочитал недавно сценарий Акима Уртаевича о Мустафе Чокае, книжку интервью и статей. Любопытно, остро, иногда глубоко, хотя далеко не со всеми мыслями уважаемого автора я согласен. В частности, например, с его убеждением, что в конце советской истории «мы находились на грани колоссальной катастрофы, двигались от социализма к фашизму». Впрочем, это политика, а в оценках недавней истории нынче полнейший сумбур, кто во что горазд, – видимо, не закончилось еще смутное время.

Но вот спросили его недавно о самоощущении художника в наше время, и Тарази дал принципиальный ответ: «Мне кажется, что каким бы ни было общество – свободным, демократическим, тоталитарным – оно сознательно или бессознательно старается выдавить писателя из «своей массы», мне даже кажется, чем демократичнее оно, тем больше это общество старается избавиться от писателей. Но писатель уж такой

твердый и упругий материал: чем больше трудностей, тем крепче он становится. Свирепым было советское общество, но каких писателей мы имели – М. Ауэзов, М. Жумабаев, М. Шолохов, А. Платонов, Ю. Казаков!..

Вообще-то даже доброе и справедливое общество не любит и не должно любить писателя. Потому что писатель – это вечный оппонент любой власти. Как бы кто ни относился к писателю в разные времена – и на самых разных уровнях, писатель – это цветок, который растет на асфальте, на камне. Чем больше давление, тем больше вытесняется «вода»! «Вода» – это слезы интеллектуальной части народа».

Горькое и правдивое признание. Особенно в пору, когда асфальта и бетона становится все больше. Но я, зная жизнелюбивый характер Тарази, все же хочу закончить этот очерк чем-нибудь повеселев. И тут невольно припоминается, как однажды спросил у него:

– Ну вот, вы, Аким Уртаевич, чего только не сочиняли: и статьи и фельетоны, и рассказы и пьесы, и романы и киносценарии. А как же стихи? Стишками по молодости баловались, а?

– А как же! – бодро ответил Тарази. – Написал разок стихотворение. И даже его опубликовал в молодежной газете. Потом, правда, понял: не мое это дело...

– Как называлось?

– Не поверишь – «Гимн альпинистам».

– Так вы, оказывается, почти, как гимнописец Михалков! Не припомните хотя бы пару строк?

– Когда это было!.. Впрочем, что-то такое: дескать, пока не дойду до вершины горы – не остановлюсь...

И тут я смело могу поставить точку. Ибо уверен: до вершины своей горы Аким Тарази еще не дошел. В пути.

2003 г.

АКИМ ТАРАЗИ: В МОЕЙ ДУШЕ ВСЕГДА ЗВУЧИТ МУЗЫКА

Аким Тарази, лауреат Государственной премии Казахстана, прозаик, сценарист, драматург, готовится отметить 80-летие.

Написал эту строчку и задумался: ну надо же, мы сами выпестовали литературные иерархические касты. Писатели у нас бывают «молодые, подающие надежды», «молодые, состоявшиеся», просто «талантливые писатели», «народные писатели», «писатели-лауреаты», «известные писатели», «кумиры молодежи»... Вы и сами сможете пополнить эту иерархическую табель, если я не все категории вспомнил. Так вот, Аким Тарази, на мой взгляд, не принадлежит ни к одной из перечисленных категорий. Вот что писал о нем и его творчестве прозаик и драматург не так давно ушедший из жизни Баккожа Мукай: «В большой группе писателей, пришедших в казахскую литературу в начале 60-х годов прошлого века, по-особому выделяется голос Акима Тарази. Это автор ни на кого не похожий, со свойственным только ему стилем и характерным неторопливым повествованием. Его ни с кем нельзя спутать. Множество молодых последователей пытались подражать его манере письма, одно время ставшей очень модной в литературной среде.

Но они так и не овладели хитросплетениями неповторимого авторского стиля Тарази...»

Я добавил бы к этому свое предположение: может быть, неторопливость повествования писателя идет от того, что он трепетно относится к судьбам своих героев и выписывает их дотошно, филигранно, в итоге создает правдивые, живые образы, которым хочется верить. Точно и емко оценивал творчество Акима Тарази известный казахстанский критик Виктор Бадиков. Как говорится, умри, а лучше не скажешь: «Глубоко проникая в психологию человека и словно изнутри исследуя его внутренний мир, писатель раскрывает нравственные мотивы поступков своих героев».

Но сегодня мы не будем говорить об особенностях письма Тарази, а перенесемся в те времена, когда не было писателя Тарази, а жил-был на свете человек с фамилией Ашимов. Обыкновенный молодой гражданин, правда, всегда готовый броситься с кулаками наперевес защищать обиженных, исправлять несправедливость, защищать слабых или просто защищать поруганную, как ему казалось, честь...

В преддверии своего 80-летия писатель согласился ответить на вопросы, которые касаются не только творчества.

– Аким Уртаевич, неумолимо приближается ваш юбилей, и нас просто не поймут читатели, если мы не ответим на вопросы: где, когда, с каких пор вы взяли за перо?

– Употреблено совершенно точное слово – «неумолимо». Неумолимо надвигается, как сахарно-сиропное облако, восьмидесятилетие.

– Я знаю, что до сих пор вы не отмечали ни одного юбилея. Как же так? Многие современные литераторы сражаются за свои юбилеи, аки львы...

А юбилеев у человека – воз и маленькая тележка: день рождения, день рождения жены, тещи, десять лет творческой деятельности, некоторые пытаются праздновать и 6, и 7, и 9 лет со дня публикации первой заметки в стенгазете. Иначе говоря, человек скроен из памятных и не очень дат.

– Как писатель, я очень не люблю все эти торжественные и не очень мероприятия. В прежние годы я не отмечал свои даты, бежал от общества. Мы втроем – я, Сакен Жунусов, Калихан Искаков – укрылись на даче Саина Муратбекова от поздравлений, от торжественных слов – от всех непременных атрибутов юбилеев. Я был категорически против торжеств, когда мне исполнилось 50. И в 70 лет я не поддался на предложение отметить дату. Остался верным своему решению я и в 75. А вот 80-летие, я посчитал, это особая дата. Рубеж, на котором пора подводить итоги. Даже если люди будут доживать до ста лет, то все равно 80 лет – это черта, за которой финиш не так уж и далеко. Я должен сам ясно представлять свою собственную жизнь – удачи, свершения, ошибки, и – вынести вердикт: не напрасно ли все было? Состоялся ли я как писатель?

Эти вопросы юбиляр должен задать самому себе, это важно для него, а потом уже сидеть в президиуме и слушать то, что скажут люди. Или прочитают в приветственных адресах.

Еще совсем недавно я не понимал, зачем мои друзья (чуть моложе меня) стремятся издать свои многотомники – собрания сочинений в 10, 12 томах. Некоторые выпускали даже 18 томов. Теперь же понял, в чем дело. Один мой товарищ сказал: «Будут ли потомки собирать наши произведения, выжывая их из журналов, сборников? Сомневаюсь. Лучше я сам приведу в порядок все мною написанное. Поэтому собрание сочинений – это как бы посыл в будущее».

Знаете, я согласен с ним. Скажу больше, эти слова камчой подстегнули меня, и вот в издательстве «Фолиант» со дня на день должен выйти мой семитомник.

Само время начинает побеждать писателя – его гордость, верность принципам, уверенность в себе, уверенность в завтрашнем дне. Иначе говоря, всем нам судия – время. Оно побеждает все, не только писателя...

Так что перед вами сидит Аким Тарази, который признал, что время, не хочу употреблять слово «беспощадное», а скажу так – «время не любит баловать».

У казахов есть такое понятие – «бас уйрету», то есть когда горячий, ретивый скакун никого к себе не подпускает, но приходит время – и он покоряется, наступает период «бас уйрету»...

– **Кажется, у Монтеня есть такая максима: философствовать – значит учиться умирать...**

– Да, я стал больше философом, чем литератором. Вообще считаю, что писатель не может не быть философом, а также психологом, а также учителем, математиком, геометром... И, может быть, архитектором, чтобы искусно выстраивать сюжеты своих произведений...

А вообще, писатель должен создавать картину времени, картину окружающего нас мира, быть летописцем.

Весь прошлый год я перечитывал свои произведения. Я читаю не быстро, но основательно. С карандашом в руке, анализируя текст. Например «Войну и мир» я читал четыре месяца, «Путь Абая» – столько же. Несколько месяцев потратил на чтение «Тихого Дона». И наверное, я стал самым суровым критиком своим рассказам, романам и повестям.

– **И что вам открылось? Что показал строгий анализ?**

– Мне, читателю, понравился этот писатель, нет, не зря он когда-то взял перо в руки. Скажу без ложной скромности: как писатель он состоялся, судьба его не ошиблась в выборе дел, которыми он должен заниматься на этой земле.

– **В общем, оказалось, что ревизия в вашу пользу?**

– Да, ревизор поднял обе руки перед писателем Тарази. Я всегда в шутку говорю, что есть писатель Тарази, и есть Ашимов – обыкновенный гражданин. В свою очередь, у Тарази тоже есть как бы внутренний критик – я зову его Булькульбаем. Так вот, этот последний признал Тарази, но он тип саркастический, все проверяет сомнением, просто на веру ничего не берет. В прошлом году, после прочтения всего мною написанного, Булькульбай вынужден был признать: перед ним писатель, состоявшийся, самобытный. Его ни с кем другим не спутаешь.

Я никогда не ставил себя выше других. Когда мои товарищи по писательскому цеху выступали в прессе с жесткой критикой друг друга, чуть не до рукопашной доходило, я никогда не участвовал в этих схватках. Однажды, я жил тогда в Алматы, меня пригласили в юридический университет. Встреча проходила в огромном зале, наверное, вмещавшем не менее чем 500 человек. И один из студентов задал мне вопрос: «Какое место вы занимаете в казахской литературе?»

Тогда членов Союза писателей Казахстана числилось около 400 человек, и я ответил студентам так:

– В нашем творческом союзе четыреста членов, а я – четыреста первый! Время от времени такие вопросы появляются – видимо, кого-то беспокоит табель о рангах. В прошлом году этот вопрос мне задали уже в Астане. Я ответил также, только скорректировал цифру: сейчас в Союзе писателей состоят семьсот семьдесят литераторов, я – семьсот семьдесят первый.

Каждый писатель должен стремиться стать первым. Если пришел в литературу, негоже сидеть середнячком... Я всегда пропускал своих друзей вперед. Помню, на одном из съездов писателей мы с Сакеном Жунусовым, моим другом, сидели в последнем ряду и слушали доклад тогдашнего первого секретаря Союза писателей, а он говорил, что вот в казахскую литературу влился новый отряд молодых прозаиков, и начал перечислять фамилии. Тридцать седьмым он назвал Сакена Жунусова, а тридцать восьмым – меня. Сакен вскочил с места, говорит, что сейчас пойдет и раздолбает этого докладчика. Дескать, как он смеет ставить нас на такое место? Я едва уговорил его сесть, сказал ему: «Не докладом определяется место писателя, а его творчеством, его читателями...» Я никогда не стремился увидеть себя в списке первым, пусть ставят на двадцатое место или на пятидесятое... Писатель должен сам оценить себя, подходя к своему творчеству с самой высокой меркой. Он должен сначала сам себя уважать, потом его оценят читатели. Для меня самый страшный критик – тот самый Булькильбай, иногда он хлопает меня по плечу и говорит: «Давай, Аким, давай!» – и это звучит высшей похвалой для меня.

Так вот, писатель, прислушивающийся к своему невидимому критику Булькильбаю, родился 9 сентября 1933 года на железнодорожной станции Алма-Ата-1. Конечно же, не на самой станции, а в доме, расположенном на территории станции. Тогда Алма-Ата-1 была отдельным административным образованием, и до города Алма-Аты было километров двадцать. Когда я окончил школу и в пятьдесят втором мы приехали в Алма-Ату, то я не знал, что здесь есть два вокзала, и мы сошли на первой Алма-Ате и потом топали через рощу Баума, заблудились, попали в какой-то уйгурский колхоз, в конце концов нашли город. А теперь Алматы разросся, стал двухмиллионным...

Отец мой был очень грамотный человек, он окончил в свое время оренбургский рабфак. Они с отцом Чингиза Айтматова – Турекулом – сбежали в Оренбург из Аулие-Аты, теперешнего Тараза. Однажды я спросил у отца: «Так почему вы сбежали из дома?» Он ответил: «Твой

дед Ашим хотел, чтобы я пас скот, и я пас. Но однажды решил сбежать, договорился с Турекулом – отцом Айтматова. (А дед у них – Айтмат – был учителем. Мой дед был завучем, а Айтмат – преподавателем, работали в одной школе, жили в одном дворе. Мой дед говорил: Айтмат молодой, я его женил на казашке! Потом сыграли свадьбу, небогатую, скромную...)

Так вот, когда они убежали из дома, то добрались до станции Тюлькубас. Дальше железной дороги тогда еще не было. И они двинулись на Оренбург, где пешком, где на попутной телеге, а если повезет, то там, где уже был, по стальному пути. Ехали «зайцами». Их снимали, ссаживали на полустанках. А они садились на следующий поезд. Добирались больше месяца. Потом два года он учился на рабфаке, и уже как грамотного человека его направили в Алма-Ату начальником железнодорожного пакгауза. Через полгода после моего рождения он получил направление на станцию Чу.

Теперь надо сказать, почему наши родители оказались в Алма-Ате. В 1931 году наш дед собрал всех своих четырех сыновей (потом появился пятый), усадил их по мусульманскому обычаю на пол и сказал:

– Бегите в разные стороны, желательно в города. Наступает новое время, никто никого не будет жалеть, и вас, как грамотных людей, истребят в первую очередь.

Он оказался провидцем... Тогда старший – Халил – уехал на станцию Чу, мой отец – в Алма-Ату, двое младших – Касым и Муслим – они потом нашли нашего отца и устроились разнорабочими на железной дороге. Когда я родился, то страшный, организованный голод уже прошел. По одним данным ужасающий голод унес жизни 3 миллионов казахов. Русский профессор Чулочников пишет, что казахи потеряли шесть с половиной миллионов из своего населения. Я склонен верить Чулочникову, потому что он принимает в расчет и тех казахов, что жили тогда в Сырдарьинской, Кокандской, Самаркандской, Бухарской, Хивинской и других областях; в городах жили узбеки, в сельской местности – казахи. Итого погибло шесть с половиной миллионов, осталось два с половиной миллиона. Жуткий след на земле Казахстана оставил Филипп Голощекин, один из организаторов расстрела царской семьи. Любимец Сталина.

Пережили страшное время... У меня есть рассказ, который называется «Андрей». История написания его такова. Со мной вместе учился армянин по имени Андрей Аллахвердов. У него была сестра Манана, она утверждала, что хорошо знала Голощекина, хотела меня познакомить с ним. Я не решился... Манана рассказывала, что якобы Голощекин усыновил казахского мальчика, и они живут вдвоем. Это было в 1962 году...

– Так Голощекин был расстрелян в 1941 году...

– Нет, он не был расстрелян и дожил до 1965 года...

Наверное, и такую версию нельзя начисто отвергать.

Аким Уртаевич продолжил свой рассказ:

– В начале 60-х годов моя мама показала мне дом, где я родился, а уже в начале 70-х я нашел дом на первой Алма-Ате, где прошло мое раннее детство. Двухэтажный дом, балкон... Улица Стандартная, № 18. К тому времени я уже занимал ответственную должность, приехал на машине. Навстречу мне из дома вышел бородатый казак. Спросил:

– Что вы ищете?

Я сказал, что жил здесь в тридцать третьем году. Он долго думал и наконец ответил:

– Да, тогда здесь жили киргизы...

Я не обиделся на него, потому что казахов называли киргизами до 1936 года.

– Каковы ваши самые первые воспоминания?

– Мы переехали в Джамбулскую область, Чуйский район, аул Бельбасар. Почему мы переезжали с места на место? Тогда существовало правило, сейчас бы сказали, ротации кадров. Специалистам не давали долго работать на одном месте, тасовали их, как колоду карт, назначая на все новые места. Мой отец был директором школ – Бельбасарской, Моинкумской... В Моинкумском поселке работали в основном переселенцы из Центральной России и переселенцы-турки. У меня на эту тему тоже есть рассказ: наша семья была единственной казахской семьей в населенном пункте, а отец был директором русской средней школы. Мы как раз жили в Моинкумах, когда началась война. Отец ушел на фронт добровольцем. Потом, в шестидесятых годах, я решился спросить у отца: у него было четверо детей, он мог бы и не пойти на фронт, но почему все-таки ушел добровольцем? И он рассказал мне, что был в школе один учитель – маленький, невзрачный, злой. Он пришел к отцу и прямо сказал: «Я должен занять твое место, поэтому тебе лучше уйти на фронт. Если ты не попросишься добровольцем, то я напишу на тебя донос, расскажу в органах, что ты из семьи домуллы»; дед мой был главным духовным лицом Аулиеатинского уезда. Короче говоря, он дал понять, что у отца есть две дороги – или в застенки, или на фронт. Отец ушел на войну. Вот такая печальная история...

– Да, немало пришлось вам пережить, многое узнать, многое понять. Наверное, не случайно рука потянулась к перу?

– Наверное, все это пошло от моих близких людей. Например, мой дядя по материнской линии, Саттар, был сказочником. Он сам был личностью незаурядной. Во время войны работал машинистом паровоза,

водил свою огромную сияющую машину между станциями Луговая и Арысь, и паровоз его назывался ИС – Иосиф Сталин. Он очень гордился этим, был авторитетным человеком. Его знали в городе буквально все. В те годы я жил попеременно в домах у деда, бабушки по материнской линии, старшего брата моей матери... Я только спустя некоторое время понял, как нелегко давалось мое воспитание, трудно было даже просто прокормить мальчишку. Каждый кусок хлеба во время войны был на учете. Так вот, этот дядя Саттар был великим сказочником, его невозможно было не заслушаться.

У матери был старший брат – Садык, а у него удивительная жена – Зеркуль. Она знала едва ли не все поэтические эпосы. Поистине волшебными выдавались вечера: дядя рассказывал сказки – интересные, таинственные. Я теперь вспоминаю: почему-то в них были индийские и арабские мотивы; нам, детям, они казались самым лучшим, что может быть придумано человеком. Зеркуль знакомила меня с сокровищами эпосов. Они рассказывали мне это по вечерам, а утром я пересказывал эти истории аульным ребятам, прибавляя кое-что и от себя. Был даже такой случай. Когда я учился во втором или третьем классе, к нам в аул приехали Иса Байзаков и Балуан Шолак. Ребята все всполошились, всем хотелось посмотреть на легендарного казахского богатыря и не менее легендарного акына. Иса Байзаков до самого утра не выпускал домбру из рук, спел всю легенду об Аркалык-батыре. Когда они утром уехали, я эту огромную поэму прочитал деду слово в слово – запомнил за один раз. Потом стали приходить соседи, просить прочитать про легендарного батыра... И я стал сказочником, или, точнее сказать, сказителем. Меня привлекали в этих сказаниях интересные сюжеты, богатейший казахский язык – образный, поэтический...

– И все-таки я хочу спросить у вас, когда вы написали первое свое напечатанное произведение?

– Отвечу так, что судьба у меня кочевая, много чего было на жизненном пути. Однажды меня исключили из института за драку. Я вообще-то любил подраться, ну, не то чтобы любил, но спуску не давал. По молодости казалось, что и так можно бороться с несправедливостью. Тогдашний ректор (в то время говорили «директор») Алма-Атинского педагогического института имени Абая Герой Советского Союза Малик Габдуллин вызвал меня и говорит:

– Аким, я тебя исключаю из института в восьмой раз за драки... Мы тебя восстанавливали, но теперь я не могу тебе ничем помочь, уезжай, но через три месяца вернись, я тебя возьму опять... Наверное, все это потом нашло отражение и в моем творчестве... Только к сорока, примерно,

годам, когда уже являлся первым секретарем Союза кинематографистов Казахстана (!), я научился сдерживать свои кулаки, поклялся самому себе, что, даже если меня будут бить, я не стану драться. И слово свое сдержал.

Примерно в то же время я написал рассказ «Сапожник», основанный на реальных фактах. У нас, когда я работал учителем младших классов в новотроицкой школе, был сосед – сапожник. Он был любитель выпить, а как выпьет, рассказывал, что он сидел в тюрьме по политическим мотивам. Иногда он говорил мне:

– Знаешь ли ты, Аким, почему я шью сапоги только больших размеров, начиная от тридцать восьмого?

И сам же отвечал на этот вопрос:

– Если наши враги – империалисты – увидят сапоги меньшего размера, то подумают, что у нас маленькие ноги от того, что мы бездельники, мало ходим, и вообще советские люди очень слабые. У сильного человека и ступни должны быть большие.

Я написал этот рассказ всего на трех страничках и отправил в редакцию журнала «Ара – Шмель». Главным редактором был Габит Мусрепов, с которым я был уже знаком.

Ответа, как водится, я не получил. Думал, что вот-вот и напечатают мой рассказ, но напрасно я надеялся. И вот однажды я оказался в Алма-Ате. Иду по улице Сталина, которая потом стала проспектом Коммунистическим. Смотрю – вывеска «Министерство мясо-молочной промышленности Казахстана. Министр тов. Костин», а рядом надпись: «Редакция журнала «Ара – Шмель». Я вспомнил, что несколько месяцев назад отправил именно сюда свой рассказ. Поднялся на третий этаж, прямо передо мной большая надпись: «Г. Мусрепов». Толкнул дверь – не открывается. Смотрю – дверь с надписью «Ответсекретарь». Я попытался открыть и эту дверь толчком, и вдруг слышу голос:

– Кто там колотит в дверь?

Оказалось, что входить нужно было через другую дверь. Миновав ее, я оказался в редакции журнала, где меня встретил ответсекретарь Абен Сатыбалдиев, потом он станет для меня словно отец. Я ему объяснил, что написал рассказ «Сапожник» и хотел бы узнать его судьбу. Сатыбалдиев поразмышлял немного, взял меня за руку и повел к Габиту Мусрепову. Тот сидел, как мне тогда показалось, в огромном кабинете. Забегая вперед, скажу, что судьба так распорядилась, что через несколько лет я займу этот кабинет, и он уже не покажется мне таким большим.

Когда я зашел, Габит Мусрепов не поднял головы, что-то писал арабской вязью. Мы стояли и ждали, когда он обратит на нас внимание,

довольно долго. Наконец он, исполненный достоинства, поднял голову, спросил, в чем дело. Сатыбалдиев представил меня и быстро ушел.

– Садись! – неторопливо сказал Мусрепов, он вообще говорил весело, неспешно. – Я читал твой рассказ, хороший рассказ, но я печатать его не буду. Ты сам потом поймешь, почему я сегодня напечатать его не могу.

Я, конечно, расстроился, хотел уйти, но он задержал меня, расспросил откуда я и сказал:

– Ты собираешься стать Шолоховым Чуйского района?..

Я рассердился еще больше: вот, классик, я его боготворил, а он говорит с таким сарказмом!

Тогда он сказал:

– Завтра утром приходи, я подпишу приказ о твоём приеме на работу.

– Как в сказке...

– Да, как в сказке... Я считал и считаю его своим литературным учителем. Два года мы работали вместе, потом его избрали первым секретарем Союза писателей Казахстана, я уехал в Чуйский район, через два года вернулся, устроился в газету «Социалистик Казахстан». Как-то встречаемся на улице с ним, он спрашивает:

– Ашимов, куда пропал? – я тогда еще не был Тарази. Я рассказал ему, что учительствовал, теперь в газете работаю.

Он сказал:

– Бросай газетное дело, иначе потеряешь свой самобытный язык...

– Журналистика – убийца литературы?

– Он сказал: «Станешь журналистом, пропадешь как писатель...» Я стою и не понимаю, куда он клонит. А он продолжил: «Только что приехала комиссия, которая набирает в Москву слушателей на высшие сценарные курсы, я позвоню им насчет тебя». В общем, я поехал в Москву на высшие сценарные курсы... Так что вполне можно сказать, что у истоков моего литературного творчества стоял Габит Мусрепов...

Ну, а Аким Тарази родился позже, когда вышел первый фильм, снятый по моему сценарию. Фильм назывался «След уходит за горизонт», и вышел он под фамилией Акима Тарази. Постановка классика казахского кино Мажита Бегалина. Это произошло в 1964 году. И мы загремели на весь Союз – и в хорошем смысле, и в плохом тоже. Фильм приняли прекрасно. Но некий товарищ Козлов, второй секретарь ЦК Компартии Казахстана, возмутился: как же так, в ауле, который у вас на экране, даже нет электричества! И фильм заработал дурную славу. Получился парадокс: зрители встретили тепло, восторженно эту картину, а начальству не понравилась. Тогда было так...

– Аким Уртаевич, можете ли вы назвать основные события жизни, так сказать, ваши вехи?

– Я скажу так: все дни, недели, годы жизни – это и есть вехи. Пустых листков на моем календаре нет. Я утром просыпаюсь, и вместе со мной просыпается одна из прекрасных казахских песен – и песни эти звучат у меня в душе. Получается, что я где-то глубоко в себе всегда пою. Даже если мне не везет, даже если на меня донос кто-то напишет, словом, во всех жизненных ситуациях я не унываю. Говорю себе: и это тоже пройдет, и действительно проходит...

Вместе с тем я не люблю радоваться. Радоваться опасно... Поэтому, наверное, я многим кажусь мрачным человеком. И этот мрачный человек идет по улице, и все время в нем звучит музыка... Вы это можете себе представить?..

– Что читатель Ашимов может пожелать писателю Тарази?

– Чтобы мой внутренний критик всегда держал наготове камчу и не жалел бы Тарази, если бы тот вдруг снизил литературную планку.

2013 г.

Рафәэль НИЯЗБЕК

ТАУҒА, ТАСҚА САЛҒАНДА ШАҒЫЛМАҒАН

Әкім Таразиге

*Екі Кенен тумайды,
Алатауға ексең де.*

К. Әзірбаев

Көріп келем бәрін де көз ашқалы,
Кім-кімнің де бар шығар өз асқары.
Бірақ сенің рухыңнан биік емес,
Өзге жұрттың көтерген боз аспаны.
Жанарында тұратын от өріліп,
Ердің бәрі үйренген төте жүріп.
Айдынынды асырып тұрған жоқ па,
Бір Алатау кеуденнен көтеріліп.
Қара сөзбен жырлаған боз даласын,
Пір тұтпайды қай іні өз ағасын.
Көрген емес алдыңды кесіп өтіп,
Жұрттың бәрі білетін өз бағасын.
Ерте жеткен көгілдір көктеміне,
Көтерілмей тұра ма көк төріне.
Екі Әкім тумайды,
Аптап, күштеп,
Алатаудың ексең де бөктеріне.
Жас күнінде тағдырдың суығы ұрмай,
Кім жетілген табаға қуырылмай.
Нық шегеге ұксатам кейде сені,
Қаққан жерде қалатын суырылмай.
Ақ жұлдызы көгінен көрінгенде,
Кімнің бағы жанбаған көңілді елде.

Майыспайтын шегесің
Қақса сені
Дүниенің ұлтаны сөгілгенде.
Тауға, тасқа салғанда шағылмаған,
Сардар ерсің жолынан жаңылмаған.
Еркектерді ез деймін шеге болып,
Босағасына елінің қағылмаған.
Болашаққа жол тартқан кеме көріп,
Аға, сенің соңыңнан келем еріп.
Көк аспанды құлатпай ұстап тұрған,
Жұлдыз қанша төсіне шегеленіп.
Қан тамырын тулатқан құба белдің,
Бір құлыны сен едің Құлагердің.
Сендей ердің аркасы
Босағасы
Мықты болса егер де туған елдің.

ӘКІМ ТАРАЗИ: АРМАН – АЛЛА МЕН АДАМНЫҢ ТІЛ ҚАТЫСАТЫН ТҮСЫ

Бұл күнде сексеннің сеңгіріне шыққан әдебиетіміздің абызы Әкім Тарази мен Алаштың аяулы қаламгер қызы Роза Мұқанованы былайғы жұртқа таныстырып жатудың өзі артық. Оларды түйістірген де, тоғыстырған да – тағдыр. Ол тағдырдың бір аты – әдебиет. Жазушы ретінде екеуі екі түрлі болмыс иесі. Руханиятымыздың екі ірі тұлғасы. Ал өмірде олардан ажырамас біртұтастық пен үндестікті, біте қайнасқан мінсіз өмір салтын көресіз. Ол тұтастық тіні – парасат пен махаббатты, өнер мен адамдықты, туған топырақ пен келер ұрпақты өзек еткен рух биігі дер едік.

Өмірбаяны аса қызық та күрделі, тағдыр жолы алмағайып, Кеңестік өмір мен Тәуелсіздік жылдарындағы қазақ қоғамының сан-салалы соқпағымен бір шаңырақтың астында қатар жүріп келе жатқан қос қаламгердің жан сыры, рух дидары, қаламұшынан ағылып, ақ қағазға төгіле бермейтін еренғайып әңгімелері салихалы оқырман үшін сүбелі, пайымы терең, ой саларлық олжалы дүние болары анық.

Журналист пен жазушы арасындағы дәстүрлі сұхбаттан көрі, жазушы мен жазушының, тұлға мен тұлғаның, бір жанұядағы екі сөзгердің аймауыт әңгімесі әдебиетімізде жиі қайталана бермейтін үрдіс екені даусыз. Әкім ағаның 85 жылдық мерейлі жасына орай қасиетті шаңыраққа бас сұғып, көрігі қызған әңгіме дүкенге куә болып қайтқан едік. Сол сұхбатты қалпын бұзбай, порталымыздың мәртебелі оқырмандарына ұсынып отырмыз.

Жазып алған: Бақытбек Қадыр, Ұмтыл Зарыққан

Роза Мұқанова: Мен күнделіктеріңізді бұрын оқымайтын едім. Сұрақ кою барысында күнделіктеріңізді бір қарап, өз жазбаларыңызды пайдаға асырайын деп шештім. Сөйтіп 97-жылғы жазбаңызда: «Қаскелеңде кездесу кезінде келген ой еді: «Горби – маленький, юркий, недалекий человечик помимо своей воли, бессознательно совершил Великое Свершение. Он перевернул Мир» деп, сіз 16.02.97. Горби деп отырғаныңыз Горбачев емес пе?

Әкім Тарази: Москвада екі жыл оқыдым. Оның алдында комсомолдың оқуын бір жыл оқыдым. Орыс халқымен көп араластым. Мен қазақша да, орысша да жазып жүрдім. Орыс әдебиетін дәл мендей көп оқыған қазақ жазушысы бәлкім көп те емес шығар. Ол кезде біз бір мемлекетпіз. Шынын айту керек, отанымыз біреу-ақ деп білдік. Ол – Советтік отан. Кейін орыстар басқа ұлттарға одырая қараған кезде, мен өзімнің қазағымды тауып алдым. Бірақ Совет деген – отан деген ұғым сияқты болды.

Роза Мұқанова: Горбачев сіз айтқандай ұлы өзгеріс жасағанын білді ме?

Әкім Тарази: Ол өзінің не істегенін білген жоқ деп ойлаймын. Ол теоретик емес, практик еді. Өмірдің ұңғыл-шұңғылын көп байқамайтын. Бастық боп жүрген адам ойлайды ғой, мен не деймін, сол болады деп. Ал бірақ оны заманы қыса бастады. Өзі қайта құруды бастап алды дағы, кейін қайта «қашты». Халық оны сынап бастады. Саяси мәселеде әйелінің ырқындағы адам сияқты көрінетін, шамасы әйеліне айтқан болар «енді мыналардың бәрін босатып жіберіп, өзімізге қиын болмай ма, а?» деген сияқты. Өйткені сасқан үйректей Қазақстанның бес облысы Ресейде қалу керек дегенді айта бастады.

Роза Мұқанова: «Ұлттық идея керек деп жүргендердің ақымақтығын айтамын да, ұлттық идея (как любая другая идея) қоғам құрсағына алдымен «түспей» ме екен, одан соң «піспей» ме екен, содан соң айы-күні жеткенде толғатпай ма екен. Қоғам, содан кейін тумай ма екен! Қоғам өміріне қажет идея ғана ұлттық идея болмақ. Ешқандай идея қолдан жасалмайды. Жатырда жатқан екі-үш айлық шарананы сирағынан суырып, сүйреп шығару қиянат (өлтіру емес пе?!) 4.12.10.97».

Ұлттық идеяны қолдан жасап, науқанға айналдыра алмаймыз дегенді меңзедіңіз бе?

Әкім Тарази: Ұлттық идея деген – отандық идея. Мен қазақты жақсы көрсем – Қазақстанды жақсы көргенім. Қазақ өзін өзі сынап, өзін өзі үлкен жолға салып, үлкен болашаққа жетелей білсе деген ой – ұлттық идея. Отан деген сөз – ұлт деген сөз. Ұлт деген – отан деген сөз. Кеңес одағында 15 республика болды. Біз әрине Кеңес одағының адамы болып жүрдік. Бірақ әр қайсымыз үйге келген кезде мен қазақпын, ең алдымен мен мұсылманмын деп кіретін едік. Себебі, мұсылманда қасиет бар, ол Алладан келген қасиет. Ал ұлт әке мен шешеге байланысты. Олар қай ұлттан, сен сол ұлтсың.

Керек болса, сынап алам, мақтай да алам. Өзіңнің отаныңды сынауға болмайды, ұлтыңды сынауға болады. Біздің қазақ олай, біздің қазақ былай деп ең көп қиналған адам – Абай. Абай қазағын ғажап сүйді. Бірақ сынады. Себебі жақсы көрген адам сынаса болады. Жақсы көрсе бір отбасындағы екі адам бірін бір сынауы керек. Сынағанда жақсы болсын деп, өресі өссін, санасы оянсын деп сынады. Әкесі баласын сынады. Жұбайы өзінің жарын сынады. Өзің де талай айтып жүрдің ғой. «Көке, бәленшеге қатты кетіп қалдыңыз» деп...

Күнделікті жақсы пайдаланыпсың (күлді). Бірақ күнделікті ертең біреуге оқып беру үшін жазбайсың ғой. Жазушы өзі үшін, өзіне айтқысы келгенін жазады. Басқалар оқыса демейді. Менің күнделігімді Розадан басқа кім оқиды?

Роза Мұқанова: Қазір күнделікті жұрт басқаша жазатын сияқты. Біреуге ұнауға тырысады. Біраз шенеуніктерді мақтайды күнделіктерінде. Оны ақпарат-құралдарына жариялатып та жатады.

Бір күнделігіңізде бір жасқа толмаған ұлымызға ақыл айтып қоясыз «Алпантай (Алпамыс), мен саған ғашықпын. Күнделік жазбапты, мен туралы ештеңе айтпапты деп ренжіп жүрме. Сен мамаң екеуің менің жүрегімнің екі басысыңдар. Екеуінді де сүйемін. Екеуіңе де ғашықпын. Ендігі жерде саған... есеп беріп, жазамын. Жан-жүрегім балам-ау, жалқау болма. Мен сияқты жалқау болма. Қытай өркендеген ел. Ал қазақ сол қытайдың тамырын таппай келген ел. Артта қалды. Неге екенін білесің бе, құлыным? Себебі, қытай еңбекті еңкейіп істейді. Қазақ еңбекті шалқайып істейді. Сен шалқайма балам» дейсіз?

Әкім Тарази: Жақсы... Мен қытайды да көп араладым. Сонда жолдың екі жағында еңкейіп жұмыс істеген адамдарды көресің. Күріш жинау деген оңай шаруа емес. Күні бойы белшеден саз кешіп жүреді, еңбеккерлер. Бәлен провинциясын аралатты. Сонда жол бойы еңкендеп, жер еміп жұмыс істеген қытайлар. Олар қытайды Қытай қылып отырған азаматтар.

Ал бірақ қытай керемет ел дегенде кімнің ойына түседі олар? Керісінше президенті түседі, басшысы түседі. Анау кішкентай қатпиган еңбекші қара шаруа адам есебінде де емес... Өмірдің заңы солай. Ол неге олай, оны неге атамайсыңдар десе, 1 млрд адамның қайсысын атайды?

Роза Мұқанова: Сізбен әңгімелесіп отырғанда ойыма бір нәрсе оралды. Әбілқайыр ханның суретшісі болған, жанында ұзақ жүрген Джек Кестель деген ағылшын саяхатшысының жазғаны есіме түсіп отыр. Сонда Кестель айтады, Әбілқайырға: «Етті ғана жей береді екенсіңдер. Көкөніс, жеміс-жидек жоқ екен. Мына халқыңның денсаулығына қиын болмай ма? Мен әбден қиналып кеттім» дейді. Сонда Әбілқайыр хан: «Бұлар жерге егін салуды білмейді. Бұлар ат үстінде жүретін халық» депті. Осыны оқып таң қалғаным бар. Сіздің де айтпағыңыз, қытайдың жерді еміп, өсіп-өркендеп жатқандығы. Біздің халық жердің қадірін әлі білмей тұрғандығын айтқыңыз келді ме деп ойладым.

Әкім Тарази: Иә, Азияның біраз елін араладым. Кореяда, Вьетнамда да солай. Тізеге дейін саз кешіп, күріш егеді. Сол егін алқабында ұйықтайды. Ал жалпы 38 мемлекетті араладым. Қазақ жазушыларының ішінде ең көп ел аралаған мен. Бұл менің пысықтығымнан емес, менің қызметім солай болды. Ол кезде мен Киногерлер Одағын басқардым. Кеңестік заманында солай, ана елге, мына елге барып кел дейді. Қасыңа бір-екі жансызын қосып береді. Олар бізбен бірге барып, керекті мәліметін алып келеді.

Роза Мұқанова: Киногерлер одағы дегеннен шығады. Ш.Айманов, М.Бегалин, А.Қарсақбаев бастаған үлкен мектептен

еттіңіз. Ұстаздарыңыздың ісін жалғастырдыңыз. Осы Одақты 16 жыл басқарыпсыз. Төбелестің арқасында жұмыстан қуылатын болып, партия жиналысында мәселенізді май шаммен қарап, жиналысқа салып жатқанда жалғыз Камал аға Смайылов қана сізді қолдап, қарсы дауыс бермей қойыпты. Басқалары түгел қарсы дауыс береді. Сол жолғы төбелесті әлде біреулер ұйымдастырған шығар.

Әкім Тарази: Иә, біз Қырғызстанға іссапармен бардық. Өзімнен де болды. Қазақша дұрыс сөйлей алмайтын үш адамды ертіп барғам. Барғанан кейін олар маған қарсы жұмыс істей бастады. (Айтматов шақырған болатын. Ол Қырғызстанда мен Қазақстанда киногерлердің төрағасымыз). Сөйтсем олар жолда келісіп алған екен. Төбелес шығарайық. Мынаны орнынан кетірейік деп. Содан келіп, намысыма былай тиді, олай тиді. Үндемедім. Тағы тиді. Үндемедім. Сосын мен «үшке шейін санаймын, сөзіңді қайтып ал» дедім. Ол «oho-oho» деп танауын көтерді. Онда «мә» дедім. Періп кеп жібердім шықшыттан. Қай жерден ұруды білем ғой... Шалқалақтап барып, кескен теректей сұлап түсті. Өзі еңгезердей. Менен ұзын. Жуан. Содан қырғыздар жүгіріп келді. «Ойбай не болды қазақтар. Бұл енді Айтматовқа айтатын болды» деді. Мен «нечего, Айтматовқа айта алмайды. Мынау корқақ адам» дедім. Айта алған жоқ. Қайтып келгеннен кейін де ештеңе айтқан жоқ. Себебі өзі мазак болатын еді.

Роза Мұқанова: Бірақ кейін «Әшімов мені Қырғызстанда ұрды» деп арызданды ғой?

Әкім Тарази: Оны ол байғұсқа біреулер жаздырыпты. Оны кейін білдім. Содан мені алты айға қызметтен босатты. Кейін қайтып келдім. Өйткені Киногерлер одағында орыстар көп болатын. Олар менің жағыма шықты. «Бізге Ашимов қайтып келсін» депті.

Роза Мұқанова: Кинода жүргенде жазушы достарыңыздың жағдайын жасаған көрінесіз. Оны жазушы ағамыз Мұхтар Мағауинның естеліктерінен оқыдым. Қалихан, Сайын, Рамазандардың жағдайларын жасап, үй мәселесін, қаламақы жағдайларына мүмкіндік жасапсыз.

Әкім Тарази: Иә, ол кезде Жазушылар одағы, Суретшілер одағы, Киногерлер одағына мынанша үй береміз дейді үкімет. Сонысын орындайды. Мысалы, келесі жылы киногерлерге жиырма үй берем дейді. Сол жиырма үйді кімге беру менің қолымда. Содан Қалихан, Сайын, Рамазан, Амантайларға киноға келіндер дедім. Олар ойбай-ау біз киноны білмейміз ғой дейді. Мұнда аударма цехы бар. Соған келіндер. Қазақ тілінде фильмдерді аударындар. Ал мен сендерге пәтер берем. Жазушылар Одағы бере алмаған пәтерді бердім оларға. Себебі Жазушылар Одағында 300 адам таласады. Ал бізде 60 адам. Және бірінші секретардың айтқанынан шыға алмайды.

Роза Мұқанова: Бұл енді қазақ әдебиетіне, қазақ жазушыларына жасаған жақсылығыңыз болыпты. Қалихан Ысқақов – классик, Сайын Мұратбеков – классик, Рамазан Тоқтаров – классик.

Әкім Тарази: Амантай Сатаев классик бола жаздаған.

Роза Мұқанова: «Ежик в тумане» Ұзақ гәпірдім. Он действительно «ежик в тумане» Интуициямен ғана жүрген адам. Қайда кетіп бара жатқанын білмейді. Қайда салсаң сонда көзі аларып шаба жөнелетін бағдарсыз аңғал батыр». Кім екенін білемісің? Ұмытып қалған жоқсың ба?

Әкім Тарази: Ұмытқам жоқ. Кірпік шешен ғой...

Роза Мұқанова: Мен білем. Кім екенін жазып қойыпсыз.

Әкім Тарази: Менің айтқым келмей отыр.

Роза Мұқанова: Оны айтып қойсақ... бірақ сіз оны жақсы көретін едіңіз. Жарайды еркіңіз білсін, айтпай-ақ қойыңыз.

«Шығарманың 80 проценті дайын, бірақ көңілім қобалжып, ала бұртып қайттым. Басталған кезде 20 минуттай Тото да қиналды. (Мені айтып отырсыз ғой деймін, соған карағанда спектакльден шықтық сіз екеуміз). Ежик қойылымның кілтін тапқан. Бірақ сол кілттің бұрауы жетпей тұр. Бұрауы. Өнер есігі айқара ашылмайды. Көрермен қысылып, қымтырылып сығалап қана табады керегін. Ал көрерменге керегі шалқып төгілген ой мен сезім еді ғой. Мұнда ой көмескі, сезім екі ұшты. Дүдәмал сәттер көп» дейсіз де әрі қарай атын айтып кетесіз. Мен атын оқымай-ақ қояйын.

Кейде шығарманы режиссерлер түсінбей жатады. Кейде мүмкіндігі жетпей жатады. Содан кейін актерлерге керегін бере алмайды. Режиссер мен драматургтің тандемі туралы, бірін бірі түсінуі туралы айтып бермейсіз бе?

Әкім Тарази: Менің 13 драмалық шығармам қойылды кезінде. Мен алдын ала барып, кімді алайын деп жатырсындар, қандай актерлер ойнайды деп араласқан адам емеспін. Себебі ол менің тарапымнан мәдениетсіздік болар еді. Өйткені, автордың ұғымы бір бөлек, режиссердің ұғымы бір бөлек.

Бірақ кейін онашада сынымды айттым. Ой жұрт мақтады ғой дейді. Олар мақтаса сенен қорыққанынан мақтайды, сенің қарауыңда істейді немесе ертең саған жаман пьесасын өткізу үшін мақтайды. Ал мен саған тәуелді емеспін. Мен саған көзінді бақырайтып қойып айтам дедім. Себебі мен сені досым деп санаймын. Шын дос аямау керек. Кемшілігіңді айтпай, сипап қойған адам – қас. Осы нашар қалпыңда жүре бер деген сөз.

Мен Қалихан, Сайынмен де төбелескен адамын. Сынағанды көтере алмаған кезде.

Роза Мұқанова: Олар сізді сынаған кездері болды ма?

Әкім Тарази: Сынайтын. Кезінде мені газеттер мақтап жазып жататын. Мен соны кейде оқымайтынмын. Адам пенде ғой. Сол мақтауларды оқып, бұзылып қалам ба деп ойлайтынмын. Бірақ оңашада ақырын байқайсың.

Роза Мұқанова: «XX ғасыр қазақтың Абайын жұтып келді. Есесіне Әуезов пен Мұқағалиды силап кетті. Жете-қабыл да әңгіме бөлек. Құрт-құмырсқа есепке алынбайды. Өзін-өзі дүлділ санайды екен. «Прометейім-ай. Жұртты алдап, арам ақшаны судай шашып жүрсең, әрине қолың күйеді. Қолың емес, жүзің күйеді. Жүзің» дейсіз. Біреуге ерегесіп, ызалы болып айтып отырсыз ғой деймін. Сосын: «Жолы болмаған дарынсыздардың қара көңілінен туған қара күйе пікір. Әдебиет жоқ, біз жасауымыз керек» дегеніне күйініп жазыпсыз. Ал енді қазір әдебиет жоқ, әдебиет бізден ғана басталады дейтіндер бар. Мұндайлар сіздерде де болған екен. Осыған қандай уәж айтасыз?

Әкім Тарази: Неғұрлым дарынсыз болса, соғұрлым кеудесін көбірек қағады. Шын талант «мен – талантпын» демейді. Ал әдебиетке атын шығару үшін мен сондаймын деп келетіндер көп қой. Бірақ әдебиетке қызмет ету үшін келетіндер аз. Мен өзім әдебиетке жазбасам болмайтын болған соң келдім. Менің мамандығым киногер. Ал мен киноға сценарии жазбасам, кімге жаздырам. Жазып алып келетіндер көп болатын. Себебі кинода қаламақы көбірек. Ал мен қаламақыны соған беріп, сценарийді өзім жазып жүрдім.

Әдебиетке келгенде – әдебиеттің құлымын деп келу керек. Мен әдебиетке келдім, бәрін мен жасаймын. Сендер кетіндер. Орын менікі дейді. Ондайлар біздің кезімізде де көп болды.

Роза Мұқанова: Осыған байланысты бір оқиға есіме түсіп отыр. Ол кезде Олжас Сүлейменов Жазушылар Одағын басқарып тұрды. Одақта бір жиналыс өтпек болды. Сайын аға, сіз, Олжас барлықтарыңыз сахнаға қарай көтерілдіңіздер. Сонда әдебиетке жанадан ғана келген жас жігіт айқай салды. Өзі орыс тілді еді. «Сендер қашанғы төрге шыға бересіңдер, төрге шығатын біз емес пе?! Шығармайсыңдар ма бізді де. Біз, жастар, шығуымыз керек», - деген кезде жұрт үрпиісіп, демін тартып қалды. Сонда Сайын аға сабырмен, жымыып бір күлді: «Айналайын, сені төрге шығаратын біз емес. Сенің шығармаларың, сенің еңбегің төрге шығарады» дегенде отырған жұрт қол соққаны есімде. Босағадан өңмендей сөйлеген сол жігітке әдебиеттің төрі бұйырмады.

Әкім Тарази: Бұйырмады. Мен атын айтпай-ақ қояйын. Сол үшін де мені төбелеске шақырып, ұрса екен деп менің қызуқандылығымды пайдаланғысы келді. Мен түсіндім, оған керегі – менің ұрғаным екен.

Роза Мұқанова: Соған қарағанда мінезіңіз шатақ болған сияқты?

Әкім Тарази: Иә, мен екінші курсқа дейін қатты төбелестім. Бір күні әкемді шақыртты. Ректор Мәлік Ғабдуллин. «Өзің Орынборда бірге оқып жүргенімізде момын едің ғой. Ал мына ұлың қырып барады» депті. Әкем де керемет мәдениетті адам еді. Ол кезде Алматыда «Дом колхозника» деген қонақ үй болатын. Соған мені алып барды. Екеуміз отырып тамақ іштік. Түн ортасында далаға ұйықтайықшы деді. Далаға есік алдына ұйықтадық. Күн керемет ыстық. Сонда ғана айтты. «Төбелесіпсің» ғой деді. Үндегем жоқ. Өзі түсінді әрі қарай...

Роза Мұқанова: Сізді Ғабит Мүсірепов қызметке шақырып, қол астына жұмысқа алған кезде әкеңіз сенбепті. Бандиттердің біріне қосылып кеткен шығарсың. Ғабит Мүсірепов сені қайтсын деп. Сөйтіп, сізді алып кетуге Алматыға іздеп келсе керек.

Әкім Тарази: Ғабеннің қарамағында қызметке тұруымның өзі қызық. Алматыда «Ара-Шмель» деген журнал шықты. Қарап отырсам, редакторы классик Ғабен. Таң қалдым. Ол кісіге мына кішкентай журнал неге керек болды екен дедім іштей. Бір күні әкем пионерлерді ертіп Алматыға барып келші деді. Ол кезде автобус жоқ. Жаяу салпандап келе жатсам, «Ара-Шмель» журналы деген ғимарат тұр. Осының алдында ғана бір «Етікші» деген әңгіме жазғам. Өмірімде бірінші рет. Екі-ақ бет. Сол менің бірінші жазған фельетоным. Жазып, «Ара» журналына жібергем. Содан сол есіме түсті.

Роза Мұқанова: Жазушыда жақсы өмірбаян болмаса жаза алмайды депсіз. Жас жазушыда жақсы өмірбаян болу үшін не істеу керек? Болашақта әдебиет бола ма?

Әкім Тарази: Қазір оқуды бітіреді де, бір орынға отыра қалады. Жазушы боламын деген адам өзін өзі аямау керек. Отқа да, суға да салу керек. Мақтанып отырғам жоқпын, мен өзімді аямаған адаммын.

Ой күрделі болу керек. Бірақ күрделі ой бес-алты сөйлеммен-ақ бітіп қалуы мүмкін.

Роза Мұқанова: Адамды айнымай жақсы көруге және сенуге бола ма?

Әкім Тарази: Егер әбден сынап алған болсаң, оған шексіз берілуің керек. Шексіз сенуің керек. Оның бәрі – таңдау. Мен сені таңдап үйлендім. Бірақ қызыққанымды да білесің. Сені алғаш көргенде: «Шіркін-ай, анау қыз менің жарым болса ғой!», - дедім. Ол кезде сегіз жыл бойдақ болып жүргем.

Роза Мұқанова: Сонда менің сізге тұрмысқа шығатыныма сендіңіз бе?

Әкім Тарази: Күмәнданған жоқпын. Сені деканың таныстырғанда «білем ғой бұл кісіні» деген сөз қайдан шықты деп ойлайсың?

Роза Мұқанова: Иә, бірінші рет көріп тұрып «бұл кісіні білем ғой» дедіңіз. Неге білмей тұрып «білемін» дедіңіз екен?

Әкім Тарази: Ректорларың мені студенттермен кездесуге шақырды. Анандай бұрышта отырған жеріңнен көрдім. «Шіркін-ай, анау қыз маған тисе алар едім» деген ой Алладан келді деп ойлаймын.

Роза Мұқанова: Төбелескіш болғаныңызды мақтанышпен айтатын сияқтысыз. Сыры не?.. Қазақ балаларының қорлануына, басқа ұлттың үстемдігіне деген ішкі қарсылық па? Сондағы төбелестердің мәні не?

Әкім Тарази: Ол кезде Алматыда қазақ сегіз-ақ пайыз болатын. Бір күні Алматының тау жағына барып, қайтып келе жатсам бір орыс әйел баласы екеуі серуендеп жүр екен. Баласы мені көрді де құлағы тікірейген ат сияқты тұра қалды. «Мама, мама он немец что ли?», - деді мені көрсетіп. Мамасы: «Нет сынок. Это называется казахи. Наша республика называется Казахстан» деді...

Роза Мұқанова: Адам танысыз. Көп адамды жаныңызға жақындатқыңыз келмейді. Көп жерге барудан бас тартасыз. Менен де сол мінезді талап етесіз. Олай өмір сүру қиын емес пе?

Әкім Тарази: Сен де адам танысың, біріншіден. Екіншіден, мен қиын деп ойламаймын, соныма қуанамын. Өзің білесің ғой, мен достарымды өзім таңдағанмын. Олар мені ешуақытта сатқан емес. Мен де оларды сатқан емеспін.

Қалихан, Сайын, Рамазан – отыра қалып, бір біріміздің кітаптарымызды оқып, күліп сынайтынбыз. Төбелесіп қалатынбыз. Бірақ зіл жоқ, ертесінде қайта табысып жүре беретін едік.

Мен жазып отырғанда ойлайтынмын: «Мынауым Қалиханға ұнамай қалмай ма», – деп. Қалиханда айтты: «Таң атқанша жұмыс істедім, (мені Көкем дейтін) Көкеме мына жері ұнамай қалар ма екен», – дейтін.

Роза Мұқанова: Өткенде араға 17 жыл салып Қабдеш Жұмәділов досыңызбен кездестініз. Сонда Қабдеш ағаның бір сөзіне таң қалдым: «Бізді «айырылмас бес тапал» дейтін еді. Құшағымыз айырылмай жүрген кезде айтатын едің Әкім: «Әлі бір бірімізді көрместей болып кететін сәттер болады, бұлай жүре бермейсіңдер. Түбі бесеуіміз бес жаққа кететін боламыз», – дегенсің. Сол кезде біз өзіне қатты ренжитін едік. Дауласатын едік. «Бізді ажал айырмаса, осы құшағымыз ажырамаған күйі қаламыз», – дейтінбіз. Сен әулие екенсің, шынында да біз уақыт өте келе бір-бірімізбен араласуды қойып, бір-бірімізді іздемей кеттік. Сенімен міне 17 жылдан кейін кездесіп отырмын. Сол бес достың ішінде тазасы өзің едің, Әкім. Таза болып сол бойы қалдың», – деді.

Әкім Тарази: Басқалары өмірден өтіп кетті ғой. Олар болса біздің үйден шықпайтын еді ғой, шіркін... Бәріміз таза едік, таза болмасақ әдебиеттің тарихында атымыз қалар ма еді.

Роза Мұқанова: Сайын аға әл үстінде жатқан кезде биліктегілерге жол тауып: «Сайындай классиктің мемлекеттік сыйлықты алмай кетуі – бізге де сендерге де сын. Ертең ұятқа қалмайық», – деп досыңызға сыйлықты алып беруге мұрындық болғаныңызды білемін.

Әкім Тарази: Иә, мен сол кезде комитеттің төрағасы болатынмын. Бірақ менен басқа 15 адам бар, көпшілік болып шешетінбіз. Кейде мен айтып отырсам да, басқалар көнбесе, берілмейтін. Сайын дүниеден өтейін деп жатқанын білдім. Рамазанға да дүниеден кетейін деп жатқанда алып бердік. «Әй жігіттер, мынау дүниеден өтіп кетейін деп жатыр. Өне-міне. Ең болмаса біліп кетсін», – дедім. Оның үстіне екеуі де талантты ғой.

Сайынға барып: «Сен мемлекеттік сыйлықты алдың, сені құттықтап келдім», – дедім. Ақырын ғана басын изеді. Рамазан да сөйтті.

Роза Мұқанова: Талантты тұлғалар мен жолбикелер туралы жазған күнделігіңізде: «Дарынсыздар біріксе, тек қана қиянат туады. Талант деген сөздің баламасы – жалқы. Таланттар басы косылса да жымдасып кетпейтіні сондықтан», – дейсіз?

Әкім Тарази: Дұрыс қой, талантты адамдар бір-біріне конкурент. Бәсекелес. Сен жақсы жазсаң, ол да жақсы жазады. Ал дарынсыздар ондай кезде біріге қалады. Біріккенде, талантты сүріндіру үшін бірігеді. Себебі, олар дарынсыз және көп. Үш жүз жазушының ішінде, көп болса алтауы талантты. Ары кетсе он.

Роза Мұқанова: Онда таланттарға өмір сүру қиын екен.

Әкім Тарази: Қиын. Жазушылар одағына сайлауға түскен бір жігіт (атын айтпай қояйын) елді аралап жүріп, өзіне дауыс берем деп уәде еткен журналистердің көпшілігін мүшелікке алды. Мен де хатшымын. Одақ басшыларының бірімін. Айттым: «Осынша көп адамды неге аласың?», – дедім. «Көке, мен өтуім керек қой», – деді ол. Аналарды алды. Бір аптадан кейін съезд болды. Алып келген адамдары қолдап, қайтадан 5 жылға отырды. Мен оны да кінәламаймын. Жақсы жігіт еді.

Роза Мұқанова: Меніңше, сіздер тек қана хатшы боп жүрдіңіздер ғой?

Әкім Тарази: Жоқ, мен айлық алатын хатшы болдым. Оның алдында Киногерлер одағын 16 жыл басқардым, одан кейін екі жылға демалуға кетіп қалдым. Қайтып келсем, орным бос емес әрине, оған таласып жатқан мен жоқ. Тағы екі жыл жүрдім жазамын деп, қайта қуандым. Жаздым. Ана 9 том тегіннен тегін жазылған жоқ қой.

Роза Мұқанова: Сіздің 90 жылдары хатшылықтан өз еркіңізбен кеткеніңіз есімде?

Әкім Тарази: Сонда мені «дурак» дегендер де болды. Мынандай депутатский қызметті тастап кетуге бола ма деп...

Роза Мұқанова: Жалпы, осы сіз қызметті емес қызмет Әкімді қуып жүрді ғой деймін, достарыңыз ылғи осылай әзілдейтін.

Әкім Тарази: Иә, сөйтті... Шәкен аға кеткесін киноға бірінші хатшы болдым. Екі рет жұмыстан кетем деп арыз бердім, жібермеді. Ол кезде Димекеннің айтқаны заң. Есенәлиев деген кісі шақырып алып айтты: «Димекен сені қайтадан ұсынып отыр. Қалай қарайсың?», – деп. «Енді Димекен ұсынса бір көндім, екі көндім. Соңында мен жаза алмай қалам ғой...», – дедім. Жетектеп алып барды Димекеннің алдына: «Көнбей қойды, мынау Әкім», – деді. Димекен: «Әй, Үртайдың баласы, келісімінді бер. Әкенді Орынбордан білетін едім!», – деді. Әкемді біледі екен.

Роза Мұқанова: Әкеніз Орынборда оқыған алғашқы қазақтардың бірі ғой.

Әкім Тарази: Иә, «тағы да бір бес жыл көн енді, шыда» деді. Сонымен 16 жыл сонда жұмыс істедім.

Роза Мұқанова: Сіздің өмірбаяныңыз адам қызығатындай. Ғабит Мүсірепов, Шәкен Айманов, Мәжит Бегалин, Сұлтан Қожықовтар ұстазыңыз болды. Бұлардың бәрі еркелетті сізді. Қазақша айтқанда өз білгеніңізді жасай алдыңыз. Кімге көмектесем, қандай кино түсірем десеңіздер түсіре алдыңыздар. Сатыбалды Нарымбетов бір сұхбатында: «Мен Әкім ағаны өзінің ұстазы Ғабит Мүсіреповке ұқсатамын», – депті. Келісесіз бе?

Әкім Тарази: Келісемін. Мінез жағынан. Ол кісі еш уақытта асықпайтын. Алдына бір проблемамен барамыз: «Анау мұндай боп жатыр. Анау иттік жасады», – деп. Сонда Ғабеннен үйренгенім. Еш уақытта «иә» деп басын иземейтін. «Дұрыс, кейін айтам», – дейді. Себебі, ойлану керек.

Роза Мұқанова: Мен сіздің осындай жауабыңызға күйініп кететінмін. Қазір шешілетін, отбасылық мәселенің өзін: «Ойланайың, кейін», – дегенде, осы шыжғырылып, қиналып кететінмін. Соның бәрі Ғабит ағайдың қасиеті екен ғой.

Әкім Тарази: Иә, Ғабит, Шәкен Айманов та солай болды. Екі бірдей ұстазымнан үйрендім ғой.

Роза Мұқанова: Көке! Толстойды, Чеховті, Лермонтовті, Пушкинді қолыңыздан тастамайтынсыз. Осылар Сіздің жазу үстеліңізде үнемі тұратын. Қайта-қайта оқып, әлсін-әлсін қарап, рухани ұстазыңыздай медеу тұтатынсыз. Кейін Тәуелсіздік жылдарында Гумилев пен Бичуринді айналдырдыңыз. Гумилевті оқып-оқып, Бичуринге келген кезде: «Бичурин Гумилевтің әкесі екен ғой», – дегеніңіз есімде. Бертін келе 80-ге аяқ басқан кезде «Андрейді» жаздыңыз. Өзгеше жол тапқандай шығармашылығыңызды жаңа қырынан көрсеттіңіз. «Таңшықай» деген роман жаздыңыз. Енді міне 85-ке аяқ басқанда байқаймын, тек қана

өзіңізді оқитын болыпсыз, өзіңіздің 10 томдығыңызды астын сызып, леп белгісін қойып, жанына кейбір ойларыңызды жазып, оқып жүрсіз. Бұл жазудан жалығу ма, бұның сыры неде?

Әкім Тарази: Өзің білесің, мен жазбай кеткеніме 5 жылдай уақыт болды. Себебі мен өзімнің талант ретінде таусылғанымды білдім. Енді жазсам қайталаймын деп қорқам. Қайталау – ұят. «Андрей» соңғы жазған шығармам. Оның өзі шатақ. Астарында қазақтың қалай аштықтан қырылғанын айқын айтуым керек болды. Бас жағында Манана туралы жәй ғана айтып отырып, ертең шығарманы басатын адамды алдауым керек болды. Біздің сонымызға түсіп оқитын адамдар жалқау болады. Талайын көрдім, мінезін білемін. Үстімізден арыз жазады. Онысын біліп жүріп мен оларды жақындатып жүрдім. Олар Манана туралы басын оқып отырып, әй мына Әкім не сандырақтап отыр деуі мүмкін. Содан барып бірте-бірте қазақтың қалай аштыққа ұшырағанын, қырылғанын жаздым...

Роза Мұқанова: Ұлтқа жасаған озбырлық сынды мұндай тақырып Кеңес үкіметі кезінде де санаңыздың түкпірінде жатқан болар. Бірақ ол кезде жазылмады. Осындай шығармалар, сюжеттер жүрегіңіздің түкпірінде көп қалған жоқ па?

Әкім Тарази: Қалып қойған жоқ деп ойлаймын. Жазуды қойғанымға 5 жылдай уақыт болды. Себебі мен жазарымды жазған адаммын. Өкінішім жоқ. Соңғы жазған «Андрейден» кейін ойладым, енді жазудың керегі жоқ. Қазақ халқының қалай қырылғанын жаздым.

Роза Мұқанова: Сізді тыңдап отырып, Фариза апайдың бір әңгімесі есіме түсіп отыр. Өмірінің соңғы кезінде әдебиетіміздің ірі тұлғасы Фариза апай Оңғарсыновамен көп сырлас болдық. Ол кісі бір әңгімесінде. Мен «Егемен Қазақстанға» бір топ өлеңдерімді беріп едім, кешкісін Рымғали Нұрғали телефон шалды. Сонда айтқаны «Фариза, өлеңдеріңді оқып шықтым, сен бұдан былай өлең жазарсың, бірақ жариялауға бермей-ақ қой. Өйткені, қазақ поэзиясын биік деңгейге көтерген Фариза енді мынандай өлең жазып, өз беделін өзі түсірмесін» дегені. Розажан, содан бері мен жазған өлеңдерімді баспа беттеріне бермейтін болдым деп сырын айтқан еді. Өзіңіз айтып отырсыз, «таусылдым, өкінішім жоқ, жазарымды жаздым», - деп ақиқатын айтып отырсыз. Кейде адам таусылғанын білмей жаза беретін сияқты.

Әкім Тарази: Ондайлар көп. Олай жазабергіштік – дарынсыздықтың белгісі. Өзің білесің, мен өзімді-өзім аямаймын. Романдарымды оқып отырып астын сызатыным ризамын, «мынауың жақсы екен Әкім» дегенім. Өзімді алдымен кітап боп шықпай тұрып сынаймын. Жыртып тастаған кездерім де болды. Ертеден кешке дейін 8-10 сағат отырып екі бет жазатын адаммын. Ондай адам қателесе қоймайды. Ұсақ-ұсақ әріптермен тығыз

жазамын, әйтпесе, ойым қашып кететіндей көрінеді. Бұл енді менің адами емес физикалық сезімім.

Роза Мұқанова: Жұмыс істейтін кезіңздегі табиғатыңыздағы ерекшелік қомданып, қабағыңызды түйіп, ешкіммен сөйлескіңіз келмей, өзіңізді өзіңіз қамап ұстап, сыртпен байланысты бүтіндей үзіп тастап тым бөлекше өзгеріске түскеніңізде мен алғашында түсінбейтінмін. Ауырып жүр ме, онысын жасырып жүр ме деп уайымдайтынмын. Ал мен шығарма жазып жүргенде сондай қуанып, шаттанып, менен бақытты адам жоқтай, анау процесстің жүріп жатқанына рахаттанып, кей жерін сізге оқып беріп, қанаттанып ары қарай жазып кете беретінім бар. Сіздегі күйдің жұмбақтануы тым қиын емес пе?

Әкім Тарази: Қиын, әрине. Мен миымда сөйлем құраймын. Әртүрлі варианттарды үйлестірем. Ойларым қою, күрделі болу үшін тығыз жазамын. Күрделі ой 5-6 сөйлеммен бітіп қалуы мүмкін. Ендігі сөйлемім қалай болу керек деп тағы отырам. Жұрттың шығармасын оқып-оқып алып жазатын жазушылар аз емес. Әуезовті, Мүсіреповті оқып алып соларға еліктеп жазатындар бар. Ұялмай шығарады. Одаққа өтсем, пәтер алсам дейді. Пәтер алу үшін жазғам жоқ еш уақытта. Мен пәтерді Орталық партия комитетінен ғана алып жүрдім.

Роза Мұқанова: Енді сіз бастық болдыңыз, бастық болудың рахатын да көрдіңіз ғой.

Әкім Тарази: Рахат! Рахатты сен де көріп отырсың ғой... (қосылып күліп алды)

Роза Мұқанова: Салқынқандылық па, сабырлылық па, елпең етіп сөзге еріп, топталып жазған хаттарға қол қойып жіберетін елгезектік сіздің табиғатыңызда жоқ. Бұл өмірлік тәжірибе ме, әлде жаратылысыңыз ба?

Әкім Тарази: Мырза-Мұхаммед деген атам Төле бидің оққағары болған. Ол кісі Алпамыс пен Арузаның жетінші атасы. Менің алтыншы атам. Атам Әшім Дамолла Бұқарадан екі жыл білім алған оқымысты, қазіргі тілмен айтқанда Жамбыл облысының Бас мүфтиі болған. Сондықтан, бұл мінез менің тегімнен, жаратылысымнан деп ойлаймын.

Роза Мұқанова: Мен өз басым сіз сияқты сабырлы болғанды ұнатамын. Сізге еліктегім де келген. Табиғатым бөлек болғасын сіз бола алмайтынымды да білемін.

Әкім Тарази: Ұрсуды былай қойғанда, саған күйеуіңмін деп өмірімде бір сын айттым ба? Маған неге палау емес қуырдақ бердің деп тамағыңа мін тақтым ба? Себебі, мен сені түсінемін. Аямаймын. Түсінемін. Жарты жылдан кейін менің барлық талғамымды біліп алдың ғой. Қалай киініп, қалай тұратынымды?..

Роза Мұқанова: Сіз өз болмысыңызға лайықты ғып мені тәрбиелеп алдыңыз ғой деймін.

Әкім Тарази: Мүмкін... тәрбиелеуден гөрі болмысыммен саған әсер еттім деп ойлаймын. Жазудың өзінде бұрынғыдай асықпайсың...

Роза Мұқанова: Орыстардың «муж и жена – одна сатана» дегені сияқты болды ғой... (күліп алды)

Осы жасқа келгенде дүниеде ең қымбат нәрсе не деп шештіңіз?

Әкім Тарази: Адамды адамның сыйлай білуі. Өз шешіміңмен отбасын құрған екенсің, өз отбасыңа берік бол. Сені сыртыңнан қаншама уақыт сынап жүрдім ғой, сосын барып мына қызды алуым керек деп шештім.

Роза Мұқанова: Өзіңізге қиянат жасаған адамдарды кешірдіңіз бе?

Әкім Тарази: Егер ол біліп, танып тұрып Әкімге қиянат жасаса кешіре алмаймын. Өйткені ол Рухқа жасалған қиянат. Білмей жасаса кешірем. Бір інім біреулерге еріп маған қиянат жасады, кешірдім. Өйткені оның компаниясы сондай болды. Өзіне айттым, ол түсінді, қойды.

Роза Мұқанова: Қазақ ұлтының, мемлекетінің болашағы туралы не айтасыз?

Әкім Тарази: Мен «былай болады» деп айта алмаймын. Бірақ тілегімді айтайын. Қазақ қазақтығын жоймаса екен деймін. Қазақ – өзінің рухын сыйлай білетін, ертеңін ойлай білетін халық. Осы мінезінен айырылып қалмаса екен деймін. Біздің үш жүз болғанымызға ешкім кінәлі емес, ол ел басқарудың жүйесі ғана. Жүзімізді, руымызды сақтай жүріп біз қазақтығымызды сақтап жүрміз. Газетке де жаздым, білместікпен қапалдың екі жігіті ағайынды қыздарға үйленіп қойған кезде, киіз үй тігіп, қырық шақты адам екі күн дауласып оларды ажыратып жібердік. Ажыратпасақ бір атаның баласы тағы үйленетін еді. Сол үлгі боп қалды. Дулат пен дулат, жаныс пен жаныс үйленеді, бірақ, қапал мен қапал үйленбейді. Себебі, ол – қанға қиянат.

Роза Мұқанова: Билік және халық. Осы екі ұғым үндестік таба ала ма?

Әкім Тарази: Үндестік табуға міндетті. Халықсыз билік жоқ. Халықты билеу үшін ақыл керек. «Әйтеуір жолым болды», - деп бастық болып қалған адам – қауіпті адам. Пісіп жетілгенде, «енді елді қорықпай билей аламын, өзімді өзім басқара аламын» деген адам басшы болу керек. Өзін өзі билей алмайтын адам билікке келмеуі керек. Өз халқының сорына қалатын адамдар тарихта көп. Әсіресе мұсылман елдерінде көп болды ондайлар. Қазіргі араб, Иран, Ирак сынды елдің басшылары ойланып келетін болды билікке. Халық таңдайтын болды. Бұрын күшті адам билейтін, қазір ақылды адам билейді. Ақылды басшы халыққа бағынғандай болып, халықтың тілін таба білетін болу керек. Гитлер «менен басқа адам жоқ»

деп Германияның түбіне жетті. Өзімен өзі бейбіт күн кешіп жатқан елге соғыс ашу – күнә.

Роза Мұқанова: Адамның дүниеге келуі – қуаныш, кетуі – жұбаныш. Осы жұмбақ жаратылыстың адам үшін құны бар ма?

Әкім Тарази: Құны бар әрине. Күнтізбемен алғанда 2000 жыл. Былай алып қарағанда, 5-8 мың жыл мемлекет құрған елдер бар. Соның бәрінде адамзат тарихы арқылы, қинала жүріп, соғысып жүріп ақылы кірді. Халық жеке-жеке адамдардан тұрады ғой, адамның көрген, білгені көбейген сайын ақылды бола бастайды. Халық та адам сияқты көргені, білгені, басынан кешкені, соққы жегені соның бәрін есептей отырып жеке адам қандай ақылды болды соны ойлау керек. Жеке адамның ақылынан ақылды басшы шықса елін сақтайды.

Жерді тірілту үшін, жер тіршілік ету үшін Алла адамды жаратқан. Күн жүйесінде жер шары сияқты 30-40 планета бар. Әлі анықталмағаны қаншама? Жерде адам сияқты тіршілікті пайда болуы оған жан бітіреді. Адам келгеннен кейін жердің өзіне ақыл кіреді деуге болады. Себебі, ақыл адамның басында, миында. Жер өз-өзімен ойлана алмайды. Жер адам боп қана ойлана алады.

Роза Мұқанова: Мына ойыңыз керемет екен. Бұл ойыңыз мені есейтті... Көке, осы жазушының алған сюжеті өз тағдырында қайталануы мүмкін бе?

Әкім Тарази: Қайталануы да, қайталанбауы да мүмкін. Мысалы, Толстойдың «Анна Каренинасы» – өзінің басынан кешкен оқиғасы. Бірақ Толстой солай еді деп айтқан жоқ, ғалымдар оны күнделігінен тауып алды. Бұндай оқиға көп...

Роза Мұқанова: Софья Андреевнаның айтатыны бар ғой: «Толстойға әйелдің жан дүниесін тереңірек білмегенсің, Анна мына жерде мынандай әрекетке емес, ол былай жасаған болар еді дегенімде Лева менімен келісіп өзгертетін», – дейді... (екеуі қосылып күліп алды)

Әкім Тарази: Екеуі алғашқы жылдары тіл табыспай қалған кездері көп болған. Екеуі де шыдамдылығы арқылы жеңді ғой. Лев Толстой байдың баласы – мыңдаған гектар жері бар, жас кезінде тентектеу болған. Софья Андреевна оны жөнге шақырды. Ол өзін төмендету арқылы Левті тәрбиеледі. Толстой өзін-өзі жек көру арқылы өзін-өзі түсінді. Керемет жек көрді ол өзін. Содан барып «Софья Андреевна права, я не прав» деп жүріп керемет отбасын құрды.

Роза Мұқанова: Камал Смайлов дүниеден өткенде театрдан шығарды ол кісіні. Сонда сіз маған: «Тез мына жерден мені алып кетші», – деп айттыңыз. Сонда сіздің көзіңізде жас тұрды. Сізді бәрі жұмыстан кетсін деп арызданып жатқанда Камал ағаның ғана жалғыз өзі қарсы болғанын айттыңыз. Сайын аға дүниеден кеткенде де қатты қиналдыңыз.

Әкім Тарази: Қиналдым. Бірақ жылаған жоқпын. Ал Камалмен бірге менің жастығым мен есейген шағым бірге кетті.

Роза Мұқанова: Сайын аға тау жақтан үй салдырып жатқан кезі екен, сіздің өз тіліңізбен айтқанда «далада қалған» кезіңіз болса керек. Сайын аға: «Әкім үйсіз, күйсіз жүрмеуі керек», – деп сізге арнап қоса бір бөлме салдырған екен. Достарыңыздың осындай адамгершілігін, азаматтығын үлкен сағынышпен айтасыз. Мен өмір сүріп жатқан қазіргі дәуірде ондай достар болатын-болмайтынын білмеймін. Бірақ, өзі қалада қуықтай бөлмеде бала-шағасымен тұрып, сізге арнап бөлме қостыруы Әкім Таразиға деген үлкен құрметі, бағалауы, жақсы көруі болса керек. «Басында Үшқараның» деген әңгімесін «Әкіміме» деп арнауы да екеуіңіздің достығыңыздың ерекше болғанын көрсетеді маған.

Әкім Тарази: Бұл әңгімені бұрын да қайталап айтсам, ренжімендер. Сайын ағам тау жақтан төменгі жағында 4-5 бөлмесі бар, оған қоса жоғары жағына тағы бір этаж қосып үй салды. Сонда Мәкең дейміз, Мария: «Әй, мына жоғарғы жағын қаңқитып неге салып жатсың?», – дегенде: «Әкім келгенде осында жатып демалады, осында жатып жазады», – депті. Ол кезде мен семьямнан қашып кетіп, «енді көрмегенім әйел болсын», – деп 7-8 жылдай жалғыз жүрген кезім. Әйел деген сұмдық жиркенішті боп кеткен, мен үшін.

Сөйтіп, Сайын ағам өз үйінің төбесіне үй салып, сонда мені жатқызып жүрді. Ондай дос болған емес, қазақта.

Роза Мұқанова: Толстой да үйсіз-күйсіз жүрген Гоголь сынды достары келгенде жатсын деп Ясная Полянадағы үйінен арнайы бөлме ұстаған екен. Соны күнделігінен оқып таңқалғаным бар. Бұл өзі екі тұлғаның, екі суреткердің бірін-бірі терең түсінуі деп ойлаймын.

Әкім Тарази: Иә, Сайынның төмендегі үйі әрқайсысы кең-кең 4 бөлме, «Әкім келсе осылардың біреуіне жата салады ғой», – деуіне болатын еді. Өйткен жоқ. «Біздің Әкім жоғарыда жатуы керек», – деді. Мені шақырып алып: «Мынау сенің бөлмең, жазу үстеліңді мына терезенің алдына қоясың, бұл жерден Алатаудың ең биік шыңы Найзақара ап-анық көрініп тұрады, соған кара да жаза бер Әкім, сен недеген бақыттысың!», – деп балаша қуанып жүрді. Нағыз дос қой. Қалихан да нағыз досым болды: «Көкем аш отыр ма», – деп, ішкен-жеген тамағын маған тасып алып келетін. Біз бір-бірімізді «көке» дей беретінбіз. Мен ашулансам көгеріп кететінмін, содан бәрі көке деп кетті...

Роза Мұқанова: «Әлем әдебиетінің ең ұлы жазушысы Толстой», – дейсіз де, «Қажымұрат» пен «Қазакиді» ерекше жақсы көресіз. Әдебиет ұлтты ұлықтағанда ұта ма?

Әкім Тарази: Ең алдымен ұлт әдебиетті ұлықтағанда ұтады. Ұлт болғаннан кейін, оның керемет әдебиеті болса, басқалар оны сыйлайды.

Америкалықтар, ағылшындар, француздар: «Аяқтарына башмақ киіп жүреді», – деп Россияны менсінбейтін еді. Ал Толстойлар шықты – Ресейдің мәдениеті көтерілді. Чеховтің пьесаларын америкалықтар қоя бастады. «Қажымұрат» пен «Кзакиді» бірден ағылшын тіліне аударды. Әдебиет арқылы орыс халқының беделі өсті. Бальзак арқылы француздардың беделі өсті.

Роза Мұқанова: Арманыңыз бар ма?

Әкім Тарази: Бар әрине. Сенің амандығыңды ойлаймын, Алпамыс пен Арузаның оқу бітіріп, өз алдына отау тіккенін көргім келеді. Иншалла, немере сүюім керек. Бұның бәрін саған айта бермеймін, бүгін айтып қойдым ғой деймін... Арман болуы керек. Армансыз адам – ақымақ адам. «Етігім бар, пальтом бар, мен неменеге армандаймын», – десе – ол ақымақтық. Мен Қазақстанның әлі дами түскенін, дүниежүзіндегі мұсылмандардың тату болғанын армандаймын. Соғыспаса екен, еңкейіп еңбек етіп жүрген халықтар аман болса екен, ертелі-кеш, қысы-жазы малдың соңында жүрген қазағым аман болса екен деймін. Арман деген амандық. Амандықты тілеу керек. Өзін ғана ойласа ол эгоист. Мен жатарда халқымның амандығын тілеп жатамын. Арман – Алла мен адамның тіл қатысатын тұсы. Жер бетіне адам Алланың құдыретімен келеді, әмірімен жүреді...

Роза Мұқанова: Өткенде Қабдеш аға үйге келгенде: «Арамыздағы ең тазасы сен едің, сол тазалығыңда қалдың», – дегенде сіз еш жауап қатпадыңыз, қарап қана отырдыңыз, құптамадыңыз да, жауап та бермедіңіз...

Әкім Тарази: Енді оның көңіліне қарадым, шынын айту керек... Қалихан Әуезов театрында қызмет істеп жүрген кезі. Қалихан ақ көңіл адам еді ғой. Бәленшемен, түгеншемен ішіп келеді, ол үйге барғаннан кейін Әкімді жамандайды, «Кеше Есенжол Домбаевтің үйіне барып таң атқанша іштік «эй, сенің ішінді кептірдік», – деп өзі айтып келеді. «Жарайды Қалаға, басың ауырып отыр ғой ә», – деймін де, астынан 200 г. коньяк алдыртам. Оны Қалағам бөліп ішпейді, стаканға құяды да та тартып жібереді.

Роза Мұқанова: Сонда айтып келген адалдығына сүйсініп сыйлағаныңыз ғой?

Әкім Тарази: Иә, оның «жамандағаны» мені мақтағаны ғой. Қалихан көкем «жамандап» отырады да: «Ол оңбайды ол, сен ана шығармасын оқыдың ба, талант қой ол», - дейді. Сүйтіп отырып «жамандайды» ғой ол. Адал ғой адал...

Роза Мұқанова: Сыншыларға көңіліңіз тола ма? Сізге сын айтқан сыншылар болды ма?

Әкім Тарази: Сыншыларды адам ретінде сыйлаймын. Бірақ маман ретінде сыйламаймын.

Роза Мұқанова: 80 жылдардың аяғында бір мақаланызда: «Қазіргі сыншылардың мүйізі – киіз», - деген кездеріңіз де болды?

Әкім Тарази: Иә, әдебиетті сынау үшін сен сәл де болса жазушыдан биік болуың керек. Белинский Толстойды, Гогольды, Чеховті сынады, аналар шамданды. Бәрі бір соңында Белинскийдің айтқанына көнеді. Белинскийді ұрамыз, атып өлтіреміз деген «достары» да болды...

Роза Мұқанова: Бізде жазушының тобығынан келмей жатып сын айтатындар да бар ғой.

Әкім Тарази: Бар. Оқып отырып күлесің, «бір жеріне қарамай ма екен» дейсің... Өмірде менің беделім жазушы ретінде өсті. Алғаш «Үлкен ауыл» деген шағын ғана романым (өзім ұялып повесть деп қойдым) шыққанда мақтаушы да, даттаушы да көп болды. Кекетті, мұқатты. Мен жаққа шығып, қолдап сөйлегендер де болды. Екінші, үшінші романдарымнан кейін сын азайды. Осы барыста мен өзімді өте жақсы ұстадым. Ешкіммен боқтаспадым, төбелеспедім. Еңбегіммен, шығармаларыммен жеңдім.

Роза Мұқанова: Өткенде Дулат Исабеков жиналысқа сіздің драматургияға сіңірген еңбегіңіз жөнінде: «Әкім Мәскеуге барғанда театр сыншылары, режиссерлері алдынан шығып керемет қарсы алатын, қызығатынбыз. Сол үрдіс біздің драматургияға келуімізге, пьеса жазуымызға деген қызығушылығымызды оятты», - деді. Сөйте тұра сіздің сыртта қойылған пьесаларыңызды Қазақстанның Мәдениет министрі жаптырып, репертуарларыңызды жұлып алып тастаған кездер болған екен.

Әкім Тарази: Болды. Менімен бірге аға деп, іні деп жүріп сатып жүргендер болды. Мен оларға өшіккен жоқпын. Адам ретінде, сыйласу ретінде мен оларды кендігіммен жеңдім, бәрі бір. Өштесіп, боқтасам – ол менің жеңілгенім. Мен өз құнымды білем ғой. Алматы да ҚазҰУ-де сабақ беріп жүр едім, бір ғылым кандидаты қолтығыма бір газетті қыса салып жүгіре жөнелді. «Мынаған жын көрінді ме?», - деп өзім аңтарылып қалдым. Асықпай кабинетке кіріп қарасам, газеттің тұтас екі бетіне «Сумашедший бред Акима Тарази» деген мақала тұр, авторы – өзімнің досым. Оқып шықтым да қойдым, ашуланғам жоқ. Күндердің күнінде екеуміз бірге Қырғызстанға бардық, ол ойлапты: «Мені ұрады», – деп. Күліп жіберіп едім: «Ты меня извини», – деді.

Роза Мұқанова: Тәуелсіздіктің алғашқы жылдары: «Қазақ ел бола алмайды, мемлекет болып, тәуелсіз ел болып тұра алмайды, қазаққа шекара не керек, әр столбыға бір бір адамнан қойса да саны жетпейді оған», – деген достарыңыз да болды. Оған өз кезінде ақпарат құралдары

арқылы өз ойыңызды айттыңыз, жауларыңыз да, жеккөрушілеріңіз де көбейді. Бірақ өз ойыңыздан айныған жоқсыз, әлі де сол ұстанымдасыз.

Әкім Тарази: Сол «қазақ ел болмайды» деген жігіттер кейін кешірім сұрады менен. Ол – менің жеңісім. Атын атап керегі жоқ...

Роза Мұқанова: Жақсы адамсыз ба?

Әкім Тарази: Жақсымын деп айтпаймын. Бірақ жаман емес екенімді білемін. (күлді)

Роза Мұқанова: Өткенде сексеннен асып қалған, өмір бойы мемлекеттік қызметте істеген бір қайраткер ағамыз «Өзіңізді қанша пайыз жақсы адаммын деп бағалайсыз?», – деген сұраққа: «100 пайыз!», – деп жауап берді. Сіз ше?

Әкім Тарази: Көңіл-күйіме байланысты. Кейде жеріне жеткізе істей алмаған, көңілім толмаған жұмысымды көріп, өзімді 90 пайызға дейін ұрсып алам. Бірақ, бәрін жиып есептеп келгенде өзім туралы пікірім жаман емес. Жазушы ретінде мен өз шығармаларымды қазақ әдебиетінің ең бір белесі деп санаймын. Мақтанғаным емес. Құнын білем. Ол шығармаларымның болашақта оқылатынын білем. 13 пьесам бар, келешекте қойылатынын білем. Сен драматург болмай тұрғанда, пьесаларым Қазақстанда 20-30 театрда жүріп жатты. Сен драма жаза бастағасын, мен ақырын-ақырын өзім алдырып тастадым. Себебі, біз өсекке қалатын едік.

Роза Мұқанова: «Екеуінің шығармасы бір репертуарда неге бірдей тұрады!», – деп алдырып тастаған кезі де болды. Бірақ сіздің Қуанышбаев театрында қойылған «Үкілі жұлдыз» пьесаныз өте актуальды еді. Көрермені де көп, елдің ықыласы да биік еді. Менің «Сарра» деген пьесам шығар кезде алдырып тастады. Меніңше, бұл қиянат секілді.

Әкім Тарази: Мен ризамын оларға. Олар – екеуіміздің намысымызды ойлап отырған адамдар. Екеуіміз қатар шықсақ: «Немене, Тарази мен Мұқановадан басқа адам жоқ па?», – деп айтады. Ал сен жалғыз шықсаң ешкім ештеңе дей алмайды.

Роза Мұқанова: Бұл «қазақылық» қой. Осы қазақылық дұрыс деп ойлайсыз ба?

Әкім Тарази: Қазақтың жақсы бір мінезі деп ойлаймын. Қойылады. Менікі талай қойылды ғой. Барлық пьесам Қазақстанның барлық театрында қойылып шықты. Мәскеуде қоюға дайындап жатқан кезде Одақ тарап кетті...

Роза Мұқанова: Мен бәрібір келіспес едім. Екеуінің пьесасы қатар тұрмау керек деген қайдан шыққан заң ол...

Әкім Тарази: Егер біз ағылшын болсақ, орыс болсақ ешкім ештеңе демес еді. Біз қазақпыз.

Роза Мұқанова: Қазақ болғандықтан жапа шеге беруіміз керек пе!?

* * *

... Бізде әдебиет бар. Мәселен, қазіргі Маркестің деңгейіне Мағжан, Жүсіпбек өздерінің әңгімелерімен 20-жылдары-ақ көтерілген болатын. Әдебиеттанудың үніле зерттейтін объектісінің бірі де осы болу керек ...

* * *

Әдебиет – ол темір қорытқанда содан түсетін құрыш. Оған уақыт керек. Жазушы ең алдымен суреткер, одан кейін философ, психолог, музыкант, суретші, әнші, актер, керек десеңіз, ол – драматург. Осының бәрін қосқанда жазушы деген ұғым туады.

* * *

Әдебиет деген қасиетті ғимарат бар. Оған құдай берген дарыны барлар да кіреді, «ел неге кіріп жатыр екен?» деп әуестенген «аузының салымы барлар» да кіреді... Дарыны барлар бойымдағы құдай берген асыл қазынамды халқыма сарқа берейін деп кіреді, аузының салымы барлар нәпақа терейін деп кіреді...

* * *

Алғашқы кітабым «Құйрықты жұлдыз» шыққанда шығармаларымды балаларымнан артық көрдім.

* * *

Мен өзімді ешқашан аяған емеспін. Кезінде жыртып тастаған шығармаларым да болды. Оған өкінбеймін де. Бастысы – мен өз шығармаларыма басқа кісінің көзімен қарай алдым.

* * *

Театрға тазалық керек. Театрға келген адам аяғын ғана сүртпей, жанын тазартып кіруі керек.

* * *

Менің миымда өз экраным бар. Кейіпкердің бейнесі, түр-түсін, қимыл-әрекетінің барлығын экраным арқылы көріп отырамын. Сол экраннан қағазға түсіремін.

* * *

Біз журналист пен жазушының ара жігін ажырата алмай жүрген тәріздіміз. Қолына қалам ұстағанның бәрі жазушы емес. Кейбіреулер бес беттік мақаламды бес жүз бетке жеткізсем, роман болып шығады деп ойлайды. Шындығында, көркем әдебиетті жоспарлауға болмайды. Көркем шығарма ойламаған жерден туады. Адамда құдайдың өзі берген таланты, жүрегінде жарық еткен оты болады. Әдебиетті жасайтын – осылар. Журналистің жазған материалдарының бәрі көркем шығармаға ұласа бермейді. Газетшілер бүгінгі уақытқа қызмет етеді. Ал жазушылар келешекке қызмет етуі тиіс. Басты айырмашылық осында.

* * *

«Капитализмде әркім өз басын ғана ойлайды, халықтың қамын жеу деген болмайды!» дегендердің тіліне шоқ түссін. Қазақтың жайсаңы мен қасқалары қашанда өз бас пайдасынан гөрі елдің берекесін жоғары қойған. Тіпті бас пайдасын соның жолында құрбандыққа да шалған. Егемендік алған елімізде сондай қоғам құруымыз керек. «Меннің» арғы жағында «Ел» тұруы қажет. Онсыз көсеген көгермейді.

Елдің қамын ойламай «Меннің» шылауында кетемін деп қазақ бір кезде бақытсыздыққа душар болған. Біздің қолдан еркіндік қашан шықты, бастан бақыт қашан ұшты? Біле білсеңіз, бір үлкен жиында «МЕНІ би сайламадың» деп, Бекболат деген біреу Абылай ханды байқамағанысып иығымен қағып кеткен дейді. Жетпіс жастағы қарт Абылайда не қауқар бар, сүрініп бойын жиғанда басындағы хандық қалпағы ұшып кеткен екен... Қазақтың елдігінен айрылуы со жылдан, сол айдан, сол күннен, сол сәттен басталған...

Бұл да ұяттың ең үлкені... Дәлірек айтсақ, ұятсыздық... Елді ойламай «Меннің» шылауында кетушіліктің кесірі... Ал мұндай ойланбай қадам басушылық бүкіл халықты айықпас дертке, қайғы-қасіретке батырады.

* * *

Қазақ – интеллектуал халық. Ақынжанды халық. Осы екі қасиеті бірін бірі толықтырып, ел бейнесін көріктендіре түседі. Интеллектуал дегенде мен қалада жүрген «интеллигенцияны» айтпаймын. Ауылдағы қалың жұртшылықты айтамын, қара қазақты айтамын. Сөзім дәлелді болу үшін екі мысал келтірейін. Қадыр Мырза Әли екеуміз шалғайдағы Мойынқұм ауданын жарты айдай аралағанымыз бар. Қай ауылға келсек те уақыт тауып, ортаң қолды дейтін ауыл зиялыларымен кездесіп жүрдік: мұғалімдер, дәрігерлер, жоғары класс оқушылары, тіпті бухгалтерия қызметкерлері. Ауылдан ауылға өткен сайын көңіліміз марқайып, рухани тоғайып жүрдік. Әсіресе, Бетпақ дала төсіндегі Ұланбел деген ауылдағы

бір кездесу ұмытылмайды.

Қақаған қыс еді. Әлдекім қақпа қақты. Үй иесі шығып, әлден соң қайта оралды. «Кім екен?» деп сұрап еді келіншегі, әлгі анау ғой дей салды отағасы. «Дастарханға шақырмадың ба?» «Кірмей қойды». Сонымен отыра бергенбіз. Екі сағаттан кейін сыртқа шықсақ, аула сыртында бір жігіт тұр.

– Кешіріңіздер, ағалар! – деп, екеуміздің атымызды атап жымыып тұр.

– Осындағы оқырмандарыңыз кітаптарын жинап маған беріп еді, қолтаңба алуға.

Жиырма шақты кітапқа қол қойып бердік. Қазақтан басқа қай елде осындай оқырман бар?!

Және бір мысал. Шығыс Қазақстан облысының Үржар ауданында Оразымбай деген мұғаліммен таныстым. Ол жігіттің дүниеге көзқарасы, әдебиет, саясат туралы білімі академикпін, халық жазушысымын деп кеуде соғып жүрген көптеген мықтыларға бергісіз. Сол Оразымбай қатардағы «әншейін» мұғалімдердің бірі ғана. Халықтың деңгейі дегеніміз – солар.

* * *

Мемлекет халықты асырауға міндетті деген жаңсақ пікірден енді-енді арылып келе жатырмыз. Мемлекет халықты асырамайды, мемлекет халықты қорғайды, еңбек етуіне мүмкіндік жасайды, адал еңбегінің ақысын алуға, еңбегінің зейнетін көруге мүмкіндік жасайды. Мемлекет өз халқын сыртқы қатерден қорғап қана қоймайды, ең алдымен, ішкі «жаудан» қорғайды. Нарық дәуірі деп аталатын жаңа кезеңде мемлекеттің де, халықтың да бірден бір жауы – жебірлер, іштен шыққан шұбар жылан. Бұрынғы советтік терминмен айтқанда иқанаушы тап. Мүмкіндік бар жерде адамды адам қанамай тұрмайды енді. Мүмкіндік бар жерде біреуді біреу алдамай тұрмайды енді. Қоғамға керегі әділ заң. Қазақ мемлекетінің міндеті – әділ заң деген жас сәбидің есейіп өсуіне, буыны қатайып бекуіне қамқорлық жасау. Заң арқылы, заңды қорғау арқылы халықты жебірлерден қорғау, еңбек адамын жәбірлетпеу. Мемлекет басындағы, үкімет басындағы азаматтардың бірден бір міндеті – халыққа жұмыс беру, қолына ақша беру: баласын мектепке жіберуге, кітап сатып алуға, театрға, киноға баруға. Еңбек етуге де қаржы қажет. Ендігі жердегі тірліктің негізгі қағидасы - бір сомнан бір жарым сом өндіру.

* * *

Қазақ – интеллектуал халық. Мемлекеті, Елбасы, уәзірлері адал болса, таза болса, халқының қамын ойлайтын болса, қазақ мехнаттан қашпайды. Қазақ рухани байлығын қастерлей біледі. Қазақ өзін сыйлайтын ел. Қазақ

болашағын сыйлайтын ел. Қазақ балажанды. Ондай халықтың болашағы зор.

* * *

Кейде маған «бүгінде абыройымызды асырып отырған ғимараттар қиын кезде салынып қалмаса, қазақ өнері қазіргідей биікке көтеріле алмас па еді» деген де ой келеді. Ең бастысы – Күләш, Қанабек, Құрманбек, Серке, Қалибек, Манарбек, Жүсіпбек секілді біртуар тарландардың бағы ашылмай қалар ма еді, кім білсін. Бүгінгі күні қазақ елі сол перзенттерімен мақтанады, әлемге де ұлы тұлғалар арқылы танылып отырған жоқ па?! Қазақтың ұлы перзенттері қазақ елінің, әлемнің рухани кеңістігінде жүрген намысы, ары, абыройы. Оларсыз Қазақстанды тану мүмкін емес. Бір ғана Мұхтар Әуезов қазақтың абырой-атағын қанша биікке көтерді.

Демек, қандай қиын жағдай болмасын халықтың рухани өмірінің кемелденуіне барынша жағдай жасау парыз. Қазақстанның негізгі паспорты көмір мен темір, алтын мен күміс қана емес, ұлы перзенттері болса ғана мақсатымызға жетеміз.

* * *

Өмірдің шырақшысы – өнер, театрдың шырақшысы – драматург, ал кілт ұстаушысы – режиссер.

* * *

Өмірді сахна десек, халық - көрермен. Сахнаға дарынды да, дарынсыз да шығып жатады. Халық қайсысына болса да қол соғады. Дарындының өнеріне разы боп қол соқса, дарынсызға ұялғанынан, киелі сахнаны сыйлағандықтан қол соғады. Хас шебер сахнаға бір-ақ рет шығып, халық жүрегінде мәңгі қалып қоюы мүмкін. Жаман қарға күнде қарқылдаса да ешкім мән бермеуі мүмкін...

* * *

Уақыт – мәңгіліктің таспасы, яғни мәңгілік уақыттан құралады деген сөз. Адамзат та мәңгілік, яғни мәңгілік адамзаттың әрбір бөлшегі жекелеген адамдар. Адамзаттың ақыл-ойын жекелеген адамдар жасайды. Бүкіл адамзат жабылып бір ойдың жетегінде жүруі мүмкін емес, ал жекелеген адамдардың озық ойы бүкіл адамзаттың рухани азығына айналады. Сондықтан да біз шын дарындыны замананың үні дейміз. Өйткені соның жүрек лүпілінен замананың жүрек лүпілі сезіліп тұрады...

* * *

Мен дүние жүзінің талай елдерінде болған адаммын. Әлем әдебиетін жақсы білем. Біздің қазақ ешбір елден кем емес. Қазақтай адам сыйлай білетін, қазақтай ата-ана сыйлай білетін, қазақтай бала сүйе білетін, қазақтай көмбіс, қазақтай асау халық жер бетінде кемде-кем. Қазақтың

жүрегін айтсаңшы. Аңқаулығын айтсаңшы. Кейде біз мансапқор шенеуніктерді жек көреміз де, солардың қылығын көріп, қазақты даттай саламыз. Мансапқор барлық халықта бар. Мансапқор өз алдына жеке ұлт керек десеңіз! Оларды таза қазақпен араластырып қарауға болмайды.

* * *

Ел билеу – өнер. Ерекше қабілетті, ерекше қасиетті қажет ететін талғампаз өнер.

* * *

Отбасының тірегі – ошағының үстінде. Елбасының тілеуі – Отанының үстінде. Отбасының түтіні қисық кетсе – ошағыннан айрылғаның. Елбасының түтіні қисық кетсе – Отаныңнан айрылғаның. Ел билеу биігіне көтерілген адам – Тарих деген қатігез жоямергеннің қарауылына ілінген жан. Тарих деген қатігез жоямерген әр қадамыңды қалт жібермейді. Аяушылықты білмейді.

* * *

Мне не нравится потребительское отношение людей к своему Правительству, своему государству, своей Родине. Вот хлеб подорожал, обязательно надо выходить на улицу. Бензин подорожал – обязательно надо идти на улицу. Мне кажется, что достойнее не митинговать по каждому случаю, а, набравшись терпения, помочь своей стране. Это не значит, что мы должны молча соглашаться со всем, но никогда не надо забывать, что это твоя Родина. Разве не благороднее сказать: «Трудно, я выхожу помогать!» Правительство надо критиковать, но не забывать, что государство и Родина – понятия очень близкие. Не увлекаться критикой, но и не сторониться ее. Надо чувствовать эту тонкую грань.

* * *

Өзіммен өзім күндіз демей, түн демей, арпалысып жүріп өттім. Мен ешуақытта өзімді өзім жақсы көрген емеспін, ешуақытта өзімді өзім болдым, толдым деген емеспін. Мен күндіз жұртпен әңгімелесіп жүргенде, түнде ұйықтап жатқанда, тек әдебиет деген сайқал-сұлуды бағындырумен, сонымен күресумен, соның бір жымиған, беріле жымиған сәтін аңдып, соның соңынан аңдып жүрген адаммын.

* * *

Қазақ бір-бірін сыйлап өссін.

* * *

Адамды түзейтін - сын. Мақтау емес.
Жамандау оңай, жамандықпен күресу қиын.

* * *

Айта білсең, сені қорғайтын адамдар табылады.

* * *

Рухсыз адамдардан ешуақытта биік рух шықпайды. Имансыздық рухсыздықтан.

* * *

Бір мешіттің беретін тәрбиесі 100 мектептің беретін тәрбиесінен әлдеқайда артық. Ешбір дін тәртіпсіздікке үйретпейді. Мешіт те, шіркеу де, синагога да... тәртіпсіздікке үйретпейді. Тәртіпсіздікке бастайтын діннен алыс жүретін, жаман пиғылдағы адамдар. Солардың арасынан әлдебіреу саясатқа кіріп кетсе, міне, солар қоғамды бұзады. Ал мешіт көп салынып кетті дегенге келіспеймін. Шындығында мешіттер әлі жетіспейді.

* * *

Тәуелсіздік жылдарындағы рухани салада жеткен жетістіктеріміздің бірі – дін бостандығы. Қудалауда болған ислам дінін халықтың өзі қайтарып берді.

* * *

Адамзаттың тарихында ислам діні ешқашан тәртіп бұзған емес. Керісінше, ислам діні басқа діндерден жоғары тұр. Бұл сөзімді бұрын да айттым, қазір де айтамын. Мысалы, басқа діндер жеке адамға табынудан шыққан. «Олар қайта оралады, адамзатты жарылқайды» дейді... Будданың негізінде – Будда, синтоның негізінде – Синто, христианның негізінде – Иса, еврейлердің дінінің негізінде – Мұса тұр.

* * *

Пайғамбарлар қауымды адамгершілікке ғана тәрбиелеген. Ал олардың ізін басып, ісін жалғастырып жүрміз деген адамдар қателесіп жүр. Өйткені, олар өз дінін адамдарды бөлуге, біреулерді басып-жаншуға пайдаланып жүр. Мен мұнымен келіспеймін. Адамгершілік деген имандылықпен келеді. Иманды адам өз дінін ұстанады. Бұл мұсылмандар ғана жақсы деген ұғым емес. Діндердің бәрі үзгілікке, жақсылыққа, имандылыққа үндейді.

Жақсы кісі (тригедия)

Қазақ ДРАМА ТЕАТРЫ

ИДЕТ (Екі бөлімді трагикомедия)

1974 жыл

Ролдер мен орындаушылар:

Әкемі Халим	Р.Халим
...	...

ҚАЗАҚ ССР МӘДЕНИЕТ МИНИСТРЛІГІ
ЖАМБЫЛ ОБЬЛЫСТЫҚ МӨДЕННИЕТ
БАСҚАРМАСЫ

АБАЙ АТЫМЕН АТАЛҒАН ҚАЗАҚ ДРАМА ТЕАТРЫ

Ж.ЖАҚСЫ

ЖӘКЕТАЙЛАР

немесе

(Шырық бұзар)

2 бөлімді 3 суретті

Сайқалмақ сатира

ПРОГРАММА

Жамбыл қаласы
1976 жыл

ИДЕТ (Екі бөлімді трагикомедия)

Қазақ ДРАМА ТЕАТРЫ

Ролдер мен орындаушылар:

ӘКЕМІ ХАЛИМ — Р. ХАЛИМ

...

1970-1980 жылғы
МАУСЫМ

ЖАҚСЫ КІСІ

(Екі бөлімді трагикомедия)

Сценарий және режиссёр — М. ХАДЖИЕВ

Суретші — Е. ТУРЛОВ

Костюмдар — Б. ЖУМАНДИЯЗОВ

Спектакльдың музыкасын жинау басқарушысы — М. БАЙСЕРЕНОВ

Театрдың бас режиссері — М. БАЙСЕРЕНОВ

ҚАЗАҚ ССР МӘДЕНИЕТ МИНИСТРЛІГІ

МУҚТАР ӘУЕЗОВ

ҚАЗАҚ ДРАМА ТЕАТРЫ

СССР-дің 10 жылдығына арналады

ЖОЛЫ БОЛҒЫШ ЖІгіТ (өзгерту) БУЕН

Екі бөлімді сатиралық драма

Сценарий және режиссёр — А. ҚИЯМОВ

Суретші — А. ҚИЯМОВ

Музыкасын жинау — Қ. САРСЕНБАЕВА

Спектакль менің сәтті 19-а ылы беткем.

3 Широкоформатное кино «АЛА-ТАУ»

17 май премьеры

СЛЕДЫ УХОДЯТ ЗА...

Жауыз

Туғыз

Оңек

Матә

Кризадегө кино студиясы

ҚАЗАҚТЫҢ МЕНШЕКЕТТЕРІ

МАУСЫМ

АКАДЕМИЯ ДРАМА ТЕАТРЫ

Оқим Тарази

«Ақпан...»

«Түркістан...»

«Мәсім... Ақпан... Ақпан...»

Сценарий және режиссёр — А. ҚИЯМОВ

Суретші — А. ҚИЯМОВ

Музыкасын жинау — Қ. САРСЕНБАЕВА

Спектакль менің сәтті 19-а ылы беткем.

Алматы қаласы, 2003 жыл

Оқим Тарази

ЖОЛЫ БОЛҒЫШ ЖІгіТ

Екі бөлімді сатиралық драма

Сценарий және режиссёр — А. ҚИЯМОВ

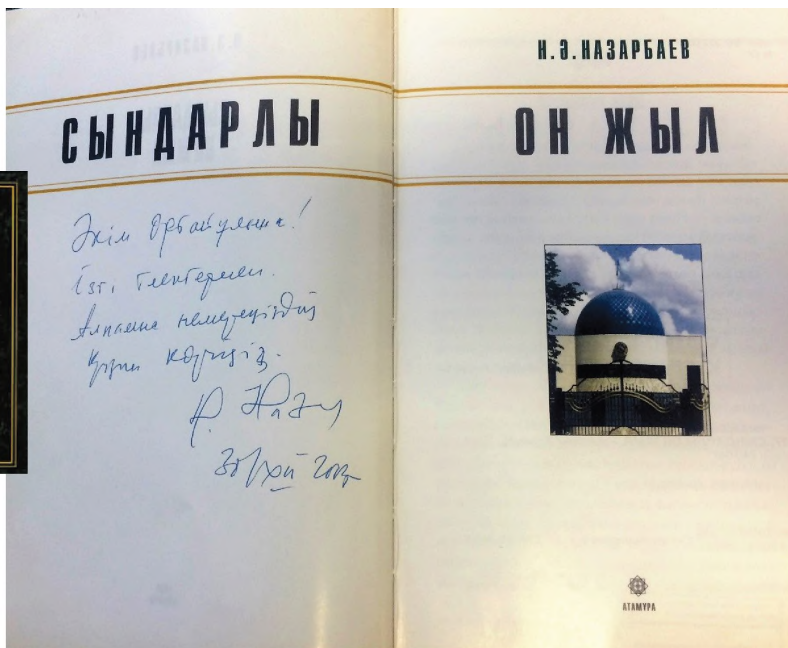
Суретші — А. ҚИЯМОВ

Музыкасын жинау — Қ. САРСЕНБАЕВА

Спектакль менің сәтті 19-а ылы беткем.

Театрдың бас режиссері — М. БАЙСЕРЕНОВ

Қазақ ССР-нің халық артисі, Қазақ ССР Мәдениет Министрлігінің халық артисі А. ҚИЯМОВ

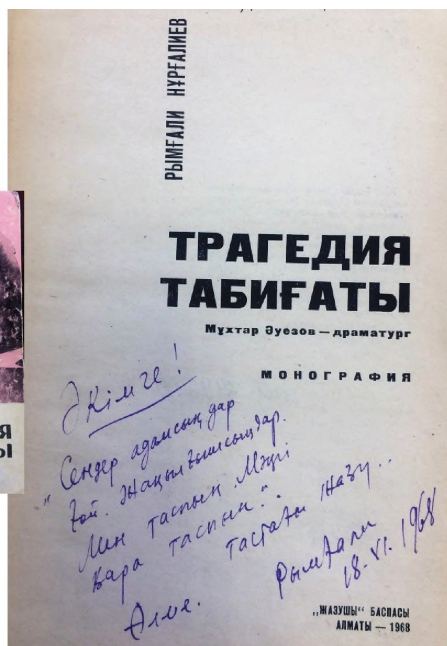

СЫНДАРЛЫ

Н. А. НАЗАРБАЕВ

ОН ЖЫЛ

Әкім Әрбабаевым!
Есің, таланттарың.
Айнама нәсірлеріңді
күткім келді.
Р. Назар
30/10/2008

РЫМГАЛИ НУРГАЛИЕВ

ТРАГЕДИЯ
ТАБИҒАТЫ

Мұхтар Әуезов — драматург

МОНОГРАФИЯ

Әкімге!
"Сендер адамдар
Ғой. Жақын емесіңдер.
Мен тасып кеттім. Мені
қара тасып кеттім."
Алла.
Римгал Назар
18.11.1998

„ҒАЗУШЫ“ САХАБЫ
АЛМАТЫ — 1968

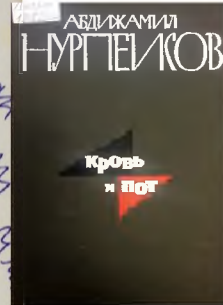

Друзья мои! Пройди зимой чертенокать
ищи дерзости человеческого духа, по-
добно бычьим и оскверненному жиду, или
тонкая боценька, как вилы: Нулаш,
отделает нас от безжизненной кауруи

И. М. Карамзин,
Остров Норвегия

Моюму младшему, талантливому
брату - Акиму
с самыми пожеланиями
успехов

22.11.74

А 2004/2477 К

ӘЗІЛХАН
НҮРШАЙЫҚОВ

**АҚИҚАТ
ПЕН
АНЫЗ**

Қолжазба жиналы
Әзілі

Сен атаңа өлгенге
жол берме депті сен
мәңгі аман болуға
қол берме депті сен
және адам ағалық
жүрегімен сөйлескенде
дегені сөзің иан көрсен депті өлген
мен жекке үйге ақыл - шараптан аман
депті өзің аман болуға депті сен
мен сол аман болуға айтқан қайсы
жолу үшін депті өлгенге өзің
және менің жолданған аман болу
депті менің жолданған аман болу
мен көрсен депті сен депті сен
және менің жолданған аман болу
және менің жолданған аман болу
және менің жолданған аман болу

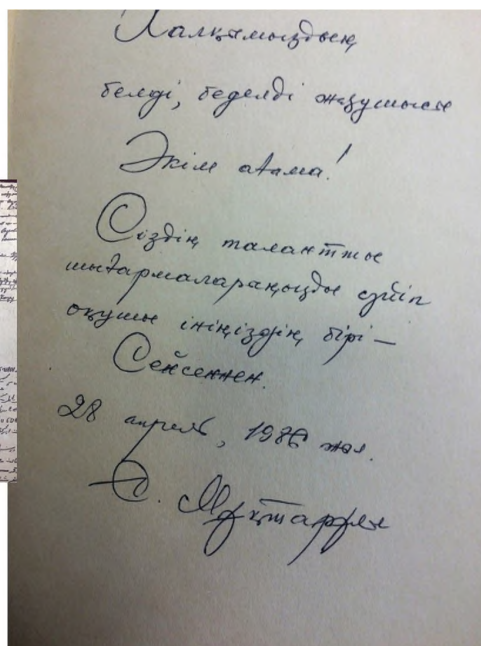
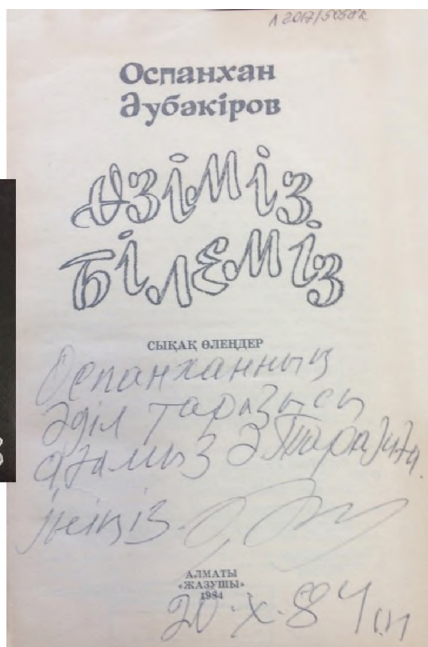
19.2.1978 ж.
Ақпан.

Әзілхан Нұршайықов

«ЖАЗУШЫ» БАСПАСЫ,
Ақпан - 1978

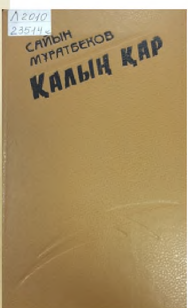

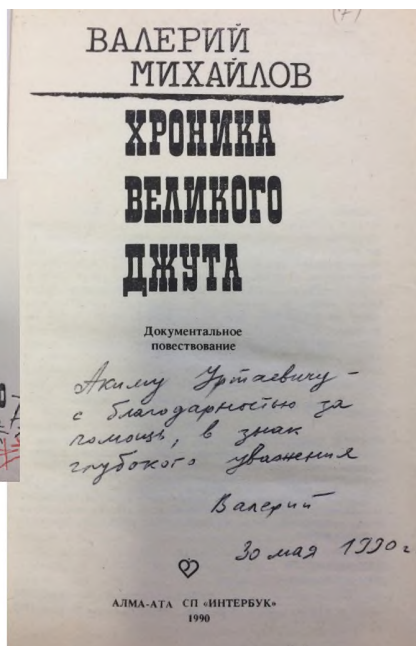
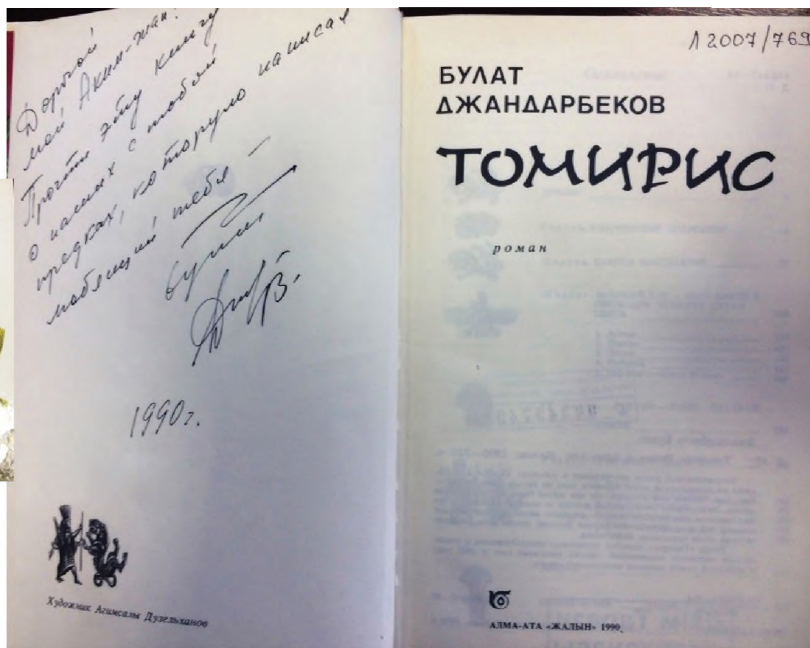
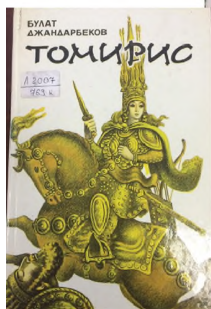
12806/19422 2

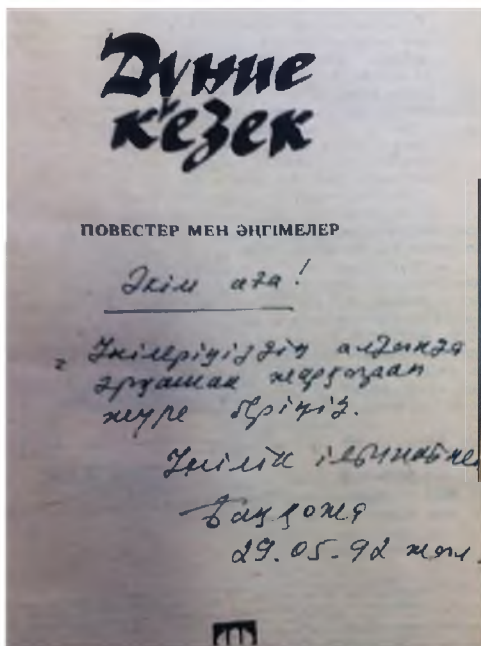
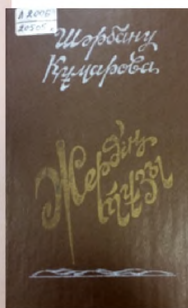
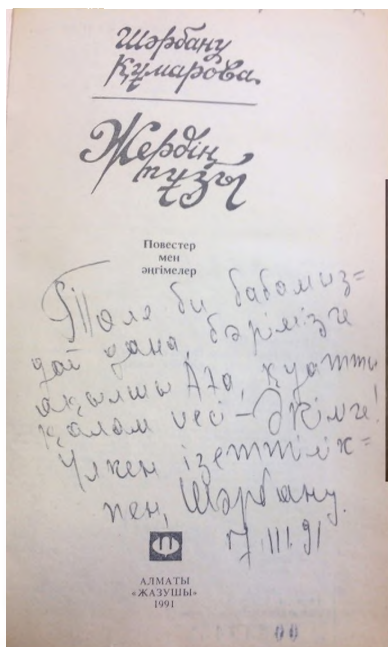
Дорогому
Ахмету Таразы
на память о советской
и дружеской.
От пути-путя завидующей
таланту и работоспособности
автора сего формата
31.1.90г. *Т.Т.Т.*

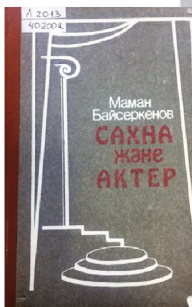

САЙЫН МҰРАТБЕКОВ
**ҚАЛЫҢ
ҚАР**
ПОВЕСТЬ
Әкел-ата!
Б.Ұ. кезде әдейі тәуір
ақатан "Ж. а. "Қалың
қар" пен, оқитын
көрсін! Сенің пікірің
мен үшін ерек қат!
Құрметпен ақтаныс
— *С.М.*
8.02.1990ж.
Алматы «Жалын» 1989

Маған прозасы мен дра-
матургиясының Сарвары - Әкім
Уртамысы Шарази ағалға бастың
біқылас, тілігік сезіммен ескерткіті
ке ұсынамын!

Автор Абдылға.
А

22 наурыз 1995 жыл

Заманбек
НУРКАДИЛОВ

А 2010/25.3191

Не
только о себе

Аса құрметті
Әкім ата!

Еізбектеріңіз көбіне
берем!

Заманбек

Алмас
"ШАРТАРАП"
АЛМАТЫ
1996

Алмас
2010.9.20

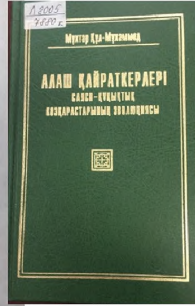
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ МИНИСТРАЛІГІ -
ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ
МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫ

*Сүйсіздікті
тоғыздан күрделі
күрделі бағытта, тоғыздан күрделі
мен Дем аламыз!*

*Әлібік іздей, құрметтен
қайтарады. құрметтен
жазымай.*

АЛМАТЫ, 1998

*Алматы
18.IV - 2007*

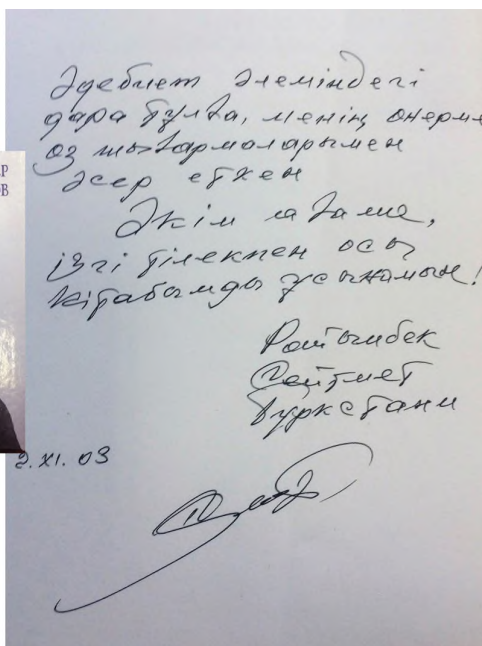
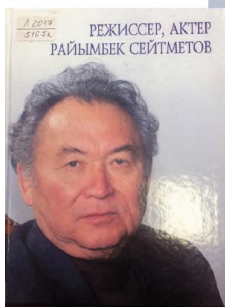
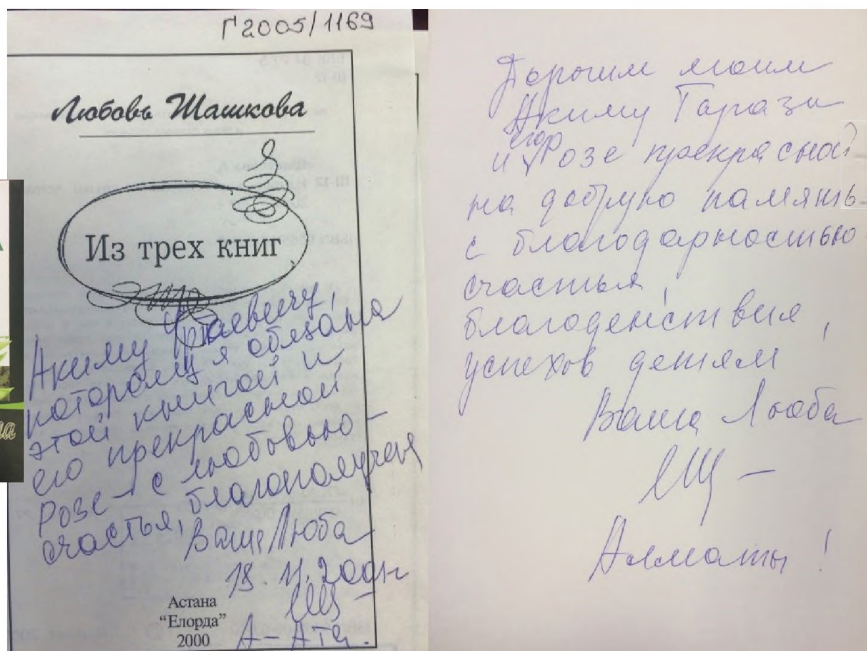

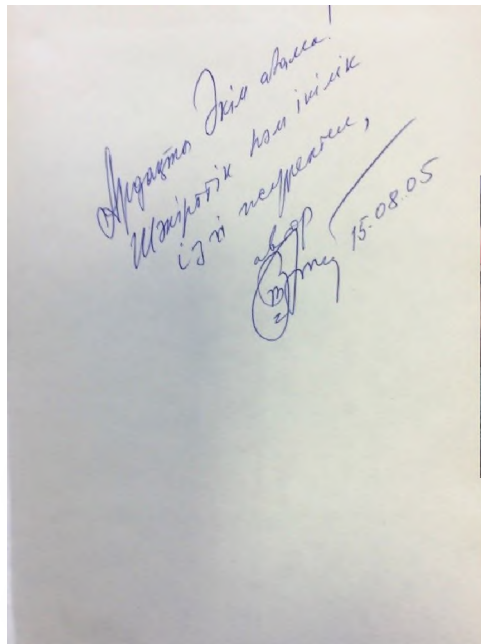
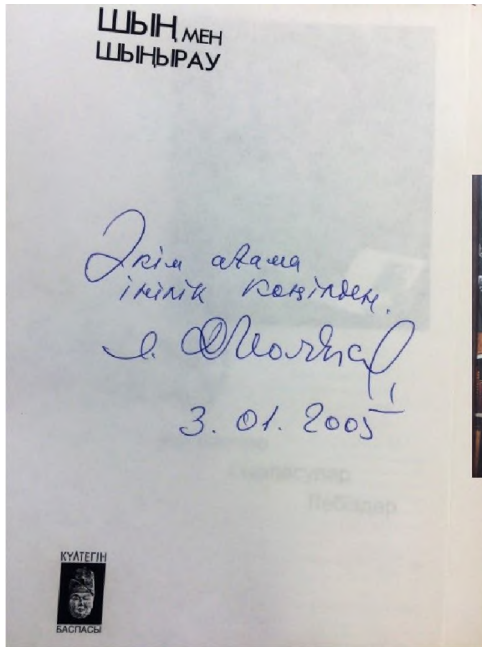
Әлібік ғос!

*Бәріне бағыт
бағыт бағыт
бағыт бағыт,
ай бағыт бағыт -
сәулелер бағыт
бағыт бағыт бағыт
бағыт бағыт,
бағыт бағыт бағыт
бағыт бағыт бағыт
бағыт бағыт бағыт*

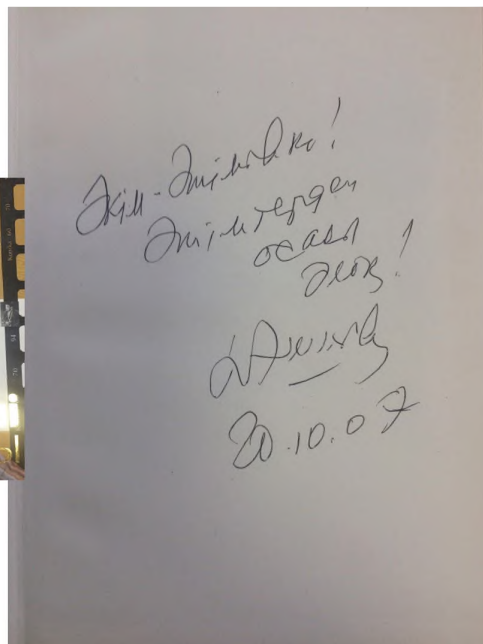
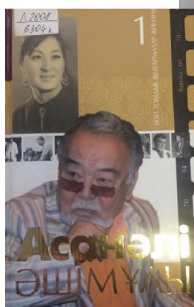
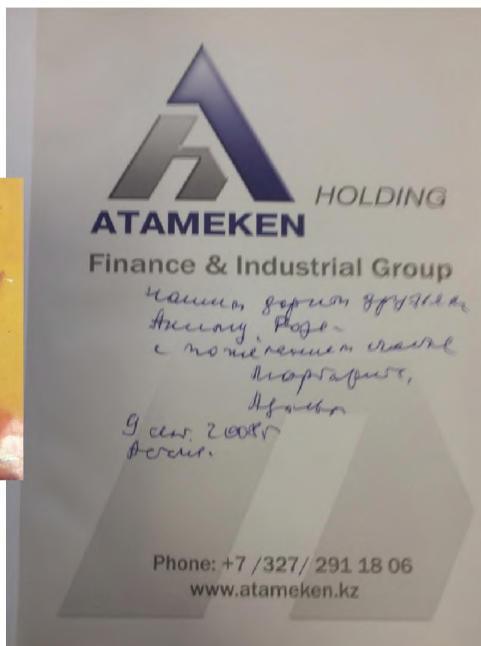
*Қала
2008*

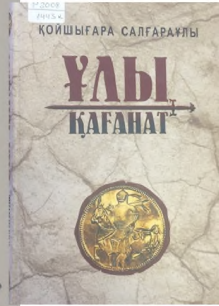

Қадірлі Әзім-апа,
 шұлы Роза!
 Ұзақ жылдар бойда
 іздекісің, нәтижесіндей
 болып жарық көрген
 осы бір еңбегімді
 өздеріңізге ғезек
 ізет-құрметіммен,
 тілектес көңілімнің
 белгісі ретінде ұсынамын
 автор
Бауыржан НОГЕРБЕК 17.01.09

Бауыржан НОГЕРБЕК

*Әлім апама!
 Бауыршың інісіңен
 біздің бірінші
 елтихандан
 ескерткіш
 ретінде*

НА ЭКРАНЕ «КАЗАХФИЛЬМ»

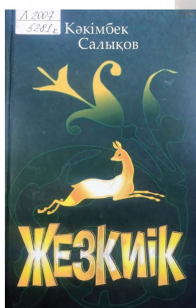
*и. 07.10.
 Асанға
 Әмір ұшырсаңдар
 Б. Ногербек*

ИЗДАТЕЛЬСКАЯ КОМПАНИЯ «РУАН»
 2007

MERKE
 Қазіргі Әкім ая!
 Журналдың нұсқасын оқитын сәт, мақсат-нәсіз
 бітірілген — Өзіңіз аяғыңыз...
 Сүйіктіңіз далаңның сіркіңде — Сізге ұқсанып
 інілік парыздың деп білемін.
 Құрметпен: Б. Аманжол
 27.08.2012.

Құрметті Әкім, Роза!
 Әлірмейсіз Әсем Әділі
 Аяғы болған! Аяғы
 тікеннен сүйік тартқан.
 М. Аманжол
 20-02-2008.
 Астана.

Қақымбек Салықов

Әкім Тарапте

80 жас құтты болсын, Әкім інім,
Мен есндей дүлдүлдерім жақынамын.
Дос болып әуел бастан қосылып ек,
Астында екінші Мекке шатырының.

Сондағы сәті қылық жағыдайдың,
Көрсеттін күзетшіге нағыз айбын.
Төбемді аспан-көкке көтеріп ең,
Алдында Ясәуір мен Абылайдың.

Өлең көп баиыдаған жаз, қысымды.
Бұл жолы дінде арналым жан құсымды.
Мақтаған Түркістанға сөзің үшін,
Ал, менің ішкі жүректен алғысымды.

Атыңды уақыт ерте доғармасын,
Шыбытты күндер, түндер көп орнасын.
Сексенде інім бар деп жар салайын,
Жұрт мені жұтқа келді деп ойласын.

Қақымбек -
05-10-2013. Астана.

Құрметті Әкім,

80-жасқа келген
нормаль мөңбеге құтты
болсын! Қапарас, Әлім
солтан күндерің тек баллы
(63 сәт) болсын! Жүзі тілек
Сәтін шартта!

Қақымбек -
05-10-2013,
Астана

Қақымбек
Әкім аға,
Қақымбек поэзия
өлең сөздері бағалы -
сөзбен қызықтар
графикалық
Үлгі - көзге бағалы
адамның
боламын
қимылы
Д. Салым
02.03.13.

Әдебиеттегі ақсақалдарңызды бірі,
шебер суреткер, ұрашайыр,
кемен болып атаңыз

Жігітке,
Талақтың қартындағы

Розаға
Зер құрметпен!

Сұлтан Ораев
Астана
15.05.14ж.

Жігіт атам
Қаламыз бір мұқам
Көз алдымыз бір мұқам
Мәдениетіміз бір мұқам
Ақын азаматтық екі елді бітірмей
Қауымның құрамына енгізілмей
Жан азаматтың есептен тыс
Туған жерімізді еш бір қолымыз
Елестерімізді еш бір қолымыз
Жігіт атам, бірден ішкіңіз

Барлығыңды
қала, сүйсініп асып
Қыз-қара аман құрмет
Қолдан барлығыңді
қолыңа ұстап алып

Әкемдей болуға тырыстым

Старался быть похожим на отца

Tried to be like my father

Әкемдей болуға тырыстым. Әкем шықпаған биікке көтерілсем дедім. Мені сол арман алға жетеледі. Адастырмады. Әділін айтуға үйретті.

Әкім ТАРАЗИ

1947. Әкем «Жаңа тұрмыс» колхозында парторг болып жүрген кезі
Мой отец – парторг села «Жана турмыс»
My Father party secretary. Zhana turmys village

Өмірдің қызығы мен қуанышын сыйлаған (құдайдан кейінгі) ата-анам
Мои родители.
My parents.

Менің алғашқы ұстазым ол – менің әкем.
Мой первый учитель – мой отец.
My first teacher is my father.

1958. Шу қаласында
Эх, очититься бы сейчас рядом с отцом!
In Chu.

Папа, мама, Қасым, Тәти, Абат, Әзиза, Талқанби
Родственники.
Relatives.

1963. Қаралы күн. Шәріп Бейсенбаев бірге болған.
Похороны отца.
Father's funeral.

1982. Ағайынды алты қаз. Әкім, Рахым, Әділ, Еділ, Мира, Ира.
Братья и сестры.
Brothers and sisters.

Мен бала кезімнен жазушы болуды армандайтын өдім.
Мечта моего детства – стать писателем.
My childhood dream is to be a writer.

Менің Таразуім

Мои Таразу

My Tarazi

Et жүрегім, арманым, қызығым, Тутуна! Егер сені кездестірмеген болсам бұл жалғанға бекер келіпін деп өтер едім. 6.04.1992.

Әкім ТАРАЗИ

Қос қаламгер.
Друзья по перу.
Two writers.

Өмірлік жолдасым, жазушы Роза Мұқанова да барынша ардақтап, құрметтеп келеді. Бұл – бақыт.

Әкім ТАРАЗИ

Әкім Таразиды қара тырнағымнан әл кеткенше сүйемін. Оған ешкім бөгет бола алмайды. Әкім Тарази – менің пірім. Менің таңдауым.

Роза МҰҚАНОВА

Ішкі үндестік.
Гармония
Relative understanding

Менің құрдастарым

Мои современники

My coeval

*Тағдырымды тәрбиелеген, жетілдірген дос-жарандарым,
ортам.*

Әкім ТАРАЗИ

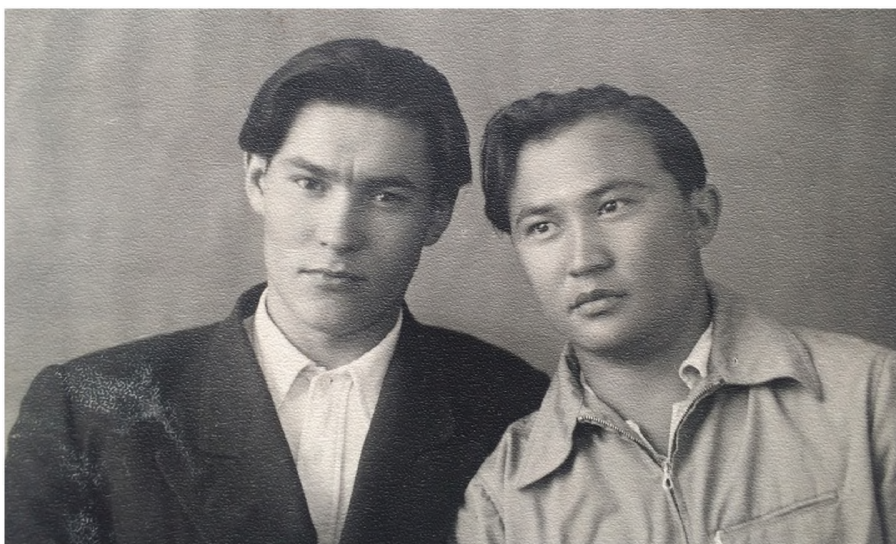
Мұғалім кезім. Қарабек, Тимур. Шу ауданы.
Начал учителем. Карабек, Тимур. Чу.
I am a teacher.

1960. Шу қаласының базары, достармен.
С друзьями в базаре г. Чу.
With friends in Chu.

1958. Қырғыз ақыны Абзимен.
Киргизским поэтом Абзи
With kirgyz poet Abzi

Иван Голубевпен.
С Иваном Голубевым
With Ivan Golubev

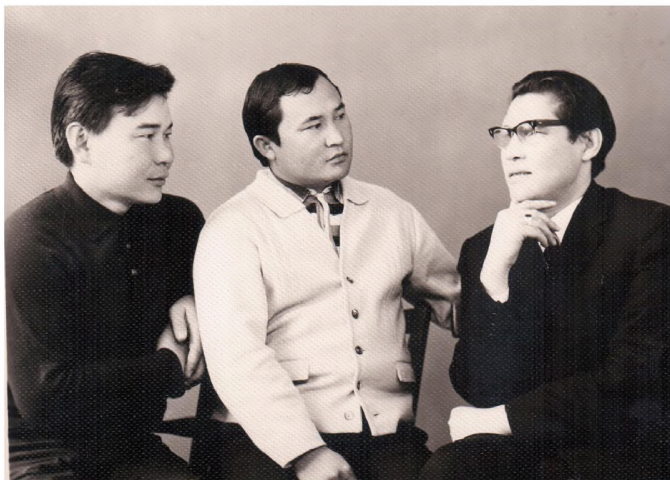
1962. Жоғары сценаристер курсының бітірушілер.
Е. Фурцева с выпускниками Высших сценарных курсов. Москва.
Graduates of the Higher scenario courses. Moscow.

1967. Қалихан Ысқақов, Зейнолла Серікқалиев,
Әкім Тарази, Сайын Мұратбеков. Алматы.
Kalikhan Iskakov, Zeinulla Serikkaliev, Akim Tarazi, Sain Muratbekov. Almaty.

*Біз бәріміз сұрапыл соғыс алдында дүниеге келіппіз, біз
бәріміз балалық бал шағымызды сұрапыл соғысқа жұтқызыппыз,
балалық бал дәуреннің қызығынан жүрдай қалыппыз.*

1967. Амантай Сатаев, Әкім Тарази, Бәкір Тәжібаев.
Amantai Satayev, Akim Tarazi, Bakir Tazhibayev.

Мен достарымды өзім таңдағанмын. Қалихан Ысқақты дос ретінде тарттым. Өзім таңдап жүріп, Сайын Мұратбековты, Рамазан Тоқтаровты, Амантай Сатаевты қасыма жақындаттым.

1968. Қызық дәурен, керемет әзіл-қалжың, жарастықтың заманы болып еді.
Как молоды мы были
How young we were

Сайынды да, Қалиханды да, Қабдешті де қайта оқимын. Сайынның әңгімелерін оқып отырып, ғажап күйге түсемін. Оның таңдамалысын қолға алып: «Құдайым-ау, мына ғажаптың бәрін Сайын жазған ба?» деп таңқалатыным бар.

1968. Біз әдебиетке бір топ жас жазушы болып, алпысыншы жылдардың орта кезінде келдік.
Akim, Ramzai, Soliman (Uzbekistan), Kabdesh. Almaty.

1969. Сайын екеуіміз бір ауылдың баласындай араласып кеткен едік.
Мой близкий и родной человек.
My close and dear friend.

Балалық-жастық дәуірімізді, дәуір ғана емес, дәуренімізді ала кеткен ауылдың тіршілігі қандай керемет еді!

1977. Шәкірат, Зарлық, Рамзай... Баянауыл.
Shakirat, Zaryl, Ramzai ... Bayanaul.

1973, маусым. Зыряновск.
June. Zyryanovsk.

6.02.1976. Ә. Тарази, А. Устинов, Ә. Нұрпейісов
A. Tarazi, A. Ustinov, A. Nurpeisov

6.02.1976. Қазақстан Компартиясының XIV съезі.
XIV съезд Компартии Казахстана
XIV Congress of the Communist Party of Kazakhstan

Мен Президентпен алғаш рет ол Теміртау қалалық партия комитетінің идеология жөніндегі хатшысы болып жүрген кезінде таныстым. Ол кезде Қазақстан Кинематографистер одағын басқаратынмын. Дәл сол кезеңде біздің республикамызға Грузия кинематографистерінің бір топ өкілдері келген еді. Олар Қарағанды облысында қонақ болатын болды. Біз ол жерге Асанәлі Әшімовпен бірге бардық. Бізді өте жақсы қарсы алды. Теміртау қаласында тіп-тік бойлы, сымбатты да парасатты жас жігіт Нұрсұлтан Назарбаевпен таныстық.

1976. Теміртауда. Грузиндермен.
Temirtau. With the Georgians

1976. Теміртау.
Temirtau.

1979. Москва. Совет киносының 60 жылдығы.
60 лет Советскому кино. ВДНХ СССР.
60 years of Soviet cinema. VDNH USSR.

1980. М.Беркович, М.Хасенов. Медеу.
M.Berkovitch, M.Khasenov. Medeo.

Ертеңгі күнге қатты сенем.
А.Тарази, О.Сүлейменов и другие
A.Tarazi, O.Suleimenov and others

1981. КСРО Халық артисі А. Зархимен. Крым. Коктебель.
People's Artist of the USSR with F. Zarqim. Crimea. Coctebel.

1981, февраль. Солтүстік Корея.
Северная Корея.
February. North Korea.

1981. Ким Ир Сен туған үй.
В этом доме родился Ким Ир Сен.
Kim Ir Sen was born in this house.

Ф. Оңғарсынова, З. Қабдолов және басқалар
F. Ongarsynova, Z. Kabdolov and others

Жаныма жақын досым, қимас асылым еді
With Abish Kekilbayev

Менің жастық шпғым, менің есейген шағым Камал досыммен бірге кетті.

Шерхан ағаммен жақсы сыйласпыз. Жасы сәл үлкен болғандықтан «аға» деп айтам
With Sherkhan Murtaza.

Мен өзімді-өзім жақсы көрген емеспін, ешуақытта өзімді-өзім болдым, толдым деген емеспін. Мен күндіз жұртпен әңгімелесіп жүргенде, түнде ұйықтап жатқанда, тек әдебиет деген сайқал-сұлуды бағындырумен, сонымен күресумен, соның бір жымиган, беріле жымиган сәтін аңдып, соның соңынан еріп жүрген адаммын.

Төлен Әбдікпен
With Tolen Abdik

Әзілхан Нұршайықовпен
With Azykhan Nurshaikhov

Ақтерлерден ешкімді бөлек-дара атағым келмейді, дегенмен өз замандастарым арасында –
Нұрмахан, Әнуарбек, Асаналы, Райымбек, Сабитке ерекше іш тартатыным рас.
With Asanally Aşimov

1986. Вл. Бонч-Бруевич, А. Самойленко, Э. Медведнин
Vl. Bonch-Bruevich, A. Samoilenko, E. Medvednin

Қабдеш Жұмаділовпен.
With Kabdesh Zhumadilov.

Әкім Тарази, Қайым Мұхамедханов, Сайын Мұратбеков
Akim Tarazi, Kayum Mukhamedkhanov, Sain Muratbekov

Әшірбек Сығай, Әкім Тарази, Ғалия Бөкейқызы
Ashirbek Sygai, Akim Tarazi, Galia Bokeikyzy

Мұстафа Шоқай туралы фильмнің дүниеге келуіне Елбасы себепкер болды.
Президент повлиял на появление фильма о Мустафе Шокай
President influenced the appearance of the film about Mustafa Shokai

Бар мен жоқты қатар көрген замандастар
Современники
Contemporaries

Еңбекті елеген ел жақсы
Труд – дорога к счастью
Work is the road to success

Табылды Әдібай ағаммен
С Табылды Адібай
With Tabyldiev Adibay

Сөз өнеріндегі иықтас, қанаттас дос – Қалиханмен
С Калиханом Ыскак
With Kalikhan Iskak

Фариза, Фариза жаң, Фариза қыз
With Fariza Ongarsynova

Сырласу
Дружеская беседа
Friendly conversation

2015. Тәніміз бәлек болғанымен, жанымыз – бір.
20-летие Конституции в Национальной академической библиотеке
20th anniversary of the Constitution at the National Academic Library

...жылдар өткен соң, алғыс сезіммен еске алатын, тағдырыңда өз таңбасын қалдыратын жарқын асулар болады.

Елбасы қазақ зиялыларымен
На встрече с Президентом
In the meeting with Prezident

Әлемге ұлтын да, ұлтының өнерін де, өзін де танытқан қазақтың аяулы қызы –
Айман Мұсақожаевамен
С Айман Мусахаджаевой. Она представила миру и свой народ, и национальное
искусство, и себя как Музыканта.
With Aiman Mussakhajueva.

Әдебиет шаһарының Әкімі

Аким литературного городка

Mayor of the literary city

Әрбір адамның өз жұлдызы бар. Адамның тағдыры өз жұлдызының тағдырына ұқсас.

Ә. Тарази кейіпкерінің сөзі

Әкім Тарази бүгінде туған жерінің, өсіп-өнген өлкесінің төрінде отыр
Многоуважаемый Аким Тарази.
Akim Tarazi is in the vicinity of his native land.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ӨНЕР УНИВЕРСИТЕТІ

19-21
ҚЫРКҮЙЕК 2019

Ж. Жаббаров атындағы элп
Тауелсіздік даңғылы, 50

Қорнекті жазушы, драматург,
кинорежиссер,
Қазақстан Республикасының
Мемлекеттік сыйлығының иегері,
Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері,
Франц Кафка атындағы
халықаралық әдеби сыйлығының иегері,
Қазақ ұлттық өнер университетінің профессоры

**ӘКІМ ҮРТАЙҰЛЫ
ТАРАЗИДЫҢ**

85 жас мерейтойына арналған

«ТАРАЗИ ТАҒЫЛЫМЫ»
халықаралық ғылыми-практикалық конференциясына және
оның аясында өтетін мәдени іс-шараларға шақырамыз

19 ҚЫРКҮЙЕК 11:00 САПАНАТТЫ АШЫЛУЫ 16:00 ЖИНАЛЫС	20 ҚЫРКҮЙЕК 10:00 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ	21 ҚЫРКҮЙЕК 10:00 ФИЛЬМДЕР КӨРСЕТІЛІМІ Көлем: 100 минутқа өскен фильм
---	--	---

Әкім аға сөйлесе, Төлен аға жүргізсе - отыр да, тыңда...
Садись и слушай...
Sit down and listen...

14
қыркүйек
15:00

Егемен Қазақстан
«Төр»
адеби клубы

Жазушы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты

ӘКІМ
ТАРАЗИДІҢ
85 ЖЫЛДЫҚ

мерейтойына арналған
кездесу кеші өтеді.

Наше болігі қаламгерлер мен
жас ақын жазушылар қатысады.

МAG ZHAN

Өтетін орны: «Егемен Қазақстан» газетінің ғимараты, 5 қабат, Мәжіліс залы

. Көңілім баяғы, жас кезім сияқты. Кейде таза ауада серуендеуге шығып,
жүгіріп кететінім бар.
В душе я все еще молод.
I am still young in my soul.

ЕСІМДЕР КӨРСЕТКІШІ

А

Абай – 183, 484
Абдраимов К. – 637
Абдуллина Карина – 643
Абдыкадыров Рүстем – 131
Абенова Г. – 693
Абжаканова М. – 641
Абикенова З. – 60
Абильдаұлы Б. – 768
Абишев Ораз, см. *Әбішев Ораз*
Абусейтов М. – 638
Адыкеева Б. – 639
Айболатұлы Б. – 290
Айзахметов А. – 680, 681, 685
Айманов Шәкен – 148, 203, 251, 257, 347, 408, 726
Аймауытов Жүсіпбек – 399
Айтбаев А. – 464, 465
Айтмагов Шыңғыс – 299
Айтұлы Несіпбек – 512
Актанов Т. – 781
Ақмолда Дулыға – 642
Ақыш Нұрдәулет – 522
Алжабай М. – 313
Алиев Мурат – 643
Алмасбекұлы М. – 316
Алтай Асқар – 527
Аманжолов Қорғанбек – 429
Аманұлы Ж. – 471
Аранышев М. – 638
Аринбасарова Наталья – 642, 643
Арцишевский Адольф – 616, 648
Асылбеков С. – 140
Асылханұлы Сәулебек – 322, 323

Атабаев Болат – 173, 245
Аханбайқызы Айгүл, – 360, 509
Ахмет Ә. – 530
Ахметжан Талаптан – 171, 177, 180, 188, 189, 234, 477
Ахтанов Тахауи – 738
Ашанова А. – 308, 366
Ашимов А., см. *Әшімов Асанәлі*
Ашрапов А. – 637
Ашрапова – 638

Ә

Әбдиев Е. – 531
Әбдіғаппарқызы Б. – 532
Әбдікәрімов С. – 489, 490
Әбдіков, Төлен – 331
Әбдіразақов Б. – 192
Әбдірайым Толымбек – 330
Әбдіраманұлы Қ. – 164
Әбединова Сәулә – 339, 342
Әбсадық Ж. – 338
Әбілда Шынар – 354
Әбішев Ораз – 60, 295, 640, 694
Әдібаев Хасен – 468
Әзірбаев Кенен – 60, 640
Әлімжан Елен – 513
Әлімқұлов Тәкен – 192, 234
Әмірбекұлы Көпен – 244
Әнуарқызы С. – 433
Әшімжан Жанарбек – 222
Әшімов Асанәлі – 251, 366, 475, 637
Әуезов Мұхтар – 101, 172, 183, 184, 278, 670, 671
Әуелхан Г. – 514

Б

- Бағдаулетқызы Ә. – 515
Бағлан хан – 194
Бадиков Валерий – 665, 763
Базарбаев С. – 638
Байбол Әлібек – 343, 533, 554, 556
Баймурзина Г. – 774
Байтанасова Қ.М. – 557
Байырбек Назира – 525
Бакышева А. – 714, 779
Бактыгереев Мұхтар – 638
Балқыбекова Д. – 372
Балта Ә. – 239
Балтабекқызы Т. – 335
Балтасва Ш. – 322, 323
Бегалин Мәжит – 87, 174, 219, 379, 637
Бейбітұлы Бейбарыс – 422
Бейсембаев Шәріп – 638
Бейшеналиев Азиз – 643, 733
Бектасова Гүлзина – 186, 243, 268, 289
Белянинов А. – 645
Бельгер Герольд – 414
Бердібай Рахманқұл – 192
Бигелдинов Талғат – 394, 467
Бисембаева А.А. – 558
Бичурин Никита Яковович – 329, 383, 436, 437, 438
Бодров Сергей – 643, 733
Болғанбаева Г. – 298
Бөкеева (Букеева) Хадиша – 355, 637
Бөкей Оралхан – 388
Бөпежанова Әлия – 126, 232, 457, 470
Булеков С.Б. – 762
Буренков В. – 753
Бұлан хан – 196
Бұхарқызы Х. – 534, 559
Бычков А. – 638

В

- Вайншток Ю. – 641
Васильев Б. – 740

Васильченко В. – 60, 640

Г

- Галактионова В. – 660, 661
Галинский В. – 754
Гладилин А. – 607, 608
Голосовский Н. – 611, 616
Гольбрайт М. – 756
Гумилев Л. – 188

Ғ

- Ғаббасов С. – 466
Ғабдрашитова К.А. – 560
Ғалиева А.Н. – 491

Д

- Дәмиев Т. – 284
Дәуренбекова Л.Н. – 561
Джумагулова З. – 732
Джумадылов С. – 639
Домбаев Есенжол – 190
Доронин Геннадий – 516, 626, 688, 689, 690, 696, 713, 721, 764, 769, 776, 777, 782, 786, 788
Досжан Дүкенбай – 382, 389
Досмайылов Ш. – 453
Доспанбетов Ұзақбай – 468
Дүйсембайұлы Ы. – 264, 275

Е

- Егеубаев Асқар – 125, 456
Елебекова Хабиба – 217
Елемесұлы С. – 535
Елеукенов Шерияздан – 496, 536, 562
Елсұханов Ш. – 751
Елубаев Смағұл –
Енисеева Л. – 664
Ерғалиев Е. – 319
Ержанов Манарбек – 217
Есаман Х. – 365, 380
Есдәулет Ұлықбек – 485

Есембаев Ғабдул-Ғазиз – 273, 287, 310, 510, 514, 517

Есеналиев Михаил Иванович – 291

Есенжол Азамаг – 370, 384, 563, 564

Ескендіров Нартай – 565, 566

Есқали Ө. – 352

Есмағамбетова Аян – 642

Есімов Ғарифолла – 466

Ефимов М. – 742

Ж

Жабаев Жамбыл – 484, 669

Жалқасынова Ә. – 376

Жаманова Роза – 359

Жанайдаров О. – 748

Жантурин Нұрмахан – 672

Жанузакв Тельман – 263, 668

Жаппасов Еркін – 149

Жиенбаев Қ. – 150

Жиенбай Қуаныш – 368

Жиенқұлова Хадиша – 637

Жиреншин К. – 353

Жолдасбеков Мырзатай – 293, 294, 374, 538, 539,

Жұмабаев Мағжан – 151, 372

Жұмабай Назерке – 386, 397, 540, 567

Жұмабеков Ж. – 250

Жұмабеков С. – 460

Жұмағали Күлпара – 192

Жұмаділов Қабдеш – 175, 249, 343, 455, 459

Жұмат Ж. – 547

Жұртбай (Жұртбаев) Тұрсын – 141, 468

Жудельсон Катарина – 790

Жунусов – 734

Жүнісов О. – 60

Жүнісов Сәкен – 184, 204, 448

Журсумбекова А. – 665

Жылқыбаева Ш. – 497

З

Зәкіржанқызы С. – 541

И

Иванов В.И. – 14, 651

Иран Ғайып, қараңыз, *Оразбаев Иранбек*

Исабеков Дулат – 222, 343, 492, 547

Исаділ Алмат – 226

Исакова М. – 764

Исахан Ғазиза – 422

Искаков А. – 638

Искаков Ж. – 641

Искаков К. – 666

Иудов Л. – 641

Ишмухамедов М. – 638

Й

Йолдош Қ. – 569

К

Кармысов Камал – 637

Кафка Франц – 712, 527

Кәкішев Тұрсынбек – 165, 666

Кәрібаева Б. – 462

Кекілбаев Әбіш – 312, 315, 411, 417, 419, 603, 604, 700

Кенжетев Кәукен – 251, 637, 638

Кеңшілікұлы Аманкелді – 366

Керимтаева Жанна – 641

Киелі хан – 197

Койчуманов С. – 642

Көпбаева Ж. – 228

Қусаев К. – 637

Күнғожинев Жайдарбек – 385

Қыдыралиев Хасан – 643

Қ

Қабанбаев Марат – 91

Қаблан хан – 199

Қадыралиева Айзаг – 570

- Қадыров А. – 165, 750, 760
 Қадыров С. – 657
 Қайсенев Қасым – 191, 206
 Қалиев, Нұрлан – 131
 Қанахин Өтебай – 95, 306
 Қанбаева М. – 486
 Қапалбекұлы Н. – 478
 Қараева Ш. – 238
 Қаратайқызы М. – 251
 Қарсақбаев Абдолла – 269, 270, 281
 Қилыбаев Б. – 452
 Қирабаев Серік – 286
 Қобыланды батыр – 288
 Қожамияров Құддыс –
 Қожамқұлов Серке – 745
 Қоныс Лира – 244
 Кривошеков Л.Д. – 658
 Крячко О. – 746
 Қуанышбаев Қалибек –
 Қуанышбекқызы Ж. – 203, 333
 Қуат Дәурен – 218
 Құсанбек Бейбіт – 422
 Құлданов –
 Құлкен Мереке – 485
 Құлпейісова Г. – 256
 Құндақбаев Балғабек – 479
 Құрманғали А. – 357
 Құрмашұлы Ғ. – 328
 Қыдырбек Ө. – 314
 Қыз Жібек – 412
 Қынажы Ж. – 572
- Л
 Ларин В. – 653
 Латисва С. – 450
 Лукин А. – 736
- М
 Мағауин Мұхтар – 485, 529
 Майлин Бейімбет – 603, 604
 Майсеитова А. – 789
- Мақатаев Мұқағали – 300, 373
 Мамедли (Мамедова) П.Г. – 573
 Марченко В. – 658
 Мәмбетов Әзербайжан – 204, 321, 324
 Мекебай Адам – 195
 Мельник Л. – 784
 Мен-Ден-Ук –
 Меңдеке Әмірхан – 247
 Мироглов В. – 60, 650
 Мирошниченко Г. – 638
 Михайлов Валерий – 757, 761, 778
 Мовсесян Г. – 641
 Молдабеков Әнуар – 296, 348
 Молдағалиев, Тұманбай – 349, 485, 710
 Молдақұлов Ж. – 498, 499
 Момышұлы Бауыржан – 211, 334
 Мусаев А. – 440, 521, 574, 752
 Мұқай Бакқожа – 248, 473, 758
 Мұқанова Роза – 245, 488, 527, 529, 540,
 542, 548, 549, 575, 642, 784, 766
 Мұқатай Б. – 522
 Мұқашұлы Қ. – 488
 Мұқышева Назира, қараңыз, *Рахманқызы Назира*
 Мұратбеков Сайын – 176, 274
 Мұртаза Шерхан – 184, 221, 485, 529
 Мұсақожаева Айман – 577
 Мұсалы Л.Ж. – 578
 Мұстафин Ғабиден – 494
 Мұстафин С. – 353
 Мұхамеджанов Қ. – 95, 679
 Мұхамеджанов Шәміл – 332
 Мүсрепов Ғабит – 125, 212, 228, 412, 603,
 604
 Мүрсәлім Б. – 210
 Мыңжас Т. – 312
 Мырза-Али Қадыр – 181, 413, 468
 Мырзахметов Мекемтас – 286
- Н
 Надиров Л. – 737

Назарбаев Нұрсұлтан – 204, 266, 297, 342, 387, 409, 410, 705, 716, 718, 724

Назарбекова Н. – 283

Нарымбетов Ә. – 260

Нарымбетов Сатыбалды – 245, 642, 643, 733, 754

Наурызбаева Ә – 173

Наумов С. – 739

Никольский А. – 669

Нилов А. – 641

Ниязбек Рафаэль – 543

Ниязбеков Ш. – 359

Нограбекова З. – 715, 787

Нөгербек Бауыржан – 579, 580, 642, 767, 770

Нұрғали Рымғали – 485, 677, 706

Нұрғалымұлы Ұларбек, – 435, 441, 442, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 605

Нұрғожаев Ж. – 373

Нұрекеев Мейірман – 641

Нұрланқызы Н. – 591

Нұрланұлы Д. – 254

Нұркатов А. – 447

Нұрманов Ақан – 123, 137, 159, 237

Нұрпеисов Р. – 680

Нэльская Лия – 643

О

Обаев Есмұхан – 479, 487, 641

Овчинникова Л. – 641

Олжай Қайнар – 507

Омаров Б. – 456

Омарова М. – 245

Оңғарсынова Фариза – 327

Ораз Нұрғали – 240

Оразалин Нұрлан – 184, 500

Оразбаев Иранбек, Иран Ғайып – 222

Оразбек М.С. – 592

Оразбеков Ә. –

Оразов Нұрғожа – 420

Орда Г.Ж. – 528, 529, 593

Орманов Д. – 518

Оспан Сейфолла – 269

Ө

Өмірзакова Әмина – 190

Өтемісұлы Махамбет – 108, 241, 680

П

Паэгле Л. – 743, 744

Перебаскина Н. – 641

Полжанов А. – 639

Пұсырманов В. – 91

Пірәлиева Г. – 153, 199, 501, 502

Р

Рабле Франсуа – 282, 439, 600

Райқұл А. – 431

Райымбекұлы Маралтай – 244

Рахимов Әубәкір – 184

Рахманқызы Назира – 295, 444, 550, 553, 576, 694

Рахметова Г. – 686, 696, 719

Рахымбай К. – 262

Римова Бикен – 638

Румянцева Н. – 735

Рыскулов М. – 639

С

Сагадиев М. – 679

Сағиқызы Ә. – 403

Сальменов Р. – 637

Самраг Жақсыбай – 353

Сандыбаев С. – 446

Сапаров И –

Саримов Айдос – 694

Сарсенбаева Ж. – 522

Сатаев Амантай, – 789

Сахи Р. – 637

Сәрсек Ж. – 193

Сәрсенбай Қали – 193

Сәттібайұлы Көсемәлі – 545
Сегал Е. – 747
Сейдімбек Акселеу – 461
Сейсенбаев Роллан – 491
Сейфуллин Сәкен – 165, 666
Сейілова А. – 271
Сейілхан Р. 377
Сейітметов Райымбек – 326
Серғалиев Мырзатай – 463, 519, 594, 604
Симашко Морис – 734
Сиранов Қ. – 60, 640
Смағұлова С. – 482
Смайлов Камал – 224, 317, 369, 378, 469, 505, 637, 717
Смайлова Т.К. – 637, 638, 639, 641, 755
Смайыл Алдан – 331
Снегин Дмитрий – 138
Сокпакбаев Бердібек – 227, 259
Солженицын Александр – 318
Солтиева Жұмагүл – 201
Сон Л. – 641
Сұлтанқажы С. – 331

Сүгірбеков Қ. –
Сүлейменов Олжас – 160, 276, 505
Сығай (Сығав) Әшірбек Төребекұлы – 182, 222, 367, 456, 474, 493, 503
Сығай Күләш – 367
Сыздықов Мұрат – 131

Т

Табылдиев Әдібай – 449
Табынұлы Т. – 350
Таванов М. – 639
Таңжарық Т. – 359
Таңшықай хан – 329, 407
Таудай З. – 374
Тәнекеев С. – 161
Тәшімова М.М. – 595
Тихоненко В. 638
Тлендиев Нұрғиса – 60, 215, 375

Тоқаев Кемел – 242
Токсанбай Қарашаш – 379, 418
Токпанов Асқар – 162
Токтамұрат Қ. – 285, 392
Токтаров Рамазан – 94, 445, 454, 480, 667
Толстой Лев Николаевич – 393
Төлегенова Бибігүл 191, 206
Төленқызы Р. – 302
Төлентаев Б. – 520
Төлеубаева К.А. – 601, 602
Төлеумағанбет С. – 187
Трейманис Г. – 743, 792
Трошева М. – 642
Туарбеков М. – 639
Түлебаев Р. – 639
Түлешева Г. – 785
Тұржан Оңайгүл – 597
Тұрсынбайұлы Бағашар – 432, 598, 599
Тұрсынов Ермек – 643, 684, 733
Тілеубекова Б.Т. – 494

У

Уәлиев Қ. – 451, 481, 483
Упеннеце А. – 743
Уральский В. – 639
Утанова А.Қ. – 603, 604
Утемисов Махамбет – 679
Утеулин А. – 642

Х

Хагагорян Э. – 637
Хаджиев Ж. –
Хакімжанова Мәриям – 125
Хамзин М. – 508
Хасбулатов Я. – 791
Хашимов Ш. – 723
Хиясидин Ұ. – 546

Ц

Цуладзе Б. 642

Ч

Чокморов С. – 639

Ш

Шалқар К., – 476

Шанин К. – 639

Шапиян М. – 347, 375

Шаповрев Ю. – 663

Шашкова Любовь, – 672, 692, 775, 766

Шәймерденов Сафуан – 160

Шәмшиев Болат – 304, 740

Шәріпова (Шарипова) Фаридә, – 345, 637, 641

Шилдебаев Қуат, – 643, 733

Шоқай Мұстафа, – 32, 41, 246, 255, 292, 305, 358, 405, 643, 687, 697, 720, 733

Шүкірұлы С. – 484

Шынбатыров Ә. – 458

Щ

Щеголихин И.П. – 658

Ы

Ырысбай Ж. – 421

Ысқақбай Марал – 343

Ысқақ (Ысқақов) Қалихан, – 96, 101, 156, 191, 391, 398, 400, 401, 406, 415, 505, 667

Ысымұлы А. – 487

Ю

Юлдашев С. – 685

Я

Ясиновский Л. – 639

А.МҰСАҚОЖАЕВА. Әкім Тарази туралы	5
Оқырмандарға	8
К читателям	9
To readers	10
ӘКІМ ТАРАЗИДІҢ ӨМІРІ МЕН ҚЫЗМЕТІНІҢ НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕРІ	11
ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКИМ ТАРАЗИ	16
MAIN DATES ABOUT LIFE AND ACTIVITIES OF AKIM TARAZI	21
М.ЖОЛДАСБЕКОВ. Тарази туралы түйінді сөз	26
М.ЖОЛДАСБЕКОВ. Ключевое слово о Тарази	32
М.ZHOLDASBEKOV. Keyword for Tarazi	37
ӘКІМ ТАРАЗИ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ КӨРСЕТКІШІ	42
Кітаптары	42
Пьесалары	43
Сценарийлері, фильмографиясы	45
Мақалалары, сұхбаттары	46
Аудармалары	71
ӘКІМ ТАРАЗИДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ ТУРАЛЫ	
ӘДЕБИЕТ	72
Зерттеулер	43
Мақалалар	43
Таразидің қатысуымен жарық көрген басылым	88
Ә.Әкім Тарази шығармалары бойынша қорғалған диссертациялар	88
ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ АКИМА ТАРАЗИ	89
Книги	89
Пьесы	90
Сценарии и фильмография	90
Статьи, интервью	92
Электронные ресурсы	99
ЛИТЕРАТУРА О ТВОРЧЕСТВЕ АКИМА ТАРАЗИ	100
Статьи, интервью	100

ӘКІМ ТАРАЗИ ТУРАЛЫ. ОБ АКІМ ТАРАЗИ. ABOUT AKIM TARAZI Аким Ашимов об Акиме Тарази	112
--	-----

БАСПАСӨЗ БЕТТЕРІНЕН. МАТЕРИАЛЫ ИЗ ПРЕССЫ.
PRESS MATERIALS

<i>А.Сейдімбеков.</i> Арманның ақ желкені	114
<i>С.Мұратбеков.</i> Қаламдас туралы сөз	118
<i>В.Михайлов.</i> Писатель – это цветок, который растет на камне	123
<i>Г.Доронин.</i> Аким Тарази: В моей душе всегда звучит музыка	136
<i>Р. Ниязбек.</i> Тауға, тасқа салғанда шағылмаған.....	
<i>Р.Мұқанова.</i> Әкім Тарази. Арман – Алла мен адамның тіл қатысатын тұсы	146
ӘКІМ ТАРАЗИДІҢ ОЙ-ТОЛҒАМДАРЫ	164
АФИШАЛАЛАР.....	170
ҚОЛТАҢБА. АВТОГРАФ	172
ФОТОГАЛЕРЕЯ. PHOTOS	188
ЕСІМДЕР КӨРСЕТКІШІ. УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН.....	
МАЗМҰНЫ. СОДЕРЖАНИЕ.....	251

ӘКІМ ТАРАЗИ
(ӘШІМОВ ӘКІМ ҮРТАЙҰЛЫ)
Биобиблиография

AKIM TARAZI
Bibliographic

Басуға 00.00.201_ ж. Қағаз пішімі 60x84 1/8
Шарт.бас.т. 29. Таралымы 500 дана. № _ тапсырыс
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ӨНЕР УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
Редакциялық-басылым бөлімінде басылды

